

DİN VE HAYAT

TDV - İSTANBUL MÜFTÜLÜĞÜ
DERGİSİ
SAYI: 19 - YIL: 2013

TÜRKİYE DİYANET VAKFI İSTANBUL
ŞUBESİ ADINA İMTİYAZ SAHİBİ VE YAYIN
YÖNETMENİ
(SORUMLU)
Doç. Dr. Rahmi YARAN

YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ ve
YAYIN KOORDİNATÖRÜ
Kadriye AVCI ERDEMLİ

EDİTÖR
Kerime CESUR
kerime.cesur@gmail.com

YAYIN EKİBİ
Abdülkerim YATĞIN
Abdullah Rüştü KİŞİ
Kerime CESUR
Mehmet YÜKSEL
Şadiye ÇİMEN
Dr. Tuğba AYDENİZ
Rıdvan KARA
Elif Zeynep YILMAZ

TASHİH
Dr. Tuğba AYDENİZ

TEKNİK KOORDİNASYON VE
HALKLA İLİŞKİLER
Ayşel ÖZTÜRK ÖZAVCI
0212 526 16 80-14
dergi@istanbulmuftulugu.gov.tr

GÖRSEL YÖNETMEN
Kerime CESUR

GRAFİK TASARIM
Ali BIYIKLI- 0539 763 89 49

WEB
www.dinvehayatdergisi.com

BASIM YERİ ve TARİHİ
TDV Yay. Matbaası
Ostim Örnek San. Sit. 1. Cd. No:11
Yenimahalle / ANKARA
Tel: (0312) 354 91 31
ISSN: 1308-9595

ANKARA TEMSİLCİLİĞİ
DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI
Uğur YILMAZ - 0312 295 78 33

DAĞITIM
Osman SARIKÖSE
TDV Yay. Mat. ve Tic. İşl. Çapa Fatih
Yayınevi Millet Cad. No: 107 Saraç Doğan
Camii Altı Çapa-Fatih/İSTANBUL

Yayımlanan yazıların hukuki-bilimsel
sorumluluğu yazarlara aittir.
Kaynak gösterilmeden alıntı yapılamaz.

Ücretsizdir

Dinimiz insanların hem özel hayatında hem de toplumsal hayatta nasıl davranacağını, hangi ahlâkî ilkelerle karakter kazanması gerektiğini anlatan prensipler içerir. İffet kavramı da bunlardan biridir ve davranışlarda itidâli temsil eder. Ahlâkî bir duruşu ifade eden iffet kavramı muhâlif anlamlarla değil kendisini oluşturan özelliklerle tanımlanmalı ve anlaşılmalıdır. Diğer bir anlamıyla kişi bir bütün olarak, yani düşünce ve azalarıyla kendine hakim olmalı, kendine ve başkalarına zarar verecek her türlü fikir, söz, ve hareketten kaçınmalıdır. Bu hususta atacağımız ilk adım, gözlerimizi, düşüncelerimizi başkaları üzerinden çekip kendimize yöneltmek olmalıdır. Zira bir kelâm-ı kibârda “kişi noksanını/kendini bilmek gibi irfan olmaz” denmekte, en önemli irfanın kişinin kendini tanıması olduğu ifade edilmektedir. Yani öncelikle kendi kusurlarımızı, hatalarımızı düzeltmeli ve yaşantımızla bunu göstermeliyiz ki, başkalarını eleştirebilme hakkına sahip olabilelim.

Temel ahlâkî ilkelerle donanmış, sağlam karakterli nesillerin yetişmesi aynı özelliklere sahip bir aile yapısı ile mümkündür. Bu sebepten aile ahlâkî açıdan ne kadar sağlam ise gelecek nesiller de o derece garanti altındadır.

Biz bu sayımızda iffet kavramı etrafında şekillenen yanlışların giderilmesi ve doğrunun İslâm'ın kaynaklarında ve gelenekte nasıl olduğunun anlaşılması için bir başlangıç yapmak istedik. Bu anlamda Kur'an ve Sünnet'te iffet kavramının nasıl geçtiği ve kavrama yüklenen anlamların ele alındığı makaleler ile dosyamıza başlanabilir. Nefse Karşı Onurlu Duruş: İffet isimli makalesi ile Saffet Köse kavramın çerçevesini çizmekte. Cihan Aktaş'ın Temiz İffet ve Kirli Yorumlar makalesi kavrama yüklenen anlamların çatışmasına dikkat çekiyor. Ali Aksu İfk hadisesini, Musa Gülçür dilin âfetinden korunmayı, Behiye Alyanak, namuslu insan olma çabasını, Yusuf Özkır konunun medyaya yansıyan yönünü ele aldı. Nevin Meriç, İstanbul Müftülüğü'ne gelen fetvaları esas alarak kavram hakkında toplum düşüncesinin analizini yaptı. Mazhar Bağlı makalesinde iffet toplumsal değer mi toplumsal töre mi? sorusu çerçevesinde önemli bir konu olan iffet-töre-din eksenini değerlendirdi. Kavramın farklı yönlerine dikkat çekerek Ayşe Böhürler, Merve Kavakçı İslam, Selahattin Kaya ve Nurettin Yıldız ile söyleşiler gerçekleştirdik. Ehl-i kitabın iffet üzerindeki düşünceleri, portre yazıları, sinema, kitaplık, arşiv DİN ve HAYAT'ın değişmez köşelerinden.

Sayının hazırlanmasında emeği geçen herkese teşekkürler...

Faydalı olmasını temenni ederim...

Saygılarımla
Kerime Cesur

İÇİNDEKİLER

4

NEFSE KARŞI
ONURLU DURUŞ: İFFET

PROF. DR. SAFİET KÖSE

10

İFFET: ARZU VE İSTEKLERE
KARŞI NEFİS KONTROLÜ

DOÇ. DR. RAHİM İYARAN

30

TASAVVUFUN KİMLİK ARAYIŞINDA
ANAHTAR BİR KAVRAM OLARAK
ÇİNSELLİK VE İFFET

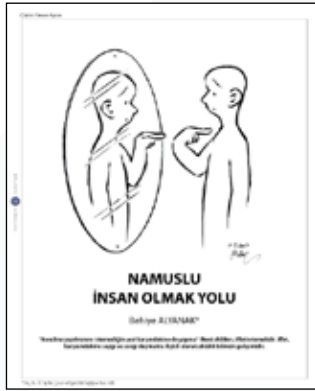
EKREM DEMİRLİ

56

NAMUSLU
İNSAN OLMAK YOLU

DOÇ. DR. BEHİYE ALYANAK

66

MEDYANIN İFFETİ
VAR MIDIR?

YRD. DOÇ. DR. YUSUF ÖZKIR

76

FETVA SORULARINDA
İFFET

NEVİN MERİÇ

14

KUR'AN'DA GEÇEN İFFETLE
İLGİLİ İFADELER VE YORUMLARI
DOÇ. DR. Abdurrahman KASAPOĞLU

18

HZ. PEYGAMBER'İN
HADİSLERİNDE İFFET KAVRAMI
PROF. DR. ZEKERİYA GÜLER

22

SÖYLEŞİ
SELAHATTİN KAYA

26

HİRİSTİYANLIK
İNANCINDA İFFET
YUSUF SAĞ

34

SÖYLEŞİ

AYŞE BÖHÜRLER

40

TEMİZ İFFET
KİRLİ YORUMLAR

CIHAN AKTAŞ

44

HZ. YUSUF'UN ÇAĞIMIZ İNSANINA
MODEL OLABİLECEK İFFET AHLAKI

YRD. DOÇ. DR. KAMİL YAŞAROĞLU

84

İFK HADİSESİ VE SONUÇLARININ
İFFET AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

PROF. DR. ALI AKSU

92

İFFET; TOPLUMSAL DEĞER Mİ
TOPLUMSAL TÖRE Mİ?

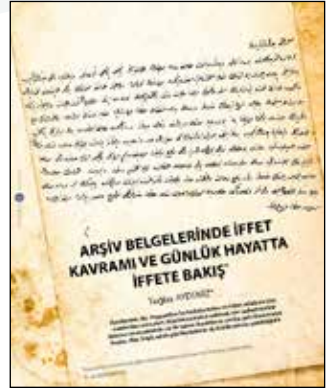
PROF. DR. MAZ HAR BAĞLI

100

ARŞİV BELGELERİNDE İFFET KAVRAMI VE
GÜNLÜK HAYATTA İFFETE BAKIŞ

DR. TUĞBA AYDENİZ

48

PORTRE:
BİR İFFET ÂBİDESİ:
HZ. MERYEM
AHMET ÇETİNKAYA

52

DİL VE DÜŞÜNCENİN İFFETİ
YRD. DOÇ. DR. MUSA KAZIM GÜLÇÜR

61

SÖYLEŞİ
NURETTİN YILDIZ

71

SÖYLEŞİ
MERVE KAVAKÇI İSLAM

96

SİNEMA
Aybala Hilâl YÜKSEL

104

İFFET KİTAPLIĞI
Kâmil BÜYÜKER

NEFSE KARŞI ONURLU DURUŞ: İFFET

Saffet KÖSE*

"Dikkat edin Arab'ın kendi dışındaki bir ırka, onların da Arab'a; beyazın/
zenciye, zencinin de beyaza fitrat değerleri, yaratılış amacına uygun
davranma (takvâ) dışında bir üstünlüğü yoktur."

□ Kur'ân-ı Kerîm, "Biz Âdemoğlunu şerefli/onurlu kıldık" âyetiyle¹ insanın şerefli/onurlu bir varlık olarak yaratıldığına güçlü bir vurguda bulunur. Kelime olarak "insan" yerine özellikle insanlığın ilk atası "Hz. Âdem"e bağlı bir onur vurgusunda bulunulması ilke olarak onur/haysiyet sıfatının aynı anne-babanın (Âdem-Havva) çocuğu olmaktan doğduğuna çok güçlü bir işarettir. Buna göre şeref Âdemiyet'tedir/insanlık'tadır. Hz. Peygamber veda hutbesinde bu sonuca işaret ederek şöyle buyurmuştur:

"Ey insanlar! Rabbiniz bir, atanız birdir. Hepiniz Âdem'in çocuklarıdır. Âdem ise topraktır. Dikkat edin Arab'ın kendi dışındaki bir ırka, onların da Arab'a; beyazın/zenciye, zencinin de beyaza fitrat değerleri, yaratılış amacına uygun davranma (takvâ) dışında bir üstünlüğü yoktur."² Hucurât sûresinin 13. âyetinde de aynı husus ifade edilmektedir.

Kur'ân-ı Kerîm ile onun açıklaması mahiyetindeki Sünnet, insanı onurlandıran bazı hususlara şöyle dikkat çeker. Allah Teâlâ, 'insanı iki eliyle özenle yaratmıştır',³ ruhundan üflemiştir,⁴ 'insanı yeryüzünde halife kılmıştır',⁵ 'meleklerine insan önünde baş eğdirmiş',⁶ kâinatı onun emrine vermiş,⁷ onunla boy ölçüşmeye kalkışan ve "beni ateşten onu topraktan yarattın"⁸ mukayesesıyla kibirlenerek buna direnen iblisi İlahî rahmetten ebediyen kovmuştur.⁹

İnsanın diğer varlıkların istemediği emaneti yüklenmek suretiyle¹⁰ irâdî olarak kulluk şerefine talip olması ve Rabbi ile bu konuda sözleşme yapması¹¹ da ona ayrı bir şeref bahşetmiştir. Esasen insan açısından onurlu duruş elest bezminde yapılan bu Rab-kul (ulûhiyyet-ubûdiyyet) sözleşmesindeki kulluk hükümlerine uymakla mümkündür; çünkü bu sayede insan, onurunu iki paralık eden nefse kul-köle olmaktan kurtulup Allah'a kul olma şerefine nail olabilmektedir.

Bu sözleşme hükümlerinin en son ve en kâmil şekli Kur'ân-ı Kerîm'dir.

Varlıklar içinde "insan olarak yaratılmak" en büyük lütuftur ve Yaratıcıya şükrü edâ edilemeyecek kadar büyük bir onurdur. O halde son tahlilde denilebilir ki insan açısından onur, bir yaratılış ger-

çekliğidir ve fitrat düzeninin ana paradigmasını oluşturur. Bunun ötesinde onurluluk insanlık değerlerinin ne kadar korunabildiğiyle doğru orantılıdır.

Kur'ân-ı Kerîm'e ve Hz. Peygamber'in Sünnet'ine bakıldığında insanın onurlu varlık olarak yaratılışının üç temel sonucu vardır:

Birincisi, insanlık şerefini korumak insana ait bir görevdir.¹² Bu da ilk olarak insanın kendi şerefini ayaklar altına alacak söz ve eylemlerden sakınmayı içselleştirmesiyle gerçeklik kazanır ve pratiğe yansır. İslâm hukukunda insan onurunun bir gereği olarak bu insanlık değerlerine karşı yapılan saldırılarda sahibine meşru müdafaa hakkı tanınmış ve bu yolda yapılan savunma onurlu bir duruş kabul edilerek hukuka uygunluk sebebi sayılmış, canı,¹³ dini,¹⁴ malı,¹⁵ ailesi-ırzı uğruna¹⁶ ölenler de şehitlikle müjdelenmiştir.¹⁷

İkincisi, diğer insanların onuruna saygılı davranmak gerekir. Bu da onur kırıcı tavırlardan kaçınmakla, insanları rencide edici, küçük düşürücü tutumlardan sakınmakla olur. Hz. Peygamber (s.a.v), haksız yere bir Müslüman'ın şerefine dil uzatmayı büyük günahların en büyüğü saymış,¹⁸ insanın şerefiyle oynamak anlamına gelen bir insanı aşağılamayı da bu ahlâksızlığı yapan için başını derde sokacak büyük bir bela olarak tanımlamıştır.¹⁹ Bu da dünya ve âhiretteki rezilliktir.

Üçüncüsü, birey ve toplum olarak insan onurunu koruyucu önlemlerin alınması esastır. İslâm'ın iki ana kaynağı Kur'ân-ı Kerîm ve Hz. Peygamber'in Sünnet'i bireyin (meselâ baba çocuğunun) ve toplumun velâyetini (meselâ yasama, yürütme ve yargı erki) üzerine almış bulunanları ya da birbirlerinin velileri olarak müminleri²⁰ hassas davranmaları konusunda uyarmıştır. Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: "Her kim bir Müslüman'ı saygınlığının çiğnenmesi, şerefiyle oynanması söz konusu olan

bir yerde yardımsız bırakır, onu savunmazsa, Allah da onu kendisine yardım edilmesini çok arzu ettiği bir yerde yalnız ve savunmasız bırakır. Kim de bir Müslüman'a şeref-haysiyetiyle oynadığı ve saygınlığının çiğnendiği bir yerde yardım eder, onu savunursa Allah da aynı konumda bulunduğu halde kendisine yardım eder."²¹

"Her kim bir Müslüman'ı saygınlığının çiğnenmesi, şerefiyle oynanması söz konusu olan bir yerde yardımsız bırakır, onu savunmazsa, Allah da onu kendisine yardım edilmesini çok arzu ettiği bir yerde yalnız ve savunmasız bırakır!"

Bu tür ferdi tutumlar yanında toplumsal olarak da onuru koruyucu tedbirlerin alınması gerekir. Meselâ Kur'ân-ı Kerîm ihtiyaç sahibi oldukları halde iffetin istemeye engel olduğu onurlu kişilerin bulunup ihtiyaçlarının giderilmesini istemiş,²² şehvetin iffeti olan nikâha imkân bulamayanların evlendirilmesini topluma bir görev olarak yüklemiştir.²³

Kur'an ve Sünnet'teki iffeti tasvir eden ifadelerle bakarak iffet ile vakar arasında nasıl bir ilişki kurulabileceğine cevap arayabiliriz.

Kur'ân-ı Kerîm özellikle insanın en zayıf bulunduğu iki tutkusunu örnek olarak zaafı karşı koruyabilmeyi iffet kavramıyla ifade eder. Bunlardan birisi mal²⁴ diğeri de cinsel arzudur.²⁵

Hz. Peygamber de aynı doğrultudaki hadislerinde öldürmeden,²⁶ zinadan,²⁷ ihtiyacına rağmen isteme ve dilenmekten,²⁸ hırsızlıktan sakınmayı,²⁹ hakkına razı olmayı³⁰ iffet kapsamında değerlendirmiştir. Nikâh zinaya karşı,³¹ sabırla direnç dilenmeye karşı,³² kanaat mala karşı³³ iffeti koruyan özelliğe sahiptir.

Kur'ân-ı Kerîm ve Sünnet'teki ifadelerin yanı sıra İslâm ahlâkçılarının değerlendirmelerini de dikkate alarak genel anlamda iffet, insanın hayvanî zevklerini, hazlarını, zaafını disiplin altına alarak helal dairesinde kullanabilmek, bir başka ifadeyle nefsinin tatminini helâl yollardan ve izin verilen ölçülerle sınırlandırabilmek, haz ve zevkleri amaç değil kutlu amaçların aracı seviyesinde tutabilmek, nefis karşısında kişilikli duruş sergileyebilmektir. Onur/şeref ise iffetin oluş-

turduğu zıynet, özelliği, sıfattır, değerdir, içselleştirilmiş insanlıktır.³⁴

Buna göre iffet, onuru sağlayan duruştur, bir başka ifadeyle onur iffetin sonucunda oluşan genel özelliktir, insanî sıfattır. Söz gelimi; insanlarda mal tutkusu oldukça güçlü bir eğilimdir. Bu tutkuya boyun eğmemek iffet, bunun insandaki tezahürü ise onurdur. Meselâ Hz. Peygamber:

"Âdemoğlunun bir vadi dolusu altını olsa, bir vadisi daha olmasını

ister. Onun ağzını ancak toprak doldurur. Ama Allah tevbe edenin tevbesini kabul eder."³⁵

"Âdemoğlu malım, malım der durur. Ey Âdemoğlu! Dikkat et! Yiyip-içip tükettiğinden, giyip eskittiğinden ve sadaka olarak verip âhirete yaptığın yatırımdan başka ne malın var?"³⁶ şeklindeki hadislerinde insandaki mal tutkusunun çok güçlü olduğuna işaret eder. Buna bağlı olarak gelişen dilencilik, yüzsüzlük ve onursuzluk olarak niteler,³⁷ el emeği ve çalışmayı da över.³⁸ 'Asalaklık', 'başkalarının sırtından geçinme' anlamına gelen dilencilik insanın onur sıfatını/şerefini³⁹ ayaklar altına alan bir tutum olduğunu da: "Sizden birinizin dağa giderek bir arkalık odunu yüklenip satarak ihtiyacını karşılamasıyla şerefini kurtarması -verilir veya verilmez ayrı bir şey

ama- insanlardan istemekten daha hayırlıdır."⁴⁰ hadisiyle açıkça ortaya koyar. Dilencilik yapmak isteyen bir sahâbîyi de uyarıp onun basit bir iki eşyasını açık arttırmayla satarak kendisine sermaye sağlayıp bir ip ve balta alarak odunculuk yapmaya yönlendirir. Bu zatın bu yolla geçimini temin etmeye başladığını

Kur'ân-ı Kerîm ihtiyaç sahibi oldukları halde iffetin istemeye engel olduğu onurlu kişilerin bulunup ihtiyaçlarının giderilmesini istemiş, şehvetin iffeti olan nikâha imkân bulamayanların evlendirilmesini topluma bir görev olarak yüklemiştir.

Bir satıcı eksik tartı veya eksik ölçü kullanırsa, başı ağır bir tahtaya geçirilir, tahtadan ufak çanlar sarkar ya da boynuna ağır, büyük boyda bir çan takılarak sokaktan geçirilir. Her ikisinde de başında tilki kuyrukları takılmış bir serpuş vardır.

Metin And, 16. Yüzyılda İstanbul: Kent, Saray, Günlük Yaşam

gördükten sonra da: "İşte bu kıyamet günü dilencilik onursuzluğu/lekesi ile Allah'ın huzuruna çıkmandan hayırlıdır"⁴¹ buyurarak onurlu duruşu gösterir.

Bu bağlamda Kur'ân-ı Kerîm, ilim, cihad vb. sebeplere bağlı olarak geçimini temin edemediği halde iffetinden dolayı insanlardan bir şey istemeye tenezzül etmeyerek izzet-i nefislerini koruyan, yokluğa katlanan, kendilerini rencide edecek tavırlardan sakınan insanların bu tutumunu onurlu bir duruş olarak belirlemiştir. Gönülleri zengin olan bu insanları görenler kendilerine acındıracak görüntü vermedikleri için onlar maddî olarak da zengin zannedilebilir. Ancak feraset ve basiret sahibi insanlar onların bu hallerini anlayabilirler. Toplumun bu tür seçkin insanları istemeye fırsat bırakmadan tespit edip gerekli tedbirleri almaları zarureti vardır:

"Sadakalarınızı, kendilerini Allah yoluna adanmış olan fakirlere veriniz. Onlar yeryüzünde gezip dolaşmaya güç yetiremezler. İffetlerinden dolayı isteyemedikleri için de bilmeyenler, onları zengin sanırlar. Oysa sen onları yüzlerin-

den tanırsın. Arsızlık ve yüzsüzlük yapıp kimseden bir şey de isteyemezler. Ne türden bir iyilik yaparsanız, şüphe yok ki, Allah onu bilir."⁴²

İslâm medeniyeti vakıfları yoluyla bu meseleyi çözmüştür. Bunun yanında Osmanlılar döneminde zarâfet ve nezaketin, insan onuruna verilen değerın göstergesi sayılabilecek zimem defterleri ve sadaka taşları gibi iki güzel uygulama örneği de tarihin altın sayfalarında yerini almıştır. Zimem defterleri, veresiye defterleri demektir. Ramazan ayında zenginler tebdil-i kıyafet yaparak bakkal, manav, kasap gibi dükkânlardan veresiye alış-veriş yapıp borcunu hesabına yazdıran fakirlerin borçlarını ödeyerek defterden sildirirler, "Allah kabul etsin" diyerek çekip giderlerdi. Böylece ne fakir borcunu ödeyen zengi-

ni tanır ve bilir, ne de zengin borcunu ödediği fakiri tanır ve bilirdi. Sadaka taşları da Osmanlı zarâfetinin bir simgesidir. Mahallelerin belli yerlerine yerleştirilen içine para konulabilecek şekilde oyukları bulunan sadaka taşlarının oyuklarına zekât yükümlüsü ya da infâkta bulunmak isteyen zengin parasını yerleştirir, fakir gelir ihti-

Hız. Peygamber de nikâhı, iffeti/namusu koruyan en sağlam kale saymış ve bağımsız yönelişin ve nefsi/şehvî arzuların en yoğun ve en güçlü olduğu dönemden geçen gençlere seslenerek imkânı iyi olanların evlenmelerini özellikle istemiştir.

yacı kadarını alır giderdi. Böylece ihtiyacı olup da birisinden isteyemeyen insanlar buradan yararlanırlardı.⁴³

İslâm ahlâkçılarının buraya kadar bahsedilen günahlara ve haramlara karşı kendini koruma biçimindeki genel tanımı⁴⁴ dışında iffete özellikle "cinsel arzuların helâl dairesinde ve kutlu amaçların aracı olarak kullanılmasıyla gerçekleşen erdem" şeklinde özel bir anlam yüklediklerini belirtmek gerekir.⁴⁵

İffetin, cinsel arzuların kontrolü ve helâl dairesinde tatmini olarak tanımlanmasının özel bir anlamı vardır. Çünkü cinsel arzu (şehvet gücü), doğumdan ölüme kadar insanla beraber bulunan, en inatçı, en şiddetli, en dirençli, en etkili güç,⁴⁶ insanın karşısında en zayıf kaldığı,⁴⁷ bu özelliğinden dolayı da disipline edilmesi en zor olan dürtüdür.⁴⁸ Bazı âyetlerde de buna açık işaret vardır.⁴⁹ Dolayısıyla bu dürtüyle baş edebilen diğerleriyle daha kolay mücadele edebilir.

İslâm ahlâkçıları şehvetin cazibesine kapılmadan disipline edilmesini mutluluğun ve özgürlüğün ifadesi, gerçek kölelikten kurtuluş olarak görürler. Bu iffet sayesinde insan, hayvanî özellik taşımaktan kurtulur ve Rabbânî bir nitelik kazanır.⁵⁰

Hayvanlarla insanlar arasında ortak olan bu gücün disiplin altına alınması, insan onuruna yakışan şekilde kullanılabilmesi ancak nikâh yoluyla mümkündür. Kur'ân-ı Kerim, nikâhın iffeti sağlayan ve koruyan özelliğine vurgu yaptığı gibi⁵¹ Hz. Peygamber de nikâhı, iffeti/namu-

su koruyan en sağlam kale saymış ve bağımsız yönelişin ve nefsi/şehvî arzuların en yoğun ve en güçlü olduğu dönemden geçen gençlere seslenerek imkânı iyi olanların evlenmelerini özellikle istemiştir.⁵² Hatta daha da ileri giderek sağlığı ve mâlî imkânları yerinde olanların evlenmekten kaçınmalarını sünnete muhalefet saymış, bu tür bekârları şeytanların kardeşleri ve insanların en kötüsü olarak ilân ettikten sonra bu tutumun tehlikeli sonucunu şu örnekle açıklamıştır: Daha önceki ümmetlerden üç yüz yıl boyunca geceleri namazla, gündüzleri oruçla geçiren birisi bir gün bir kadına âşık olmuş, küfre düşerek her şeyi terk etmiş ve ona teslim olmuştur. Çünkü bekârlık şeytanın elini güçlendiren bir özelliğe sahiptir, evlilik ise şeytana karşı en güçlü silahtır.⁵³ Bu sebeple bazı fakihler, zinaya düşme tehlikesi bulunan bir kimsenin hacc için biriktirdiği para ile evlenerek haccını ertelemesinin tavsiyeye şayan olduğu yönünde fetva vermişlerdir.⁵⁴

Kur'an ve Sünnet'in nikâh konusunda ısrarcı tutum takınmasının ana sebebi insanların şehvî arzuları karşısındaki zaaflarına kalkan oluşturması ve neslin sağlıklı şekilde üremesine güvence sağlamasıdır. Bu iki amacı gerçekleştiren tek yol nikâhtır. Arzular tatmin istediğine göre bunun insan onuruna yakışan şekildeki aracı nikâhtır.⁵⁵ Şehvet dürtüsü nikâh ile meşru yoldan tatmin edilerek itidal çizgisine çekildiğinde bir başka ifadeyle iffet erdemine dönüştüğünde mutluluk aracı haline gelmektedir.⁵⁶

Kur'an ve Sünnet'in nikâh konusunda ısrarcı tutum takınmasının ana sebebi insanların şehvî arzuları karşısındaki zaaflarına kalkan oluşturması ve neslin sağlıklı şekilde üremesine güvence sağlamasıdır.

Şehvetin iffete dönüşmesinin insanın dinî yaşantısına önemli ölçüde etki ettiği bizzat Hz. Peygamber tarafından belirtilmektedir. Meselâ, “Kişi gençliğinin başında/delikanlılık çağında evlendiğinde onun şeytanı: ‘Bu genç dinini benden kurtardı’ diye ah vah ederek bağırıp kendini paralar”,⁵⁷ “Kişi evlendiğinde dininin/imanının yarısını korumuştur, diğer yarısında da Allah’tan korksun”⁵⁸ şeklindeki hadisler bu konuda örnek olarak zikredilebilir.

Şehvete hâkim olmak suretiyle iffeti kuşanmak dinî-ahlâkî bakımdan o kadar önemlidir ki Hz. Peygamber diline ve şehvetine hâkim olanlara cennet için kefil olduğunu bildirmiş,⁵⁹ iffetin pratikteki görüntüsü olan hayâyî İslâm ahlâkının merkezine yerleştirmiş,⁶⁰ iffetini koruma amacıyla evlenen kişiye Allah’ın kesin olarak yardım vadedinde bulunduğunu bildirmiştir.⁶¹ Bu sebeple nikâhta gözetilmesi gereken en önemli hedeflerden birisi iffeti korumaktır. Diğer amaçla yapılan evlilikler amaçtan sapmadır ve tasvip görmemiştir. Şu hadis bunu vurgular: “Kim bir kadınla şöhetinden dolayı evlenirse Allah ancak onun zilletini; malı için evlenirse yoksulluğunu; soy-luluğu sebebiyle evlenirse alçaklığını arttırır; iffeti için evlenenlere nikâhları mübarek olsun, tebrikler onlara!”⁶²

İffet, şehvetin, nefsin egemenliğinden kurtararak helâl yoldan tatminiyle yani nikâhla kontrol altına alınmasından doğan bir fazilettir/erdemdir. Bu kontrolü içselleştirerek bir yaşam biçimi halinde uygulayan kişiye afif/iffetli denir. Gazzâlî gerçek hürriyetin şehvî tutkuları ve dünyevî kederleri yenmekle, şehvete köle olmaktan kurtulmakla elde edilebileceğini belirtir.⁶³ Bundan dolayı İslâm’ın temel kaynaklarında nikâhın kolaylaştırılması çabası övülmüş, nikâhın en hayırlısı ve bereket bakımından en muazzamı en kolay olanı sayılmıştır.⁶⁴

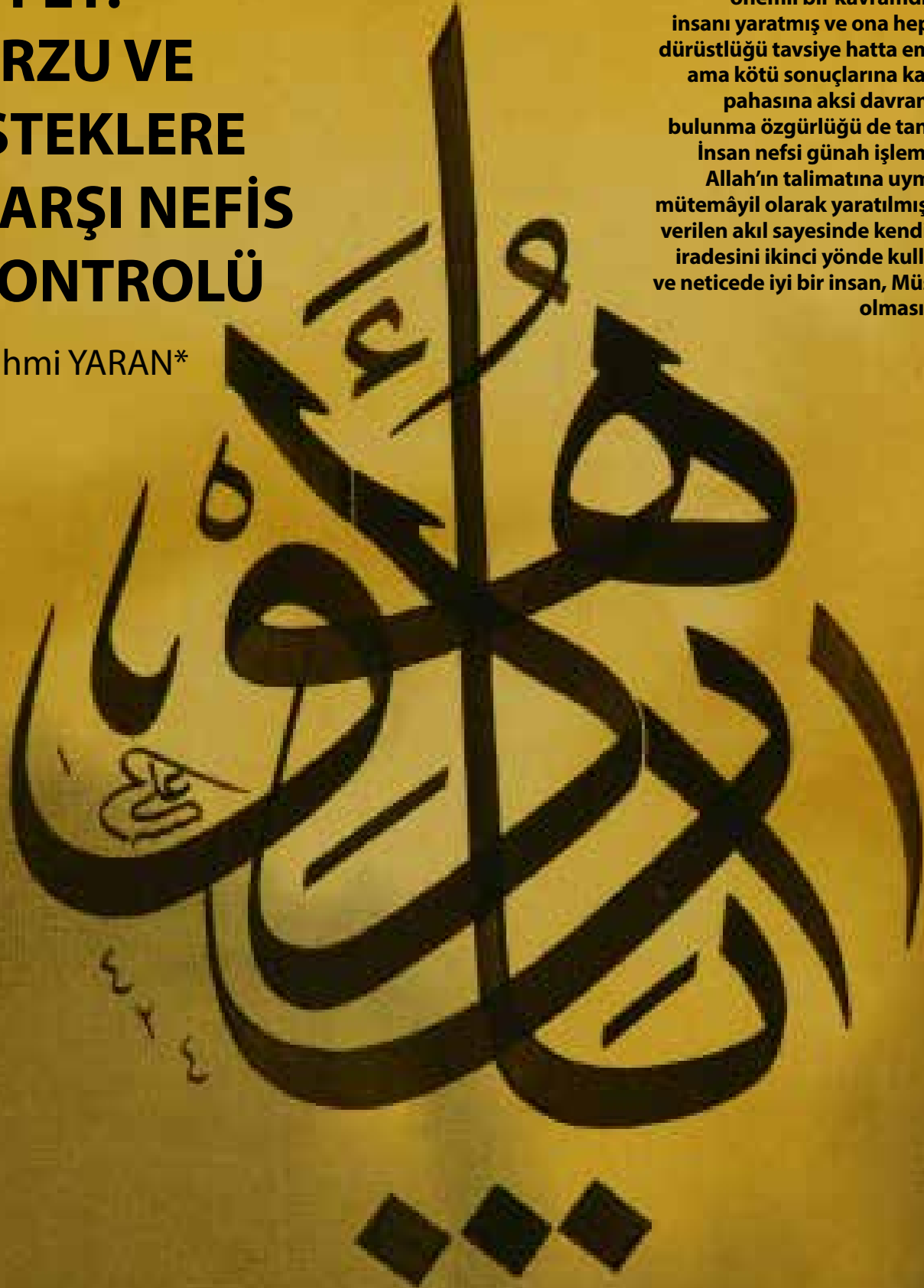
Sonuç olarak pek çok filozofun da üzerinde durduğu gibi şehvet insanla hayvanın ortak yönünü oluşturur. İnsani şehveti hayvanî olandan ayıran dolayısıyla insan onurunu temsil eden onun itidal çizgisinde tutulması yani yerli yerinde doğru biçimde kullanılmasıdır. İffet fazileti de bundan doğar. Bunu sağlayan araç ise nikâhtır. Bunun karşıtı, yani şehvetin serbest biçimde kullanılışı bütün semavî dinlerin yasaklamada ortak hüküm olarak belirledikleri eylem zinadır, fuhuştur ve insânî-fitrî tabiatı bozulmamış bütün toplumlar tarafından reddedilmiştir. ■

1. İsrâ, 17/70.
2. Ahmed b. Hanbel, Müsned, V, 411; Taberânî, el-Kebîr (nşr. Hamdi es-Selefi), Musul 1404/1983, XVIII, 12; a.mlf, el-Evsat, Kahire 1415, V, 86; Beyhakî, Şu’abü’l-İmân, Riyad 1423/2003, VII, 132; Heysemî, Mecma’uz-zevâid, Beyrut 1412, III, 586, 595; VIII, 160.
3. Sâd, 38/75.
4. Hicr, 15/29; Sâd, 38/72.
5. Bakara, 2/30; En’âm, 6/165; Yunus, 10/73; Neml, 27/62; Fâtır, 35/39; Sâd, 38/26.
6. Bakara, 2/34; Arâf, 7/11; İsrâ, 17/61; Kehf, 18/50; Tâhâ, 20/116.
7. Bakara, 2/29; İbrahim, 14/32; Nahl, 16/14; Hacc, 22/65; Lokman, 31/20; Câsiye, 45/13.
8. İsrâ, 17/61.
9. Bakara, 2/34; Arâf, 7/11; Hicr, 15/28-44; Sâd, 38/71-88.
10. Ahzâb, 33/72.
11. Arâf, 7/172.
12. Nûr, 24/34.
13. Ebû Dâvûd, Sünnet, 29; Tirmizî, Diyât, 21; İbn Mâce, Hudûd, 21.
14. Ebû Dâvûd, Sünnet, 29; Tirmizî, Diyât, 21.
15. Buhârî, Mezâlim, 33; Müslim, İmân, 226; Nesâî, Tahrim, 22-24.
16. Ebû Dâvûd, Sünnet, 29; Tirmizî, Diyât, 21.
17. Nesâî, Tahrim, 23.
18. Ebû Dâvûd, Edeb, 35; Ahmed b. Hanbel, Müsned, I, 190.
19. Müslim, Birr, 32; Ebû Dâvûd, Edeb, 35; İbn Mâce, Zühd, 23.
20. Tevbe, 9/71.
21. Ebû Dâvûd, Edeb, 35-36; Ahmed b. Hanbel, Müsned, IV, 30.
22. Bakara, 2/273.
23. Nûr, 24/33.
24. Bakara, 2/273; Nisâ, 4/6.
25. Nûr, 24/33.
26. Ebû Dâvûd, Cihâd, 110; İbn Mâce, Diyât, 30.
27. Müslim, Zekât, 78; Nesâî, Zekât, 47; Ahmed b. Hanbel, Müsned, II, 350.
28. Buhârî, Tefsîr, II/48; Müslim, Zekât, 102; Ebû Dâvûd, Zekât, 24, 28; Nesâî, Zekât, 76; İbn Mâce, Zühd, 5.
29. Müslim, Zekât, 78; Nesâî, Zekât, 47.
30. Buhârî, Büyü, 16; İbn Mâce, Sadakât, 15.
31. Nûr, 24/33; İbn Mâce, Itk, 3; Tirmizî, Fezâilü’l-cihâd, 20; Nesâî, Nikâh, 5, Cihâd, 12; Ahmed b. Hanbel, Müsned, II, 251, 437.
32. Bakara, 2/273; ayrıca bk. Müslim, Zekât, 108; İbn Mâce, Cihâd, 41; Ebû Dâvûd, Zekât, 27.
33. Buhârî, Zekât, 18; Müslim, Zekât, 124.
34. Bk. Mâverdî, Edebiyâtü’l-dünyâ ve’l-dîn, nşr. Yasin Muhammed es-Sewâs, Beyrut 1413/1993, s. 501-514.
35. Buhârî, Rikâk, 10, 49; Müslim, Zekât, 117; Tirmizî, Zühd, 27.
36. Müslim, Zühd, 3-4; Tirmizî, Zühd, 31, Tefsîr, 102/1; Nesâî, Vesâyâ, 1.
37. Müslim, Zekât, 103.
38. Ebû Dâvûd, Büyü, 77; Nesâî, Büyü, 1; İbn Mâce, Ticârât, 1, 64; Dârimî, Büyü, 6; Ahmed b. Hanbel, II, 214; VI, 31, 32.
39. İsrâ, 17/70.
40. Buhârî, Müsâkât, 13, Zekât, 50, Büyü, 15; Müslim, Zekât, 107; İbn Mâce, Zekât, 25; Ahmed b. Hanbel, I, 167.
41. Ebû Dâvûd, Zekât, 26; İbn Mâce, Ticârât, 25.
42. Bakara, 2/273.
43. A. Süheyl Ünver, “Sadaka Taşları”, Hayat Tarih Mecmuası, sayı: 11/35 (1967), s. 12-13; Hasan Özönder, “Türk Mahallelerinde Sadaka Taşlarının Yeri ve Önemi”, Uluslararası Türk Kültürü Kongresi, Bildiriler, Ankara 1997, II; Nidayi Sevim, Medeniyetimizde Toplumsal Dayanışma ve Sadaka Taşları, İstanbul 2009; Mustafa Armağan, Geri Gel Ey Osmanlı, İstanbul 2007, s. 272.
44. Mâverdî, s. 507 vd.
45. Bk. Mâverdî, s. 507 vd.
46. Gazzâlî, İhyâ, Beyrut 1425/2004, s. 797; İsfahânî, s. 99.
47. Mevâdî, Tefhîmü’l-Kur’an, trc. Muhammed Han Kayani ve dğr., İstanbul 1996, II, s. 20.
48. ez-Zerîfâ, nşr. Ebû’l-Yezîd Ebû Zeyd el-Acemî, Kahire 1428/2007, s. 88.
49. Âl-İmrân, 3/14; Yûsuf, 12/23-24.
50. İsfahânî, s. 99-100.
51. Mü’minün, 23/5; Nûr, 24/33; Me’âric, 70/29. Hadisler için de ayrıca bk. İbn Mâce, Itk, 3; Tirmizî, Fezâilü’l-cihâd, 20; Nesâî, Nikâh, 5, Cihâd, 12; Ahmed b. Hanbel, Müsned, II, 251, 437.
52. Buhârî, Savm, 10, Nikâh, 2, 3; Müslim, Nikâh, 1, 3; Ebû Dâvûd, Nikâh, 1; Nesâî, Siyâm, 43, Nikâh, 3; İbn Mâce, Nikâh, 1; Tirmizî, Nikâh, 1; Beyhakî, Şu’abü’l-İmân (M. Said Besyûnî), Beyrut 1410, IV, 383; Muttakî el-Hindî, XVI, 271, nr. 44403, 44420.
53. Abdürrezzâk, el-Musannef, nşr. Habiburrahman el-Azâmî, Beyrut 1403, VI, 171; Ahmed b. Hanbel, el-Müsned, V, 163; Ebû Yâ’lâ, el-Müsned, nşr. Hüseyin Selim Esed, Dimaşk 1404/1984, XII, 260; Taberânî, el-Kebîr, nşr. Hamdi es-Selefi, Musul 1404/1983, XVIII, 85.
54. Remlî, Nihâyetü’l-muhtâc, Beyrut 1404/1984, III, 246.
55. Mübârekfûrî, Tuhtü’l-ahvezi, Beyrut ts. V, s. 242.
56. Bk. İsfahânî, s. 100.
57. Ebû Yâ’lâ, el-Müsned, nr. 2041; Taberânî, el-Evsat nşr. Tanık b. İvedillâh-Abdülmuhsin el-Hüseynî, Kahire 1415, IV, s. 375.
58. Taberânî, el-Evsat, VII, 332; VIII, 335; Beyhakî, Şu’abü’l-İmân, nşr. Abdülâli Abdülhamid Hâmid, Bombay 1423/2003, VII, s. 340; Heysemî, Mecma’uz-zevâid, Beyrut 1412, IV, s. 463.
59. Buhârî, Hudûd, 19, Rikâk, 23; Tirmizî, Zühd, 61.
60. İbn Mâce, Zühd, 17; Mâlik, el-Muvattâ, Hüsnü’l-huluk, 9.
61. Tirmizî, Fezâilü’l-cihâd, 20; Nesâî, Cihâd, 2, Nikâh, 5; İbn Mâce, Itk, 3.
62. Taberânî, el-Evsat, IV, s. 467.
63. Gazzâlî, İhyâ, s. 958.
64. Nûr, 24/32; Ebû Dâvûd, Nikâh, 31; Ahmed b. Hanbel, el-Müsned, VI, 82.

İFFET: ARZU VE İSTEKLERE KARŞI NEFİS KONTROLÜ

Rahmi YARAN*

İhtiyaçların tatmininde meşruiyet önemli bir kavramdır. Allah insanı yaratmış ve ona hep iyiliği, dürüstlüğü tavsiye hatta emretmiş ama kötü sonuçlarına katlanma pahasına aksi davranışlarda bulunma özgürlüğü de tanımıştır. İnsan nefsi günah işlemeye de, Allah'ın talimatına uymaya da mütemâil olarak yaratılmıştır. Ona verilen akıl sayesinde kendisinden iradesini ikinci yönde kullanması ve neticede iyi bir insan, Müslüman olması istenir.

□ İnsan davranışları çok çeşitli arzu ve isteklerden etkileniyor. Bu arzu ve istekler meşru olduğu gibi gayri meşru da olabiliyor. Dinî ya da ahlâkî duyarlılığı olmayan şahıslar içten gelen arzu ve isteklerini gerçekleştirerek, hazlarını tatmin etmek için ellerinden geleni yapıyorlar. Psikiyatride bir canlıyı türlü davranışlara sürükleyebilen içsel gerilime “dürtü” diyorlar. Çoğu kere ihtiyaçlar ya da ihtiyaç algılamaları bunda etkili oluyor. Bazen insan gerçekten aç oluyor ve yeme ihtiyacı duyuyor. Bazen de aç olmadığı halde aynı ihtiyacı duyabiliyor. İnsan, ihtiyacı gerçek de olsa sanal da olsa onu ölçülü ve kontrollü bir şekilde tatmin etmenin yolunu aramalıdır ki buna da “dürtü kontrolü” diyorlar.

İhtiyaçların tatmininde meşruiyet önemli bir kavramdır. Allah insanı yaratmış ve ona hep iyiliği, dürüstlüğü tavsiye hatta emretmiş ama kötü sonuçlarına katlanma pahasına aksi davranışlarda bulunma özgürlüğü de tanımıştır. İnsan nefsi günah işlemeye de, Allah’ın talimatına uymaya da mütemâyl olarak yaratılmıştır. Ona verilen akıl sayesinde kendisinden iradesini ikinci yönde kullanması ve neticede iyi bir insan, Müslüman olması istenir. Bu da davranışlarını ilâhî buyruklar çerçevesinde kontrolde tutmasına bağlıdır. İnsandaki kuvve-i aklıyenin itidal hâli hikmet olarak isimlendirilir. Hikmet ve hikmetli davranmak da Allah’ın bir lütfudur. “O, hikmeti dilediğine verir ve kime hikmet vermişse şüphesiz çok hayırlı, güzel bir nimet vermiştir.”

Diğer taraftan insanda kuvve-i şehviye vardır. Burada şehvet kelimesi ile kastedilen, insan davranışını etkileyen nefsanî arzular, bir tür dürtülerdir. Türkçe’de “şehvet” denince cinsellik akla gelse de Arapça’da ve literatürde bu kelime cinsel olan veya olmayan bütün istek ve arzuları kapsar. Peygamber Efendimiz bir hadisinde “şehvât” (şehvetler/istekler) kelimesini “mekârih”in (istenmeyen, nefse hoş gelmeyen şeyler) karşıtı olarak kullanmıştır. Bu hadise göre cennetin etrafı mekârih yani nefsin istemediği şeylerle, cehennem etrafı da şehvetlerle yani nefsin hoşlandığı şeylerle sarılmıştır. İsteklerin yani şehvetlerin tatminindeki kontrolsüzlük insanı her an cehenneme düşürebilir. Nevevî, bu hadisin açıklamasında “şehvetler”den mak-

sadın “içki, zina, harama bakma, gıybet, gayri meşru oyunlar ve benzeri haram arzular” olduğunu belirtir. İffet, insandaki kuvve-i şehviyenin itidal hâlidir. Bu sayede insan arzularını kontrol altında tutar, meşruiyet dairesinin dışına çıkmaz.

İffet, haram olan, güzel olmayan, aşağılık ve bayağı işlerden ve davranışlardan uzak durmak demektir. Kur’ân-ı Kerim Müslümanın onurlu bir hayat yaşamasını ister ve bu, onun iffetli olması ile yakından ilgilidir. Arzularını kontrol edemeyen, onlara gem vuramayan insan, her zaman onursuz davranışlarla karşı karşıya kalabilir. Hatta bu onursuzluk bazen gelecek nesline de olumsuz bir miras olarak kalır. Kimi insan mal mülk, kimisi mevki makam, kimisi de şan şöhret veya karşı cins ile beraber olma uğruna yoldan çıkar, harama dalar, insan haysiyet ve şerefine yakışmayan işler yapar. Kur’ân-ı Kerim bu gibi yanlışlar karşısında insanı uyarır ve iffetli olmaya davet eder. Evliliği teşvik eden Allah Teâlâ, evliliğin getireceği maddî yükümlülüğü karşılayamayacak olanların, buna imkân bulana kadar “iffetli” olmalarını ister. Evlilik dışı bir cinsel hayat, fitrî olan cinsel ihtiyacın haram yollarla tatmini; iffetsizliktir ve asla tasvip edilemez. İslâm dininin kadın-erkek ilişkilerine bir disiplin getirdiği, kadınların fıkhen evlenmeleri caiz olan erkeklerin yanında örtülü olmaları gerektiği malûmdur. Nûr sûresinde artık evlenme ümidi kalmamış, evlerinde oturma durumundaki yaşlı kadınlar için bu hükümde bir esneklik yapılmakta, onların cinselliği öne çıkarmaksızın nispeten daha rahat kıyafetler giymelerine izin verilmektedir. Bu iznin arkasından “iffetli olmalarının onlar için daha hayırlı olacağı” belirtilir.

Müslüman, kendi ihtiyaçlarını temin etmekle mükelleftir. Hatta bunun da ötesinde muhtaçlara yardım etmek bazen görev bazen fazilet olarak belirtilir. O, başkasının malına göz dikmez. Zorla veya hırsızlıkla almak bir yana, çok zor durumda kalmadıkça başkasından yardım da istemez. Bakara sûresinde infak ve yardım konusu işlenirken yardım kalemleri arasında “iffetlerinden dolayı bilmeyenin muhtaç değil zannettiği fakirler”e özel olarak dikkat çekilir. Buradaki iffetten maksat, “başkalarından yardım istemekten çekinme, böyle onur kırıcı bir durumdan uzak durma”

**Evliliği teşvik eden Allah Teâlâ,
evliliğin getireceği
maddî yükümlülüğü
karşılayamayacak olanların, buna
imkân bulana kadar “iffetli”
olmalarını ister.**

Velinin yetimin malından şahsen yararlanma durumu ile ilgili olarak Nisâ sûresinde şöyle denir: “Muhtaç olmayan kimse iffetli davransın (o mallardan istifade etmesin). Fakir olan ise maruf ölçüsünde yesin.”

olarak açıklanmıştır. Ensar’dan bazıları Peygamber Efendimiz’den tekrar tekrar maddî yardım isteğinde bulunmuş, her seferinde isteklerine karşılık verilmiş ve neticede verecek bir şey de kalmayınca Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: “Bende verecek bir nimet kalmıyor. Onu sizden esirgeyecek de değilim. Kim iffetli olma iradesi gösterirse Allah onu iffetli yapar (İhtiyacı olmadığı halde istemekten geri durursa Allah onu isteyecek duruma düşürmez). Kim müstağnî olursa Allah onu ganî yapar (Kim ihtiyaçsız olmak isterse Allah onu ihtiyaçsız yapar). Kim sabretme iradesi gösterirse Allah onu sabırlı yapar. Hiç kimseye sabırdan daha iyi ve daha geniş bir nimet verilmemiştir.”

İslâm’ın toplumdaki muhtaç ve güçsüz insanlara özen gösterdiği, onların ihtiyaçlarının giderilmesine yönelik düzenlemeler yaptığı bilinmektedir. Bu güçsüz kesimlerden birisi de yetimlerdir ve gerek Kur’ân-ı Kerim’de gerekse hadis-i şeriflerde yetimlerin hak ve hukukuna hep dikkat çekilmiştir. Yetim çocukların mal varlıkları, onlar reşit olana kadar velileri veya Müslümanları temsilen kamu otoritesi tarafından tayin edilen bir yetkili/görevli tarafından idare edilir. Bu arada bilhassa velinin yetimin malından şahsen yararlanma durumu ile ilgili olarak Nisâ sûresinde şöyle denir: “Muhtaç olmayan kimse iffetli davransın (o mallardan istifade etmesin). Fakir olan ise maruf ölçüsünde yesin.” Burada da insanın doğasında var olan fırsatları değerlendirme, daha çok mal sahibi olma isteği karşısında

muhtaç olmayan velinin, yetimin malına göz dikmesi, onun idaresi için harcayacağı emeğin karşılığını Allah’tan beklemesi, nefsî isteklerini bu maksatla kontrol altında tutması istenmektedir.

İffet âyet ve hadislerde de görüldüğü gibi nefsî istekleri kontrol altında tutmak, onları helâl dairesinde tatmin etmek, haramdan veya insanı küçük düşürecek durumlardan kaçınmak anlamında kullanılmaktadır. İstekler, ihtiyaçlarla sınırlı kalmalı, ihtiyaç fazlası imkânlar ümmetin genel menfaati ve toplumdaki muhtaç kesimler dikkate alınarak kullanılmalıdır. Özellikle tüketimin alabildiğine özendirildiği ve âdeta sanal ihtiyaçların üretildiği günümüzde gerçek ihtiyaçlar meşru yollarla tatmin edilmelidir. Nefsin istekleri, başka bir ifade ile dürtüler insanı çeşitli davranışlara yönlendirir. Bu yönlendirmeler karşısında kuvve-i akliyenin itidal hali olan hikmet hep devrede olmalı, istekler/dürtüler onun kontrolünde olmalıdır. Kanaat en büyük zenginliktir. İnsan, haram ve onur kırıcı tatmin yolları aramak yerine kanaat ve sabır etmesini bilmeli, hayatını İlahî iradenin çizdiği sınırlar içinde yaşamalıdır. ■

D İ P N O T L A R

1. Şems, 90/7-8.
2. Bakara, 2/269.
3. Müslim, Cennet, 1.
4. bk. Cevherî, es-Sihâh; Firûzâbâdi, el-Kâmûsü’l-muhît; Zebîdî, Tâcü’l-arûs; “aff” maddeleri.
5. Nûr, 24/60.
6. Bakara, 2/273.
7. Buhârî, Zekât, 51.
8. Nisâ, 4/6.

Lut Kavmi*

Kur'an-ı Kerim'de yirmi yedi yerde ismen zikredilen Lût'un İbrahim'in tebliğini kabul ettiği onunla birlikte bereketli ülkeye ulaştırıldığı peygamberlerden olduğu diğer peygamberler gibi âlemlere üstün kılındığı ona hüküm ve ilim verildiği, sâlihlerden olduğu ve ilâhî rahmete kabul edildiği bildirilmektedir. Tevrat'ta iddia edildiği gibi Lût, amcası İbrahim'in çobanlarıyla kendi çobanları arasında çıkan bir anlaşmazlık üzerine ve mümbit toprakları tercih ettiği için değil peygamber olarak görevlendirilip gönderildiği için Sodom'a gitmiştir. Kavmine Allah'a karşı gelmekten sakınmalarını, kendisine itaat etmelerini, kadınlar yerine erkeklerle beraber olmalarının büyük ahlâksızlık ve günah olduğunu

bildirmiş, bundan vazgeçmelerini istemiştir. Kavmi ise işlerine karışmaya devam ettiği takdirde sürgün edileceğini söylediği gibi, "Eğer doğru söylüyorsan bizi tehdit ettiğin azabı getir" diye kendisine meydan okumuştur. Bunun üzerine Lût onların yaptıklarının vebalinden kendini kurtarması için Allah'a dua etmiştir. Lût'un duasını kabul eden Allah ahlâksız kavmi helâk etmek üzere Cebrail, Mikâil ve İsrail oldukları nakledilen üç meleği görevlendirir. Melekler genç ve yakışıklı birer erkek suretinde önce Hz. İbrahim'e gelip İshak'ın doğumunu müjdeliler, ayrıca Lût kavmini helâk etmek üzere geldiklerini haber verirler.

*DîA'nın Lût Maddesinden alıntılanmıştır.

Hat: Şefik Bey, Mü'minûn sûresinin ilk dört âyeti, Bursa Ulu Camii

Allah Resulü (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "Bana on âyet indirildi ki, kim bunları yerine getirirse Cennete girer." Bu âyetler Mü'minûn sûresinin ilk on âyetidir.

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla

"Mü'minler gerçekten kurtuluşa ermişlerdir. Onlar ki, namazlarında derin saygı içindedirler. Onlar ki, faydasız işlerden ve boş sözlerden yüz çevirirler. Onlar ki, zekatı öderler. Onlar ki, ırzlarını korurlar. Ancak eşleri ve ellerinin altında bulunan cariyele bu dâhıdır. Onlarla ilişkilerinden dolayı kınanmazlar. Kim bunun ötesine geçmek isterse, işte onlar haddi aşanlardır. Yine onlar ki, emanetlerine ve verdikleri sözlere riâyet ederler. Onlar ki, namazlarını kılmağa devam ederler. İşte bunlar varis olanların ta kendileridir."

KUR'AN'DA GEÇEN İFFETLE İLGİLİ İFADELER VE YORUMLARI

Abdurrahman KASAPOĞLU*

□ Kur'an bir müminin ideal kişilik özelliklerini sayarken iffetle ilgili mühim vasıflara da yer verir. Mü'minûn ve Meâric sûrelerinde tekrarlanan karakter özellikleri birbirine yakındır. Bu temel nitelikler; namaz aracılığıyla Allah ile iletişim kurmak ve bunu sürdürmek, boş söz ve eylemlerden uzak durmak, âhîret kaygısı taşımak, verilen sözler ve emanet edilen şeyler hakkında güvenilir, dürüst olmak, iffet hususunda ilâhî değerle-

re uygun bir karakter geliştirmektir.

"Felâha ulaştı o müminler ki onlar, namazlarında saygılıdır, boş şeylerden yüz çevirirler, zekâtı verirler ve ırzlarını korurlar; ancak eşleri, yahut ellerinin sahip olduğu (câriyele) hariç (bunlarla ilişkilerinden dolayı da) onlar kınanmazlar. Ama bunun ötesine gitmek isteyen olursa, işte onlar haddi aşanlardır. O müminler emanetlerine ve ahidlerine riayet ederler."¹

Müminler, cinsel eğilimlerini Allah'ın, kendilerine helâl/ahlâkî saydığı eşleriyle birlikte giderirler. Evlilik dışı ilişkide bulunmaktan sakınırlar. Eşleriyle birlikte yaşadıklarından dolayı da, en ufak bir şekilde kınanmaları, kendilerine ayıp bir iş yapmış gözüyle bakılması söz konusu olamaz. Onlar, iffetli olma konusunda Allah tarafından konan değer ölçülerinin dışına çıkmazlar. İffetli olma karakterinin gerektirdiği niteliklere sahiptirler. Her türlü iffetsizlik ve aşırıktan uzak durmaya çalışırlar.

İffetli olmanın Kur'an'da, "fercin hıfzı" şeklindeki nitelenmesi, Nûr ve Ahzâb sûrelerinde, erkeğe ve kadına ayrı ayrı vurgu yapılarak anlatılır. Cinsiyet unsuru dikkate alınarak "iffetli kadın karakteri" ve "iffetli erkek karakteri" inanan insanlara, edinilmesi salık verilen bir kişilik özelliği olarak sunulur:

"Mümin erkeklere söyle, gözlerini haramdan sakınsınlar, ırzlarını korusunlar. Bu davranış onlar için daha nezihdir. Şüphe yok ki, Allah onların yaptıklarından hakkıyla haberdardır. Mümin kadınlara da söyle, gözlerini haramdan sakınsınlar, ırzlarını korusunlar."²

İffet, işlenmesi değer yargılarınca normal kabul edilen bir eylemden sakınmayı değil, değer yargılarının kötü gördüğü, haram/yasak saydığı davranıştan kaçınmayı ifade eder. Fercin hıfzı çerçevesinde dinî değerlerin yasak saydığı davranışlar zina, oğlancılık, sevicilik (lezbiyenlik) gibi durumlardır. Ahzâb sûresindeki âyette benzer hususlara işaret etmektedir. Âyette, "İslâm" kavramı içerisinde iman ve diğer eylemler sıralanır ki, bunlardan birisi olan fercin korunması, helâl/meşru olmayan zina ve benzer eylemlerden kaçınmayı ifade eder.

İffetli olmak, Müslüman kişiliğini tamamlayan en önemli karakter özelliklerinden birisidir. İffet, duygusal ve fiilî boyutlarıyla Müslüman kişiliğini meydana getiren en belirgin karakter çizgilerinden birisidir. Âyet, cinsiyet belirlemesi de yaparak, saydığı karakterleri

hem kadın cinsine hem de erkek cinsine sırayla nispet eder:

"Müslüman erkekler ve Müslüman kadınlar, mümin erkekler ve mümin kadınlar, tâate devam eden erkekler ve tâate devam eden kadınlar, doğru erkekler ve doğru kadınlar, sabreden erkekler ve sabreden kadınlar, (gönülden Allah'a) saygılı erkekler ve (gönülden Allah'a) saygılı kadınlar, sadaka veren erkekler ve sadaka veren kadınlar, oruç tutan erkekler ve oruç tutan kadınlar, ırzlarına koruyan erkekler ve (ırzlarını) koruyan kadınlar, Allah'ı çok zikreden erkekler ve Allah'ı çok zikreden kadınlar; (işte) Allah bunlar için bağış ve büyük bir mükâfat hazırlamıştır."³

Âyette Allah-insan ilişkisinin bilişsel, duygusal ve eylemsel/ahlâkî boyutları anlatılmaktadır. İffetli olmak, bu ilişkinin ahlâkîlik boyutu ile ilgilidir. Bir Müslüman'ın kişiliğinde iffetin de yer alması, onun Allah ile olan bu ilişkisinin, Allah'a karşı sorumluluk bilinci taşıyor oluşunun dışı yansıması halidir. Yüce Allah, iffet de dâhil olmak üzere bir Müslüman'ın burada sayılan bütün davranışlarına karşılık vereceğini vaatmektedir. Dolayısıyla bir Müslüman'ın gerçekleştirdiği olumlu etkinliklere değer atfetmekte, anlam yüklemektedir. Bu yüzden, her Müslüman için iffetli davranmak amaçlı ve anlamlı bir eylemdir. Söz konusu amaçların en önemlisi Allah ile kendisi arasında mevcut bulunan ahlâkîlik ilişkisini sağlıklı bir biçimde sürdürdürebilmektir.

Kur'an'da Arapça "hasene" kökü kullanılarak türetilen ifadelerde iffet karakteri, bu karakterin özelliği ve iman ile olan ilişkisi tekrar edilir. "Ahsanet fercehâ", "muhsinîne ğayra musâfihîn", "muhsanâtin ğayra musâfihât", "eradne tehassunen" ifadeleriyle, iffetin erdemli kimselerin karakteri olduğu, İslâm dininin, bu karakteri kendi mensuplarına uymaları gereken bir değer yargısı olarak sunduğu anlatılır.

Kur'an, "ahsanet fercehâ"

Kur'an bir müminin ideal kişilik özelliklerini sayarken iffetle ilgili mühim vasıflara da yer verir. Mü'minûn ve Meâric sûrelerinde tekrarlanan karakter özellikleri birbirine yakındır. Bu temel nitelikler; namaz aracılığıyla Allah ile iletişim kurmak ve bunu sürdürmek, boş söz ve eylemlerden uzak durmak, âhret kaygısı taşımak, verilen sözler ve emanet edilen şeyler hakkında güvenilir, dürüst olmak, iffet hususunda ilâhî değerlere uygun bir karakter geliştirmektir.

“İnanan erkeklere söyle: Bakışlarından bazılarını yumsunlar, ırzlarını korusunlar. Bu (hareket) onlar için temiz ve (yararlıdır). Şüphesiz Allah, onların her yaptıklarını haber almaktadır. İnanan kadınlara da söyle: Bakışlarından bazılarını yumsunlar, ırzlarını korusunlar!”

ifadesini kullanarak iffet karakterinin kadın modeli olarak Hz. Meryem'i anlatır: “O ırzını korumuş olan (Meryem)i de an; ona ruhumuzdan bir çocuk üfledik, kendisini ve oğlunu âlemlere bir ibret yaptık.”⁴ “Allah, insanlara İmrân’ın kızı Meryem’i (misal verdi). O ırzını korudu, biz de onun (rahmine) ruhumuzdan üfledik. O, Rabb’inin kelimelerini ve kitaplarını doğruladı ve gönülden itaat edenlerden oldu.”⁵

Âyette geçen “el-ihsân” kelimesi “ferc” kelimesiyle birlikte kullanılarak fercin korunması, kişinin iffetli kalabilmesi, bu alandaki ahlâk ilkelerine uymada dik-

katli davranması manasına gelir. Hz. Meryem, iffetini çok iyi korumuştur. Dindar kişiliğindeki olgunluk, iffet düşkünlüğü ve ahlâkî kusursuzluk arzusu, onu iffetle ilgili ahlâkî kusurlardan uzak tutmuştur. Ayrıca Hz. Meryem, yükleneyeceği özel misyon nedeniyle iffete aykırı etkinliklerden uzak durmuştur.

Kur’an, cinsel arzunun evlilik kurumu içerisinde, ister açıkta isterse gizlice işlenen ahlâk dışı ilişkilerden uzak kalarak doyurulmasını bir değer yargısı olarak, bu alanda konulabilecek iyinin kötünün ölçüsü, haramın helâlin sınırı olarak “muhsînine ğayra musâfihîn”,

“muhsanât ğayra musâfihât” kavramlarıyla, uyulması gereken bir ilke haline getirmiştir:

“Bugün size iyi ve temiz şeyler helâl kılındı... İnanan, namuslu, hür kadınlar ve sizden önce kendilerine Kitap verilenlerden namuslu hür kadınlar –zina etmeksizin, gizli dost tutmaksızın, namuslu bir biçimde mehirlerini verdiğiniz takdirde- size helâldir.”⁶

Bu âyette iffetli kalmanın, gerek açıktan gerekse gizlice zina etmemek olduğu açıklanmıştır. Yine benzer âyetlerde evlilik yoluyla meşru cinsel birliktelik yaşamının helâl ve ahlâkî bir davranış olduğu karara bağlanmıştır. Hem dünyevî (sosyal düzen ve bireysel mutluluk) hem de dinî (Allah-insan ilişkisinin ahlâkî boyutu) açıdan zarara uğramamak için bu ilkelere uyulması önerilmiştir.

Hz. Yûsuf’un iffet sahibi oluşunun anlatıldığı âyetlerden birisinde bu karakter “ista’same” fiiliyle ifade edilir: “(Kadın) dedi ki: “İşte siz beni bunun için kınamıştınız! And olsun ben kendisinden murat almak istedim de o, iffetinden ötürü (beni) reddetti. Ama kendisine emrettiğimi yapmazsa, elbette zindana atılacak ve alçalanlardan olacaktır! (Yûsuf): “Rabb’im dedi bana göre zindan, bunların beni davet ettiği şeyden iyidir. Eğer onların düzenini benden savmazsan onlara meylederim ve cahillerden olurum!”⁷

Âyette geçen “ista’same” fiili, kötülüğe düşmekten koruyacak, alıkoyacak sebepleri aramak, elde etmeye çalışmak manasına gelir. Böyle davranan kimse âdetâ kendisini kötülüğe düşmekten koruyacak şeylere sığınmayı, tutunmayı ister. Şehvet eğilimini doyurmak için kendisiyle birlikte olmaya can atan kadının davranışı karşısında Hz. Yûsuf’un takındığı tavır “ista’same” fiiliyle dile getirilmiştir. Bu fiil, bir kimsenin bir şeyden bütün benliğiyle sakındığını, var gücüyle korunmaya çalıştığını, olanca gayretiyle bu duruma direndiğini belirtmek için kullanılır.

İffet kelimesinin bizzat kullanılarak cinsel açıdan ahlâkî olmanın bir kural olarak tavsiye edildiği Kur’an

Kendisiyle birlikte olmaya can atan kadının davranışı karşısında Hz. Yûsuf’un takındığı tavır “ista’same” fiiliyle dile getirilmiştir. Bu fiil, bir kimsenin bir şeyden bütün benliğiyle sakındığını, var gücüyle korunmaya çalıştığını, olanca gayretiyle bu duruma direndiğini belirtmek için kullanılır.

âyetinde Arapça “istif’âl” kalıbı kullanılır. “Ve’l-yesta’fif” şeklindeki bu kullanım, bireyin sabır ve gayretle, gerekirse oruç tutarak, nefsinin/güdülerini kontrol altına alma (iffetli kalma) isteğini ifade eder. Allah, sözünü ettiğimiz âyette, iman edenlerden, meşru cinsel doyuma imkân sağlayan evliliğe imkân bulamayan kimselerden, evleninceye kadar isteklerini kontrol edebilmeleri için cehd/gayret ve çaba

sarf etmelerini istemektedir: “Evlenme (imkânı) bulamayanlar, Allah kendilerini lütfundan zengin edip (evlenme imkânına kavuşturuncaya) kadar iffetlerini korusunlar.”⁸

Cinsel arzunun kıskırtması karşısında, onun doyum isteğini ertelemek, engellemek, meşru sınırlar içerisinde tutmak kolay bir davranış değildir. İnsan nefsin/alt ben’in dürtmeleriyle üst benin/ilâhî otoritenin buyrukları arasında bir çatışma yaşar. Bu iç çatışmada, birey ilâhî otoriteye itaat etme adına alt benin doyum isteğini kontrol edip ertelemeye çalışırken büyük bir çaba/cehd sarf eder, sabır ve gayret gösterir, ilâhî otoriteye bağlı kalma yolunda iradesini zorlar. İfade etmeye çalıştığımız bütün bu anlam örgüsünü Kur’an, “ve’l-yesta’fif” sözüne sığdırır.

Kur’an’ın, iffet karakterinin belirleyici özellikleri olarak seçtiği tutum ve davranış ilkeleri, ilk defa icat edilen şeyler olmayıp, toplumların yapısında öteden beri var olan ve asla vazgeçemedikleri düzenlemelerdir. Kur’an hem bireysel huzur ve toplumsal düzen açısından hem de Allah-insan ilişkisinin ahlâkîlik boyutunun sürdürülmesi bakımından bu düzenlemeleri sistemleştirerek, bağlılarına/müntesiplerine sunmuştur. ■

D İ P N O T L A R

1. Mü’minün, 23/1-8; bkz. Meâric, 70/23-32.
2. Nûr, 24/30.
3. Ahzâb, 33/35.
4. Enbiyâ, 21/91.
5. Tahrîm, 66/12.
6. Mâide, 5/5; bk. Nisâ, 4/24-25.
7. Yûsuf, 12/32-33.
8. Nûr, 24/33.

Hat: Davut Bektaş, "Emrolunduğun gibi dosdoğru ol", Hûd 11/112

HZ. PEYGAMBER'İN HADİSLERİNDE İFFET KAVRAMI

Zekeriya GÜLER*

İmanın şubelerinden biri olan hayâ iffetten doğar. Hayâ, "çirkin şeylerden kaçınmaya sevk eden ve hak sahibinin hakkı konusunda taksirden, yani her türlü hukuk ihlalinden meneden ahlâkî bir tavır" olarak nitelenir.

□ İslâm ahlâk sisteminin temel bir terimi olarak iffet, nefsin haramdan uzak durması, helâl olmayan ve güzel karşılanmayan söz ve davranışlardan sakınması demektir. Hüseyin Kâzım Kadri'nin (ö. 1934) dilinde iffet, "nefsini şehvâttan saklamak, menhiyâttan ve muharremâttan imsâk-i nefis", taaffûf ise, "iffet ve namusu iltizam etmek, ırza dokunacak şeylerden sakınmak" diye ifadesini bulur.¹ Bu özelliklere sahip olan kimse de afif ve müteaffif diye nitelenir.

İmanın şubelerinden biri olan hayâ iffetten doğar. Hayâ, "çirkin şeylerden kaçınmaya sevk eden ve hak sahibinin hakkı konusunda taksirden, yani her türlü hukuk ihlalinden meneden ahlâkî bir tavır" olarak nitelenir. İffetli erkek veya iffetli kadın için kullanılan muhsan kelimesi de, kaleyi siper ve barınak edinerek kendini koruma ve kollama altına alan kimseyi düşündürür. Esasen iffet; her türlü aşırılık, dengesizlik ve ölçüsüzlükten uzak durmak,

özellikle cinsî-şehvî arzuyu şer'î sınırlar ve ahlâkî değerler açısından kontrol altında tutmak demektir. Bu yönüyle iffet, karakter eğitiminde denge unsurudur. Bir dengenin süreklilik arz edip karaktere dönüşmesi erdem (fazilet) adını alır. Meşhur hadis âlimi İbn Hacer Askalânî'nin işaret ettiği gibi, bu yüzden iffetli câhil, fâsık âlimden evlâ görülür. Zira afif insanın verâ ve takvâ anlayışı, bilgisizce hüküm vermesini engelleyerek onu araştırmaya ve soruşturmaya sevk eder.² Demek oluyor ki, "insanın bedenî ve maddî hazlara aşırı düşkünlükten korunmasını sağlayan erdem" olarak iffet, cinsellik alanında dar anlamda kullanılmaktadır. Zira bireysel ve toplumsal hayatta görülen tüm hasbî faaliyetlerin ve güzel alışkanlıkların temelinde geniş anlamda iffet eksenli ahlâk anlayışı yatar. İffet, insanın hem bireysel, hem de toplumsal ahlâkını ilgilendirir. Bilindiği gibi, insanın kendi iç dünyasından ve Allah ile olan ilişkilerinden doğan davranışlar bireysel ahlâk adını alırken, insanın diğer insanlara ve varlıklara karşı yapmakla yükümlü ve sorumlu olduğu görevler toplumsal ahlâk adını alır. "İyi ahlâk nedir?" suâline Hz. Ali'nin, "Haramlardan kaçınmak, helâl kazanç titizliği göstermek, aile efradına cömert davranmak" şeklinde verdiği cevap, bu noktaya vurgu yapar.

Kadim ilim erbabı, iffetin dört temel ahlâkî faziletten biri olduğunu kabul eder. Nitekim Râgıb el-İsfahânî (ö. V/ XI. yüzyılın ilk çeyreği) özetle diyor ki: "Mekârim-i şer'iatın esası, nefsin ilim öğrenmek suretiyle temizlenmesi, iffet, sabır ve adaletin tatbik edilmesidir. Onun nihyeti ise, insanın hikmet, cömertlik, hilm ve ihsân ile donanmasıdır. İffetin kuvvet bulması kanaati doğurur. Kanaat ise başkasının malına tamah etmekten uzak tutar. İffet, açgözlülük demek olan ifrat ile neslin sürdürülmesine kayıtsız kalmak demek olan tefrit arasında orta bir durumdur. Ne var ki, iffetin şartları vardır: Bir şeyin daha fazlasını beklemek için iffet gösterilmez. Ayrıca toplum baskısı sebebiyle iffetsizlik yapma fırsatı bulamamak, karşı cinse duyulan soğukluk ve kayıtsızlık, sonuçtan korku ve endişe duyulması gibi sebeplerle iffet gösteren kimse de afif diye nitelenmez."³

Görebildiğimiz kadarıyla, Resûl-i Ekrem'in hadislerinden yola çıkarak iffetin, cinsel arzu (şehvet) konusunda iffet, göz, kulak, dil, el ve kalbin iffeti, malî-iktisadî konularda iffet diye üç alt başlık halinde ele alınması mümkündür.

Cinsel Arzu (şehvet) Konusunda İffet:

Derler ki, "Şehvetin kulu ve esiri olmak, kölelikten daha zelil bir durumdur (abdü-ş-şehveti ezellü min abdi'r-rıkkı)". Gerçekten de iffet, insanı tutkularının baskısından kurtaran ve onu özgür kılan hayat iksiridir. Yüce Kur'an, kurtuluşa eren gerçek müminlerin vasıflarını sayarken, "Onlar ki, edep yerlerini (iffetlerini) korurlar" âyetiyle,⁴ cinsel dürtünün doyurulmasında ilâhî yasalar çerçevesinde şekillenmesi gereken bir ahlâkî kişiliğe dikkat çeker. Söz konusu âyetlerde, cinsel tatmini evlilik kurumu dışında arayanlar da "haddi aşanlar (âdûn)" diye geçer. Ayrıca, Kur'an kıssaları arasında Hz. Yusuf'un,⁵ Hz. Yahyâ'nın⁶ ve Hz. Meryem'in⁷ afif ve nezih hayatları, onların dillere destan örnek tutum ve davranışları zikredilir. Meselâ Yusuf sûresinde, Azîz'in karısı Züleyhâ'nın Hz. Yusuf'a meylettği ve hedefine ulaşamayınca da iftira ederek onun zindana girmesine sebep olduğu anlatılırken, kadının "İşte siz beni bunun için kınamıştınız. And olsun ben kendisinden murad almak istedim de o, iffetinden ötürü çekinerek (beni) reddetti." diye hayıflanması, kocası Azîz'in de "Kadınlar, sizin bu tuzağınız gerçekten büyüktür!" demesi ibretâmiz bir tablodur.

"Ey Âdemoğulları! Size ayıp yerlerinizi örtecek elbise, süslenecek giysi yarattık. Takvâ elbisesi ise daha hayırlıdır."⁸ âyetinde geçen takvâ elbisesi, görev ve sorumluluğun farkında olmak anlamında takvâyı hatırlatan sade ve mütevazı giyim-kuşam, Allah korkusu, iffet, hayâ, sâlih amel, savaşta giyilen zırh ve miğfer gibi manalara gelir. Bu demektir ki, bedeninin ayrılmaz bir parçası olarak örtünme, iffeti koruyan ve kollayan bir hüviyete sahiptir. Cinsellik ve iffetle ilgili pek çok hadisten üçünü burada zikretmek istiyoruz:

a) Her kim ağzına ve cinsel arzularına hâkim olacağına dair bana söz verirse ben de onun cennete girmesine kefil olurum.⁹

b) Hz. Âişe'den rivâyet edildiğine göre, Hz. Ebû Bekir'in kızı Esmâ (r.a) üzerindeki ince elbise ile Resûlullah'ın (s.a.v) huzuruna vardı. Resûlullah (s.a.v) ondan yüzünü çevirerek şöyle buyurdu: "Ey Esmâ! Kadın bülûğ çağına eriştiği zaman, artık onun şu ve şu yerleri dışında bedeninin görülmesi uygun olmaz". Resûlullah (s.a.v) bunu söylerken yüzüne ve avuçlarına işaret etti.¹⁰

Ayrıca burada, "Yabancı (nâmahrem/nikah düşen) kadınlar karşısında iffetli olun ki, kadınlarınız da iffetli ol-

sunlar” şeklinde ifadesini bulan tarihî tecrübeye de işaret edilmelidir.¹¹ Şiir ve edebiyata konu olan bu tecrübeye göre, karşı cinsle bakmayı alışkanlık haline getiren bir erkek veya kadın, bu halin sosyal-psikolojik etkisini hayatında görebilecektir.

Göz, Kulak, Dil, El ve Kalbin İffeti:

Konuyla ilgili hadislerle geçmeden önce, Râgıb el-İsfahânî'nin verdiği şu bilgileri aktarmakta fayda vardır: “İffet, kalbi bedenî şehvetlerden ve düşmanlığı körükleyen şeylere inanmaktan zapturapt altına alır. Akıl ve kalp iffetinin yok olmasıyla birlikte sûizan, tamahkârlık ve başkasının elindekine göz dikmek ortaya çıkar. Bu durumun hasede, hasedin düşmanlığa, düşmanlığın çatışmaya, çatışmanın da çoğu kez katle yol açtığı bilinir. Bu yüzden Allah Teâlâ şöyle buyurur: “Allah’ın sizi, birbirinizden (kiminizi kimine göre) üstün kıldığı şeyleri temenni etmeyin. Erkekler için kendi kazandıklarından bir pay, kadınlar için de kendi kazandıklarından bir pay vardır. Allah’ın lütfunu isteyin, şüphesiz Allah her şeyi bilmektedir.”¹² “Ey iman edenler! Zannın çoğundan sakının; çünkü bazı zanlar günahtır. Gizlilikleri araştırmayın, birbirinizin gıybetini yapmayın; herhangi biriniz, ölmüş kardeşinin etini yemekten hoşlanır mı? Bak bundan tiksindiniz! Allah’a itaatsizlikten de sakının. Allah tövbeleri çokça kabul edendir, rahmeti sonsuzdur.”¹³ Göz, kulak, dil ve el iffetli olmadıkça bunların sahibinin afif olması mümkün değildir. Dilin iffetli olmaması halinde alay, tecessüs, gıybet, nemîme (koğuculuk) gibi günahlar işlenir. Gözün iffetli olmaması halinde harama ve bayağı arzuları kışkırtan dünya hayatının ziynetine nazar edilir. İffetin kulakta yok olmasıyla da çirkin şeyler iştilir.¹⁴

Demek oluyor ki, göz, kulak, dil, el gibi organların kuralı kullanılması, özellikle gözün kirlenmesi, aile hayatının huzur ve mutluluğu için büyük bir tehlike teşkil edecektir. Nitekim Allah Teâlâ, nikâhlı eşi veya mahrem yakını dışında, başkalarına gözünü dikip bakan erkekler ve kadınlar hakkında şu uyarıda bulunur: “Mümin erkeklere söyle: Gözlerini (harama) dikmesinler ve namuslarını korusunlar! Çünkü bu, kendileri için daha temiz bir davranıştır. Gerçekten Allah, onların yapmakta olduklarından haberdardır.”¹⁵ “Mümin kadınlara da söyle: Gözlerini (harama bakmaktan) esirgesinler ve namuslarını korusunlar! Kendiliğinden görüneni müstesna olmak üzere ziynetlerini teşhir etmesinler.”¹⁶ Ayrıca Yüce Kur’an’ın “Zina etmeyin” kalıbı yerine, “Zinaya yaklaşmayın. Zira o, bir iffetsizlik ve hayâsızlıktır. O,

çok çirkin bir yoldur”¹⁷ şeklindeki sedd-i zerîa üslûbu, insanoğlunun, zina süreci/atmosferi gibi kontrol edilmesi ne-redeyse imkânsız ortam ve şartlarda gösterebileceği irade zaafı karşısında pedagojik bir öneme sahiptir. Söz konusu âyetten sonra gelen şu hatırlatma da câlib-i dikkattir: “Hakkında bilgin olmayan şeyin ardına düşme! Çünkü kulak, göz ve gönül, bunların hepsi ondan sorumludur.”¹⁸

Göz, kulak, dil, el ve kalbin iffetine dair bazı hadisleri şu şekilde sıralamak mümkündür:

a) Âdemoğluna zinadan hissesine düşen pay yazılmıştır. Kaçınılmaz olarak o buna erişir. Gözlerin zinası bakmak, kulakların zinası dinlemek, dilin zinası konuşmak, elin zinası tutmak, ayağın zinası da yürümektir. Kalp/nefis de heves edip arzular. Cinsiyet uzvu da ya tasdik ederek buna uyar ya da tekzip ederek uymaz/hevesi boşa çıkarır.¹⁹

b) Ey Ali, ilk bakışın ardından tekrar bakma! Çünkü ilk bakış hakkındır, bağışlanabilir. İkinci bakış ise hakkın değildir ve haramdır.²⁰

c) İnsanoğlunun işlediği hataların ekserisi dilindedir.²¹

d) Şüphesiz mümin günah işlediği zaman, kalbinde siyah bir leke meydana gelir. Şayet tevbe eder, kendini o günahattan çekip çıkarır ve istiğfar (Allah’tan af ve mağfiret talep) ederse, kalbi cilalanır, parlar. Eğer mümin günahı artırır, kalbindeki siyah leke (o nisbette) çoğalır. İşte Allah Teâlâ’nın, “Hayır, aksine onların işlemekte oldukları (günah ve kötülükler) kalplerini kirlenmiştir (pas tutup karartmıştır)”²² âyetinde zikrettiği er-rân budur.²³

e) Yedi helâk edici ve felakete sürükleyici şeyden sakının: Allah’a şirk koşmak, büyü yapmak, şer’an haklı sebeple olması hariç Allah’ın dokunulmaz kıldığı bir cana kıymak, yetim malı yemek, faiz yemek, düşmana toplu hücum yapılacağı sırada savaş meydanını terk etmek ve hiçbir şeyden habersiz iffetli mümin kadınlara zina iftirasında bulunmak.²⁴

f) Abdullah b. Abbâs (r.a) diyor ki: (Yakışıklı bir delikanlı olan amcaoğlu) Fadl b. Abbâs, Resûlullah (s.a.v)’ın terkinde idi. Derken Has’am kabilesinden (hac esnasında ihramlı, genç ve güzel)²⁵ bir kadın fetvâ sormak için Resûlullah (s.a.v)’a geldi. Fadl kadına, kadın da Fadl’a bakmaya başladı. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.v) Fadl’ın yüzünü hemen öbür tarafa çevirdi.²⁶

Yine Abdullah b. Abbâs (r.a) diyor ki: Fadl b. Abbâs, (hac esnasında Mina’ya doğru giderken) Resûlullah (s.a.v)’ın terkinde idi. O, Fadl’ın yüzünü eliyle çeviriyor ve “Ey kardeşimin oğlu, bugün öyle bir gündür ki, gözü ha-

ramdan sakınan, dili ve mahrem yeri korunan kimsenin günahları affedilir” diyordu.²⁷ Başka bir rivayette, Resûl-i Ekrem’in amcası Abbâs, Peygamber (s.a.v)’e:

-Senin, amcazâdenin yüzünü çevirdiğini gördüm, deyincede. Resûlullah (s.a.v):

-Evet, genç bir kız ile bir delikanlı gördüm. Ben onların arasına şeytanın girmesinden endişe ettim, buyurdu.²⁸

Ayrıca Resûl-i Ekrem, yol kenarında oturarak sohbet ve konuşma alışkanlıklarını bırakmak istemeyen ashâbına, yoldan gelip geçenlerin rahatsız olmamaları için bakışlarına hâkim olmaları gerektiğini öğütler.²⁹

Mali-İktisadi Konularda İffet:

Mal mülk, yeme içme gibi konularda ölçülü ve kanaatkar olmak anlamında iffete dair hadisler vardır. Onlardan birkaç örnek vermek istiyoruz:

a) Resûl-i Ekrem, cennete girmeye aday üç grup insanın övgüye değer özelliklerini sayarken, malî konularda afif duruş sergileyen karaktere dikkat çeker: “Ehl-i cennet üçtür: Âdil, sadaka-zekât veren (yardımsever) ve muvafak olan bir yönetici, bütün yakınlarına ve Müslümanlara karşı merhametli ve ince kalpli kimse, iffet ve namusuna düşkün, bakmakla yükümlü ve sorumlu olduğu kimseler olmakla birlikte istemekten çekinen (afif duran) kişi”³⁰

b) Allah, yoksul olmasına rağmen iffetini korumaya çalışan mümin kulunu sever.³¹

c) Genç şahâbî Ebû Saîd el-Hudrî’nin babası Mâlik, Uhud Savaşı’nda şehit olur. Başta annesi olmak üzere yakınları, ihtiyaç sahibi olduklarını bildirmek ve yardım istemek üzere onu Resûlullah (s.a.v)’a gönderir. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.v) ona, istemekten sakınanı Allah’ın iffetli kılacağını, müstağni davranarak elinde olanla yetineni zengin edeceğini, sabretmek isteyene sabır vereceğini ve sabırdan daha bol bir rızık olmadığını söyler. Konuyla ilgili hadis, Ebû Saîd el-Hudrî tarafından şöyle rivayet edilir: Medineli Müslümanlar’dan bir kısmı Resûlullah (s.a.v)’tan bir şeyler istediler. O da verdi. Sonra yine istediler. Resûlullah (s.a.v), elindekiler bitinceye kadar verdi. Verebileceği şeyler tükenince onlara şöyle hitap etti: “Yanımda bir şeyler olsaydı, onları sizden esirgemez, verirdim. Kim dilenmekten çekinir, iffetli davranırsa, Allah onun iffetini arttırır. Kim tokgozlu olmak isterse, Allah onu başkalarına muhtaç olmaktan kurtarır. Kim de sabretmeye çalışırsa, Allah ona sabır verir. Hiç kimseye, sabırdan daha hayırlı ve engin bir lütufta bulunulmamıştır”³²

d) Miskin, bir veya iki hurma, bir veya iki lokma ile baştan savılan (dilenci) değildir. Ancak miskin iffet ve nezahet sahibidir. İsterseniz şu âyeti okuyun: “Kendilerini Allah yoluna adadıklarından seyahat ve ticarete imkân bulamayan yoksullara verin. Yoksulluklarını gizli tuttukları için bilmeyen onları zengin sanır. Kendilerini simalarından tanırın. Onlar insanlara asla el açmazlar. Hayır için yaptığınız her harcamayı Allah hakkıyla bilmektedir.”³³

Netice itibarıyla, iffetini yitiren kimse izzet, vakar, şahsiyet ve hürriyetini kaybetmiş demektir. Bu yüzden, savaş hâli gibi olağanüstü şartlarda dahî “Öldürme tarzı yönünden insanların en iffetlisi iman ehlidir.”³⁴ hadisiyle her türlü işkenceyi yasaklayıp ümmetine hikmeti öğreten Rahmet Elçisi’nin şu dua cümlesi önemsenmeli ve en içten duygularla tekrar edilmelidir: Allahım, senden hidâyet, takva, iffet ve gönül zenginliği istiyorum!³⁵ ■

D İ P N O T L A R

1. Hüseyin Kâzım Kadri, Türk Lugatı, İstanbul 1943, III, s. 518. İffetin tarifi için ayrıca bkz. Mustafa Çağrı, “İffet”, DİA, XXI, 506-507.
2. İbn Hacer, Fethu’l-bârî, c. XIII, s. 287.
3. Râgıb el-İsfahânî, ez-Zerâ ilâ mekârimîş-şeria, Dımaşk 2001, s. 38, 79, 218-219.
4. Mü’minûn, 23/5.
5. Yûsuf, 12/23, 28, 33.
6. Âl-i İmrân, 3/39; Meryem, 19/13.
7. Âl-i İmrân, 3/42; Meryem, 19/23; Tahrim, 66/12.
8. Arâf, 7/26-27.
9. Buhârî, Hudûd, 19; Tirmizî, Zühd, 61.
10. Ebû Dâvud, Libâs, 31.
11. Aclûnî, Keşfu’l-hafâ, c. II, s.79. Bu tarihi tecrübeye imkân veren söz konusu haber için bkz. Hâkim, Müstedrek, IV, s. 170; Münâvî, Feydu’l-kadir, c. IV, s. 318.
12. Nisâ, 4/32.
13. Hucurât, 49/12.
14. Râgıb el-İsfahânî, a.g.e., s. 218-219.
15. Nûr, 24/30.
16. Nûr, 24/31.
17. İsrâ, 17/32.
18. İsrâ, 17/36.
19. Müslim, Kader, 21; Ebû Dâvud, Nikâh, 42. Bu hadiste, gözün yabancı (nâmahrem/nikah düşen) kadına bakması; kulağın, şehveti tahrik eden sesi işitmesi; dilin fuhuş konuşması; elin yabancı kadına dokunması; ayağın gayr-i meşru yere adım atması hep hakiki zinaya götürülen yollar olduğundan, söz konusu organların işledikleri fiiller mecâzen zina adını almıştır. Belâgat ilmindeki teknik tabiriyle, netice olan fiilin (müsebbep) ismi yani zina lafzı, mecâzen sebep olan fiil için kullanılmıştır.
20. Ebû Dâvud, Nikâh, 42; Tirmizî, Edeb, 28.
21. Taberânî ve Beyhakî’nin Abdullah b. Mes’ud’dan rivâyet ettikleri bu hadis için bkz. Münâvî, Feydu’l-kadir, c. II, s. 101.
22. Mutaaffin, 83/14.
23. Tirmizî, Tefsir (sûre 83), İbn Mâce, Zühd, 29.
24. Buhârî, Vasıyyet, 24; Müslim, İman, 144.
25. Fadl ile kadının, parantez içinde verdiğimiz özellikleri, hadisin başka bir tarikinde geçer (bkz. Buhârî, İstîzân, 2; İbn Hacer, Fethu’l-bârî, XI, s. 10. İbn Hacer, kadının ihramlı olduğunu da zikreder).
26. Nesâî, Menâsik, 12; Muvatta’, Hac, 97.
27. İbn Huzeyme, Sahih, IV, 261.
28. İbn Huzeyme, Sahih, IV, 261.
29. Buhârî, İstîzân, 2; Müslim, Selâm, 2.
30. Müslim, Cennet, 63; Ahmed b. Hanbel, II, 425; IV, 162, 266 (Müsned’in son iki yerinde hadisin sonundaki cümle “İffetli, sadaka veren fakir kişi” şeklinde geçer).
31. İbn Mâce, Zühd, 5.
32. Buhârî, Zekât, 50; Müslim, Zekât, 124.
33. Buhârî, Tefsir, 2; Müslim, Zekât, 102; Ebû Dâvud, Zekât, 64, 68; Nesâî, Zekât, 76; Ahmed b. Hanbel, I, 384, III, 395, 440, 506. Âyet için bkz. Bakara, 2/273.
34. Ebû Dâvud, Cihad, 110; İbn Mâce, Diyât, 30; Ahmed b. Hanbel, I, 393.
35. Müslim, Zikir, 72; Tirmizî, Deavât, 72; İbn Mâce, Dua, 2.

SELAHATTİN KAYA İLE SÖYLEŞİ

1934 tarihinde Erzincan'da doğdu. İlkokuldan sonra 1946 yılında İstanbul'a gelerek Nuruosmaniye Kur'an Kursu'na kaydoldu. Burada hocası Hafız Hasan Akkuş'tan hıfzını ve talimini ikmal etti. 1952 yılında açılan İstanbul İmam-Hatip Okulu'na kaydoldu ve bu okulun ilk öğrencileri arasında yer aldı. 1961 tarihinde Beyoğlu Müftü Müsevvidi olarak göreve başladı. Bu görevde iken İstanbul Yüksek İslam Enstitüsü'ne devam etti ve 1965 tarihinde mezun oldu. 1965-1966 tarihleri arasında aynı ilçe müftü yardımcılığı yaptıktan sonra 1966'da Beyoğlu Müftülüğü'ne tayin edildi. 1978'de "Din İşleri Yüksek Kurulu Üyeliği"ne getirildi. Kısa bir müddet bu vazifede bulunduktan sonra 1978 tarihinde İstanbul Müftülüğü'ne vekâleten kısa bir müddet sonra da asaleten tayin edildi.

Meslekî konularda neşredilmiş makale ve tercümeleleri, Seyyid Kutub'un "Fizilâli'l-Kur'an" adlı eserinin tercümesi, Elmalı Hamdi Yazır Tefsiri'nin sadeleştirme çalışmaları ve aynı yazarın mealinin de neşrine yardımcı olan Selahattin Kaya, evli ve üç çocuk babasıdır.

□ Hocam nerede doğdunuz? İstanbul'a gelişiniz nasıl oldu?

1934 yılında Erzincan'ın Kemaliye, eski adıyla Eğin ilçesinin Başarı köyü'nde doğdum. Yavuz Selim Han bizim ecdadımızı Kafkaslardan getirip Eğin dâhil 19 köye yerleştirmiş. Bunu iki sebeple yapmış: Birincisi, orayı Müslümanlaştırmak, ikincisi, Şia akımını önlemek. Bakmış ki bu dağlık ve ormanlık bölgede insanlar geçim sıkıntısı çekecekler; bunu önlemek için önce İstanbul et kethüdalığına Eğin'den getirdiği insanları görevlendirmiş. Böylece bu muhitteki atalarımız İstanbul'la erken tanışmışlar. Çocuklarını burada okutma fırsatı bulmuşlar. Bu çocuklar memlekete dağılarak İstanbul kültürünü İslâm dininin öz ve temiz şeklini oralarda yaymışlar. Peder beni Nuruosmaniye Kur'an Kursu'na 26 Kasım 1946'da talebe olarak teslim etti. Biz de hafızlığa başladık. Kurs alt kattaki tek odadan oluşuyordu. Anadolu'dan gelen yatılı talebeler de vardı. Benim ailem burada olduğu için talebeliğin sıkıntılarını yaşamadım. Derslere muntazaman devam ettik. O yıllarda önce Kur'ân-ı Kerîm ezberlenmeye başlanırdı baştan sona kadar. Sonra talimi okunurdu. İki yılda hafızlığı bitirdik, iki yıl da talim okuduk. Talim okurken Arapça'ya da başladık. Vefa'da Taş Tekneler Camii'nde Hüsrev Hoca'dan Arapça öğrendik.

Okuduğunuz yıllar Şef döneminin devam ettiği 1946'lı seneler. Türkiye'de ibadetlerin ve Kur'an eğitiminin yasak olduğu dönemlerde siz o baskıyı hissediyor muydunuz?

Esasında dinî hayat, dinî eğitim Türkiye'de ellili yıllara kadar baskı altındaydı fakat ben resmî Kur'an kursunda okuduğum için bu baskıyı çok yaşamadım. Bir de o yıllardan sonra çok partili hayat başlıyor Türkiye'de ve baskılar hafifliyor. Fakat dinî kitap bulmak meseleydi o yıllarda. Dinî kitap basılmıyordu ama eski kitaplar sahaflara bol bol geliyordu. Beyazıt'taki sahaflar eski kitaplarla ağzına kadar doluydu. Tabi bakan yok; çünkü okuyup anlayan da yoktu. 1951-1952 ders yılında İmam-Hatip Okulu açıldı. Bu, Türkiye'de dinî hayat için bir ba's u ba'del mevt idi. İmam-Hatip okullarının açılmasıyla ben de 89

numarayla, ilk kayıt yapan öğrencilerden olmuştum. O dönemde ilk hevesle 280 talebe kaydolmuştum. Sınıf iki taneydi ve nâmüsait ortamlarda eğitime başladık. Okulun ilk müdürü Celal Hocaydı. Rahmetli, kayıtları da kendisi yapıyordu. Çift tedrisat vardı.

Celal Hoca özellikle hafızları önemsiyordu ve tercih ediyordu. Arapça'yı da ilk başlatan oydu. Kendisi Arapça muallimliğinden gelmeydi. İstanbul Sultânisi'nde uzun yıllar Arapça okutmuş. Arapça'yı da en güzel şekilde aşkla okutan biriydi. O yıllarda Arapça okuturken Süleyman Efendi adında bir hoca efendi daha varmış. O dermiş ki, "Biz de Arapça hocasıyız ama Celal Hoca dersini aşkla okutuyor, biz sıradan okutup geçiyoruz." Ben de hocaya çok yakındım akşamları çıkışta kendisine evine kadar eşlik eder, çantasını taşırdım. Evindeki hususî sohbetlerine de katılırdım. Yazları evinde Arapça dersleri okudum. Kendisinden çok istifade ettim. Nur içinde yatsın Allah rahmet eylesin. Onun hayatta iken Allah'a bir söz vermişliği var. Dedesi Çarşı Camii imamıymış. Sonrasında oğluna geçmiş. Onun da babası erken yaşta ölünce hoca da bir süre orada imamlık yapmış. Çocukluğunda oradaki camiye gidiyor, bir hafızı dinliyor ve hayran kalıyor sesine, okuyuşuna. "Yarabbi, bu Kur'ân-ı Kerîm'in manasını bana öğrenmeyi nasip edersen, ben de bu Kur'an'ın ölünceye kadar dellâli olurum." diye söz veriyor. O söz üzerine rüştiyeyi bitiriyor ve medreseden icâzet alıyor Arapça hususunda. Daha sonra İstanbul'a geliyor çok meşhur hocalardan Arapça'yı ilerletiyor. Darü'l-Muallimîn'i bitiriyor. Edebiyat Fakültesi'nden mezun oluyor.

Hocayı biz okurken iki sene sonra görevden aldılar. Suçu da ne biliyor musunuz? İmam-hatip açılırken 'Kur'ân-ı Kerîm aslî harfleri yerine latin harfleriyle okutulacak' demişler. Tabi çoğumuz hafız olduğumuz için yeni harflerle Kur'an'ın okutulmasına ihtiyaç duymadık; çünkü hepimiz Kur'an'ı Kerîm'i biliyorduk. Fakat müfettişler bunun üzerinde hasasiyetle duruyorlarmış. Hocanın aslî harflerle okuttuğunu yukarıya bildiriyorlar. Dolayısıyla hocayı görevden alıyorlar.

İki yıl evvel Hüseyin Yorulmaz adındaki bir arkadaşımız 'Bir Neslin Öncüsü Celal Hoca' adıyla iki parmak

İstanbul Müftülüğü, Diyanet İşleri Başkanlığı'ndan daha fazla İslâm dünyasında tanınmış bir makam ve öneme sahip. Bir zamanlar demir perde kalktıktan sonra Azerbaycan'dan diğer Türkî cumhuriyetlerinden hacılar gelip gitmeye başladılar. Azerbaycan'daki hacılar, "Biz İstanbul'u ziyaret etmeden hac edersek, haccımız makbul olmaz inancındaydık." diyorlardı.

kalınlığında hocanın özel arşivine girmek suretiyle ve çocuklarıyla görüşerek güzel bir eser hazırlamıştır. Allah razı olsun. Nihayetinde biz bu hocalardan ders alarak yedi senenin sonunda fire vere vere 41 kişi mezun olduk. Elhamdülillah, İstanbul'un ilk mezunları bizdik.

Okul yatılı mıydı?

İlk başta yatılı değildi ancak daha sonrasında İlim Yayma Cemiyeti'nin desteği ile Şehremini'de 30-40 kişilik bir yatılı yer sağlandı. Arkadaşların çoğu, büyük sıkıntılarla tahsillerini devam ettirdiler. Camii köşelerinde, bazen camilerin kömürlüklerinde yatıp kalkanlar oluyordu.

Hocam mezuniyetten sonra tahsilinize nasıl devam ettiniz?

İmam-Hatip'i bitirdik; bekledik ki İslâm Enstitüsü açılınsın; fakat o sene açılmadı. Bir çok arkadaş o yıl askere

gitti yedek subay olarak. Ben de askere gittim. Akabinde Yüksek İslâm Enstitüsü'ne devam ettim. Bu arada 1961 yılında Beyoğlu İlçe Müftülüğü'nde Müftü Yardımcılığı yaptım. Yüksek İslâm Enstitüsü'nü bitirince Beyoğlu İlçe Müftüsü olarak atandım. 1978 yılına kadar müftülük görevini yürüttüm. 1978 yılında Din İşleri Yüksek Kurulu Üyeliği imtihanı açıldı ve kazandım. Maksudım, idarî hayattan kurtulup ilimle, kitapla meşgul olmaktı. Recep Akakuş ile birlikte Ankara'ya gidip gelmeye başladım. Ankara'da ev

aramaya başladık, taşınmak için. Bu sırada İstanbul Müftüsü olan Abdurrahman Şeref Güzel vefat etti. Cenaze için Tayyar Altıkulaç ile İstanbul'a geldik. Definden sonra İstanbul Müftülüğü'ne geldik. Bana doğruca makam koltuğunu gösterdi. "İstanbul'u emanet edeceğim kimseyi bulamadım, şimdilik vekâleten bu işi yürüteceksin." dedi. "Ben idarî meşgaleden kurtulup ilimle meşgul

Diyanet vazifesini daha güzel ve daha geniş imkânlar içinde yapma fırsatını bulmuş. Bugün televizyon dahî var elhamdülillah. Kaliteli çalışanı çok. Eğitim düzeylerini artırmış, üniversitesini bitirmiş, doktorasını yapmış donanımlı arkadaşlar hizmet veriyorlar gerek müftülüklerde gerek mihrapta.

olmayı isterken sen bana daha ağır bir yük yükledin." dedim. 1978'den 1998'e kadar uzun süreli bir müftülük görevimiz oldu. 28 Şubat hadisesi dolayısıyla -emekliliğime çok az kalmasına rağmen- görevden alınmamız hususunda bir kararname çıktı. Biz de emekliliğimizi istedik.

İstanbul Müftüsü iken sizi çok etkileyen, üzerinizde tesir bırakan anılarınızdan birkaçını bizimle paylaşır mısınız.

Vazifeye başladığımız zaman İstanbul Müftülüğü ahşap bir binaydı. Mevsim de kış, sobalar yanıyor. Korkum, sobalardan sıçrayacak bir kıvılcım binayı tamamiyle yok edebilir. Her sabah ve akşam kontrol ediyorum. Geldiğimde binayı yerinde bulunca Allah'a şükrederdim.

Merdivenlere bastığınızda gacur-gucur sesler çıkardı. Bu ahşap binaya bir de suikast yapıldı. Hac organizasyonu Diyanet'e verilmişti. Bütün hacıların pasaportları çıkarılmış hazırlanmış; hacılar hareket etmek üzere, bahçeden ikinci kata molotfokokteyli atıldılar. Hacıların pasaportları yanmamış ama duman içinde kaldığından islenmişti. Allah'tan bu hadise daha büyük kazaya neden olmadan atlatıldı. Binayı yenilememizde bu hadise çok etkili oldu. Bina 60 milyona ihaleye verildi ve yenilendi. Temel atma merasimine Vali Nevzat Ayaz katıldı. Matbah kısmını yıkmak istedi. "Bu tarihî eserdir, kıyamam." dedim. Şimdi hac dairesi olarak kullanılan binayı da yardım top- layarak yaptık.

Mustafa Sait Yazıcıoğlu Diyanet Reisi iken Şer'i Siciller Arşivi'ni gördü, gezdirdik. Ondan sonra, "Bunlar burada iyi muhafaza edilmiyor, Ankara'da Milli Kütüphane Arşivi'ne bağışlayalım." dedi. "Hocam, olmaz." dedim. Yazı geldi, yazıya cevap gönderdim: "Bu bir vakıftır. Abdülhamit Han hem binasını hem dolaplarını yapmış. Bu şer'i sicilleri toplamış. Müftülüğün vazgeçilmez bir ünitesidir. Müftülüğümüz bununla şeref kazanıyor. Bunu buradan alıp Ankara'ya hapsetmenin bir anlamı yok. Ayrıca yerli ve yabancı araştırmacılar çalışıyorlar." diye yazdım. O di- rendi, ben direndim Allah'a şükür, Allah'ın yardımıyla şer'i siciller bizde kaldı.

Geriye baktığınızda, idarecilik hayatınız için nasıl bir değerlendirmede bulunursunuz?

Allah'a çok şükür, bütün gayretimiz teşkilâtımıza söz gelmesin, dinimize söz gelmesin diyeydi. Bunun hassasiyeti içerisinde elimizden geldiğince çalıştık.

Ben şuna da inandım ki, idarecinin en büyük yardımcısı Allah'tır. İdareciliğin bütün sıkıntılarını da gördüm. 20 senelik idarecilik hayatı geldi, geçti. Çok şükür, İstanbul Müftülüğü öyle bir yere sahip ki; Diyanet İşleri Başkanlığı'ndan daha fazla İslâm dünyasında tanınmış bir makam ve öneme sahip. Bir zamanlar demir perde kalktıktan sonra Azerbaycan'dan diğer Türkî cumhuriyetlerinden hacılar gelip gitmeye başladılar. Azerbaycan'daki hacılar, "Biz İstanbul'u ziyaret etmeden hac edersek, haccımız makbul olmaz inancındaydık." diyorlardı. Avrupa'dan, kilise çevrelerinden, entelektüellerden, gazetelerden medyadan çok sayıda ziyaretçimiz gelip giderdi. Tabi bulunduğumuz süre zarfında bu yerin hakkını verebildik mi onu söylemek mümkün değil; çünkü oraya bizden önce gelen insanlar Ömer Nasuhi Bilmen, Bekir Hâki Efendi, Abdurrahman Şeref Güzel Efendi gibi insanlar. Yaşını başını almış bir vaziyette gelmiş kimselerdi. Biz onlara göre daha genç yaşta geldik bu göreve.

İl Müftüsü olarak göreve başladığınızda kaç yaşındaydınız?

44 yaşında il müftüsü oldum. Cenâb-ı Allah'a ne kadar şükür etsek azdır. Osmanlı devrinin son büyük âlimlerin zevatını orda görme imkânına sahip olduk; hoca efendilerine yetiştik. Onlar da böyle bir talebe buldukları için çok mutlu olmuşlardır, sevinmişlerdir. Biz de bu hocalara yetiştiğimiz için aynı şekilde çok mutlu olduk Allah'ın bir lütfu olarak kabul ettik. Bu halka böylece birleşmiş oldu. Biraz daha böyle zaman geçmiş olsaydı bu hoca efendiler dünyasını değiştirdi, işimiz daha da zorlaşabilirdi.

Uzun yıllar Diyanet'in içerisinde bulundunuz. Diyanet'te de yeni değişimler var. Siz bunu nasıl görüyorsunuz?

Diyanet vazifesini daha güzel ve daha geniş imkânlar içinde yapma fırsatını bulmuş. Bugün televizyon dahî var elhamdulillah. Kaliteli çalışanı çok. Eğitim düzeylerini artırmış, üniversitesini bitirmiş, doktorasını yapmış donanımlı arkadaşlar hizmet veriyorlar gerek müftülüklerde gerek mihrapta. Bu gidiş sevinç verici. Mahrumiyet yıllarını yaşamış bir insan olarak bu gelişmelerden memnuniyet duyuyoruz. Allah daha da hayırlı hizmetlere vesile kılsın inşallah.■

HIRİSTİYANLIK İNANCINDA İFFET

Yusuf SAĞ*

□ Allah'ın teklifine inanan semavî dinlerin mensupları, bu kutsal inançların temelinde iffetin ne manaya geldiğini, kişinin yaşamında ne kadar önemli olduğunu çok daha kolay anlayabilir. İlk insanlar olan Adem ve Havva'nın Yüce Allah tarafından yaratılmasıyla birlikte iffetli olmaları da kendilerine emredilmiş ve böylece cennet gibi bir yerde yaşama şansı yine Yüce Allah tarafından onlara bahşedilerek "İyiyle kötüyü bilme ağacından yeme, çünkü ondan yediğin gün kesinlikle ölürsün"¹ sözüyle de iffetin önemi çok daha açık bir şekilde anlatılmıştır. Zira iffetin olmadığı yerde güzel ahlâktan, aklıktan ve paklıktan yaratıcı olan Allah'ın önünde böyle bir hayattan söz edilemez. Bazı toplumlar iffetin yalnız kadını ilgilendiren bir kavram olduğunu düşünmektedir. Ancak iffeti yalnız kadınla erkek arasında olan fizikî münasebete bağlamak veya böyle yorumlamak Hıristiyanlığa göre çok yanlıştır. Babamız İbrahim'den 470 sene sonra Yüce Allah İsrâilîoğullarını Mısır esaretinden ve Firavun'un zulmünden kurtararak onlara 10 emri (Allah'ın bizden istediklerini anlayabilmek için) buyurmuştur. Kutsal Kitap'ta şöyle der:

"Mûsâ bütün İsrâillileri bir araya toplayarak şöyle dedi: "Ey İsrâil bugün size bildireceğim kurallara, ilkelere kulak verin, onları öğrenin ve onlara uymaya dikkat edin. Tanrımız Rab Horev Dağı'nda bizimle bir anlaşma yaptı. Rab bu anlaşmayı atalarımızla değil bizimle, bugün burada sağ kalan hepimizle yaptı. Rab dağda ateşin içinde sizinle yüz yüze konuştu. O zaman Rabb'in sözünü size bildirmek için Rab ile sizin aranızda durdum; çünkü siz ateşten korkup dağa çıkmadınız.

Rab şöyle seslendi: "Seni Mısır'dan, köle olduğun ülkeden çıkararak Rab benim. Benden başka Tanrın olmayacak. Kendine yukarıda gökyüzünde, aşağıda yeryüzünde, ya da yeraltındaki sulara yaşayan herhangi bir canlıya benzer put yapmayacaksın. Putların önünde eğilmeyecek, onlara tapmayacaksın; çünkü ben, Tanrın Rab, kıskanç bir Tanrıyım. Benden nefret edenin babasının işlediği suçun cezasını çocuklarından, üçüncü, dördüncü kuşaklardan

sorarım. Ama beni seven, buyruklarıma uyan binlerce kuşağa sevgi gönderirim. Tanrı Rabb'in adını boş yere ağzına almayacaksın; çünkü Rab adını boş yere ağzına alanları cezasız bırakmayacaktır. Tanrı Rabb'in buyruğu uyarınca şabat (cumartesi) gününü tut ve kutsal say. Altı gün çalışacak, bütün işlerini yapacaksın. Ama yedinci gün bana Rabb'e şabat günü olarak adanmıştır. O gün sen, oğlun, kızın, erkek ve kadın kölen, öküzün, eşeğin ya da herhangi bir hayvanın, aranızdaki yabancılar dâhil hiçbir iş yapmayacaksınız. Öyle ki senin gibi erkek ve kadın kölelerin de dinlensinler. Tanrın Rabb'in buyruğu uyarınca annene, babana saygı göster. Öyle ki ömrün uzun olsun ve Tanrı Rabb'in sana vereceği ülkede üzerine iyilik gelsin. Adam öldürmeyeceksin, zina etmeyeceksin, çalmayacaksın, komşuna karşı yalan yere tanıklık etmeyeceksin, komşunun karısına kötü gözle bakmayacaksın. Komşunun karısına, tarlasına, erkek ve kadın kölesine, eşeğine, hiçbir şeye göz dikmeyeceksin.²

Rab Allah, bu buyrukları Mûsâ'ya vermeden önce O'na tapacak, O'nun birliğini kabul edecek, O'na itaat edecek, O'na olan iman ve inancıyla kendi biricik oğlunu O'na kurban sunabilecek kadar sevmiş olan babamız İbrahim'e bunu yazılı değil vahiy yoluyla bildirmiştir. Ur şehrinde çıkıp Harran'a gelen, oradan da ona ve zürriyetine vaad edilmiş olan toprağa yerleştiren yine aynı Rab Allah'tır. Bilindiği gibi babamız İbrahim Peygamber Mûsâ'dan 470 sene önce bu lütfâ erişmiştir.³

Bizim burada iffeti kapsamlı bir şekilde anlatma imkânımız olsa dahî, bu sahifelere sığdırmak mümkün değildir. Ancak imanlı okuyucularımız, semavî dinlere inananlar okudukları kutsal kitaplarda Yüce Allah tarafından iffete verilen önemi görebilmelidirler ve bunun ne kadar önemli bir haslet olduğunu da imanla idrak edebilirler. İffetin (nezahet) olmadığı yerde sağlıklı bir toplumdan, imandan, terbiyeden, sevgiden, saygı ve haşmetten söz etmek mümkün değildir. İffetin var olduğu, ona saygı duyulduğu toplumlarda ise karga-

İffetin bulunduğu yerde hiçbir kimse ne komşusunun karısına, ne malına ne mülküne, ne menkul, ne gayri menkul varlıklarına göz dikmesi, el atması, kalbinden bunlarla ilgili kötü bir şey geçirmesi bile söz konusu olamaz. İffet müessesesinde, oburluk, tamahkârlık, doyumsuzluk, kanaatsizlik söz konusu değildir. İffet müessesesinde paylaşımcılık, yardımseverlik, korumacılık, sevgi ve saygınlığın kanaati vardır; çünkü iffetin meyvesi sevgidir.

Rahibe Teresa

Hız. Meryem Tasviri

şadan, adaletsizlikten, kinden, nefretten ve hatta savaştan söz etmek mümkün değildir. Zira iffetin bulunduğu yerde hiçbir kimse ne komşusunun karısına, ne malına ne mülküne, ne menkul, ne gayri menkûl varlıklarına göz dikmesi, el atması, kalbinden bunlarla ilgili kötü bir şey geçirmesi bile söz konusu

olamaz. İffet müessesesinde, oburluk, tamahkârlık, doyumsuzluk, kanaatsizlik söz konusu değildir. İffet müessesesinde paylaşımçılık, yardımseverlik, korumacılık, sevgi ve saygınlığın kanaati vardır; çünkü iffetin meyvesi sevgidir.

Peygamber Mûsâ'dan sonra gelen Mesih İsâ'nın iffetle ilgili buyruklarına göz atmakta fayda vardır. Mesih İsâ Matta İncilinde şöyle buyuruyor: "Zina etme denildiğini duydunuz ama ben size diyorum ki bir kadına bakıp onu arzulayan adam zaten yüreğinde o kadınla zina etmiştir."4 Yine atalarımıza: "Yalan yere ant içme ama Rabb'e ettiğin antları tut denildiğini duydunuz, oysa ben size diyorum ki hiç ant etmeyin ne gök üzerine; çünkü orası Tanrı'nın tahtıdır, ne yeryüzüne; çünkü orası Tanrı'nın ayaklarının basamağıdır."5

"Başınızın üzerine de ant içmeyin; çünkü saçınızın tek telini ak ya da kara edemezsiniz. Evetiniz evet, hayrınız hayır olsun, bundan fazlası şeytandır."6

"Başkasını yargılamayın ki siz de yargılanmayasınız; çünkü nasıl yargılasanız öyle yargılanacaksınız. Hangi ölçekle verirseniz aynı ölçekle alırsınız."7

Yine Mesih İsâ Matta İncilinde şöyle buyurmaktadır: "Dikkat edin, yapacağınız doğru işleri gösteriş için insanların gözü önünde yapmayın. Öyle yaparsanız göklerdeki babanızdan (Yüce Allah saf ruhtur, babanız kelimesi ruhsal açıdan kul-

lanılmaktadır) ödül alamazsınız. Bu nedenle birisine sadaka vereceğiniz zaman bunu ilân etmek için önünüzde borazan çaldırmayın, ikiyezlü kişiler insanların övgüsünü kazanmak için havralarda ve sokaklarda böyle yaparlar. Size doğrusunu söyleyeyim onlar ödülleri almışlardır. Siz sadaka verdiğiniz zaman

sol eliniz sağ elinizin ne yaptığını bilmesin. Öyle ki verdiğiniz sadaka gizli kalsın. Gizlilik içinde yapılanı gören Yüce Allah sizi ödüllendirecektir."8

Görüldüğü gibi bütün bunların temelinde yine sevgiye dayalı iffet vardır. Hıristiyanlık inancında Meryem Ana'nın tartışmasız olarak yeri büyüktür. Kutsal Ruh yoluyla Allah'ın kelâmına hamile kalmış ve insanlığa barışı, sevgiyi ve merhameti müjdelemek üzere Mesih İsâ'yı doğurmuştur. Hamileliğinin Kutsal Ruh yoluyla gerçekleştiği İncil'de de, Kur'an'da da anlatılmaktadır. Burada da Yüce Allah'ın iffete verdiği önemi ve değeri çok net ve bariz bir şekilde görebiliyoruz. Bilindiği gibi Meryem Ana hiç evlenmemiş, lekesiz bir bakire olarak kendisine Yüce Allah tarafından O'nun kelâmı olan İsâ Mesih'in anası olma vasfı verilmiştir. Daha önce ifade ettiğimiz şekilde, iffet yalnız kadınlara mahsus bir meziyet değildir, kadının iffetinin önemli olduğu kadar, erkeğin de iffetli olması o kadar önemlidir. Zira Allah'ın kelâmına Kutsal Ruh yoluyla hamile kalmış Meryem Ana'nın yine iffetiyle, nezahetiyle tanınmış Kral Davut'un soyundan gelen ve

Mesih İsâ'nın manevî babası olacak marangoz Yusuf'a emanet edilmesi, Yusuf'un ne kadar iffetli, sadık bir insan oluşunun ifadesi değil midir? Doğacak olan bebek İsâ'nın yetiştirilmesiyle ilgili harcanan gayretler herkesçe bilinmektedir. Aynı şekilde Yusuf'un, bebek İsâ'nın annesi olan Meryem'i her bakımdan kuru-

Adam öldürmeyeceksin, zina etmeyeceksin, çalmayacaksın, komşuna karşı yalan yere tanıklık etmeyeceksin, komşunun karısına kötü gözle bakmayacaksın. Komşunun karısına, tarlasına, erkek ve kadın kölesine, eşeğine, hiçbir şeyine göz dikmeyeceksin.

Tablo: Jacques Louis David/Bir soylu fakire yardım ediyor.

mak için nice zahmetlere katıldığı Kutsal İncil'de anlatılmaktadır. Aslında daha önce yine ifade ettiğimiz gibi iffetin temeli insanların Allah'a sunabilecekleri ve O'nun rızasını kazanabilecekleri en önemli haslettir; çünkü insan Allah'ın Ruhunu taşıyan bir varlıktır. Bir yerde de Allah'ın bir heykelidir. Allah'ın halifesi olan bir insanın herşeyiyle mükemmel olması gerekmiyor mu? Hıristiyanlığın temeli üç güzel haslete dayalıdır: İman, umut ve sevgi. Yuhanna İncili'nde şöyle buyurmaktadır: Sevgili kardeşlerim birbirimizi sevelim. Çünkü sevgi Tanrı'dandır, seven herkes Tanrı'dan doğmuştur ve Tanrı'yı tanır. Sevmeyen kişi Tanrı'yı tanımış değildir. Çünkü Tanrı sevgidir.⁹

"Sevgili kardeşlerim Tanrı bizi bu kadar çok sevdiğine göre biz de birbirimizi sevmeyi O'na borçluyuz. Hiç kimse, hiçbir zaman Tanrı'yı görmüş değildir, ama birbirimizi seversek Tanrı içimizde yaşar ve onun sevgisi içimizde yetkinleşmiş olur."¹⁰

"Eğer bir kimse Tanrı'yı seviyorum der ve kardeşinden nefret ederse yalancıdır. Çünkü görmüş olduğu kardeşini sevmeyen, görmemiş olduğu Tanrı'yı sevmeyiz."¹¹ Burada kardeş kelimesi yalnız kan bağıyla değil, ruh bağıyla da anlamını taşımaktadır. Aynı zamanda din, dil, ırk, milliyet ve cinsiyet ayırmaksızın semavî dinlerin inancına göre bütün insanlar babamız Adem ve annemiz Havva'dan geldikleri için kardeş sayılırlar.

Sevginin olmadığı yerde ne kadar Allah'a inanırsak, ne kadar Allah'tan umut edersek yine Allah'ın bizden beklentisi gerçekleşmiş sayılmaz. Allah'a iman etmemizin temelinde bize vaat edilen ölümsüz cennette yaşama şansı yine iman ve sevgiyle mümkündür. İkinci haslet olan umudumuzun temelinde de bu dünyada huzurlu, hayırlı, bereketli, barış dolu bir yaşamdan sonra salihlere vaat edilmiş daha önce zikrettiğimiz cennete gideceğimizin inancı vardır. Ancak iman ve umudun mayası sevgiye dayalı olmalıdır ki iman ve umudu yaşayabilelim. Allah'ın halifesi olan biz insanlar bize yaşam veren suyu ve suyun içinde bulunan canlıları, yeşilliği sevdiğimizde ne kadar iffetli, ne kadar dikkatli davrandığımızı kanıtladığımız gibi Allah'ın Ruhunu taşıdığımızı da imanımızla, umudumuzla, sevgimizle Allah'a inanmayanlara karşı kanıtlarız ve güzel yaşantımızla Allah'ı o milletlerin karşısında yüceltmiş oluruz. ■

D İ P N O T L A R

1. Yaratılış, 2/17.
2. Eski Ahit: Çıkış-20/1-16 Yasa-5/6-21.
3. Aynı yer.
4. Matta, 5-27.
5. Matta, 5/33-35.
6. Aynı yer.
7. Matta, 7/1-3.
8. Matta, 6/1-4.
9. Yuhanna'nın 1. Mektubu, Bölüm 4. ayet 7-8.
10. Yuhanna'nın 1. Mektubu, ayet 11-12.
11. Yuhanna'nın 1. mektubundan. Bölüm 4. ayet 20.

TASAVVUFUN KİMLİK ARAYIŞINDA ANAHTAR BİR KAVRAM OLARAK CİNSELLİK VE İFFET

Ekrem DEMİRLİ*

İffetin tanımı ve sınırları sorunu, artık sadece ahlâkî bir mesele değil, dinin insan ve dünya görüşüyle bu kapsamda özgürlük meselesinin en önemli kısmıdır.

□ İslâm toplumundaki zühd hareketlerinin çelişki ve çatışmalarla dolu gelişim sürecini bir kavram hakkındaki yaklaşımlardan üzerinden takip etmek isteseydik, seçebileceğimiz uygun kavramlardan birisi "ıffet" olabilirdi. İffet esas itibarıyla cinselliğin ve bunun kaynağı olan şehvet gücünün itidal halini anlatan bir ahlâk kavramıdır. Bu itibarla insan türünün bekâsının (tevalüd, tenasül) bağlı olduğu cinsellik ve onun kaynağı olan kuvve-i şehviye ile dinin maksatlarıyla arasındaki ilişki sorunu, sadece tasavvuf için değil, bütün dönemlerde dinin en önemli meselelerinden birisiydi. İffetin mahiyeti, cinsel özgürlük, beden hazları ve ruhun tekâmülü arasındaki ilişkiler sorunu düşünce tarihinin en önemli meselelerinden birisi olagelmıştır. Felsefe nazari ve amelî kısımlarıyla insan güçlerinin itidal düzeylerini tespiti çalışırken dinler için mesele daha karmaşık bir sorundu. Hıristiyanlığın cinsellik ve beden hazlarıyla ilişkisi son derece sorunlu ve çelişkili bir mahiyet arz etmişti. İlk Hıristiyanlar cinselliği Adem ile Havva'nın cennetten kovulmasının sebebi olarak görmüş, kovulmaya vesile olan günahı insan türünün 'aslî günahı' olarak her bireye yüklemiş, ancak kadının bu günahındaki payını daha abartılı düşünerek kemali bedensel-cinsel hazlar başta olmak üzere her türlü hazdan uzaklaşmak olarak görmüştü. Bu kapsamda Hıristiyan zahitleri evlilik hayatından uzaklaşmayı önemsemiş, cinselliği ise ancak bir zaruret olarak meşru görmüşlerdi. Cinselliği meşru kılabilecek yegâne maksat, insan türünün bekâsı, yani tevalüd ve tenasüldü. Orta çağlara Hıristiyanların cinsellik ve hazlarla ilgili dışlayıcı ve karamsar yaklaşımı hâkim olmuş, buna bağlı olarak kadının din içindeki yeri ve kemalle ilişkisi sorunu Hıristiyanlığın zayıf karnı olagelmıştır.

Hümanizmanın gelişmesiyle birlikte cinsellik ve beden hazları meselesi insan özgürlüğünün vazgeçilmez unsuru olarak görülmüş, edebiyatın en önemli temaları arasında bu özgürlük anlayışı ile geleneksel değerler arasındaki çatışmalar olmuştur. Çağımızda tartışmalar daha ileri bir noktaya taşınmıştır. Artık günümüzde beden hazlarının önündeki herhangi bir engel, modern insanın kabul edemeyeceği bir dogma olarak suçlanmaktadır. Üstelik günümüzde bu özgürlük meselesi tarihin herhangi bir döneminde eşine rastlanmamış düzeye ulaşarak "mutlak özgürlük" anlayışına dönüşmüş, 'özel hayat' ve 'kişisel haz' meselesi bireyselliğin kurucu ögesi olarak görülmüştür. Bu itibarla iffetin tanımı ve sınırları sorunu, artık sadece

ahlâkî bir mesele değil, dinin insan ve dünya görüşüyle bu kapsamda özgürlük meselesinin en önemli kısmıdır. Din ile özünde bireyselliğin bulunduğu çağdaş dünya görüşleri arasındaki en ciddi çatışma noktalarından birisi cinsel özgürlük ve buna bağlı olarak kadın-erkek ilişkileri sorunudur. İslâm toplumları Hıristiyanlığın daha büyük bir kriz şeklinde yaşadığı bu çatışmanın parçası olmuş, genç nesillerin özgürlük talepleriyle dinin değerleri arasındaki çatışmalar neredeyse çözümsüz bir gerilim düzeyine ulaşmıştır. Üstelik cinsellik sadece şehvet gücünün sınırlanması sorunu şeklinde değil, kadın ve erkek ilişkileri sorununa da yol açmıştır. Günümüzde İslâm bu alanda iki ciddi sorunla karşı karşıya gelmiştir: Birincisi İslâm çağdaş dünyanın kural tanımayan mutlak özgürlükçü cinsellik ve hazcılığının karşısında nasıl duracaktır? İkincisi başta Hıristiyanlık olmak üzere öteki dinlerle arasındaki yaklaşım farklarıdır. Özellikle Hıristiyanlık İslâm'ı 'cinselliğe düşkün' bir din olarak görmektedir. Bu noktada Hıristiyan dünyada İslâm'la ilgili tasavvur, eski zamanlara dayanır. Bunun kaynağı ise Kur'ân-ı Kerîm'de öte dünya nimetleri hakkındaki ifadeler ile Hz. Peygamber'in evlilik hayatı olarak zikredilir. Bu itibarla günümüzde Müslümanlar bu iki sorunu birden dikkate alarak, İslâm ve haz-cinsellik meselesini daha sağlam ve gerçekçi bir perspektif ile ortaya koymak zorundadırlar.

Nefsin Güçlerinin Sınırlanması: Şehvet Gücünün İtidali Olarak İffet

Beden hazları ile manevî terakki arasındaki ilişkiler, İslâm'ın etrafındaki bütün mistik ve gnostik geleneklerin ve dinlerin en ciddi meselesiydi. Tasavvufun insanı terbiye etme yöntemleri için kullanılan tezkiye, tasfiye, riyazet vb. kavramlar, nefsin güçlerine "ölçü" kazandırmayı hedeflemiştir. Bu güçler arasında belki de en önemlisi şehvet gücüdür ve ahlâk ona da bir ölçü bulmak ister. Nefsimizin bir öfke gücü vardır; ahlâk bu güce bir ölçü kazandırmak demektir. Nefsimizin bir düşünme gücü vardır, ahlâk ona bir ölçü kazandırmak demektir. Nefsimizin bir şehvet gücü vardır, ahlâk ona bir ölçü kazandırmak demektir. Her durumda ahlâk ölçü ve tedbir kavramıyla irtibatlıdır ve ahlaklı olmak güçlerimize ölçü vermek demektir. Maksudı ve kullandığı yöntemleri itibarıyla 'İslâm ahlâk' ile özdeşleştirebileceğimiz tasavvuf, nefsin güçleri için 'ölçülerin' tespiti ve bu güçlerin ölçülere göre terbiye edilmesini hedefler. Başta zühd olmak üzere tasavvufta ortaya çıkan

her şey, esas itibarıyla nefsin güçlerinin nasıl kontrol edilebileceği ve ölçünün nasıl tespit edileceği maksadıyla ortaya çıkmıştı. Başlangıçta sufiler İslâm toplumunda züht ile tebarüz eden bir grup şeklinde görünmeye başlarken İslâm toplumunun dinî ve toplumsal hayatına yönelik şiddetli ve çatışmacı bir eleştirinin sahipleri olmuşlardı. Bu zühd genellikle üç alanda kendini göstermişti: Birincisi ticaret, mal ve mülkle ilgili alanlarda ortaya çıkan zahitlik. Bu anlamıyla züht “dünya malı” denilen şeyin değersiz görülmesiyle İslâm toplumunda ortaya çıkan ticaret erbabı, zenginler vs. gibi yeni kesimleri eleştirmişti. Öyle ki artık ticaret yapmanın helâl olup olmadığı, kesbin meşruiyeti gibi meseleler tartışılır olmuştu. Zühdün ikinci kısmı iktidar ve makam hırsına yönelikti. İslâm toplumundaki süratli değişimle birlikte eskinin ‘çobanları’ büyük şehirlerin valileri ve idarecileri haline gelmiş, kadim dünyanın zenginlikleri fakir bedevilerin ayaklarına serilmişti. Bu durum müslümanlar arasında büyük çatışmalara yol açmış, ‘mümin kardeşler’ iktidar hedefine ulaşmak için savaşır hale gelmişlerdi. İslâm toplumunda zühdün yaygınlaşmasının nedenlerinden birisi de bu iktidar hırsına yönelik eleştiriler olmuştu.

Zühdün en önemli kısımlarından birisi de konumuz olan cinsellik ve onunla ilgili meselelerdir. İlk zahitler, iktidar hırsından ve mal sevdasından uzaklaşırken güçlük çekmemişlerdi. Fakat esas sorunlardan birisi aile hayatı meselesiydi. Acaba insan bir aile hayatına sahip iken mal sevgisinden ve iktidar hırsından kendini kurtarabilir miydi? İlk zahitlerin büyük sorunlarından birisi buydu. Öte yandan beden ve beden hazlarıyla ruhun kemâli arasında nasıl bir ilişki vardır? Bu soruna yaklaşımları zahitleri daha gerçekçi ve mühim bir sorunla yüzleşmeye götürmüştü. Çünkü bütün kadim mistik geleneklerin ve dinlerin en önemli sorunlarından birisi cinsellik ve beden hazlarıyla ruhun kemâli arasındaki ilişkinin tespitinde odaklanmıştı. İslâm toplumu da ilk züht temayüllerinin ardından bu büyük krizle karşılaştı ve belki Müslüman toplumun bir kısmının pek önemsemediği bu büyük krizden asırlarca devam eden tartışmaların ardından bir çözüm bulabilmişlerdi. Bu noktada şöyle bir açmaz vardı: Birincisi geleneksel ahlâkın temelinde cinsellik ve haz karşıtlığı önemli bir yer tutar. Çünkü cinsellik cennetin tam zıddı olan dünyayla özdeşleştirilen bir şeydir ve cennete ulaşmak dünyanın terkiyle mümkün olabilirdi. İslâm ahlâkçılarının bu konuda etkisinde kaldıkları en önemli akım Hıristiyanlık idi. Nitekim Müslümanlarla Hıristiyanlar arasındaki polemik konularından birisi cinsellik ve aile hayatı başta olmak üzere beden hazlarının maneii kemâl ile ilişkisi olmuştu ki, bu polemikler günümüzde de başka şekillerde kendini göstermektedir. Hıristiyanlığın İslâm’a ve Hz. Peygamber’e yönelik ithamlarının temelinde bu tarihsel arka plan vardır ve bu arka planı anlamadan günümüzdeki sorunları anlamamız mümkün değildir. Dante Hz. Peygamber’i şehvet düşkününü veya bölücü biri olarak görürken günümüzde karikatür krizinde dile getirilen ithamlar da aynı bakış açısının tezahürüydü. Her halükarda İslâm’da cinsellik meselesi Hıristiyanlıkta olduğu gibi ele alınmamış, fakat ilk zahitler Hıristiyan zahitlerinin doğrudan veya dolaylı etkilerinde kalmışlardı. Bu nedenle ilk zahitler arasında evlenme hayatını reddeden, çoluk ve çocuğa karışmamayı gerçek zahitliğin gereği sayanlar vardı. Gerçi bu tavır bütünüyle Hıristiyanlığa irca edilemez hiç kuşkusuz. İlk zahitlerin bu tavrının amillerinden birisi İslâm’da evliliğin dini bir emir şeklinde yer almamasıdır. İlk zahitlerin evlilik hakkındaki yaklaşımlarını genişçe ele alan Ebu Talib el-Mekki bu meseleler üzerinde ayrıntılı durur. Fakat esas büyük sorun Hz. Peygamber’in

teşkil ettiği örneklikti. İlk zahitler bir yandan gerçek zühde ulaşabilmek için beden ve hazlarıyla cinsellikten uzak kalmanın gereğine inanmışken öte yandan mutlak hakikate ulaşmak için önlerindeki yegane örneği teşkil eden Hz. Peygamber'in aile hayatını görüyorlardı. Bu ilk zahitlerin içine düştükleri en önemli çelişkilerden birisiydi. Buna zühdün öteki alanlarını da eklersek, ilk zahitlerin yaşadıkları büyük krizi daha iyi anlayabiliriz. Aslında içinde zühdün önemli bir yer teşkil ettiği tasavvufun gelişim süreci, bu çelişkinin bir uzlaşmaya nasıl dönüştürüleceği sorununda odaklanmıştı. Başka bir ifadeyle çevredeki etkiler veya kişisel tasavvurların icbar ettiği 'haz karşıtlığı' ile Hz. Peygamber'in hayatında görülen cinsellik ve aile hayatı arasında bir uzlaşma nasıl temin edilecekti? Sorunun en önemli yansıması cinsellik alanında ortaya çıksa bile, bu konu, hayatın bütün diğer alanlarını belirleyen bir meseleydi. Çünkü cinselliği bir beden hazzı olarak düşündüğümüzde, onun paralelinde başka hazlar ortaya çıkacak, biri hakkındaki yaklaşım ötekini zorunlu olarak belirleyecekti. İşte tasavvuf tarihinin, daha doğru bir ifadeyle İslâm ahlakçılarının en önemli meselesi bu uzlaşmanın bulunmasıydı.

Sufiler bu uzlaşmayı çok önemli bir kavramla sağlamaya çalıştılar. Söz konusu kavram 'tedbir', yani yönetmek ve idare etmek kavramıdır. Artık ahlâkın temelinde bir şeyden 'yüz çevirmek', onu 'değersiz görmek (zühht)', kurtulmaya çalışmak, terk etmek veya yok etmek gibi dışlayıcı ve uzaklaştırıcı kavramlar değil, yönetmek kavramı yer alarak yeni bir anlayış ortaya çıktı. Bu anlayış İbnü'l-Arabî ve Konevî'yle nazari çerçevesini kazanmış olsa bile, esas itibarıyla Cüneyd-i Bağdadî'den itibaren gelişen Sünnî tasavvuf anlayışında onun kökleri bulunabilir. İslâm ahlâkçıları şöyle bir yaklaşım geliştirdiler: İnsan nefsinin güçleri ile manevî kemal arasında bir çelişki veya çatışma söz konusu olamaz. Böyle bir çatışmayı kabul etmek, hayatın esas itibarıyla kötü olduğu fikrini kabul etmek demektir. Bu ise ilahî iradeye aykırı bir iş olduğu kadar içinde Allah'ın eylemini suçlamak yer alan bir küfür eylemidir. Manevî kemal ile arasında çelişki bulunan şey, nefsin güçleri ve hayatın kendisi değil, bu güçlerin kullanım alanları ve tarzıdır. Ahlâk nefsin güçlerinin yerli yerinde kullanılması ve bunun için gerekli terbiye ve eğitimin adıdır. Başa dönersek, insanda bir öfke gücü vardır, bunun tedbir edilmesi cesareti öğrenmekle mümkün olabilir: Cesaret öfke gücünün yerli yerinde kullanılması demektir. İnsanın bir düşünme yeteneği vardır, 'hikmet'

o gücün yerli yerinde kullanılması demektir. En mühimi insanda bir şehvet gücü vardır, iffet ise bu o gücün yerli yerinde kullanılması demektir. Şehvet gücünün yerli yerinde kullanılması 'nikah' ile mümkün olabilir. Bu durumda nikah, beden hazlarıyla manevî kemâl arasında kurulan dengenin ta kendisi olarak, iffetin sınırlarını belirler. Meselenin epistemolojik çerçevesini ve cinsellik ile marifet arasındaki ilişkiyi kuran ise İbnü'l-Arabî olacaktır. İbnü'l-Arabî İslâm metafiziğinin baş yapıtlarından olan Fususu'l-Hikem'in belki de en önemli bölümünü teşkil eden Muhammed Faslında Adem ile Havva meselesini bu bakış açısıyla ele alır. Ona göre insan türünün bekâsının bağlı olduğu cinsellik Allah'ı hakkıyla bilmemizin yegane aracıdır. Erkek ve kadın birbirini tanıyarak Allah'ı daha iyi bilecek, her ikisi birden mutlak kemâle ulaşacaktır. Artık cinsellik ve aile hayatı müslümanın yüz çevireceği ve kaçınacağı bir şey değil, Allah'a ulaşmada ve O'nu hakkıyla bilmedeki en önemli imkan haline gelecektir. Bu yaklaşımıyla İbnü'l-Arabî İslâm'da cinselliğin anlamını zirveye ulaştırırken çağdaş İslâm düşüncesinin bu meseleyi ele alacağı verimli bir perspektifi de bize sunmuştur. ■

AYŞE BÖHÜRLER İLE SÖYLEŞİ

1963 yılında Ürgüp'te doğdu. Erenköy Kız Lisesini bitirdi. İstanbul Üniversitesi Gazetecilik ve Halkla İlişkiler Yüksek Okulu'ndan mezun oldu. Çeşitli sivil toplum kuruluşları ve girişimlerinde aktif roller aldı. Yazı ve araştırmaları gazete ve dergilerde yayınlandı. 1992-1995 tarihleri arasında İzlenim ve Aksiyon dergilerinde 'Aile ve Eğitim' bölümü editörlüğü görevini yürüttü. Kadın, çocuk, eğitim, belgesel ve tartışma programları yapım-yönetiminde yer aldı. Yaptığı programlar Yazarlar Birliği ödülü ile Mevlana büyük ödülüne layık görüldü ve çeşitli sivil toplum örgütlerince de ödüllendirildi. 2005-2008 yılları arasında "Duvarların Arkasında/ Müslüman Ülkelerde Kadın" ismi ile 13 İslâm ülkesini kapsayan belgeseller yaptı. 2008-2011 arasında "Biz İngiliz Müslüman Kadınlar" "Hayme Ana", "Orhun Yazıtlarından Nobel'e Türk Edebiyatı", "Kitaba Adanmış Bir Ömür/Ali Emîrî Efendi" yapımını yaptı. Halen, yapımını yanı sıra Yeni Şafak gazetesinde yazılar kaleme almaktadır. Ak Parti kurucusu ve MKYK üyesidir.

□ İffetin tanımı ile başlayalım. İffetten ne anlıyorsunuz?

İffetin bir sözlük, bir de toplum ve kültürlerde kullanıldığı tanımı var. Sözlükte daha ağırlıklı olarak temizlik, dürüstlük, haramlardan kaçınmak vs. gibi tanımlarla iffeti görüyoruz ama toplumlar bunu daha çok kadına özgü bir ahlâkı ve namusu koruma tanımı olarak benimsemiş ve kullanmaya başlamışlar. O yüzden sanki iffet kadınlara özdeşleşmiş bir tanım gibi algılanıyor. Sokaktaki herhangi bir insana sorduğunuzda, "İffet nedir ve iffetli olmak nedir?" diye, sadece kadınları ilgilendiren bir kavram gibi bir algı var. Aslında kadın erkek bir cinsiyet ayrımı yapmadan tüm insan cinsinin erdemli, temiz, ahlâklı yaşamasını ifade ediyor.

İffeti sadece dışa yansıyan yönüyle mi değerlendirilmeli, yoksa meselâ duvarın arkasında kalan, perdenin arkasında da önünde görüldüğü iffetli hayatlar mevcut mudur?

Kimsenin içini bilemeyiz. Kimsenin özel hayatını bilmemiz gibi bir görevimiz de yok. Allah bize böyle bir görev vermedi. Kamuya açık herkesin görebildiği alandaki davranışlarına ilişkin bir yorumda bulunabiliriz insanların. Ben açıkçası insanlar için iffetli ve iffetsiz tanımını çok az kullanan ve bunun çok kullanılmaması gerektiğini düşünen birisiyim. Çünkü bunun göreceli olduğu bir alan da var. Kültürlere, eğitime, toplumlara göre değişen göreceli olduğu bir alan var. O görece kısmı çok incitici ve çok rencide edici boyutlara varabilir. Özellikle kadınları iffetsiz olarak tanımlamak çok kolay bazı iftiraların da kapısını açabilir ve bu tanımı yapıp arkasından iffetsizliğin sorgulanamayacağı hallerle de karşılaştım. Bunun için ben iffet tanımının üstüne gitmekten yana birisi değilim ama elbette iffete ilişkin değerler, kamusal alanda ve toplumun içinde, hayatın içinden dışa yansıyan, kişilerin kendi özel halleri kendi iç mekânlarındaki algıları, duruşları bu tanımın ve bu alanın içine girmiyor.

Toplumda bastırılmış bir iffet yansımasından söz edilebilir mi?

Aslında bastırılmış derken neyi kastettiğinizi bilmiyorum ama şöyle bir iffetli görünme yarışı da var diğer taraftan. Toplumsal önyargılar, toplumun bizim üstümüze yapıştırdığı bu etiketten bir nebze kurtulmak için olduğumuzdan başka bir takım haller ve ikiyüzlü durumu da

doğal olarak beraberinde getiriyor. Bu yargılar insanlarımızın kendi karakterini yaşamasına engel oluyor elbette. Mahalle kültürünün baskın olduğu yerlerde bir baskılanma da tabii ki beraberinde oluşuyor. Ben kendi inanç algım çerçevesinde bu kavramın ancak insanın kendi kendisine yapabileceği bir baskı ile içselleşebileceğini düşünürüm. Çünkü bu çok kendimizle ilgili bir şey, size özel. Sınırlarını o dinî sınırlar içerisinde belirlemeyi çok bireysel bir şey olarak algıladım. Bunu toplum belirlemeye kalktığında, dayatmaya kalktığında işte orada görecelik, herkesin kendi bakış açısının yansıtıldığı başka bir kaos ortamı ortaya çıkıyor ve işte burada incinmeler başlıyor. Bu yüzden ben bu baskıyı kişilerin kendi içinde kurmalarını gerektiğini düşünüyorum. Toplumun birey üzerindeki baskısının ikiyüzlülüğe sebep olacağını düşünüyorum. Kişinin ahlâklı olmak, temiz olmak, erdemli olmak, dürüst olmak, haram yememek, her şeyin helâli noktasında hareket etmek gibi erdemlerde özdenetim yani iç denetim dediğimiz bir mekanizmayı kurması gerekir. Aksi halde ortaya yapay bir tablo çıkar.

Arabistan toplumuna bakıyoruz, yerin altında farklı bir hayat var üstünde farklı. Tam bu noktada evrensel bir iffetten bahsedilebilir mi diye sormak istiyorum.

Ahlâkın evrensel değerleri var elbette. Bunu belgesel için çekim yaptığımda Cezayir'de gördüm. Son derece geleneksel bir yerde çekim yaparken benim kıyafetimi oradaki kişiler çok açık buldular. Yönetmenimiz de başörtülü birisiydi yani yanımızda başı açık kimse yoktu ve bir erkek kameramanımız vardı zaten. Fakat oradaki insanların algısında bir kadın dışarıda olup yüzünü açtığına ve oraya has uzun beyaz, çarşafın farklı bir şekli olan kıyafeti giymediğinde o kadın başka türlü algılanıyor. Halbuki aynı örtülü kıyafetle Endonezya'nın herhangi bir şehrinde çok kapalı algılanabiliyorsunuz. Ben örtünün iffetle özdeşleşen bir şey olduğunu düşünmüyorum. Kişiye özel bir şey olarak değerlendirilebilir ve örtüyle sınırlandırılmaz. Kaldı ki, örtülü birisi de iffet tanımlarının dışında hareket edebilir.

İslâm çerçevesi her konu önce mutlak sonra kadınla kayıtlı olarak işlenmektedir. Erkek problemlerin neresinde? (iffet örneğinde olduğu gibi)

Erkek bu problemin yargılayan kısmında aslında. Bi-

raz da problemi oluşturan ve odağında etiketi yapıştıran. İffet tanımlarını kurgulayan da erkekler, işin bir tarafından baktığımızda. Erkekler kendilerini bu kavramların dışına çıkararak ve mükemmellik algılarını hiç hata yapmıyoruz gibi bir orana genelleyerek, kendilerini bu dinî hükümlerin dışına çıkartıyorlar. Dinî hayatlarındaki en ufak bir eksikliği de etiketlemeyi, yaftalamayı doğal ve normal görüyorlar. Cinsiyet ayrımcı bir bakışın dinî argümanlar üretirken çok fazlaca etkili olduğunu söyleyebiliriz.

Erkekler kadınların duvarın arkasında olduğunu kabul ediyor mu? Kadınların sorunlarından haberdarlar mı?

Bir yere kadar evet ama bir yerden sonra empati yapamıyor. Çünkü boşanan, sokağa atılan, sokağa atıldığına peş parasız kalan, kadın. Erkeğin böyle bir sorunu yok. Yani erkekler kadınların yaşadığı sorunlardan haberdar olsa da kendileri o sorunlardan bigane oldukları için bir duyarsızlık oluşmuş. Bazı bölgelerde bu normal görülüyor. Kadınsa evet böyle olacak. Kültür dediğimiz şey burada devreye giriyor. Gelenek ve kültür ona bunun normal olduğunu öğretmiş. Kadınsa hizmet edecek, kocası boş ol deyince boşanacak. Ondan sonra nasıl geçineceğine ilişkin adamın kafa yormasına gerek yok. Bu onun yükümlülüğünde değil ki. Böyle boşanan ve İslâm hukukundan doğan haklarını alamayan kadınlar var bir çok yerde. Bu kadınları koruyan bir dernek çatısı oluşturulmuş, sokağa atılan kadınlarla ilgili. Bu sorunları erkeklerle de konuştuk. Sonuçta hak veriyorlar ama bizatihi yaşamadığı için kadınlar kadar içselleştirip bir mesele haline getirmiyorlar. Meselâ Yemen'de bir kadınla röportajımız vardı: Çok küçük yaşta evlendirilmiş 13 yaşında bile değilken.

Dayak, şiddet, ev hapsi gibi bir çok şey yaşıyor ve boşanmak istiyor. Koca boşamıyor. Kocanın boşamaması bile o yaptıklarını normal görmesi anlamına geliyor. Burada suç algısını oluşturan o kültürel gelenekler ve değerler erkeklerde çok kolay ortaya çıkmıyor. Bizde de uzun süredir "erkek döver de sever de" algısı vardı. Bunu yavaş yavaş değiştiriyoruz.

Kadınlarda da bir kabullenmişlik hali var galiba.

Kadın da kabullenmiş bu algıyı. Benim zaten yapacak bir şeyim yok, yani bir başka çıkışım yok diyor. O yüzden orada gerçek İslâmî bakışın hâkim olduğunu söyleyemeyiz. Çoğu bölgelerde aslında İslâmî bakış açısından daha ağırlıklı o bölgenin kültürü ve gelenekleri, geçmiş törelerinin İslâmî birleşmesinden ortaya çıkan bir anlayış var. Bir kadın kocasının izni olmadan sokağa çıkamaz, aç kalmadan çalışamaz, diye fetva veren din âlimi de var. Bütün bunlar doğru değildir, kadın elbette kendi rızıkını kazanabilir. Allah bu konuda bir sınır koymamıştır, diyen din âlimi de var. O yüzden genelleme yapmaktan kaçınmakta fayda olduğunu düşünüyorum.

Kadının kendini ifade edememesi durumu söz konusu biraz.

Bunun temel sebebi çıkışın olmaması. Malezya, Endonezya, Sudan bir nebze de İran. Bu ülkelerde kadınlar daha kolay sesini çıkartıyor, kendini ifade ediyor ve birbiriyle dayanışma ağı kuruyor. İşte o zaman baskıyı da çok fazla hissetmiyor. Yani bir çıkış kapısı var. Pakistan'da bir insan hakları aktivistinin söylediği bir şey vardı, diyordu ki; "Bu ülkede adalet kapıları kadınlara kapalı. Kadın, başına herhangi bir şey geldiğinde gidecek mahkeme bu-

lamıyor veya gittiğinde hâkim onu suçluyor. Orada iffet meselesi, Pakistan'da ciddi bir suçlama ve beraberinde hapis cezasını getiriyor. O yasayı zamanla değiştirdiler. Şiddet âyetini yorumlayan âlimlerin bir bölümü kocasının en basit isteğini yerine getirmemeyi o âyetle yorumlar, bir başkası daha zorlaştırır ve onu aldatmaya kadar götürür. Âlimler arasında da görüş farkı var. Bu diğer mevzularda da İslâm toplumuna yansıyor ve tabii ki kadınlara da yansıyor.

İffetli bir toplumun oluşmasında erkeğin görevi nedir ya da ne olmalıdır?

Aslında erkekle kadının görevi diye ayırmamak lazım. İffetli olmak erkeğin de vazifesi kadının da vazifesi. Din bir karakter, bir davranış kalıbı ortaya koyarken iffet diye bir doğru belirlerken kadını da erkeği de eşit oranda yükümlü tutuyor. Vaazlarda da dini anlatan yerlerde de iffetli olmak kadına özgü olarak kullanılmamalı diye düşünüyorum. Yani din kitaplarımız iffet tanımıyla kadın cinsiyetini özdeşleştirmemeli ve bunu bütün topluma yayan bir mesajla vermeli. Malezya'nın bazı eyaletlerinde, Osmanlı'nın Aile Kanunnâmesi, medenî hukuk ve aile hukuku konusunda en son ve en yeni İslâmî kanun olarak kullanılıyor. Onun üstüne kadın konusunda kafa yorulmamış. Meselâ, telefon mesajıyla veya internet üzerinden eşinizi boşayabilir misiniz? Çok eşlilikle ilgili durum nasıl hukukla uygulanabilir? Yoksul ve yoksun kalan kadının haklarını kim koruyacak? Son yıllarda erkekler de pozitif yönde, iyi yönde değişmeye başlamış. Eğitim oranının artması ve kadınların meslek sahibi olmasıyla o tablo biraz değişmiş ama yoksul kadınlara ve kırsal kesime baktığınızda gördüğünüz şey iyi değil. Avrupa'da da sıkıntılar var ama aynı zamanda bu mağdurlar için mekanizmalar da kurulmuş.

Türkiye'yi bir kenara bırakırsak hangi İslâm ülkelerinde kadın olmak daha zor sizce? Nerede yaşamak isterdiniz?

Yemen, Pakistan zor ülkeler. Öncelikle bu ülkelerin gelenekleri zor. Arap dünyasında da zor. Arap dünyasında bilhassa körfez ülkelerinde zenginleşmeyle birlikte kadınların bir görece alanları değişmiş. Zengin kadınlar özgürler, ancak yoksul kadınlar öyle değil. Özgürlük

tanımını her istediğini yapabilmek olarak kullanmıyorum. Bundan, insan olma hakkını muhafaza edebilme, koruma, savunma yani bir insan olarak değerinin olmasını kastediyorum. Şahsen yine Türkiye'de yaşamak isterdim.

Bir haber okumuştum: Taliban'ın, düzenlediği bir saldırıda o bölgedeki Müslüman kadınları esir alıp ca-riye olarak kullandığı yazıyordu. Bu nasıl bir Müslümanlık anlayışıdır?

O coğrafyalarda yoksul erkekler de insan sayılmıyor. Başka bir feodal anlayış var. Tabii ki bunlar üzerinde çok durulmuyor. Bir İslâm coğrafyası olarak bakıyoruz ama oralarda köylüler toprakla satılıyor hâlâ. Orada erkek de eziliyor ama kadın hiçbir şeyden sayılmıyor. Yani konuşmaz, yüzüne bakamaz vs. hani Allah onu öyle yaratmış gibi. Biraz Hinduizm'in de etkisi var o bölgelerde

O zaman kadınların sizinle konuşması ve erkeklerin bu konudaki tavrı sebebiyle çekimlerde zorluk yaşamışsınızdır.

Bazı bölgelerde çok zor konuşturduk, yanımızda yerel rehberler olmadan gidemedik. Zaten evlere girmemiz mümkün değildi. Mutlaka yerel idarecilerden destek aldık. Yerel tanınmış kişilerle çalıştık. Mahrem alana çok özen göstermeye gayret sarf ettik ama tabii ki kimse çok kolay konuşmuyor.

Bu bahsettiğiniz sıkıntılarda zaman içinde bir müspet değişim oldu mu acaba?

Yemen'e iki ay önce tekrar gittim. Beş yıl önce gördüğüm Yemen'den bambaşka bir yerle karşılaştım. Çok hızlı bir değişim var ve bu değişimde kadınlar çok ön planda. Özellikle İslâmî hassasiyeti ön planda tutan kadınlar bu değişimin biraz da tetikçisi. İslâm dünyası değişiyor ve Müslüman kadınlar bu değişimin öncülüğünü de yapıyorlar. Bunu büyük bir mutlulukla görüyorum. Eşitlikten söz etmiyorum ama adaletin sağlandığı bir toplum ortaya çıkacak diye düşünüyorum.

İslâm'ın istediği iffetli insan modern hayatın istediği tarza nasıl uyum sağlar?

Bir hayat farkı var tabii. O hayat tarzına Müslüman kalarak uyum sağlamak mümkün mü? Bence

Aslında iffet kadın erkek bir cinsiyet ayrımı yapmadan tüm insan cinsinin erdemli, temiz, ahlâklı yaşamasını ifade ediyor.

mümkün. Ben bu hayat tarzını iffetli olmaya engel olarak görmüyorum. Siz dininizi muhafaza etme, erdemli davranma, dürüst olma ilkesini o hayat tarzı içerisinde de koruyabilirsiniz diye düşünüyorum.

İslâm dünyası onu ne kadar muhafaza edebiliyor; çünkü hızlı bir değişim yaşıyor dünyada ve Türkiye'de.

Kötülükler çok yaygınlaşıyor internet vs. ile birlikte. Ama tarihin her döneminde kan dökülmüş, kötülük olmuş. Ben daha zor bir imtihan içerisinde olduğumuzu düşünüyorum Müslümanlar olarak. Her dönem, her çağ imtihanlarımız eşit orandaydı ancak zihniyetimizi, bilincimizi yükselterek korunabiliriz diye düşünüyorum. Korunma dediğimiz şey kötülüklerle kapımızı kapatmaksa eğer, kötülükler şimdi nesnel olmaktan ziyade sanal olarak veya başka şekillerde karşımıza çıkıyor. Biz eğer şeytani, insanı aldatmak üzere bir görevde bilirsek bu konuda çok da fazla sorun yaşamayacağımızı düşünüyorum. Kaldı ki insanoğlu hata yapar günah da işler. Bu da son derece insanî bir şey ama tövbe kapısı her zaman açıktır, önemli olan toplumun bunu insanları suçlayıcı bir şeye dönüştürmemesi.

İslâm dünyasındaki kadınlara genel bir projektör tutmuş olsanız nasıl bir hayat çıkıyor ortaya hayat tarzları ile ilgili?

Hayat tarzlarındaki farklılıkların sebepleri arasında değişik coğrafyalar olmasının da etkisi büyük elbette. Afrika kadınının rahatlığı bir Arap kadınında yok. Ancak hepsinde modern hayata doğru bir gidiş var. En geleneksel köyde, şehirde hatta dağ evinde bile Amerikan televizyonu, klipleri seyrediliyor. Amerikan dizilerinin çok fazla seyredildiği bölgelerde pür bir dinî bakış yok. Kapitalizmin tüm dünyayı saran bir kuşatması var beraberinde. Bu çerçevede kadınlar dinî bakış açılarını korumaya gayret sarf ediyorlar.

Endonezya'daki kadınları nasıl buldunuz?

Endonezya'da anaerkil bir kültür var. Camilerde erkek odaları yapmışlar. Bunu bir sorun olarak görmüyorlar. Erkek evlendiğinde eşinin soy ismini alıyor, erkek gelin geliyor karısının evine ve erkek hiçbir zaman mal-mülk sahibi

olamıyor. Onlar da, "Bizim geleneklerimiz bozulmaya başladı." diye yakınıyorlar. Hayatlarının geri kalanı ise İslâm'ın içinde devam ediyor yani tezat oluşturmuyor o kültürle. İslâm kendi içinde bir bileşke kurmuş. Meselâ kadınların makyaj yapmasına hiç ayıp gözüyle bakılmıyor. Bu onların kimliklerinin bir parçası. Oysa başka toplumlarda ayıp gözüyle bakılıyor.

İslâm dünyasında iffet algısının oluşumu ve okunuşu üzerine neler söyleyebilirsiniz? İffetli hayat hususunda İslâm dünyasıyla diğer kültürler karşılaştırıldığında ortaya ne gibi farklar çıkıyor?

İslâm toplumlarında iffet daha çok kullanılıyor. Batı'nın çok kullandığı bir kavram değil bu. Özellikle Batı'da kadın hakları mücadelesi olan feminizm, iffeti ayrımcı bir kavram olarak görür ve çok da fazla kullanmaz. Kavram olarak kullanmasa da elbette Batı toplumu içinde bir iffet, erdem ve ahlâk tanımı var. Bunu farklı kelimelerle ifade ediyorlar. Birçok insan tanıyoruz hiç dinî hassasiyeti yok ama son derece dürüst ve temiz insanlar.

Kadınların daha özgürlükçü olmasında modernleşmenin olumlu bir katkısının olduğu düşüncesinde misiniz? Bu sürecin yaşanmadığı ülkelerdeki sıkıntının temelinde ne yatmaktadır sizce?

Tek başına modernleşmeden söz etmek mümkün değil. Zira neye göre modernleşme neye göre değil, bunun kıstasını koymak mümkün mü? Kadınların daha baskı altında kaldığı ülkelere baktığımızda siyasî sistemlerinin çok karışık olduğunu görüyorsunuz. Bu ülkelerin feodal yapıları da çok güçlü bir yandan. Türkiye'nin bu noktada belki avantajları var. En büyük avantajı açık bir toplum oluşumuz. Kendi içinizde kaldığımızda bu noktalarda gelişmiyorsunuz. Kadın konusunda bir taassup var İslâm ülkelerinde. 'Kadına biraz özgürlük tanırsak, kötü yola düşer, ahlâksız bir toplum ortaya çıkar, kadınlarla baş edemeyiz.' gibi bir düşünce var. Kadın bozulduğu an, çocuk da ona bağlı bozulacak, aileler dağılacak gibi bir algı var. Sanki erkek dini korumakla sorumlu, kadının böyle bir sorumluluğu yok gibi bir algı var. Gannuşî ile röportaj yapmıştım iki ay önce. Diyordu ki,

Ben açıkçası insanlar için iffetli ve iffetsiz tanımını çok az kullanan ve bunun çok kullanılmaması gerektiğini düşünen birisiyim. Çünkü bunun göreceli olduğu bir alan da var. Kültürlere, eğitime, toplumlara göre değişen göreceli olduğu bir alan var. O görece kısmı çok incitici ve çok rencide edici boyutlara varabilir.

erkek kadının velisi değildir. Kadın kendi haklarını korumalıdır. Ama İslâm toplumlarında erkek, dinini korumak için kadını da belli şeylere maruz bırakıyor. Halbuki toplumlara baktığınızda ilk değişen erkekler. Gayri ahlâkî davranışlara tevessül eden çok sayıda erkek var ama erkekler üstünde bu bir baskı oluşturmuyor. Faktörleri bir arada değerlendirmek gerekli. Yoksulluğun ve açlığın olduğu bir yerde kadın haklarından söz etmek lüks bir şey.

İslâm ülkelerindeki kadınların model aldıkları bir Müslüman kadın var mı?

Şimdi var, eskiden yoktu. Tarih kadınları hiç ön plana çıkartmıyor, hep ön plana çıkan erkekler. İran'da kadınların güçlü olmasının sebeplerinden biri orada Hz. Fatıma ve Hz. Zeynep figürünün çok güçlü bir kültür olarak işlenmesidir.

Zenginliğin olduğu ülkelerde kadının kendine olan güveni ve kendini ifade edişi daha mı güçlü ve belirgin? Refah seviyesi ile direkt bir bağlantı kurulabilir mi?

Kadınların zenginleşme ve lüks yaşamayı, hak sahibi olmayla eşit görmeleri yanlış bir yol aslında. Körfez ülkelerindeki kadınlarla konuştuğumuzda bunu fazlasıyla görüyoruz; çok rahat yaşayabilirsiniz, zengin bir hayat sürdürebilirsiniz veya başörtünüzün her yeri pırlanta taşıtır, ama hukukî haklarınızı alamıyorsanız ve başınıza bir şey geldiğinde bir hukuk sistemi sizi korumuyorsa bütün bunlar bir özgürleşme anlamına gelmez. Nitekim böyle çok tanıdığım insan var. Özgürleşme dediğiniz şey, zengin ve rahat yaşamak değil ki...

Bu coğrafyalardaki kadınlar kendi dışındaki Müslüman kadınları merak ediyor mu?

Bu da bir gelişmişlik düzeyi aslında. Biz merak ediyoruz, Türkiye kadını olarak, gelişmiş bir zihne sahibiz. Her şeyden önce çok sesliyiz. Ülkesinde bizim kadar çok farklı görüşte insan bulmak pek mümkün değil. Bu kadınlar daha otoriter ve daha monarşik yönetimlerin insanları ve bunu kabullenmişler. Yani otoriteye bir boyun eğmişlik duygusu var. Meselâ Körfez'de kadınların çok da merak ettiklerini çok da önemsediklerini zannetmiyorum kendi dışındaki kadınları. Yani kendi içinde fazla sorunu yok. Sorun yaşayan, orada çalışan En-

donezyalı fakir kadın. Onun zaten hiçbir hakkı yok; bir tür köle.

Yakın bir gelecekte çözüme dair düşünceleriniz nelerdir?

Ben kadınların da bu noktada değiştiğini düşünüyorum. İslâm dünyası kendini sorgulamaya, çelişkilerini görmeye başladığında, Batı ile keskin bir çatışmaya girmeden 'Onlar öyle ise biz böyleyiz.' demediğinde ki, kendileri de görüyor bunu, bir düzelme olacağı umudunu taşıyorum. Kendi içimizde yaşadığımız tezatlarla yüzleşmemiz gerekli. Bir taraftan diyorsunuz ki, bizim kadınlarımız gibi olamaz ama öbür taraftan Batı'nın faiz ve bankacılık sistemini uygulayabiliyorsunuz. Bu çelişkileri İslâm dünyası da fark ediyor. Yeni bir sentez ortaya çıkacak diye düşünüyorum. İletişim çağı ile birlikte ne salt Batılı ne salt Doğulu kültürün olması mümkün. Bütün bu kültürlerin birbirine akıştığı, kaynaştığı, karıştığı bir dünya var önümüzde ve bu dünyaya uygun bir din algısı bir din anlayışı da gelişecek. Bunun gelişmesi, belki kadınların durumunu daha da iyi hale getirecek diye düşünüyorum. Gelenek kötüdür diyenlerden de değilim diğer yandan. Geleneğin de bazen çok koruyucu ve çok iyi tarafları var, bunları da görmekte fayda var. Sahip olduklarımızı korumak ve onların kıymetini bilmek durumundayız.

Diyanet'in kadın problemleri ve kadınların kendilerini ifade etmeleri noktasında nerede durduğunu düşünüyorsunuz?

Bizdeki kadın cemaat kadın haklarına çok inanmıyor. Bir feminizm düşmanlığı var ve bizdeki ilahiyatçılarda da bunu görüyoruz. Feminizm çok iyi bir şey midir, değil midir, bu ayrıca tartışılır. Sonuçta Feminizm, Batı'nın kendi yapısına dönük bir zihniyettir ve bize uymayan tarafları da çoktur. Feminizmle kadın haklarını eşitleyen ve kadın hakları söylemini Batı'nın bizi değiştirmek ve İslâm'ı yozlaştırmak için uydurduğunu düşünen bir yaklaşımda olan birçok insan tanıdım Diyanet'in içinde. Ali Bardakoğlu ve Mehmet Görmez'in kadınlar konusundaki yaklaşımları ve onların çalışmalarında bir değişim de var. Fakat şu bir gerçek ki, camii cemaati kadın haklarını sevmiyor ve bunun konuşulmasından hoşlanmıyor. ■

Ben örtünün iffetle özdeşleşen bir şey olduğunu düşünmüyorum. Kişiye özel bir şey olarak değerlendirilebilir ve örtüyle sınırlandırılmaz. Kaldı ki, örtülü birisi de iffet tanımlarının dışında hareket edebilir.

TEMİZ İFFET, KİRLİ YORUMLAR

Cihan AKTAŞ*

Küçük erkek çocuklarının sokaktan yükselen cinsel içerikli küfürleri sakız misâli ağzında dolaştırması nasıl da tabii karşılanıyor. Oysa aynı küfürler geleceğin erkeğinin kadın varlığına dönük parçalı bakışını da oluşturuyor.

□ İffet; gündelik hayatımızın çok içinde bir kavram; insanın yükseklerde bir yere bağlılığından ileri gelen sebeplerle hevâ ve heveslerine kapılmasına izin vermeyen, tutkularına mesafe koymasını haklı kılan türde, itinayla korunması gereken bir özü anlatıyor bana. Buna karşılık gündelik hayat içinde bir tanımı arandığında, özellikle ve sadece kadının ahlâkî seciyesine bağlanacak şekilde açılmıyor. Bunun dinî bir dayanağı yok. Dinî metinlerde iffetten konu açıldığında akla ilk gelen isimlerden biri Hz. Yusuf olmaz mı?

Kuşkusuz kadını ve erkeği hem tek tek olarak ve çift olarak da geliştiren bir anlamı olabilmeli iffetin. Çocukluğum Anadolu'da, iffetin sadece kız çocukları ve genç kızlar üzerinden konuşulduğu bir kasabada geçti. Başkası ne der, elâlem ne düşünür, şeklindeki sorularla oluşturulan hareket çerçevesi, genç kızın hatta kız çocuğunun adının basit bir yanlış anlaşılma nedeniyle kolaylıkla kötüye çıkacağı şartları hesaba katılıyordu muhakkak ki... İçine çağrıldığı çerçeve, kısmen Aliya İzzetbegoviç'in Özgürlüğe Kaçışım'da tasvir ettiği "taşralı zihniyet'in şekli ahlâkîliğini hatırlatıyordu. Sefâhati kınayan taşralı zihniyet pekâlâ fuşu ve menfaat evliliğini hoşgörebilir.

İffetin göstergesi utanma yeteneği olarak bilinir taşra zihniyetinde. Sıklıkla kızaran yanaklar, iffetin ve masumiyetin apaçık göstergeleri olarak bazen takdirle karşılanır, bazen de köylülüğe, hamlığa yorulur. 1980'lerde henüz bir üniversite öğrencisiyken Yeni Devir'de yazdığım yazılarda, farklı İslâmî gruplar arasındaki tecrübe ve gözlemlerime dayanarak bir genç kızın iffetini ve dindarlığını ille de kızaran yanaklarda okuma eğilimini eleştirmiştim. Hazırlıksız, donanımsız, tedbirsiz, cevaplardan yoksun bir dindarlığın açıklaması da olamaz mıydı tezlikle kızaran yanaklar? Kasaba yıllarından gelen izlenimlerin olumsuz yönleriyle bastırıyordu soru: Utanması beklenen niye sadece kız çocuğu? Küçük erkek çocuklarının sokaktan yükselen cinsel içerikli küfürleri sakız misâli ağızda dolaştırması nasıl da tabii karşılanıyor öte yandan. Oysa aynı küfürler geleceğin erkeğinin kadın varlığına dönük parçalı bakışını da oluşturuyor. Evde annesi, bacıları ya da aile çevresinden, kendinden bilinen kızlar, kadınlar kutsal, masum; yoldan geçen bir kadın ise bir sebeple iffetsizlikle damgalanabilir. Kim kimden öğreniyor?

Sokaktaki kadını sadece parçalı bir beden halinde algılamaya sevkeden ve cinsel içerikli küfürlerle besle-

nen bakış açısı, erkek çocuğu ve delikanlının zihinsel gelişimi ve namus telakkisi açısından olsun, hayatının kadını seçme ve o kadınla kuracağı arkadaşlığı geliştirmeye dönük kararları açısından olsun zorlu bir engel anlamına geliyor.

Yeşilçam filmlerinden yükselen dramatik hikayeler, sokaklarla kız çocuğunun/kadının iffeti arasında kurulan olumsuz, yıkıcı bağı pekiştiren imgelerden beslenmiş, bu imgeleri yeniden üretmiştir. Modern kamusal alanda Müslüman kadının çatisızlıktan ileri gelen tereddütlü duruşundan, hatta tesettürü ve başörtüsünü açıklamak için vara yoğa kullanılan "kapalı" sıfatını pekiştiren göze çarpmana eğiliminden söz etmek uygun düşecektir burada.

Cumhuriyet'le birlikte bir varlık alanı tamamen maziye gömülmek istenirken, modern kamusal alanda rol üstlenen bir kadın kuşağı da verilen bütün desteğe karşılık tereddütlü beden dilleriyle dikkati çekiyor. Laf gelmesin, yanlış anlama olmasın diye âdeta, erkeksi bir ifadeye sığındıkları izlenimi ediniyorsunuz, dönemleri yansıtan siyah-beyaz fotoğraflara bakarken.

Kadının kurtuluşu adına tesettürle mücadele eden kemalist kadın kuşağının, eril kodlarla mücehhez modern kamusal alanda faaliyetlerinin meşruluğunu eril ifadelerle tutunmaya bağlamış olmaları, bir hayli dikkate değer. "Gerici zihniyetin esiri" hemcinslerinin kurtuluşuna vesile olmak için bir komiser veya müfettiş, en hafif deyişle de "başöğretmen" tavrı içinde çalışan bu kadınlar başörtülerini atmış bile olsalar cinsel cazibelerini öne sürüyor değillerdi. Tersine, görünüşe gösterişe dayalı değil, "bilinç", "hizmet" ya da "faaliyet" üzerinden tarif edilecek bir iffet olgusunu savunuyorlardı. Hatta, iffetin kız çocuğu veya kadını "kapalı" tutan, hayatın seslerinden yalıtın, eğitim kurumlarından uzaklaştıran bir hayata bağlanması karşısında samimi bir tepkileri olduğu bile söylenilebilir. Pakize Türkoğlu "Tonguç ve Köy Enstitüleri" adlı hatırat

kitabında, halka hizmet idealiyle bedenlerini giydiren idealist öğretmen adaylarını anlatır.¹ Kuşkusuz beden dili ve mimikler gibi giysiler de, eril kodları olan modern kamusal alanda cinselliğini geri plana düşürecek şekilde yer alma eğiliminin ifadesi olurlar.

Cumhuriyet'ten sonra kurulan "ulusal kadın modeli"nin çatısı altında bir mevcudiyet edinen kadınların hiç olmazsa bir kısmının cinselliği nedeniyle fitneye yol açmamak için oluşturduğu sert kabuklu kişilik ve yine kamusal alana açıldığında, burada kendi babası yerine devlet babasının himayesine sığınma, ona lâyük olacak şekilde yaşama temayülü gibi göstergeler dikkate değerdir. Bu açıdan bakılacak olursa başörtülü öğrenci olgusunun çizgilerinde halka hizmet gibi bir amacı olan kemalist kadınların kamusal ifadelerinin ne ölçüde etkili olduğu yeterince tartışılmamış bir konudur:

Bu kamusal alanda yer alma talebiyle sistemin kodlarını zorlayan dindar kadınların arka planını araştırırken, edebiyatta Namık Kemal'in bir erkek kadar toplumsal meselelerle, siyasetle ve vatanın akıbetiyle ilgili, ama aynı zamanda iffetini koruyan Zekiye'yi misâli kadın kahramanları, Halide Edip'in Anadolu taşrasının ideali-

ze edilmiş tasvirleriyle romantik halkçılığını birleştiren yüce değerlere adanmış misyon sahibi kişilikleri gözmezden gelinmemeli.

Mükemmel kadınlar olma hedefine şartlandıran, bunu da ancak bir tür bedensizleşmeye, ideolojik bir arınma ve adanmaya bağlayan bir misyondur bu. Tanımlanan beden modern-iffetli-Türk, bizim emek ve sadakamızla biçimlenen, kendi üretimimiz olarak görülen bir

beden aynı zamanda; Batılı olmak ya da yerli olmak için, Batılı kodları olan kamusal alanda hiç olmadığı gibi var olabilmek adına üstlenilen sorumlulukla, bununla bağlı kuşkuları kendinden uzaklaştıracak o zırhı oluşturmakla meşgul, hatta bu nedenle malûl...

Modern devlet çatısı altında yeniden tanımlanırken iffet, seküler bir ahlâkı da yeniden tanımlamanın mücadelesini veriyor. Kartzeyen ahlâk, başörtüsünü mayo ile eşitliyor ve utanç duyuracak olanı, Batılı muaşeret kuralları zaviyesine göre tanımlıyor.

Hayânın, utanma duygusunun imandan kaynaklandığını anlatan bir hadis var. Hem iffet hem de utanç duygusu ontolojik, evrensel, ezeli kavram ve olgular. Dilek Zaptçioğlu, Almanya'da karşılaştığı bir Müslüman kadınla söyleşisinden hareketle kaleme aldığı "Mahlut ve Saf: Örtünmek ve Utanç Duygusu Üzerine Düşünceler" başlığını taşıyan makalesinde, utancın ontolojik yönünü açmaya çalışıyordu.² Tesettüre karşı radikal mücadelenin sonuçlarından biri, bu makalede altı çizilen "örtünmeyen kadının iffetsizliği" algısıdır. Yazar, bunun İslâmî tasavvurun bilinçli bir tasarımı olduğunu savunur. Oysa başörtüsü yasakları özelinde, yasak yüzünden tesettürün her kesimde başörtüsüyle özdeşleşmesiyle ortaya çıkan bir tepkiden söz edilebilir.

Müslümanlar Cumhuriyet'ten sonra imanlarını korumak için agorafobi üreten bir hayata zorlandılar. Kamusal alan özellikle Müslüman kadının başkalaşmaya zorlayan yanı sıra mütedeyyin kesimleri korkutuyordu. Modernistler ideallerini ve eleştirilerini kadın bedeni üzerinde sürdürdüğünden, ellerinden alfabeleri bile alınmış mütedeyyin

kesimlerin modernizme bakışları, kadın varlığı bağlamında vehimlere boğuluyordu. Hoş, bu vehimlerin sadece mütedeyyin kesimlerle sınırlı olmadığı, Yeşilçam filmlerindeki namus ve iffet söylemleri üzerinden araştırılabilir. Bu filmlerde kadın kahramanlar sıklıkla giyinik bile olsa âdeti çıplakmış gibi mütereddit bir beden dili içinde görünür. Kadın kahramanlar, küçük bir yanlış anlamayla birlikte sokağa düşebilir, durumlarını izah edecek açıklamaya erişemedikleri, aslında bütün samimiyetleri ve masumiyetlerine rağmen –ellerinde olmayan nedenlerle– mutlak bir itimat telkin edemedikleri, yine, ellerinde olmaksızın dahi “iffetlerini” yitirebilecekleri için, aileleri ve “saygın” toplumdan uzağa sürülebilirler.

Kuşkusuz bir kadını iffetsizlikle suçlama temayülünün ve bu tür bir basmakalıp yorumlama tarzının kökenleri çok daha eskilere, İslâmiyet’in doğuşundan da ötelere uzanıyor. Dolayısıyla, meselâ başı açık herhangi bir kadını sırf bu sebeple iffetsizlikle suçlamanın sebepleri saymakla bitmeyebilir. Ancak Müslümanlar bir kadının namus ve iffetini hedef alacak şekilde ileri geri konuşmanın vebâli konusunda Kur’an yoluyla uyarılıyorlar.

İlk günah kabulü, ya da ava giderken karısını bir mağara güvensizliği içinde beklemeye terk eden erkeğin vehimleri... Zayıf bırakılmış, aslında yaradılıştan zayıf ve ayartmalara kapılabilir bir iradesizlik içinde görülebilmüş cinse aynı zamanda çift, aile hatta aşiret adına ya da bir başına namus ve iffeti temsil edecek bir sorumluluk veya ödev yükletilmiş olması ilginçtir.

Frithjof Schuon, iffet ve namusu kadın ve erkek için “kuvvet” bağlamında açıklamaya çalışıyor. Düşünürü göre kuvvetin yani “savaşçı” niteliğin bir biçimi veya statik ya da edilgen bir tamamlayıcısı vardır. Bunlar da kanaatkârlık, yoksulluk, oruç sevgisi ve namusluluktur. Bu niteliklerin hepsi “barışçıldır” ya da “saldırgan” değildir. Tıpkı bunun gibi “kerem” kavramının da –“ki kerem sahibi bağışlayandır da”- soyluluk diye “ki olandır”- statik bir tamamlayıcısı vardır; ya da daha ziyade soyluluk keremin içsel bir gereğidir. Bir tür düşünsel cömertlik olan soyluluğu, en geniş anlamıyla güzellik sevgisi olarak tanımlıyor Schuon ve buradan Hz. Peygamber’in ve İslâm’ın estetik düşüncesiyle temizlik aşkının açığa çıktığı tespitini yapıyor. Çünkü, diye izah ediyor, temizlik düşüncesi eşyanın, özellikle de vücudun dünyeviliğini ve güçsüzlüğünü ortadan kaldırır; böylece onları, simgesel olarak ve belli bir tarzda, hatta gizilgüç olarak, değişmez ve bozulmaz prototiplerine ya da asıl özlerine götürür.³

Dolayısıyla iffet, hem kadın hem de erkek için işte o cömertlik ve soylulukla, güzellik sevgisiyle tanımlanan temizlik aşkından ve bu aşkla oluşturulmuş terbiye ve hayat tarzı müfredâtından ayrı düşünüldüğünde, bir başına genç kız ve kadınları bekâret kontrolüyle sıkıştıran bir bakış açısının daraltmasına maruz kalıyor.

Bedensizleşme suretiyle görünürlük kazanmayı dileme, bedeninden utanma, cinselliğini insanlığının ve kadınlığının gerisinde tutmanın yollarını arama gibi tezahürler, bedenlerinin bazen tesettürlü olmakla bile iffeti yitirme potansiyeline hâizliğinin kaba-saba vurgulanışının genç kızlar üzerindeki ağır etkisini okumaya izin veriyor.

Bana kalırsa Kur’an âyetlerinin tanımladığı iffet, “takva örtüsü” açıklamasıyla her şeyden önce içsel, derûnî, ama aynı zamanda hayatla ilgili hırslar ve arzular konusunda da ayakta tutulan bir endişe hâli, sınırlarını sakınma tutumu olarak tanımlanabilir. İffetin bir yansıması olarak da kızaran yanaklar refleksiyle sınırlı kalmaması gereken bir utanç duyma yeteneği, korunup gözetilmesi gereken Rabbânî bir bağış.

Zarafet de bana her türlü baskıya ve güçlüğe rağmen çarpılmayan iyi öz ya da iffet olarak görünüyor, bir Chanel giysisinin sunduğu provalı görünüş değil. ■

D İ P N O T L A R

1. Pakize Türkoğlu, Tonguç ve Enstitüleri, İstanbul 2004, s. 284, 331.
2. Utancın evrenselliği makalede dile getirilen bir tema. Vurgulanan bir tespit ise, modern zamanlarda utanma duygusunun özel hayatların fütursuzca ifşası, cinselliğin metalaştırılması ve şiddetin olağanüstü artışı karşısında giderek kaybedildiği... Dilek Zaptıoğlu, “Yeterince Otantik Değilsiniz Padışahım”, İstanbul 2012, s. 189-210.
3. Frithjof Schuon, İslamî Anlamak, çev. Mahmut Kanik, İstanbul 2008, s.121.

HZ. YUSUF'UN ÇAĞIMIZ

İNSANINA MODEL OLABİLECEK

İFFET AHLÂKI

Kamil YAŞAROĞLU*

Hiz. Yusuf'un hayatı, üç gömlek etrafında örölmüş gibidir. Çocukluk dönemini hatırlatan kanlı gömleği onun mazlum ve mağduriyetini; Mısır sosyetesinin en önde gelen kadınlarından biri olan Züleyha'nın fitnesine karşı güçlü iradesiyle direnirken arkadan yırtılan gömleği iffet ve ismetini; kardeşleri vasıtasıyla babası Hz. Yâkub`a gönderdiği gömleği ise olgunluk ve iktidar dönemindeki istikametini simgeler.

□ Kur'ân-ı Kerim'de kıssalarına yer verilen peygamberler, sahip oldukları benzer niteliklere ve çağrılarının ortak noktası olan tevhid inancına ilâve olarak gönderildikleri dönem ve sosyal şartlara göre farklılık arzeden örnek davranışlar sergilemişlerdir. Kıssaların en güzeli (ahsenü'l-kasas) olarak nitelendirilen Yusuf kıssasında¹ kıskançlık, şehvet, ihanet, intikam gibi "kötülük" dürtülerinin arasından iffet, doğruluk, erdem gibi "iyilik ve ahlâk" değerlerinin öne çıkarak pratik hayata yansımaları dikkat çeker. Hz. Yusuf'un hayatı, üç gömlek etrafında örülmüş gibidir. Çocukluk dönemini hatırlatan kanlı gömleği onun mazlum ve mağduriyetini; Mısır sosyetesinin en önde gelen kadınlarından biri olan Züleyha'nın fitnesine karşı güçlü iradesiyle direnirken arkadan yırtılan gömleği iffet ve ismetini; kardeşleri vasıtasıyla babası Hz. Yâkub'a gönderdiği gömleği ise olgunluk ve iktidar dönemindeki istikametini simgeler.² Hz. Yusuf'un model kişiliğini oluşturan bu nitelikler arasında onun iffet konusunda sergilemiş olduğu ahlâkî olgunluk özellikle dikkat çekmektedir.

Fitrî bir duygu olan şehvet hissinin denge halinde bulunup gayri meşru arzu ve isteklere kapalı olması durumu 'iffet' şeklinde isimlendirilebilir. Nitekim Kur'ân-ı Kerim'de müminlerin özellikleri anılırken iffetlerini korudukları ifade edilmiştir.³ Aynı şekilde mümin erkekler ve mümin kadınlar ayrı ayrı zikredilerek iffetli bir hayat sürmelerinin mükâfâtı olarak kendilerine Allah'ın mağfireti müjdelenmiştir.⁴ Öte yandan bütün müminlere iffetli olmaları ve iffetsizlik için bir giriş kapısı sayılan haram bakıştan kaçınmaları emredilmiştir.⁵ Cinsel davranışlarda ilâhî değerlere uygun tavır sergileyenler ise haddi aşanlar olarak nitelendirilmiştir. Hz. Yusuf'un yanı sıra Hz. Meryem de iffet konusunda müminlere örnek gösterilmiş, Hz. Şuayb'ın kızlarının iffetli davranışları ve Hz. Mûsâ'nın iffetine düşkünlüğüne değinilmiştir.⁶

İffetli davranışlara ve bu davranışların Allah katındaki değerine Hz. Peygamber'in hadislerinde de temas edildiği görülmektedir. Nitekim bir hadiste yağmurda mağaraya sığınan ve o esnada bir kaya parçasının mağaranın ağzını kapatmasıyla dışarı çıkamayan üç kişiden birinin iffetli davranışı Hz. Peygamber tarafından şöyle nakledilir: Bu kişi, amcasının kızına âşık olur ve onunla nikâhsız bir şekilde beraber olmak ister. Fakat kız bu teklifi reddeder. Bir kıtlık senesinde, genç kız yardım istemek için kendisi-

ne başvurmak zorunda kalınca aynı teklifi tekrarlar. Çaresiz bir şekilde teklifi kabul etmek zorunda kalan kız "Allah'tan kork, iffetime dokunma!" deyince, bu sözden çok etkilenen delikanlı, Allah korkusundan dolayı kızı bırakır. Verdiği yiyeceği ve parayı da geri almaz. Allah onun bu davranışından dolayı amelini kabul eder ve bu ameli onun mağaradan kurtulmasına vesile olur.⁷ Bir diğer hadiste ise mahşerin dehşetinden Allah'ın gölgesine sığınarak korunacak olan yedi grup insandan bahsedilirken iffetini koruma hususunda son derece hassas davranan bir kişinin, güzellik ve servet sahibi bir kadının günaha davetini, "Ben Allah'tan korkarım." diyerek reddedişine işaret edilir.⁸

Delikanlılık çağındaki yakışıklı bir erkeğin karşılaşacağı en zor imtihanlardan biri, belki de başarılması en güç olanı, cinsel arzu ve istekleriyle sınanmaktır.⁹ Yusuf kıssasının ortalarında kardeşlerinin kurduğu tuzaktan daha sinsice hazırlanmış bir tuzağa karşı Hz. Yusuf'un iffetini korumak için verdiği mücadele anlatılır.¹⁰ Henüz çocuk denecek yaşlarda Mısır'a gelen Yusuf, Mısır Azizi'nin evinde son derece iyi şartlar altında yetişmişti. Gerek fizik güzelliği gerekse ahlâkî güzellik bakımından insanlık tarihinde eşine rastlanmayacak bir konumdaydı. Ancak Allah onu çok soylu, güzel, zengin, mevki sahibi ve kendisine âşık olmuş bir kadınla imtihana tâbi tuttu. Yusuf'un köle olarak bulunduğu evin hanımı Züleyha'nın baştan çıkarıcı teklifini ve Hz. Yusuf'un buna karşı dik duruşunu Kur'ân-ı Kerim oldukça nezih bir üslupla aktarır:

"Evinde bulunduğu kadın onun nefsinden murad alıp yararlanmak istedi. Kapıları kilitledi ve "hadi gelsene" dedi."¹¹

Hz. Yusuf da bir insandır ve üstelik delikanlı çağındadır. Bu teklife 'hayır' demesi için görünürde hiçbir engel bulunmamaktadır. Ancak o hem bu teklifin haram ve çirkin olduğunun, hem de Allah'ın her an kendisini gördüğünün bilincindedir.

Kadının aklını başından alan bu tutkusuna karşılık Yusuf, iradesine ve duygularına hâkim olur, peygamber nam-

zedine yakışır bir şekilde cevap verir ve Allah'ın haram kıldığı bir şeyi yapmayacağını bildirecek teklifi reddeder:

"Allah'a sığınırım! Çünkü o (kocan) benim efendimdir, bana çok güzel baktı. Doğrusu zâlimler hiç iflah olmazlar."¹² Yusuf, bu tavrıyla kıyamete kadar gelecek bütün gençler için büyük bir irade örneği sergilemiş olur. Kur'ân'da Hz.

"Allah'a sığınırım! Çünkü o (kocan) benim efendimdir, bana çok güzel baktı. Doğrusu zâlimler hiç iflah olmazlar." Yusuf, bu tavrıyla kıyamete kadar gelecek bütün gençler için büyük bir irade örneği sergilemiş olur.

Yusuf'un bu direnişini şöyle vurgular: "Andolsun kadın onu arzulamıştı. Eğer Rabbinin burhanını görmeseydi Yusuf da onu arzulamıştı. Ondan fuhşu ve fenalığı uzak tutalım diye böyle yaptık; çünkü o bizim ihlâsa erdirilmiş kullarımızdan biriydi."¹³ Kadının amacı Yusuf'un iffetli ve namuslu biri olup olmadığını denemek veya şaka yapmak değildir. Ona gönül vermiş ve onunla olmaya azmetmiştir. Buna rağmen Yusuf kadına aynı şekilde karşılık vermez ve teklifini kabul etmez. Ancak bu tavır onun erkeklik hissini eksikliğinden veya gücünün zayıflığından kaynaklanmamaktadır. Öyle olsa Yusuf'un iffetli olmasının anlamı kalmazdı.¹⁴ Kadının tahrikleri karşısında Yusuf'ta ona yaklaşma arzu ve isteği doğmuş ancak Allah korkusu hayâsı, takvâsı, iffeti sebebiyle ona 'hayır' demiştir. Hz. Yusuf'un ortaya koyduğu davranış profilinden onun iradesini sabırlı ve iffetli olma yönünde kullandığı görülmektedir.

Kadın o kadar niyetlidir ki kendinden kurtulmak için kaçmaya başlayan Yusuf'un peşini bırakmaz: İkisi de kapiya doğru koştu. Kadın onun gömleğini arkadan yırttı. Kapının yanında kocası ile karşılaştılar. Kadın dedi ki: "Senin ailene kötülük etmek isteyen cezası, zindana atılmaktan veya elem verici bir işkenceden başka ne olabilir?" Yusuf, "Asıl kendisi benim nefsimden murad almak istedi." dedi. Kadının akrabasından biri şöyle şahitlik etti: "Eğer gömleği önden yırtılmışsa, kadın doğru söylemiştir; bu ise yalancılardandır. Eğer gömleği arkadan yırtılmışsa, kadın yalan söylemiştir; bu doğru söyleyenlerdendir." Aziz, Yusuf'un gömleğinin arkadan yırtılmış olduğunu görünce dedi ki: "Şüphesiz bu, siz kadınların tuzağınızdır. Sizin tuzağınız gerçekten yamandır. Yusuf! Sen bundan (olanları söylemekten) vazgeç! Hanım! Sen de günahının affını dile! Çünkü sen günahkârlardan oldun!"¹⁵

Hz. Yusuf'un ahlâkî direnişini bir anlık, bir günlük ya da haftalık bir direniş değildir; aylar belki yıllar boyu aynı imtihanla karşı karşıya kalacaktır. Nitekim olay yüksek tabaka arasında duyulup yayılır: Şehirdeki bazı kadınlar, "Aziz'in karısı hizmetindeki gencin nefsinden murad almak istiyormuş; (Yusuf'un) sevdası kalbine işlemiş! Biz onu gerçekten açık bir sapıklık içinde görüyoruz." dediler. Aziz'in karısı, kadınların dedikodularını duyunca onlara davetçi gönderdi; onlar için dayanacak yastıklar hazırladı ve onlardan her birine bir bıçak verdi. (Kadınlar meyvelerini soyarken Yusuf'a), "karşılarna çık!" dedi. Kadınlar onu görünce güzelliği karşısında şaşırıp kaldılar. Bu yüzden ellerini kestiler ve "Hâşâ Rabbimiz! Bu bir beşer değil, bu ancak değerli bir melektir!" dediler. Kadın dedi ki: "İşte hakkında beni kınadığınız şahıs budur. Ben onun nefsinden murat almak istedim. Fakat o, iffetini korudu, Andolsun, eğer kendisine emredeceğim şeyi yapmazsa, mutlaka zindana atılacak ve elbette sürünenlerden olacaktır!"¹⁶

Burada şu hususun vurgulanmasında fayda vardır: Mısır'ın ileri gelenlerinin hanımları, Züleyha'nın zina gibi çirkin bir fiile teşebbüs etmesini kınamış olmalarına rağmen Züleyha, davet ettiği hanımların yanında ihtiraslarını ve gayri ahlâkî niyetini açıkça ilân etmekten çekinmemiştir. Nitekim ziyafet esnasında, kendisine âşık olduğu Yusuf'u davetlilerin huzuruna çıkararak, böyle yakışıklı ve güzel bir köleye âşık olmanın, toplum değerleri açısından, kendisi için bir eksiklik olmadığını vurgulamak istemiştir.¹⁷

İffet âbidesi Yusuf, tehlikeli bir plan ve tehditle karşı karşıya kalmıştır. Mısır sosyetesinin kadınları Yusuf'u elde etmek için adeta yarışlar. Ancak Yusuf iffetinden ve haysiyetli duruşundan geri adım atmaz: "Ey Rabbim! Zindan bana, bunların beni davet ettikleri şeyden daha sevimlidir. Eğer Sen, bu kadınların tuzağını/düzenini benden uzak tutmazsan, (korkarım ki) ben onlara meylederim de cahillerden olurum."¹⁸ diyerek Allah'a sığınır ve iffetine toz kondurmaktansa senelerce hapiste yatmayı göze alır. Hz. Yusuf'un iffetinin kendisini günaha çağırın kadın tarafından da dile getirilmesi dikkat çekicidir: "Ben onun nefsinden murat almak istedim, ama o iffet ve ismetine sınıksız bağlı kaldı."¹⁹ Nezih ve asil bir ruha sahip olan Hz. Yusuf kadınların tekliflerine gönlünde asla yer vermemekle birlikte "Eğer tuzaklarını benden uzak tutmazsan onlara gönül veririm ve cahillerden olurum." diyerek realiteyi de gözden uzak tutmaz. Neticede duasına karşılık bulur ve bu çetin imtihanı zarar görmeden atlatır.

Hz. Yusuf cinsel birliktelik için gerekli bütün şartların

kusursuz ve eksiksiz biçimde hazır olduğu bir ortamda mutluluk ve huzuru gayri ahlâkî cinsel hazza teslim olmakta değil; tam aksine iffetli kalmakta aramıştır. Kontrol edilmesi oldukça zor şartlar altında nikâhsız cinsel beraberlikten uzak durmaya çalışmakla kalmamış, bu uğurda karşılaşacağı

"Ey Rabbim! Zindan bana, bunların beni davet ettikleri şeyden daha sevimidir. Eğer Sen, bu kadınların tuzağını/düzenini benden uzak tutmazsan, (korkarım ki) ben onlara meylederim de cahillerden olurum."

diğer sıkıntıları da göğüslemeye hazır olduğunu kanıtlamıştır.²⁰ O, kişiyi günah ve hataya çeken nefsinin bilincindedir. Züleyha'ya karşı insanın tabiatı gereği içinden geçen, ancak kasit ve kararlılık taşımayan eğilimi gizlememiş, yaşanan olayda nefsinin tamamen ilgisiz olmadığını mütevazı bir şekilde "Ben nefsimi temize çıkaramam." diyerek itiraf etmiştir.²¹

Hız. Yusuf'un Züleyha'yı reddedişinin arka planında yer alan niyet de üzerinde durulması gereken bir diğer husustur. Zira onun karşı karşıya kaldığı gayri ahlâkî teklifin farklı gerekçelerle reddedilmesi de mümkündür. Sözelimi hukuk düzeninin uygulayacağı müeyyide, toplumun tepkisi ya da cinsellikten kaynaklanan ürkeklik ya da korkularla böyle bir teklif geri çevrilebilir. Ancak söz konusu arzuya ulaşma isteği varlığını devam ettirir ve korkuya sebep olan sebepler ortadan kalktığında sakınmayı engelleyen hususlar da ortadan kalkar. Bu nedenle toplum ve çevre baskısı, uygun ortam bulunmaması vb. gibi faktörlerle gayri meşru ilişkide bulunmayan kişi tam anlamıyla iffetli kabul edilemez. Bilâkis toplum baskısından uzak, zina fiilini işlemeye müsait bir ortamda bu fiilden uzaklaşan kişi ve davranışı için iffetten bahsetmek mümkündür.²² Nitekim İslâm âlimleri bu tutumun bizzat kişinin kendi bilinçli tercihine dayanması ve güçlü bir irâdî çabayla gerçekleştirilmesi gerektiğini belirtirler. Psikolojik veya bedeni bir zafiyetten, âcizlik, korkaklık ve bilgisizlikten yahut başka bir engelden dolayı zevklerini terk eden kişi erdemli sayılmaz.²³ Kimsenin görmediği, kapıların sımsıkı kapatıldığı bir ortamda bulunmasına rağmen Hız. Yusuf'un "Allah'a sığınırım." diyerek bu teklifi reddetmesi sadece Rabbine karşı gelmekten sakınma düşüncesinden kaynaklanmaktadır.²⁴

Çağımızda iletişim teknolojisindeki gelişmelerin de etkisiyle insanların şehvî arzuları kamçılanmakta ve iffetsizlik örneği davranışlar ne yazık ki kolayca meşruiyet zemini bulabilmektedir. Servet, şöhret, makam ve şehvet günümüz müminlerinin en büyük imtihanlarından biridir. Şehvet imtihanı karşısında iffetini korumak isteyenler için hayâ timsali Hız. Yusuf'un iffetli duruşundan alınacak büyük dersler vardır: "Andolsun ki, Yusuf ve kardeşlerinde, isteyenlere nice ibretler vardır."²⁵

Günümüz dünyasıyla Hız. Yusuf'un içinde bulunduğu saray arasında pek çok yönden benzerlikler olduğu söylenebilir. Nefsin arzularıyla çepeçevre kuşatılmış durumdaki bireylerin kendilerini koruyabilmesi ancak Allah'a sığınıp, iffeti kalkan haline getirmek suretiyle mümkündür. Gayri

ahlâkî tutum ve davranışların, haz kültürünün neredeyse bir hayat tarzı haline getirildiği küresel dünyada; edepleriyle, iffetleriyle nezih bir şekilde yaşamak isteyen müminler, özellikle mümin gençler Hız. Yusuf'un iffet ve ihlâs sembolü tutumunu kuşanarak haramlardan kaçınmalı ve böylece peygamber ahlâkını bir model olarak insanlığa sunabilmelidir.²⁶ Benzer bir imtihana maruz kalındığında nefisleri ve nesli iffetsizlikten korumak için Allah'ın bir burhanı olarak "Zinaya yaklaşmayın. Zira o, bir hayâsizliktir ve çok kötü bir yoldur."²⁷ âyeti sürekli hatırdan tutulmalıdır.

Son olarak Hız. Peygamber'in yaptığı şu dualar da ihmal edilmemelidir: "Allah'ım! Senden hidayet, takvâ, iffet ve gönül zenginliği istiyorum."²⁸ "Allahım! Nefislerimizin şerrinden sana sığınıyoruz!"²⁹ "Allahım! Senin rahmetini umuyorum, beni göz açıp kapayıncaya kadar (da olsa) nefsimle baş başa bırakma. Halimi tümüyle düzelt, Senden başka ilâh yoktur."³⁰ ■

D İ P N O T L A R

1. Yusuf, 12/3.
2. Abdullah Yıldız, Yusuf'un Üç Gömleği, İstanbul 2006, s. 13.
3. Mü'minün, 23/5-6; Meâric, 70/29-30.
4. Ahzâb, 33/35.
5. Nûr, 24/30-31.
6. Kasas, 28/23-26. Bir hadiste Hız. Müsâhın, Şuayb'ın yanında ücretli çalıştığı sekiz on yıl boyunca cinsi iffetini koruduğundan övgüyle söz edilir (İbn Mâce, Rihûn, 5).
7. Buhârî, Enbiyâ, 50; Edeb, 5; Müslim, Zikr, 100; Ebû Dâvûd, Büyü, 29.
8. Buhârî, Ezân, 36; Rikâk, 24; Müslim, Zekât, 91.
9. Yıldız, a.g.e., s. 56.
10. Yusuf, 12/23-33.
11. Yusuf, 12/23.
12. Yusuf, 12/23.
13. Yusuf, 12/24.
14. Elmalılı M. Hamdi Yazır, Hak Dini Kur'an Dili, İstanbul ts., V, s. 40.
15. Yusuf, 12/25-29.
16. Yusuf, 12/30-32.
17. Hayreddin Karaman vdğ., Kur'an Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir, Ankara 2007, III, s. 229.
18. Yusuf, 12/33.
19. Yusuf, 12/32.
20. Abdurrahman Kasapoğlu, "Kur'an'ın İffet Anlayışı -Batılı Cinsel Ahlâk Anlayışlarıyla Bir Mukayese-", Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi, III (2003), sayı: 3, s. 64.
21. Kasapoğlu, a.g.m., s. 63.
22. Yıldırım, a.g.e., s. 108.
23. Mustafa Çağrıncı, "İffet", DİA, XXI, s. 507.
24. Sevdan Yıldırım, Ahlak Eğitimi Açısından Yusuf Kıssasının Tahlihi, YL Tezi, Sakarya Üniversitesi, SBE, Sakarya 2002, s. 81-82.
25. Yusuf, 12/7.
26. Yıldız, a.g.e., s. 132.
27. İsrâ, 17/32.
28. Müslim, Zikr, 72; Tirmizî, Daavât, 72; İbn Mâce, Duâ, 2.
29. Dârimî, Nikâh, 20; İbn Mâce, Nikâh, 19; Nesâî, Cuma, 24.
30. Ebû Dâvûd, Edeb, 110.

BİR İFFET ÂBİDESİ: HZ. MERYEM

Ahmet ÇETİNKAYA*

□ Hz. İsa'nın annesi olan Hz. Meryem, Kur'an'ın on iki sûresinde biri zamirle olmak üzere toplam otuz dört defa geçmektedir. Kur'an'da ismiyle zikredilen tek kadın Hz. Meryem'dir. Ona "Meryem" ismini veren, annesidir.¹ Hz. Meryem, gerek âyet ve hadislerde gerekse İncillerin pek çok yerinde bahis konusu yapılmakta; seçkin bir aileden gelişi, kendi seçilmişliği ve diğer şahsî faziletleri sıklıkla vurgulanmaktadır. Sadece Kur'an âyetleri dahî, onun ne derece üstün bir kadın oluşunu ifade etmek için yeterlidir. Babası İmrân itibarıyla seçkin bir aileden geldiği gibi,² annesi de duası kabul edilen bir kimsedir.³ Babası İmrân'ın o daha küçükken vefat etmesi⁴ üzerine, şerefli bir vazife diyerek çocukları Hz. Meryem'in himayesine talip olmuş, neticede bu vazife Hz. Zekeriyyâ'da kalmıştır.⁵ Kur'an bu hadiseye "Meryem'i kimin himaye edeceğine dair kura çekerlerken ve birbirleriyle tartışırken sen yanlarında bulunmuyordun." şeklinde ayrıca telmihte bulunmaktadır.⁶ Allah Teâlâ, Hz. Meryem'i Hz. Zekeriyyâ'nın eğitim ve himayesine verdiğini zikretmektedir.⁷ Hz. Meryem'in mabed günleri bundan sonra başlar.

a) Hz. Meryem'in Mabed Günleri ve Kulluk Şuuru

Hz. Meryem'in ibadetiyle meşgul olabilmesi için Hz. Zekeriyyâ ona bir mihrap⁸ yapmıştır.⁹ Orada kaldığı süre zarfında Hz. Meryem'e Allah tarafından fevkalâde bir şekilde rızık gelmiştir.¹⁰ Nitekim Hz. İsa'yı dünyaya getirdiğinde de yine fevkalâdeden olarak taze hurma ve su ile lütûflandıkları bilinmektedir.¹¹ Kur'an, Hz. Zekeriyyâ'nın oraya her girişinde Hz. Meryem'in beraberinde güzel yiyecekler bulunduğunu şöyle anlatmaktadır: "Zekeriyyâ onun yanına Mâbed'e ne zaman girse beraberinde yiyecekler bulurdu. "Meryem! Bu yiyecekleri nereden buluyorsun!" deyince de o: "Bunlar Allah tarafından gönderiliyor. Muhakkak ki Allah dilediğine sayısız rızıklar verir." derdi."¹² Benzer bir hadisenin Peygamberimizin kızı Hz. Fâtıma'nın başından geçtiği de rivâyet edilmektedir.¹³

Hz. Zekeriyyâ'nın himaye sürecinde Hz. Meryem, sürekli Cenâb-ı Hakk'ın yardımı ve koruması altında yetişmiş ve ibadetlerini her geçen gün arttırarak devam ettirmiştir. Onun bu hususî durumu, yine Âl-i İmrân sûresinde şöyle

Meryem Ana Evi. İzmir Selçuk'taki Bülbüldağı'nda Hz. Meryem'in son yıllarını St. Jean (Yuhanna) ile birlikte geçirdiğine inanılan kilise.

ifade edilmektedir: "Hani Melekler demişlerdi ki: Meryem! Muhakkak ki Allah seni seçti. Seni tertemiz kıldı, hatta seni dünyadaki bütün kadınlara üstün kıldı. Meryem! Saygı dolu bir gönülle huzurunda durup Rabbine ibadet et, secdeye kapan ve rükû edenlerle beraber rükû et."¹⁴ Âyetteki emir karşısında Hz. Meryem'in tavrı şöyle resmedilir: "Bir de İmrân'ın kızı Meryem'i misâl getirir. Meryem, iffet ve namusunu korudu. Biz ona ruhumuzdan üfledik. O da Rabbinin kelimelerini ve kitaplarını tasdik etti ve gönülden itaat edenlerden oldu."¹⁵ Nitekim onun dosdoğru bir insan oluşu da Kur'an'dan teyidlidir.¹⁶

b) Bir İffet Âbidesi Oluşu

Hz. Meryem'in Hz. İsa'ya hamile kalışı, onu dünyaya getirişi ve sonrasında gelişen hadiselerden Meryem sûresinde daha genişçe yer almaktadır: "Kitapta Meryem'i de an! Hani o, ailesinden ayrılıp doğu tarafında bir yere çekiliverdi. Onlarla kendisi arasına bir perde gerdi. Biz de ona Ruhumuzu gönderdik de, ona kusursuz, mükemmel bir insan şeklinde görünürdü. Meryem irkildi ve "Ben" dedi, "Rahman'a sığındım senden. Eğer Allah'tan korkup haramdan sakınan bir kimse isen çekil yanımdan!" Ruh: "Ben" dedi, "Rabbinden sana gelen bir elçiyim. Sana tertemiz bir erkek çocuk hediye edeyim diye geldim." Meryem: "Nasıl oğlum olabilir ki bana eli değen bir tek erkek bile olmamıştır. İffetsiz bir kadın da değilim!" Ruh: "Öyledir, ama Rabbin: "Bu iş bana pek kolaydır; çünkü biz onu insanlara kudretimizin bir alâmeti ve tarafımızdan bir rahmet kılacağız ve artık bu, hükme bağlanmış, olup bitmiş bir iştir" dedi. Sonra çocuğuna hamile kaldı ve bu haliyle uzakça bir yere çekildi. Derken doğum sancısı onu bir hurma ağacına dayanmaya zorladı. "Ay!" dedi, "n'olaydım, keşke bu iş başıma gelmeden öleydim, adı sanı unutulup gitmiş biri olaydım!" Derken, Ruh, ona aşağıdan şöyle seslendi: "Sakin üzülme!" dedi, "Rabbin senin alt yanında bir su arki meydana getirdi. Haydi, hurma dalını kendine doğru silkele, üzerine taze hurmalar dökülsün. Artık ye, iç, gözün aydın olsun!"¹⁷

Diğer taraftan Cenâb-ı Hak hem Hz. Meryem'i hem de oğlu Hz. İsa'yı, cümle âlem için bir ibret vesilesi kıldığını¹⁸ ve onları pınarları akan ve yerleşmeye elverişli yüksekçe bir

yere yerleştirdiğini beyân etmektedir.¹⁹ Nitekim ona ve anesine lütfedilen bu ve benzeri nimetler Hz. İsa'ya hatırlatılacaktır: "İsâ! Hem senin, hem annenin üzerindeki nimetimi iyi düşün."²⁰

Hz. Meryem'in hamilelik ve doğum süreciyle ilgili özellikle rivâyet tefsirlerinde ve hadis şerhlerinde ayrıntıya yer veren pek çok rivâyet ve yorum bulunmaktadır. Ancak asıl önemli olan, bu dönemle ilgili bilinemeyecek bazı yönlerin olduğudur. Özetle söylemek gerekirse Hz. Meryem'in hamilelik süreciyle ilgili gözardı edilemeyecek en önemli gerçek şudur: Bir iffet âbidesi olan Hz. Meryem, bâkire olduğu hâlde, Allah'ın bir mucizesi olarak hamile kalmıştır. Bu hakikat, Kur'an'da²¹ geçmesi yanında bazı hadislerde²² ve Luka İncili'nde²³ de yer almaktadır. Nitekim Kur'an'da, Hz. Meryem hakkında buna zıt olarak söylenen her sözün onun aleyhinde müthiş bir iftira olduğu, bu iftira sahiplerinin belalarla cezalandırıldığı ve kalplerinin mühürlendiği belirtilmektedir.²⁴

c) Bütün Kadınlara Üstün Kılınması

Hz. Meryem'in dünyadaki bütün kadınlara üstün kılınmayla ilgili âyetin hemen bütün tefsirlerinde söz konusu edilen hadisler bulunmaktadır ki, bunlar aynı zamanda Kütüb-i Tis'a'da pek çok yerde nakledilmektedir:

1. Kendi dönemindeki²⁵ kadınların en hayırlısı İmrân kızı Meryem'dir ve yine bu ümmetin kadınlarının en hayırlısı Huveylid kızı Hatice'dir.²⁶

2. Erkeklerden pek çokları (fazilette) kemâle ermiştir. Kadınlardan ise İmrân kızı Meryem ve Firavun'un karısı Âsiye'den başka kimse kemâle ermemiştir. Hz. Âişe'nin kadınlara üstünlüğü ise, tiridin diğer yiyeceklere üstünlüğü gibidir.²⁷

3. Ebû Hureyre, Hz. Meryem ile oğlu Hz. İsa'ya lütfedilen bu özel konumun, Hz. Meryem'in annesinin, "Onu ve soyun-

dan gelecekleri, o mel'un şeytanın şerrinden korumanı niyaz ediyorum." şeklindeki duâsının kabulünden kaynaklandığını söylemektedir.²⁸

4. Yeryüzü kadınları arasında (örnek olmaları ve faziletleri bakımından) Hz. Meryem, Hz. Hatice, Hz. Fâtıma ve Hz. Âsiye'yi bilsen sana yeter.²⁹

5. Cennet kadınlarının en faziletlieleri Hz. Hatice, Hz. Fâtıma, Hz. Âsiye ve Hz. Meryem'dir.³⁰

6. Fâtıma cennet kadınlarının efendisidir. Tabii ki Hz. Meryem'in üstün durumu müstesnâ...³¹ ■

D İ P N O T L A R

1. Âl-i İmrân, 3/36.
2. Tahrîm, 66/12; Âl-i İmrân, 3/33.
3. Âl-i İmrân, 3/35-37.
4. Hâkim, Müstedrek, II, s. 646; Taberî, Tefsîr, III, s. 235; Zemahşerî, Tefsîr, I, s. 142.
5. Âl-i İmrân, 3/37, 44. Ayrıca bkz.: İbn Hişâm, Sîre, III, s. 121; Taberî, III, s. 242-244.
6. Âl-i İmrân, 3/44.
7. Âl-i İmrân, 3/37. Ayrıca bkz.: Taberî, a.g.e., III, s. 242-244; Kurtubî, Tefsîr IV, s. 71-86.
8. "Mihrap" kelimesi günümüzde bilinen anlamda değil, "oturulacak ve ibadet edilecek yer, bu tür yerlerin en şerefli ve en mukaddesi, şeytanla muharebe edilen yer" anlamındadır. İbn Manzûr, Lisânü'l-Arab "h-r-k" mad., c. I, s. 306.
9. Taberî, a.g.e., III, s. 245; Vâhidî, Tefsîr, I, s. 208; Beydâvî, Tefsîr, II, s. 34.
10. Âl-i İmrân, 3/37.
11. Meryem, 19/25.
12. Âl-i İmrân, 3/37. Ayrıca bkz.: Taberî, a.g.e., III, s. 244-246; Beğavî, Tefsîr, I, s. 297; Fahrüddin er-Râzi, Tefsîr, VI, s. 283.
13. Zemahşerî, I, s. 143; İbn Kesîr, Tefsîr, I, s. 361.
14. Âl-i İmrân, 3/42-43. Ayrıca YAhit, Luka 1:26-28; 41-42.
15. Tahrîm, 66/12.
16. Mâide, 5/75. Âyetteki "sıddîka" kelimesi; güvenilir, doğru sözlü, dininde ve imanında ihlâslı, sözlerinin doğruluğunu ameliyle tasdik eden anlamlarına gelmektedir. İbn Manzûr, Lisânü'l-Arab "s-d-k" mad., c. X, s. 193.
17. Meryem, 19/16-33. Ayrıca bkz.: Âl-i İmrân, 3/47; Tahrîm, 66/12; YAhit, Luka 1:34.
18. Enbiyâ, 21/91.
19. Mû'minün, 23/50.
20. Mâide, 5/110.
21. Âl-i İmrân, 3/47; Meryem, 19/20; Enbiyâ, 21/91; Tahrîm, 66/12.
22. Ahmed b. Hanbel, a.g.e., I, s. 202, 461, V, 291; İyâlisî, Müsned, s.46; Abd b. Humeyd, Müsned, s.193.
23. YAhit, Luka 1:34.
24. Nisâ, 4/155-158.
25. Kadî İyâz ve Kurtubî gibi âlimler, "yeryüzündeki bütün kadınlann en hayırlısı" şeklinde genellemişlerdir. Nevevî, Şerhu Müslim XV, 198; Aynî, Umdu'tü'l-Kâri XVI, 23.
26. Buhârî, Enbiyâ, 45; Müslim, Fedâilü's-sahâbe, 69.
27. Buhârî, Enbiyâ, 32, 46; Müslim, Fedâilü's-sahâbe, 70.
28. Buhârî, Enbiyâ, 44; Müslim, Fedâil, 146.
29. Tirmizî, Menâkıb, 61; Ahmed b. Hanbel, a.g.e., III, s. 135.
30. Ahmed b. Hanbel, I, 293, 316, 322.
31. Tirmizî, Menâkıb 60, 63; Ahmed b. Hanbel, a.g.e., III, s. 64, 80.

Duvarların Arkasında **Müslüman Ülkelerde** *Kadın Belgeseli*

Ayşe BÖHÜRLER

İslâm dünyasına Batı'dan bakıldığında coğrafi ve kültürel farklılıklar gözetilmeden tek tip kadın portresi karşımıza çıkıyor; erkeğine köle olmuş, baskı altında ve kuşatılmış kadın. Peki burkaların, peçeilerin arkasında tasvir edilen bu kadın tipi ne kadar gerçeği yansıtıyor? Onlar dünyaya nasıl bakıyorlar? Kendi yaşadıkları sorunlar ile dünyanın gündemindeki kadın sorunları arasındaki farklar neler? Modern dünya ile uyum sağlamak istiyorlar mı? Önlerinde görünen ve görünmeyen duvarlar neler? Nasıl bir kadın özgürlüğü modelini benimsiyorlar? Dindar ve modern olmak arasında nerede duruyorlar? Bu sorulara cevap aramak üzere çıktığımız yolculukta, her coğrafyada birbirinden farklı cevaplar çıktı karşımıza.

İslâm dünyasındaki kadınların önüne iki taraflı duvarlar örülmüştü. Bir taraftan Batı dünyasının ön yargıları, diğer yandan kendi ülkelerinin kültürlerine göre değişen baskıcı

gelenekleri. Bu araştırma Müslüman kadınların dünyasında var olan, görünen ve görünmeyen engelleri anlama çabasıdır.

Bu belgeselde, Müslüman kadınların dünyasını içerden bir bakışla yansıtmaya çalıştık. 14 bölümden oluşan "Duvarların Arkasında-Müslüman Ülkelerde Kadın" adlı belgesel film, Müslüman nüfusun çoğunluk olduğu ülkelerde kadınları kültürel ve coğrafi farklılıkları ile değerlendiren bir proje olarak alanında ilktir.

Katıldığı festivaller:

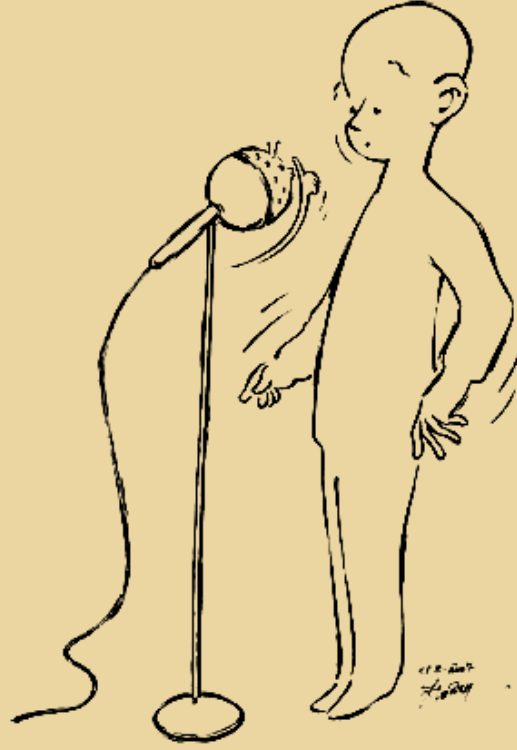
MOSTRA-31. Sao Paulo Uluslar arası Film Festivali, Brezilya 2006.

MAX OPHULS -28. Uluslar arası Film Festivali, 2007.

EXILE FILM FESTİVALİ İsveç 2007.

OXDOX FILM FESTİVALİ İngiltere 2007

FRONTLINE CLUB İngiltere 2007.

*"Allah'a ve âhiret gününe iman eden kimse
ya hayır konuşsun ya da sussun."*

DİL VE DÜŞÜNCENİN İFFETİ

Musa Kazım GÜLÇÜR*

Namuslu, şerefli, ahlâklı, izzetli, haysiyetli, çalıp çırpmayan, haramlardan sakınan ve namusunu koruma mevzuunda fevkalâde hassas davranan kimseler için de "afif, afife" tabirleri kullanılmaktadır.

□ Toplumun temeli olan aile, kültür, ahlâk, örf ve âdetleri yeni nesle taşıma, anne-baba, dede-nine, kardeşler ve diğer yakın-uzak akrabalar arası ahenkli ilişkilerin tesis edildiği yegâne kurumdur. Bu itibarla, gerek toplumun gerekse bireyin alacağı ahlâkî şekli belirleyen en temel müesseselerden birisidir. Aile, bireyin şahsiyet, ahlâk ve kimliğini kazandığı ilk birimdir; çünkü âdet ve yaşayışında, zihnî, kalbî, bedenî ve ruhî gelişiminde çocuğun ve gencin ilk ve temel örnekleri ailelerindedir.

İffet lügatte, çirkin bir şeyden elini çekmek ya da bir şeyin azlığı manalarına gelmektedir. İstilahta iffet, bir kimsenin şer'i şerif dairesinde kalıp, fiske u fücordan uzak durmasıdır.¹ İffeti, insanın nefsinde şehvetin galip gelmesini önleyici bir hale bürünmesi² şeklinde tarif edenler olduğu gibi, nefsi hayvanî dürtülere karşı zapt u rabt altına almak, gayri meşru bütün arzuları terk etmek³ şeklinde kabul edenler de olmuştur. Namuslu, şerefli, ahlâklı, izzetli, haysiyetli, çalıp çırpmayan, haramlardan sakınan ve

namusunu koruma mevzuunda fevkalâde hassas davranan kimseler için de "afif, afife" tabirleri kullanılmaktadır. Dolayısı ile iffet, meşru daire içinde yaşayıp gayri meşru sahaya nazar etmeme, el uzatmama, adım atmama demektir. İffet, güzel ahlâkın çekirdeğini oluşturarak edebi mükemmelleştirmekte, söz ve fiilde, işitme ve bakışta, yemede ve içmede bireyi nefesine karşı tam bir murakıp ve muhasip haline getirmektedir. İffetin zıddı olan "cimrilik ve tamahkârlık" ise kötü ahlâkın çekirdeğini oluştururlar.

İffet, kişinin ilim ve mârifete yönelmesinde, hayatını dinin emir, nehiy ve tavsiyeleri doğrultusunda devam ettirmesinde de önemli bir âmildir. İffet sayesinde insanın akıl, ruh ve beden sağlığı muhafaza altına alınmış olur. İffetli insan, arkadaşları tarafından aranan ve sevilen, mürrüvvet ve insanlıkla muttasıf, hiç kimseye zarar ve zulmü amaçlamayan, Allah'a yakınlığı hedeflemiş, yalan, gıybet, lanet ve iftiradan uzak kalmış kimsedir.

İffet kelimesi Kur'an-ı Kerim'de, yan ve destek anlamları dâhil etmeden söylersek dört anlam çerçevesinde kullanılmaktadır:

1. "Fakirlerin iffetli davranıp, etrafındaki kimselere el açmaması." (Bakara, 2/273)
2. "Zengin velilerin korumakla sorumlu olduğu emanetlere kesinlikle göz dikmemesi ve o emanetlere asla el uzatmaması." (Nisâ, 4/6)
3. "Henüz mali imkân bulamayıp da evlenememiş erkeklerin ahlâklı yaşamaları." (Nûr, 24/33)
4. "Yaşlanmış da olsalar kadınların, nâmahrem erkeklere karşı tesettüre dikkat etmeleri" (Nûr, 24/60)

İnsanın kendi el emeği ve alın teriyle kazandığına razı olması, başkasının malına göz dikmemesi, daha çok kazanma ve daha rahat yaşama hırsıyla gayri meşru daireye el uzatmaması ve dilencilik yapmaması iffetin bir yanısırdır. Kur'an-ı Kerim, ihtiyacı olduğu halde dilenmeyenleri takdirle anmış ve bu durumu iffete dâhil etmiştir. Resûl-i Ekrem Efendimiz (s.a.v)'in sabah-akşam tekrar ettiği dualardan biri, "Allah'ım! Senden hidayet, takvâ, iffet ve gönül zenginliğiyle beraber başkalarına muhtaç olmayacak kadar rızık istiyorum"⁴ niyazıdır. İyaz İbnu Hımar'dan rivâyet edildiğine göre Resûlullah (s.a.v) buyurdular ki: "Cennetlikler üç kısımdır: 1-Kuvvet sahibi, adaletli, sadaka veren ve mu-

vaffak olanlar 2-Bütün yakınlarına ve Müslümanlara karşı merhametli ve yumuşak kalpli olanlar 3-İffetli, namuslu ve çoluk çocuk sahibi olanlar."⁵

Abdullah b. Ömer ve Hz. Âişe'den rivâyet edildiğine göre Resûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: "Kim hakkını talep ederse bunu imkân nispetinde iffetle (günahlara girmekten sakınarak) istesin."⁶ Yine Ebû Hüreyre (r.a)'den rivâyet edildiğine göre, Resûlullah (s.a.v) hak sahibine : "Sen hakkını, ister tam, ister eksik olsun ama iffetle (günahlara girmekten sakınarak) al" buyurmuştur.⁷

Burada zikrettiğimiz özellikle son iki hadîs-i şerifte geçen "afâf" kelimesi "haramlardan sakınmak" anlamına gelmektedir. Bu hadîslerde, kişinin hakkını talep ederken haramlardan tam sakınması, bunun mümkün olmadığı takdirde imkân nispetinde sakınmaya gayret göstermesi, dolayısıyla hakkını meşru bir şekilde talep etmesi istenmektedir. Ancak bu hadîslerdeki "tam veya noksan" ifadesi "hak" kelimesinden hâl olabilir. Bu durumda hadisin anlamı; "alacaklı şahıs, hakkını ister tam isterse de noksan olarak alsın, fakat her iki durumda da hakkını, günahlara girmekten sakınarak talep etsin" manasına gelmektedir.

Dil ve Düşüncede İffet

Beyan yani ifade kabiliyeti, Allah tarafından insana verilmiş en önemli nimetlerden birisidir.⁸ Bu sebeple dilin, hayır ve iyilikten başka amaçlarla kullanılmaması, iffet ve nezahetinin korunması önemli bir vazifedir.

Dil ve düşüncede iffetin insanda temel ve güzel bir ahlâk haline gelmesinin önünde bir takım engeller bulunabilir. Kısaca temas etmek gerekirse bu engellerin en tehlikelileri; iman eğitimindeki zayıflık, kişinin ahlâkını bozacak seviyede olan basın ve yayın, kötü arkadaş çevresi, emr-i bi'l-ma'rûf ve nehy-i ani'l-münker'in önemsenmemesi, cehâletin yaygınlaşması, sınırsız özgürlük safatasına dayandırılan açıklık ve saçıklıktır. Dil ve düşüncede iffet ise, kişinin hayır ve şerri ayırabilmesini, faziletler ve rezaletler arasındaki farkı rahatlıkla görebilmesini sağlayan bir dinamiktir.

Kötü düşünmeme, eksik ve kusurları araştırmama, gıybet ve dedikodu yapmama, aşağılayıcı ve alaycı bir tarzda konuşmama, kaba ve küfürlü sözler kullanmama, yalan söylememe gibi dil ve düşünce iffetini korumaya çalışırken; boş ve

"Kıyamet günü, müminin mizanında güzel ahlâktan daha ağır basan bir şey yoktur. Allah Teâlâ hazretlerinin buğz ettiği kimseler, düşük ve çirkin söz/davranış sahipleridir."

malayâni sözler dinlememe gibi kulağın iffetini de önemsemek gerekmektedir. İsfahânî, "Kişi; el, dil, kulak ve göz gibi âza ve cevârihini yanlılardan korumadıkça, tam olarak iffetli hale gelemes. İnsan dilini alay, aşağılama, gıybet, dedikodu ve lakap takmaktan; kulağını da kötü ve çirkin şeyleri dinlemekten uzak tutmalı." demektedir.⁹

Yukarıda temas edilen esaslardan hareketle dil ve düşünce nezahetinin nasıl korunacağı, dil ve düşünce iffetinin nasıl temin edileceğini gösteren bazı hadîs-i şerîflere baktığımızda karşımıza şu hadisler çıkmaktadır:

Hz. Ebu'd-Derdâ (r.a) anlatıyor: Resûlullah (s.a.v) buyurdular ki: "Kıyamet günü, müminin mizanında güzel ahlâktan daha ağır basan bir şey yoktur. Allah Teâlâ hazretlerinin buğz ettiği kimseler, düşük ve çirkin söz/davranış sahipleridir."¹⁰ "Mümin ne tan edici, ne lanet edici, ne kaba ve çirkin sözlü, ne de hayâsızdır."¹¹

Câbir (r.a)'den rivayetle Resûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuşlardır: "Bana en sevgili olanınız ve kıyamet günü de bana mevkice en yakın bulunacak olanınız, ahlâkça en güzel olanlarıdır. Benim en sevmeyeceğim, kıyamet günü de mevkice benden en uzak bulunacak olanınız;

gevezeler, boşboğazlar ve yüksekten atanlardır." Orada bulunan bazıları: "Ey Allah'ın Resûlü! Yüksekten atanlar kimlerdir?" diye sordular. Efendimiz (s.a.v), "Yüksekten atanlar, mütekebbir (büyüklük taslayan) kimselerdir!" cevabını verdi."¹²

Bir başka hadiste ise "Kişinin anne ve babasına sövmesi büyük günahlardandır" buyurmuşlardı. Orada bulunanlar: "Hiç kişi anne ve babasına söver mi?" dediler.

"Evet! Kişi, bir başkasının babasına söver, o da babasına söver; annesine söver, o da bunun annesine söver!" buyurdular.¹³

Hz. Enes (r.a) anlatıyor: Resûlullah (s.a.v) buyurdular ki: "Edepsizlik ve çirkin söz, girdiği yeri çirkinleştirir. Hayâ ise girdiği yeri güzelleştirir."¹⁴

Muaz b. Cebel anlatıyor: Bir seferde Resûlullah (s.a.v) ile beraberdik. Bir gün yakınına tesadüf ettim ve beraber yürüdük.

"Ey Allah'ın Resûlü," dedim. "Beni cehennemden uzaklaştırıp cennete sokacak bir amel söyle!" Efendimiz, "Mühim bir şey sordun. Bu, Allah'ın kolaylık nasip ettiği kimseye kolaydır. Allah'a ibadet eder, Ona hiçbir şeyi ortak koşmazsın,

namaz kılarırsın, zekât verirsın, Ramazan orucunu tutarsın, Beytullah'a hac yaparsın!" buyurdular ve devamla: "Sana hayır kapılarını göstereyim mi?" dediler. "Evet, ey Allah'ın Resûlü" dedim. "Oruç (cehenneme) perdedir; sadaka hataları yok eder, tıpkı suyun ateşi yok etmesi gibi. Kişinin geceleyin kıldığı namaz ise salihlerin şiarıdır." buyurdular ve şu âyeti okudular:

"Onlar ibadet etmek için gece vakti yataklarından kalkar, Rabblerinin azabından korkarak ve rahmetini ümid ederek O'na dua ederler. Kendilerine rızık olarak verdiğimiz şeyden de başışta bulunurlar"¹⁵ Sonra sordu: "Bu (din) işinin başını, direğini ve zirvesini sana haber vereyim mi?" "Evet, ey Allah'ın Resûlü" dedim. "Dinle öyleyse. Bu dinin başı İslâm'dır, direği namazdır, zirvesi Allah için çabalamaktır!" Sonra şöyle buyurdu: "Sana bütün bunları (tamamlayan) baş âmili haber vereyim mi?" "Evet, ey Allah'ın Resûlü" dedim. "Şuna sahip ol!" dedi ve eliyle diline işaret etti. Ben tekrar sordum: "Ey Allah'ın Resûlü! Biz konuştuklarımızdan sorumlu mu olacağız?" Bana dedi ki, "Allah iyiliğini versin Muaz! İnsanları yüzlerinin üstüne -veya burunlarının üstüne- ateşe atan, dilleriyle kazandıklarından başka bir şey midir?"¹⁶

Son söz olarak şunları söyleyebiliriz. Dilde ve düşüncede iffet, kişinin imanının derecesini gösteren ahlâkî bir duruştur. Bunun aksi, yani dil ve düşüncedeki iffetsizlik de imandaki zaafa işaret etmektedir. Dolayısıyla dilde ve düşüncede iffet duygusunun gelişebilmesi için Cenâb-ı Mevlâ'ya yakarıшта bulunmak gerekmektedir. Bir insan, gizlide ve açıkta murakabe edildiği şuuruna yani ihsan derecesine ulaşabilirse, Allah'ın hoşuna gitmeyecek amellerden uzak durmaya, dilde ve düşüncede iffetli hale gelmeye başlamış demektir. Dil ve düşünce iffeti sayesinde kişi; imanda tahkike, âzâ ve cevâhirini Allah'ın rızası istikametinde kullanma şerefine, fuşşiyat ve rezâilden selamette kalma rahatlığına, ferdî ve içtimâi huzura, yüksek irade gücüne, Allah katında yüksek derecelere ulaşır.

Yazının bu kısmında dil ve düşüncede iffetin korunabilmesi hususunda bazı teklif ve tavsiyelerde bulunmak istiyoruz:

a. Öncelikle ibadet u taatinizde hassas davranmayı önemseyiniz. Kötü duygu ve düşünceler atmosferinize girmeye çalıştığı anda kendinizi bütün kalbinizle Allah'a bağlayınız. Allah'a samimi ve içten bir şekilde yöneldiğinizde kötü ve kirli düşüncelerin atmosferinizden biiznillâh dağıldığını göreceksiniz.

b. Kur'ân-ı Kerîm okuyunuz ve gücünüz yettiği kadarı ile ezberlemeye çalışınız. Ezberlediğiniz bölümleri sesli ya da

sessizce okuyunuz. Bu okuma sonucunda sizi kışkırtan yanlış düşünce ve tasavvurların yok olduğunu müşahede edeceksiniz.

c. Allah'ı sesli ya da sessiz şekilde zikredip anın. Bu zikir ya da anma sonucu zihninizde ilâhî bir senfoni canlanacak bu da kötü düşünce ya da sözlerin önünü tıkayacaktır.

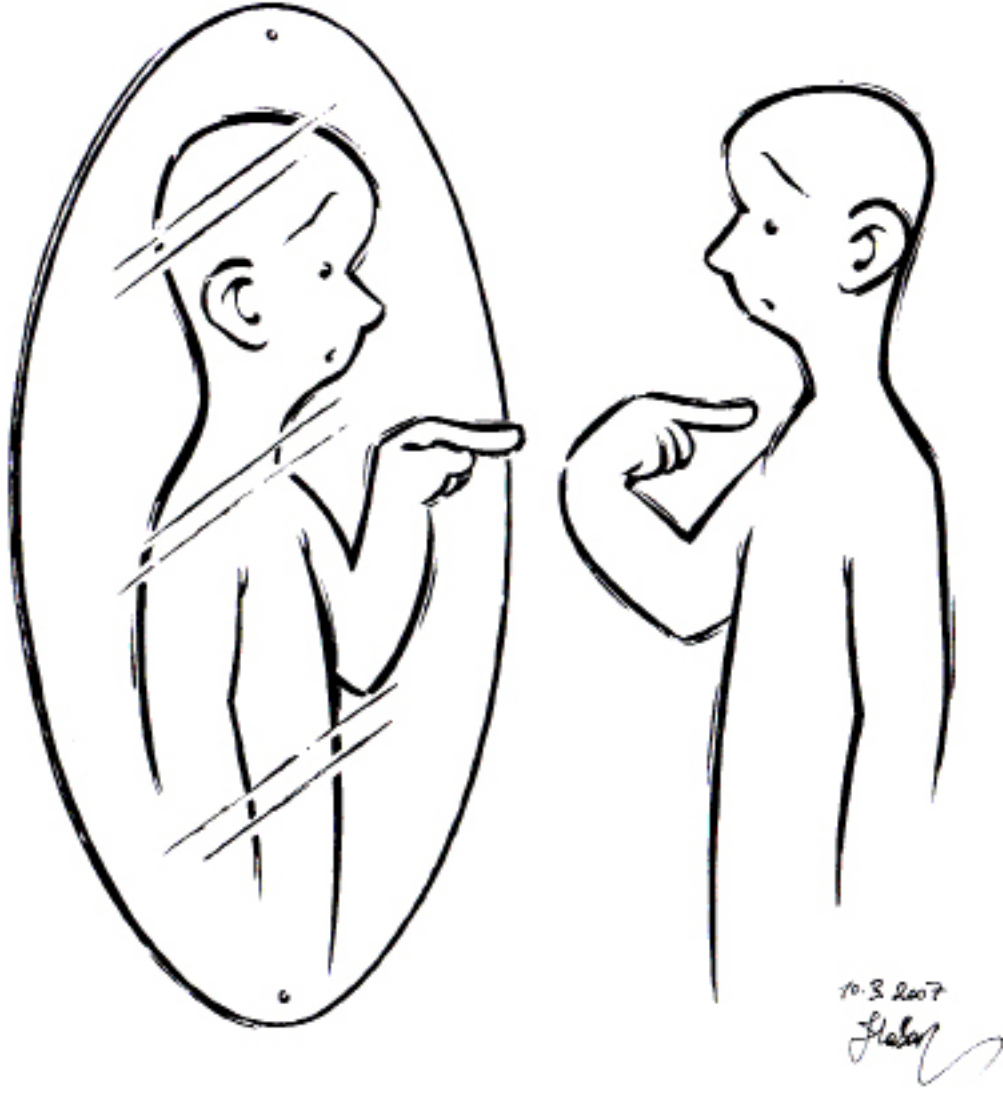
Allah kullarının yüksek ahlâkî değerlerle donanmasını istemektedir. Söz ve kelâmda iffetli kalabilmek için istenmeyen düşünce, söz ve davranışları istenen ve makbul olanlar ile değiştirmek gerekmektedir. Böyle bir aksiyon için gerekenleri ise şu şekilde sıralayabiliriz:

a. Olumlu ve yapıcı düşünceler, hayatınızdan negatif ve ahlâkî olmayan düşünceleri silecektir. Siz hayatınızı olumlu ve yapıcı düşünceler ile doldurduğunuzda, negatif hususları yok etme yönünde bir kabiliyet elde edeceksiniz. Dinî kaynaklara yönelerek, ailenize hizmet ederek, özenle çalışarak ve bütünü ile yapıcı davranarak düşünce ve sözlerinizi kontrol etme konusunda ilerleme sağlayacaksınız. Kendi saygınlığınıza gölge düşürecek, hayatın güzel yönlerini görmenize engel olacak söz ve davranışlardan uzak kalınız. İnternet, gazete, dergi vb. medyanın yanlış kullanımı konusunda dikkatli olunuz.

b. Sözleriniz diğer kimseleri geliştirici ve güçlendirici olsun. Kaba-saba, terbiyesiz, bayağı ve ayak takımının küfür-lü sözlerini asla kullanmayınız. Başkalarına karşı saygılı olma-ya ve elinizden gelenin en iyisini yapacak şekilde yardımda bulunmaya hazır olunuz. Evli iseniz eşinize karşı düşüncelerinizde ve hareketlerinizde bütünü ile sadık olunuz. Böylece iffetiniz gelişecek ve güçlenecektir. Ayrıca; "Siz başkalarının kadınlarına karşı iffetli ve namuslu olun ki, sizin kadınlarınız da iffetli ve namuslu olsunlar."¹⁷ fehvasınca kendi iffetlerine toz kondurmak istemeyenler, başkalarının iffetlerine karşı da dikkatli olmalıdırlar. ■

D İ P N O T L A R

1. Cürcânî, Târifât, Beyrut, s. 156-157.
2. İsfahânî, el-Müfredât, s. 242-243.
3. Mücemül-Vasit, trs. İl, s. 75.
4. Müslim, Zikr, 72.
5. Müslim, Cennet, 63, (2865).
6. İbn Mâce, Sünen, Sadakât 15, 2421.
7. İbn Mâce, Sünen, Sadakât 15, 2422.
8. Rahman, 55/4.
9. İsfahânî, ez-Zerâ ilâ mekârimîş-şeria, s. 319.
10. Tirmizî, Birr, 61, (2070); Ebu Dâvud, Edeb, 8, (4799).
11. Tirmizî, Birr, 48, (1978).
12. Tirmizî, Birr, 70 (2087).
13. Buhârî, Edeb, 4; Müslim, İman 146, (90); Tirmizî, Birr, 4, (1903); Ebu Dâvud, Edeb 129, (5141).
14. Tirmizî, Birr, 47 (2040); İbn Mâce, Zühd, 17 (4185).
15. Secde, 32/16.
16. Tirmizî, İman, 8, (2619).
17. Hindi, Kenzül-ummâl, 34/34.

NAMUSLU İNSAN OLMAK YOLU

Behiye ALYANAK*

"Kendine yapılmasını istemediğin şeyi karşındakine de yapma" ilkesi ahlâkın, iffetin temelidir. İffet, karşındakine saygı ve sevgi duymakla ilişkili olarak ahlâklı bilincin gelişimidir.

□ Namus, iffet, ahlâk, insanın kendi sınırlarını bilmesi, karşısındakinin durumunu değerlendirerek isteklerinde ölçülü olması olarak tanımlanabilir. İnsan sosyal bir varlık olarak diğer insanlarla ilişki içinde şekillenir. Kendi isteklerini ertelemeyi, özverili olmayı, diğerinin isteğini tercih etmeyi öğrenir. Ruhsal yapı, kendi ve öteki sınırını tanımlayan iletişim etkileşim (alış-veriş düzeni) içinde gelişir. Alış-veriş düzeni bireysel vicdanın, toplumsal yargıların, evrensel gerçekliğin yasalarınca belirlenmekte; töreler, ahlâk kuralları, kanunlar tarafından tanımlanmaktadır.

Ahlâksız davranış, sosyal normlara, törelere uymayan, mevcudu bozan yok edici bir eylemsellik içinde, üretmeksizin, ötekinin hakkına el koyarak, fark ettirmeden değiştirerek, kendisi ve öteki arasındaki alışveriş yok eder. İnsan kendi iç ve dış dünyasında insanlar arası ilişkileri değerlendirmek ve anlamlı bir alışveriş dengesine ulaşmak zorundadır. Kul hakkıyla bu dünyadan ayrılmamızın gerekli olduğu dinimizde bildirilmiştir.

"Kendine yapılmasını istemediğin şeyi karşındakine de yapma" ilkesi ahlâkın, iffetin temelidir. İffet, karşısındakine saygı ve sevgi duymakla ilişkili olarak ahlâklı bilincin gelişimidir. Ahlâk karşısındakinin neyi nasıl yaşadığını anlayabilme kapasitesi olarak empati becerisi sayesinde gelişebilir. Birbirimizin ne hissettiğini, neden öyle davrandığını, benden ne beklediğini kurgularız. Bu kurgular bizi ötekini anlamaya yani empatiye, onun yararına göre davranmaya yani ahlâklı davranışa götürür. Empati aracılığıyla ötekinin aidiyet hakkı kavranır. Ahlâkî duygular acı çeken insanlarla kurulan empati kapasitesiyle ilişkili olarak gelişmektedir.

Psikolojide, cinsellik ve yıkıcılık baş edilmesi gereken temel insanî dürtüler olarak kabul edilir. Bu dürtüler aracılığı ile insan kendisiyle ve ötekiyle uğraşır. Cinsel enerjinin bedenleri aştığı yerde ya aşk ya yıkıcılık ya da ölüm vardır. Aşk insanın ötekine bağlanarak, kendinden vazgeçerek, ötekinin mutluluğunu tercih ederek, kendini aşması, dönüştürmesi, gelişmesi, güzelleşmesidir. Yıkıcılık, karanlık enerjisiyle ancak yapıcılığa gölge oyunları yapabilir. Yıkıcılık ötekini kopararak, parçalayarak, ezerek

Ben çağında yaşıyoruz. Benliğine saygısı yüksek olduğu halde insana saygısı düşük olan bencil, narsistik insanlar çağındayız.

kendini var etme çabasıdır. Yıkıcı, sevgisiz cinsellik, acı, mutsuzluk getirir ve ancak mutsuz nesiller üretir. Cinsel hazzın uygun eşle paylaşarak yaşanması mutluluk verir, sağlık kazandırır, ruh sağlığını besler.

Cinsel ve ruhsal pratikler insanı sevilen öteki ya da insan kardeşleriyle bir olmaya götüren, aşkınlaşan boyutlarıdır. İnsanın kendini aşması öteki ile bir araya gelmesi ile mümkündür. İlk öteki annedir, daha sonra babadır, kardeştir, arkadaştır, sevilen kişidir, şeydir, güçtür. Duygusal ve cinsel paylaşım ile bir araya gelen kadın ve erkeğin kurduğu aile yapısı temel sosyal birimdir. Cinselliğin, duygusal bağ ve ilâhî aşkla birbirine bağlanmış eşlerin bedenlerinde uyumlu hale gelerek, diğer insanlarla, sosyalleşme bütünlüğü, aileyi yapıcı bir sosyal birim olarak toplum temeline yerleştirir. Bu sosyal ortam çocuklarla zenginleşir.

"Kendi"lik bilinci

İngiliz Guardian Gazetesinin haberine göre, bir web sitesinde 1000'e yakın fıkradan seçilen en komik fıkraya şöyle: Köprüden geçmekte olan yobaz, bir adamın intihar etmek üzere olduğunu görür. Koşarak yanına gelir ve 'Dur, sakın yapma.' der. Adam 'neden' deyince yobaz, 'Yaşamak için birçok neden var.' karşılığını verir ve aralarında şu konuşma geçer:

-Dindar mısın?

-Evet.

-E..ben de...

-Hıristiyan mısın Budist mi?

-Hıristiyan.

-Ben de... Katolik mi yoksa Protestan mısın?

-Protestan.

-Ben de... Episkopal mi yoksa Baptist misin?

-Baptist.

- Ooo, ben de... Tanrının Baptist Kilisesinin mi, yoksa İsa'nın Baptist Kilisesinin mi üyesisin?

-Tanrının Baptist Kilisesinin.

- Ben de... Tanrı'nın reformcu Baptist Kilisesi mi, Tanrı'nın orijinal Baptist Kilisesi mi?

-Tanrı'nın reformcu Baptist Kilisesi.

- Ben de... 1879 tarihli mi, yok-

sa 1915 tarihli reformdan mı yanasın?
-1915.

Yobaz, 'Vay kafir vay' diyerek
adamı köprüden aşağı iter!

'En yakın aralığı köprülemek en
zor iştir.' der, Nietzsche. Benim, asıl
işim, benliğimle kendiliğimi, kendi-
liğimle, diğer insanlarla aramızdaki
farklılıkları, aralıkları köprülemek
olabilir. Köprülemek, bağlantı-
lamak, sürekli öğrenmeye açıklık ve
farkındalık içinde olmayı gerekti-
rir. Meselâ ben, tarihsel olarak, ilk
Hıristiyan toplumlardan biri olan,
Mardin çevresinde yaşayan, Sürya-
ni kardeşlerimizin dinî geleneğinde
ayrı dualarla vakit namazları kılındı-
ğını öğrendiğimde bu uygulamanın
Müslümanlıkla benzerliğine çok şa-
şırmıştım.

'Anlam, başarı, mutluluk üçge-
ni içinde yaşayan insanı sadık göl-
ge izler.' der Buddha. Birbirimizin
karanlık yanına ışık olarak aydınlığa
çıkabiliriz. Bilinçli farkındalığımızı
geliştirmek için birbirimize ışık tuta-
biliriz. Aydınlıkta büyüyen, korunak-
lı gücün benliğimize katılmasıyla
bilinçlilik alanımız ve birbirimiz için sorumluluklarımız
daha da gelişecektir. Bilinç, akıldır, ruhtur, olan bitene
duyarlılıktır, farkındalıktır, irade gücüyle hareket eder,
gerçekle yüzleşmekle, kendini keşfetmekle gelişir.

Narsisizm Çağı

Narsisizm-ben çağında yaşıyoruz. Benliğine say-
gısı yüksek olduğu halde insana saygısı düşük olan
bencil, narsistik insanlar çağındayız. Gerçi zamanı-
mızdan 2400 yıl önce yaşamış olan Socrates, günümüz
insanına seslenebiliyor: 'Dostum, paraya pula değer
vermekten ve bunları olabildiğince çok miktarda ele
geçirmeye çalışmaktan, şan ve şöhret peşinde koşma-
ya çalışmaktan utanmıyor musun? Hikmet ve hakikati
düşünmemekten, ruhunu önemsememekten ve onu

olabildiğince iyi bir hale getirmek için çabalamamak-
tan utanmıyor musun?' diye soruyor insanlığa. İnsan
yaşadığı hayatı sorguladıkça, gelişmekte, özgürleş-
mekte, tutkularından arınarak iyi insan olma yolunda
ilerlemektedir. Tutku, isteklerini, dürtülerini hayata
geçirme ısrarıdır. Tutkuyla bağlı olunan ve istenen şey
gerçekleştirilmelidir. Kendi tutkusunu gerçekleştiren
karşısındakinin istemediği bir şeyi yapıyorsa, zor
kullanıyorsa ya da onu zor duruma sokuyorsa tutku zar-
rar verici hal almıştır. Üstünlük taslayarak kendi varlığını
karşısındakine dayatan kibirli hal içindedir.

Günümüzün post modern kargaşasında, maddî
davranış belirleyici olmakta, medya aracılığıyla her
çeşit bilgi ve abartılı görüntü ortalıkta dolaşmakta,
yaşanan, görüneni karşılamamakta, alış-veriş dengesi
bozulmakta, yetişkinlerin köşe kapmaca oyunu köşe

dönmeçilik olmakta, hırsızlık sıfatıyla tanımlanmasa da akıllıların akılları oranında eli kolu uzamakta, dürüst insanlar giderek enayi olmakla suçlanmaktadır. Hızlı değişen hayat şartlarına uyum giderek zorlaşmakta, esneklik becerisine ihtiyaç artmaktadır. Esneklik doğru ve yanlışın aynı kefedeyken yer alması değil, yok sayıcı olmadan farkındalık içinde ayırıştırılması, yerini bulması olmalıdır. Çocuklar bakıldıkları evlerde, tv. ya da bilgisayar oyunları karşısında zaman geçirmektedir. Elektronik donanım içinde, soyutlaşmış, hayali tasarımların gerçeklerin önüne geçtiği, insanların hızlı şehirleşme mekânlarında koşuşturduğu günümüzde, aile bireyleri bir arada olsa da birbirinin algısından, düşüncesinden, duygusundan habersiz, giderek yabancılaşarak yaşamaktadır.

Töre Cinayetleri

Töre cinayetleri ailenin ya da erkeğin, bir kadını, kadının bedeni ya da duygusu üzerinde kendini hak sahibi görerek, kadının iradesi ya da iradesi dışında yaşadığı bir ilişki ya da olayı gelenek veya töre değerlerine aykırı sayarak, namus ve şereflerine leke sürüldüğü gerekçesiyle öldürmesidir. Ülkemizde her yıl yüzlerce vaka medya aracılığıyla gündeme gelmektedir. İntihar ya da kaza süsü verilen vakalar da düşünülürken toplum vicdanında açılan yara derindir. Toplumun onayı olmadan yaşanan cinselliğin öldürücü suç niteliğinde değerlendirildiği böylesi uygulamalar kadın ve erkek bedenlerini birbirinden uzağa sürer.

İnsanın omurgasını dik tutarak, sorumluluk alarak, doğru-dürüst duruş ve davranış biçimleri ortaya koyması beklenir. Namus insanın kafasında doğru dürüst düşünme biçimiyle başlar, doğru ve dürüst üretmekle, doğru ve dürüst almakla vermekle devam eder. Namus ve iffet kavramını kadın cinsiyetinin cinsel sadakati şeklinde sınırlı algılamak, toplumda doğruluk ve dürüstlük kavramının içinin boşaltılmasıyla ilgili olabilir. Doğru ve dürüst cinsel hayat için de cinsiyetler arası sağlıklı iletişim ve paylaşımın olması gerekir. Asıl mutluluğu getiren dengeli ruhsal paylaşım,dir,

İnsanın omurgasını dik tutarak, sorumluluk alarak, doğru-dürüst duruş ve davranış biçimleri ortaya koyması beklenir. Namus insanın kafasında doğru dürüst düşünme biçimiyle başlar, doğru ve dürüst üretmekle, doğru ve dürüst almakla vermekle devam eder.

güçlü performans değil. Bizim toplumumuzun kanyan yarası, namus/töre cinayetlerinde, kurban neden hep kadındır? Fatura hep kadına kesilir.

Kişi cinselliği nedeniyle kendini utanç içinde bütünüyle kötü, değersiz algıladığında gözden kaybolmaktan, görünmez olmaktan ya da yok olmaktan başka bir seçenek, çözüm üretmeyebilir. Kendini utanç duvarları içine hapsettiği halde, suçluluk ve sorumluluk bilincini geliştirerek yaptığı hatadan ders alamayabilir. Bu çok önemli bir sorundur. Yok sayıcı utanç ya da arsız duruşlardan vazgeçerek vicdanî suçla hesaplaşabilmek gerekir. Asıl sorun, sorunun olması değil, sorunun ortada olmaması, sorunun konuşulmaması, görmezden gelinerek yok sayılması, sorunla beraber insanların da yok sayılması ve yok edilmesidir.

Cinsel Ahlâk

İlâhî giz perdesiyle mutlak gerçeklikten ayrılan insan, dünya sahnesine cinsellik aracılığıyla gelir, cinsel yoluyla çoğalır. Cinsellik, ruhun bedende hayat bulan yaşama enerjisidir. İnsan olmak, kişinin iç dünyası ve dış dünya arasındaki ruhsal akışın sağladığı farkındalık ve anlamak yoluyla bilinçlenmek, bütünleşmektir.

Serbest pazar ekonomisine dayalı toplumsal düzende alış veriş unsuru (meta) olarak gösterişli olmak, olduğundan fazla iddialı olup alıcı bulmak, kâr sağlamak için gösteriş yapmak beklentisi vardır. Kişi kendini ilâhî varlığa doğru aşmak değil, kendini diğerlerine yüksek bedelle sunmak çabasıdır. Bedeniyle, nasıl görüldüğü ile çok ilgilidir. Özellikle kadın bedeni, çevrenin ilgisini üzerinde toplar. Dar, beden hatlarını ortaya çıkaran açık saçık giysiler, aşırı makyaj, dövmele, estetik ameliyatlar yaptırır ya da abartılı kapalı giysiler, süslü mütesettir kıyafetler içine girerek değişik şekiller-

de ilgiyi üzerinde tutmaya devam eder. Bu da ruhî akışın yönünü saptırır. İnsanı insana köle yapan anlayışı besler. Bir gösteri alanı olarak benliğe ve bedene yatırım yükselir. Kişi sürekli gözleyen benliği aracılığıyla nasıl görüldüğü ile ilgilidir. Bu durumda, gözleyen benliğin içsel benlikle bütünleşmesi yoluyla

bilinçlenme yetersiz olur. Kendine yönelen ruhsal akış benliği-egoyu- şişkinleştirir.

Şişkin benlik-ego- çeşitli kişilik sorunlarına, psikiyatrik bozukluklara, bedene yönelen ruhsal akış, abartılı cinsel tutumlara ve kendine yönelik saldırganlığa neden olur. Pek çok ruhsal hastalıklar, bedenini kesme, vurma, yaralama, intihar gibi kendine zarar veren davranışlar kızlarda daha fazla görülmekte ve günümüzde artmaktadır. Bu nedenle, çocuklarımızı büyütürken bedenlerini öne çıkarmayan, bol, sade giysiler kullanmamız ve nasıl görüldüğü ile değil, nasıl gördüğü ile ilgili çaba içinde olmamız gerekir.

Çocuk, ebeveyninden öylece aldığı emanet kendilik giysisini prova ederek, deneylerden geçerek, gerçek kendisi olmak çabasına girer. Büyüdükçe, gözleyen benliği aracılığıyla anne babayı kopyalamak yerine kendi gerçekliğini yaşamaya yönelir. Uyumlaşmadığı, içine sığmadığı yerde kendi varlığına uyan kaftanı kendi biçer. Çocuğun deneyler, denemeler yoluyla kendi seçimlerini belirlemesi, seçimlerinin sorumluluğunu suçlanmadan alması özgüvenini geliştirecektir. Çocuğun iyi yaptığı şeyleri görmeye, daha iyi yapmaya cesaretlendirilmeye ihtiyacı vardır.

Geleneksel ailede cinsel ilişkinin sadece evlilik ilişkisi içinde yaşanması gerektiği anlayışı, özellikle kadının ve doğacak çocukların sosyal statüsünü belirlemekte yarar sağlar. Kadının er-

Minyatür: Cahide Keskiner

Günümüzde erkeğin sosyal sorumluluğunu yerine getirmekten uzak, eşinin ve çocuklarının mağduriyetine sebep olabilecek bir şekilde ya da dinî hükümleri de yerine getirdiğini düşünerek gizli dinî nikahla cinselliğini yaşadığını ve bunun olumsuz sonuçlarını görmekteyiz.

keğe göre aşağıda bir konumda algılanması, değersizleştirilmesi ve şiddet görmesinin hiç bir gelenekte haklılık payı olamaz. Erkeğin çok eşliliği, kadınların rızasıyla gerçekleştiğinde, toplum tarafından benimsenebilmektedir. Günümüzde erkeğin sosyal sorumluluğunu yerine getirmekten uzak, eşinin ve çocuklarının mağduriyetine sebep olabilecek bir şekilde ya da dinî hükümleri de yerine getirdiğini düşünerek gizli dinî nikahla cinselliğini yaşadığını ve bunun olumsuz sonuçlarını görmekteyiz.

Günümüzde, kendini, bireysel, sosyal, cinsel kimliğini var edecek olan çocuğun, ailesinin uygun rehberliğine her zamankinden daha çok ihtiyacı vardır. Aileleri tarafından yeterince bilgilendirilmeyen, desteklenip denetlenmeyen ergenler, 'cinselliğini yaşama özgürlüğü', 'âşık olma', 'sevgili olma' adları altında, deneyerek yanılarak, kendilik değerlerinden kaybederek cinselliklerini keşfetmeye çabalamakta ya da cinselliği değersizleştirerek, ayıp, günah varsayarak sağlıklı paylaşımaya yönelmemekte, mutluluğu üretememekte, hayat enerjilerini kaybetmektedirler.

Çocuklarımızın, gençlerimizin sağlıklı ve ahlâklı birer fert haline gelebilmeleri, namuslu insan olma yolunda ilerleyebil-

meleri için, onların ihtiyaç duydukları gerçeklerin peşinde olmalıyız. ■

Söyleşi: Mehmet Yüksel

Fotoğraf: Abdulkерim Yatgın

NURETTİN YILDIZ İLE SÖYLEŞİ

1960 yılında doğdu. Hafızlığı ve ilk dinî eğitimi babası Hilmi Yıldız hocadan aldı. İmam Hatip Lisesine devam ederken değişik gazetelerde tercüme haberler ve haftalık yazılar yazmaya başladı. Aynı zamanda kürsü hatipliğine devam etti. Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde bir yıl eğitim gördükten sonra Mekke Umm Al-Qura Üniversitesi'ne geçti. Mekke'de bulunduğu süre zarfında hadis hocalarından özel ders ve icazetler aldı. Büyük muhaddis Abdulfettah Ebu Gudde, Hindistanlı büyük âlim Ebu'l Hasen En'Nedvi ve Emin Saraç bu hocalardan bazılarıdır. İstanbul'a döndükten sonra eğitim ve sivil toplum faaliyetlerine başladı. Hafızlık ve din eğitimi alanında değişik kurum ve kuruluşlarda grup eğitimleri başlattı. Bu dönemde tercüme eserler de kaleme aldı. Senabil Hizmet ve Kültür Vakfı ile birlikte birçok sivil toplum örgütünün kuruluşuna öncülük etti. Son olarak Sosyal Doku Derneği'ni kurdu. Tebliğ ve irşad faaliyetleri kapsamında, çocuk ve aile eğitimi, gençlerin bilinçlendirilmesi, İslâm ahlâkı, teşkilât eğitimi, ümmet bilinci gibi konularda seminer ve konferanslar vermekte, Altınoluk, Ribat, Reyhan, Genç Doku, ElifElif dergilerinde düzenli yazılar yazmaktadır. Dünya Âlimler Birliği'nin Türkiye'deki ilk üyelerindendir. www.fetvameclisi.com adresinden de fikhî soruları cevaplamaktadır.

□ İffetin tanımı nasıl yapılmalı?

İnsan haysiyetini koruyarak yaşamaya "iffetli hayat" adını verebiliriz. Allah Teâlâ'nın içimize yerleştirdiği şehvetler ve dışımızdan bizi kışkırtan şeytan dalgaları karşısında insan olmanın gereği olan ahlâk ve Allah korkusunu dikkate alarak yaşamak iffetin özüdür. Biz buna, haramlardan uzak, helâl dairesi içinde kalarak yaşamak da diyebiliriz. Mümin insan iffetini korur, iffeti ile yaşar dendiğinde, Allah'ın çizdiği çizgiler içinde kalarak yaşar denilmek istenmektedir. Bu çizgileri, ahlâk başta olmak üzere Allah'ın korunmasını istediği her alan için konmuş çizgiler olarak zikretmemiz mümkündür.

Bilhassa, dinî temelleri olan ahlâk konularında taviz vermeden yaşayabilmek, nefsimizin ve çevremizin bizi zorladığı konularda da, bir imtihanla karşı karşıya olduğumuzu anlayabilmek önemlidir.

Gençliğin ahlâki fotoğrafını çekersek neler söylenebilir?

Bir kere şunu bir kural olarak tespit etmemiz gerekir: Genellemenin yanı sıra, yani mevcut durumu konuşurken 'çok kötü' ifadesi de 'çok iyi' ifadesi de hatadır. Bunun yerine doğru olan, fotoğrafı olduğu gibi seyretmektir. Evet, büyük bir alana yayılmış bulunan fesat ve çirkinlikler, âdeta insanlığın tamamının helâk olmak üzere olduğunu gösteriyor. Bunu -ne yazık ki- yok sayamayız. Fesat ve çirkinlikler caddeye, caddeden sokağa, sokaktan eve yayılmış durumda. Fakat buna rağmen, pırlanta denebilecek bir genç kadro da vardır. Genç yaşına rağmen "Arş'ın gölgesinde olma" gayretinde pek çok genç görüyoruz. Harama dikkat eden, Allah'ın razı olacağı işlere kendisini adanmış gençler de var. Fesada kapılıp gitmiş gençlerden de söz edebiliriz. Bir de bu iki grubun arasında nereye gideceğini bilmeyen şaşkın bir nesil bulunmaktadır. Kim elinden tutarsa oraya kaymaya hazır bu kitle oldukça kalabalıktır. Zannedirim asıl genç kitle de bunlar. Kim elinden tutarsa onun yanında olacak ve öyle kalacak nitelikteki büyük bir kesim, âhireti düşünen ve kendini Allah'a davete adanmış kurtarıcıları beklemektedir.

Ahlâk olarak bildiğimiz değerlerin neredeyse tamamı açısından bu sözleri söyleyebiliriz. Sigara içme yaşının düşmesini belki de listenin sonlarına doğru kaydırmamız gerekecektir. Zira bizim ahlâk idrâkimiz, Kur'an'ımızın bize gösterdiği ahlâk olmalıdır. Kur'an'ımız

ise meselâ anne babayı, Allah'tan sonraki sıraya yerleştirmiştir. Bugünkü hayat anlayışında ise gitgide anne baba, listelerin sonlarına doğru indirilmeye başlanmıştır. 'Öf' demenin bile yasak olduğu iki cennet anahtarının, doğurduğu evlatlarının yanında hiç gibi görülür olması büyük bir yıkımdır. Bu yıkım, sigaradan da önceliklidir, bazı kifaî farzların ihmalinden de. Derdimiz sadece anne baba meselesi değildir şüphesiz. Sıla-i rahim meselesini de ele alabiliriz. Nereden alırsak alalım, önemli olan dertlerimizi saymak olmadığına göre asıl mihengimiz olan 'Allah korkusunu esas alan bir hayat yaşama' üzerinden hareket ederek yol alabiliriz. Bunda da ne durumda olduğumuz ortadadır; âhireti ileride olması muhtemel bir olay gibi görmekle, yarından öncesini kıyamet bilerek yaşamak arasındaki fark mevcut durumumuzun özeti.

Peygamber aleyhisselâmın dualarından biri de iffetli olmaktır; gençlere bu iffeti nasıl anlatmalı ve yansıtmalıdır?

Bu hususta ebeveynlere büyük görevler düşmektedir. Peygamber aleyhisselâmın doğum ve ölümünü, savaşlarını anlatmak yerine, onun ahlâkını, emirlerini ve yasaklarını anlatmalıyız. Anne babalar, bu eğitimi, tarih eğitiminden önemli tutmalıdırlar. Peygamber aleyhisselâmı anlatmanın en önemli yöntemi, onun hadisleri ile hareket etme kabiliyetini geliştirmektir. Şunu dememiz mümkündür: Bir hadis bile rengimizi değiştirebilir. Aynı şeyi sîretin bütünü öğrenmek için söylemekte zorlanabiliriz. Sîret de öğrenilmelidir elbette ama sîret eğitmiyor, hadis eğitiyor; bunu da bilmeliyiz. Maksudumuz eğitmek ve gençleri Peygamberin ahlâki ile ahlâklandırmak ise, pratiğe yansıtacağımız hadisleri dolayısıyla Sünnet'i gündem yapmalıyız.

Peygamberimizin ahlâkının en kolay kaynaklarından biri Riyâzu's-salihîn kitabıdır. Bu kitap her gencin kulağına akıtılmalıdır. Onların seviyelerine, idrâk düzeylerine indirgenecek dersler yapıldığında büyük bir destek verilmiş olur.

Sünnet'i gündem yapmanın en kestirme yolu, hiç şüphesiz ashâb-ı kirâmı bilmek ve onları izlemeyi gaye edinmekten geçer. Ashâb, Sünnet'in pratik şeklidir. Teslimiyetleri, himmet ve çabaları muazzam örneklerdir. İnsan, örnek üzerinden daha iyi öğrenebilmekte ve daha heyecanlı olmaktadır.

Selefimizin güzel hayatı da, abartılar ve ilâveler sokulmadan yeni nesle taşınabilir. Bu da etki edecektir. Kim gibi olması gerektiğinin gösterilmesi açısından örnek şahsiyetlerin tanıtılması önemli bir eğitim kaynağıdır. Allah Teâlâ da kitabında, Peygamber aleyhisselâmi, dedesi İbrahim aleyhisselâmi, Asiye'yi ve Meryem'i örnek göstermektedir.

İffetli olmak, bazı duyguların bastırılması mı demektir? Nefis iffet ilişkisini nasıl okumak gerekir?

Allah Teâlâ bizi, bünyemizde nefis bulunacak şekilde yaratmıştır. Bu bir yaratma hatası da değildir; dileyerek ve hikmete bina ederek böyle yaratmıştır Rabbimiz. Kul da, böyle bir bünyeden cennete aday kişi olacaktır. Allah Teâlâ'nın huzurunda hiç kimse, nefisini özür nedeni gösterme hakkına sahip olamaz; herkes nefisine rağmen cennet kazanacaktır. Bu nedenle mümin insandan beklenen, nefisini imhâ etmesi değildir, nefsin disiplin altında tutulmasıdır. Nefsin disiplin altında tutulması ise şudur: Allah'ın haramları ve helâlleri ölçü alınacaktır. Ha-

yat, haramlar ve helâllerden oluşan bir çizgi üzerinden yaşanacak. Haram yememek, haram konuşmamak, haram tutmamak, haram kazanmamak diye bir ilke edindikten sonra geriye kalan helâller gayet rahat bir şekilde tatbik edilebilir şeylerdir.

Nefsin tamamen köreltilmesini beklemek de beyhüdedir; hayat devam ettikçe nefis de devam edecektir. Bu, bir gece/gündüz döngüsü gibi algılanabilir. Geceyi lanetleme yerine dinlenme vakti yapmak doğru olanıdır. Nefsin varlığını helâllerle sürdürme durumunda da yararlı bir iş yapılmış olur.

Bunu nasıl yapacağız dersek, cevabımız şudur: Nefis, cinsel şehvete sevk eder. Onu kuralsız bir şekilde serbest bırakırsak o da bizi cehenneme sürükleyecektir. Evliliği devreye sokup, nefsin şehvetini disiplin altına almış oluruz. Şeytan bu sefer kişinin kendisini sorun hâline getirmek isteyecektir. Bu durumda da evliliği mukaddes bilip onu koruma mücadelesi yapacağız. Böylece de bizi koruyacak olan evliliği koruduğumuz için helâl dairesinde kalarak nefsimizin bizi sevk edebileceği tehlikeden

muhafaza olmuş oluruz. Elbette istemek yeterli olmayacaktır. İstemekle beraber, istenen için gerekli gayreti de göstermek şarttır.

Ailelerin iffetli bir gençlik yetiştirmede etkisi nedir?

İsterseniz buna etki demeyelim. 'Etki' bir noktada sınırlı kalmaktadır. Aile, gençlik üzerinde 'etki' kelimesinin çok ilerisinde bir seviyede bulunmaktadır. Ailelerin bu husustaki durumu, yüzde yüz ile beyân edilebilecek bir durumdur. Hiçbir aile, o evde doğmuş çocuklarını mahal le imamına, okul öğretmenine, Kur'an Kursu muallimine havale edemez. Camiye havale etmekle kurtulduğunu ya da üzerine düşeni yaptığını zanneden yanılmış olur. Elbette cami, okul, medrese gençlerin yetiştirilmesi için gerekli merkezlerdir. Buna diyecek sözümüz yoktur ama buralar tek başına yeterli olamaz. Asıl sorumlu ve yönlendirici ailedir. Aile, sorumluluğunu başkasına savsakladığı zaman ortaya sorunları çözülemez bir gençlik çıkacaktır. Aile içinde de, sorumluluk sınırları açısından anne ve babanın kendi içlerinde bir yetki ve etki dağılımı olacaktır. Aile için belirlenen kutsiyet de büyük oranda bunun içindir zaten. Sadece doğurmuş olmakla yetinemeyiz; doğurmak ve yetiştirmektir yapılması gereken.

Ailelerin bu konu ile yani gençlerin yetiştirmelerinde asıl sorumluluk sahibi olmaları ile ilgili dikkat etmeleri gereken hususları şöyle sıralayabiliriz:

Bir kere aile, büyük gayeli bir aile olmalıdır. Her anne baba, doğurup büyüttüklerini insanlık için bir umut gözüyle görmelidirler. 'Bizden olur mu?' yerine, 'Bizden olacak!' diye inanmalıdırlar. 'Neden olmasın, neyiz eksik, Allah verdikten sonra ne olmaz ki?' şeklinde düşünmelidirler. Şeytanın şahsiyet kırıcı vesveselerine kulak asmalıdırlar. Kendisini küçük göreni büyütme mümkün değildir. Aile büyük düşüncecek, büyük görecektir. Büyük düşünmenin zorunlu gereği olan ortamı da sağlamaya çalışacaktır.

Aile ve özellikle anne baba, büyük bir sabır denizinde yüzecektir. Sabırdan büyük bir yatırımımız olamaz. Sabır deyince de üç yıl, beş yıl gibi rakamları kastetmiyoruz. Kur'an'ımız, Nuh aleyhisselâmdan söz ediyor. Onun dokuz yüz elli yıl sabrettiğini anlatıyor; dile kolay, dokuz yüz elli yıl! Bu neden bize anlatılıyor acaba? Kur'an, bir öğüt ve ders kitabı olduğuna göre, Nuh aleyhisselâmın bu rakamını bize zikrederken açıkça söylemek istenen şudur: Bin yıl yaşama hırsı taşıdığı gibi, bin yıl sabretmeye de

hazır ol. Gençlik yetiştirmek için on veya yirmi yıl kesinlikle çok küçük rakamlardır. Hatta yıl saymaya bile gerek yoktur. Anne ve baba, beklentilerini cennete havale edebilmelidirler.

Anne ve baba asla beddua etmeyecekler, bilakis çok dua edecekler. Duanın gücünü bilenler ve ihlâsla dua edebilenler, umduklarını bulamasalar bile huzurlu bir kalple yaşayacaklardır muhakkak.

Gençlerin yaşadığı zamanı idrak etmek gerekir. Bizim yaşadığımız zamanla onların yaşadığı veya yaşayacağı zamanı kıyas etmek hatadır. Allah Teâlâ herkesi kendi zamanına göre imtihan etmektedir. Kışı yaza göre yaşayamayacağımız gibi, bizim günlerimizi de gençlere getiremeyiz. Onları da bizim günlerimize taşıyamayız. Akidimize ve dinimize ait neler varsa onlar sabit kalacak ama yöntemlerimizi onların yaşadığı veya yaşayacağı zamana göre esnek tutacağız. Değişmez olan bizim iman ve ahlâk sabitlerimiz olmalıdır. Bizim zamanımızın maddî yapısını, örfünü onlara uyarlamamız anlamsız bir uğraş olur, gençleri bizden başka yönlere itmiş oluruz.

Aile, kötü örnek olmaktan şiddetle kaçınmalıdır. Aile içi ilişkilerde, akraba arası alâkada, çevre oluşturmada ve benzeri durumlarda örneklik çok önemlidir. Gençler, bizim üzerimizden yanlış kanallara ve düşüncelere kaymamalıdırlar. Buna biz kaç yaparken göz çıkarma da diyebiliriz.

Aile, yetersiz kaldığı durumlarda kimlerden yardım olarak gençlerin iffetli eğitim almalarını sağlayabilir?

Bir insan yetiştirmede ailenin gücünün bilhassa bu zamanda yetersiz kalacağını bilmek zor olmasa gerek. Aile tek başına başaramayabilir, bunu ayıplamaya da gerek yoktur.

Gençlerin yetiştirilmesi meselesinde mümin toplum olarak birbirimizle yardımlaşmak mecburiyetindeyiz. Ailelerin tek başına üstesinden gelemeyecekleri kadar büyük bir mesele ile karşı karşıyayız. Akrabalar arası yardımlaşma olabilir. Bina içindeki komşularla beraberlik olabilir. Aynı yaş çocukların aileleri olarak birliktelikler oluşturulabilir. Resmî kurumlarla çalışılabilir. İlmin geldiği seviyeden yararlanılabilir. Bu hususta, çocuk büyümüş tecrübeli aileler bile istifade edilecek birikim sahibi kabul edilmelidir. Aile kendini yeterli görme gafletine düşmedikten sonra Allah'ın izni ile yardımlaşacak alanlar vardır. Burada en

zor durum, ailenin gayeyi ve işin zorluğunu idrak edememesidir. Bu durumdaki bir aile, çok kaygan bir zeminde durmaktadır, onların genç yetiştirme açısından sıkıntıları daha ağır olabilir.

Modern hayatın olumsuz etkileri karşısında aileler nelere dikkat etmelidir?

Modern hayatla savaşmamız gerekmiyor. Teknolojinin getirdiği nimetleri yok saymamız da gerekmiyor. Biz, kendi ilkelerimizi korumakla işe başlayacağız. Başta TV olmak üzere diğer iletişim imkânlarını yok saymak artık mümkün değildir denebilecek bir noktadayız. Yok sayma yerine 'en verimli ve en zararsız' nasıl kullanabileceğimizi araştırabiliriz. Çocuklarımızın iman aşısını iyi almış olmaları, aile bağlarının kuvvetli olması, sıla-i rahimin aktif tutulması, aile içinde ve eğitim mekânlarında kontrollerin ihmal edilmemesi aileye ciddi bir şekilde yardımcı olacaktır. Okula göndermeyi, 'okula salma' olarak anlamazsak, okuldan daha fazla yararlanırız. Aksi takdirde okul da bizim için sıkıntı oluşturur.

Apartmanlarda oturmak mecburiyetindeyiz ama komşuluğu ihmal etmemizin özrü yoktur. Önceki nesillerin yokluklara rağmen ihmal etmediğini biz, bütün imkânlarla rağmen ihmal edemeyiz. Seçici olduktan sonra ve izlemesini bilen için modern hayatın aşılamayacak

bir engeli Allah'ın izniyle olmaz. Bu bir imtihandır; bizim imtihanımız da budur. Allah Teâlâ bizi, aşamayacağımız bir barikatın önüne koymaz, her imtihan muhakkak geçilebilir bir yeri olan barikattır. Böyle bakıp bu umutla çalışmamız gerekir.

Gençlerin geneli için yaz kursları, cami eğitimleri yeterli görülebilir mi? Bu hususta aileler, çocuklarını camilere göndermekle üzerlerine düşeni yapmış olabilirler mi?

Kesinlikle bunu kabul edemeyiz. Hayat kaç gün üzerinden yaşıyorsa ahlâk ve din de o kadar yaygın olan bir eğitimle verilebilir. Tatil dönemine sıkıştırılmış bir eğitime eğitim demek mümkün olmaz. Sadece kendimizi aldatmış oluruz. Evet, namazın kılınışını veya birkaç kısa sûreyi öğrenebilir yavrumuz ama eğitim, bunun ilerisindeki bir hedeftir. Namazın öğretilmesinden daha önemli olan, namaz şuurunun verilmesidir. Camilerde bunu birkaç günlük bir ders düzeni ile sağlamak mantıklı düşünülürken mümkün olmaz. Zaruretlerin sürüklediği durumu konuşmuyoruz tabii ki. Ancak bu kadarı yapılabiliyor alması başka şeydir, ne yapmamız gerekir durumu başka şeydir. Daha fazlasını istemeliyiz.

Gençlerin cami ile yıl boyu bağlantılı olabilecekleri fırsatları aramalıyız. Bu arayış da ailelerin görevidir. Camilerin sadece yaz aylarına mahsus tutulması iki aşılması beraberinde getiriyor. Bunların birincisi, zamanın kısa olmasıdır. Yılın iki ayında, o iki ayın da iki veya üç saatinde olması kisanın da en kısası demektir. İkinci olarak da, bu kurslara genç dediğimiz neslin gelmediğini görüyoruz. Daha çok çocuklara kalmaktadır cami kursları. Bu da şüphesiz büyük bir nimettir ama gençlerin en hareketli dönemlerinde cami ile bağlarının olması çok daha gerekli ve acildir. Kendimizi inandıracaksak durum böyledir. Gençlerin camilere yönelmesi ve bu yönelişin yılın bütün zamanlarına yayılmış olması, şu anda üzerinde çalışmamız gereken projeler gerektirmektedir. Aksi takdirde, namaz kılmayı bilen ama iffetini öne çıkarmayan gençlere muhatap olacağız demektir.

İffetli olmayı, iffetin gereğini yerine getirmeyi, mümin genç olmanın vazgeçilmez şartı olarak gören samimi gençler için çok çalışmamız gerekmektedir. Onları sadece camiye derse göndererek bu görevi ifa etmemiz zordur.

Allah Teâlâ'dan bize nesil yetiştirmede yardımını ihسان etmesini dileriz. ■

MEDYANIN İFFETİ VAR MIDIR?

Yusuf ÖZKİR*

Bu yazı, medyanın fert, aile ve toplum üzerindeki etkisini ele alıyor. Kalkış noktasını ağırlıklı olarak ülkemizdeki medya organlarının yayınları oluşturuyor. Örnekler ise gündelik hayatın içinde çokça yer edinmeyi başaran ve sohbetlerin vazgeçilmezi haline gelen program, dizi, haber, film ve diğer materyallerden alındı. Ağırlıklı olarak Türkiye’de yaşayan hemen hemen herkesin ilk okuyuşta aşına olacağı örnekler seçildi. Eğer yazıyı okuyup da "Bu örneklerden bir şey anlamadım, haberim yok, bunlar yaşadığım bu dünyada mı gerçekleşmiş?" diyen olursa, bence o kişi gerçekte/n hakikatin içinde yaşıyor demektir. Bu cümleyi kurarken, aslında, medyanın hayatın her anına nasıl nüfuz ettiğini, her şeyi nasıl da kuşattığını anlatmak istiyorum.

□ Medya değerlendirmeleri çoğunlukla eleştirel söylem üzerine kuruludur. Çalışmaların çoğu medyayı gündelik hayatın bir sahnesiyle kıyaslar ve sonuçta eleştireliliği benimser. Medya genellikle mevcut olanı bozan, ahlâkî açıdan erozyona uğratan ve kültürel bakımdan parçalayan bir mekanizmayı temsil eder. Bu yazının konusunu oluşturan 'medya; toplum, aile ve fert' ilişkisi de aynı minvalde ele alınmakta ve günahların çoğu medyaya yüklenmektedir. Tersi iddia edilebilir mi? Şüphesiz...

Kavramsal ve Tarihsel Olarak Medya

Medya, kavramsal olarak kitle iletişim araçlarının tümünü kapsıyor. Radyo, tv, gazete veya dergi denildiğinde tek bir kitle iletişim aracından bahsedilirken medya kavramıyla söze başlandığında hem bu araçlara hem de aynı kapsamda değerlendirilebilecek diğer araçlara işaret edilir. Bu yüzden medya kavramı geneli ifade eden bir anlamı taşır ve tek tek kitle iletişim araçlarına yöneltilen değerlendirmelerin tümüne muhatap olur. Meselâ medyadan bahsederken gündelik hayatta karşılaşılan tüm kitle iletişim araçlarının etkisi söz konusu iken, sinemadan bahsederken sadece sinema özelinde bir neden-sonuç ilişkisi üzerinde durulmuş olur.

Bugün medya kavramıyla atıfta bulunulan araçların tarihsel olarak ortaya çıktıkları zaman, mekân ve bağlam birbirlerinden tamamen farklıdır. Hemen hemen hepsi farklı bir sürecin ve ihtiyacın sonucunda icat edilmiştir. İlk elektronik kitle iletişim araçlarından birisi olarak telgrafın 1840'larda Amerika'da icat edildiğini ve yine son kitle iletişim aracı olan internetin 1960'larda yine Amerika'da bulunduğunu hatırlarsak, yazının hemen başında, küresel iktidarla kitle iletişim araçları arasındaki 'kültürel' aidiyete de parantez açmış oluruz. Bununla birlikte bugünkü medyanın tarihi silsilesi gazete ile başlatılabilir. Gazete, Avrupa'da siyasî, sosyal, ekonomik ve kültürel değişikliklere paralel olarak, burjuvazinin yükselmesiyle birlikte, 17. yüzyılın başından itibaren hayatın bir parçası haline geldi. İlk gazetelerin Avrupa'nın liman kentlerinde yayınlanması, araçla bağlam arasındaki ilişkiyi göstermesi açısından önemlidir. Ayrıca gazete üzerinden haberleşmeyi de kapsayacak şekilde başlayan değişikliklerin, zaman içinde genişleyerek eriştiği bugünkü teknolojik birikim, dönemselsel olarak farklı araçların aracılığıyla öne çıktı. Bu yüzden Batı Avrupa'da gazetenin şekillendiği ve kitlesel-

leştiği 17. 18. ve 19. yüzyılı yorumlayabilmek için gazete üzerinden, 20. yüzyılın ilk 40 yılını radyo üzerinden ve 20. yüzyılın ikinci yarısını TV üzerinden okumak öncelikli bir tercih olabilir.

Ülkemizde ise Osmanlı İmparatorluğu'nda ilk gazete Takvîm-i Vekayî'nin yayımlandığı 1831 yılından sonraki süreci gazete üzerinden, 1940'ları radyo üzerinden ve 1970 sonrasını TV üzerinden okumak tarihsellik açısından doğru olur. Bugün ise hayatın her alanına sirayet eden kitle iletişim araçları, en görünür etkisini artık bir başka araç olan 'internet' üzerinden dışa vurmakta ve hızla kitleselleşmektedir. İnternet, teknolojisinin sıra dışı ürünlerinden birisi olarak 'sosyal medya'; facebook, youtube, twitter ve diğer paylaşım mecralarıyla neredeyse hayatın tüm pratiklerini sanal âleme aktaracak zemini gerçekleştirerek (teknoloji ile insan arasında) yeni bir teması ve mesafeyi üretmiştir. "İnternet, medyayı oluşturan diğer iletişim araçlarını tarihin çöp sepetine gönderebilecek mi?" sorusu birkaç yıldır yoğun şekilde sorgulanıyor. Kitle iletişim araçlarının geçmişi ise yeni aracın diğerini yok etmediğini, genellikle ortaklığın devam ettiğini gösteriyor. Dolayısıyla birbirinden beslenerek ve birbirini tetikleyerek gelişen kitle iletişim araçları, gerek kavramsal olarak gerekse tarihsel olarak farklı coğrafyalarda ve kültür iklimlerinde toplum ve aile üzerinde etkide bulunur. Medya-insan ilişkisi siyasî sistemin yapısına göre ülkeden ülkeye ve bölgeden bölgeye değişen nitelikler taşısa da ağırlıklı olarak benzer sonuçları beraberinde getirir. Medya, gündelik hayatın pratiklerini belirleyen; giyinme, barınma, gülme, şakalaşma, konuşma, tüketme, tercih vb. konularda belirleyicidir. TV dizisinde kullanılan bir cümlenin kısa sürede toplumda ve aile içi sohbetlerde 'vuruca ifade' olarak yer edinmesi medyanın toplumun kılcal damarlarına ulaşabildiğine en basit örnektir.

TV, Gazete, Senaryo veya Çarpık Olanın Cazibesi

Medya etkisi için Türkiye, verilebilecek geçerli örneklerden birisidir. Kitle iletişim araçları; fert, aile ve toplumu aynı zaman diliminde etkileyebiliyor. Kuşkusuz medya sadece etkilemekle kalmıyor; 'farklılık', 'kâr' ve 'reyting / tiraj' peşinde koşarken 'sınırsız(!)' yayın yaparak, toplumun temel dinamiklerini, kültürel değerlerini ve maneviyatını dinamitliyor. Bir arkadaşım anlattı: Öğrencilerimden senaryo yazmasını istedim. Öğrencilerin çoğu

çarpık ilişkileri, cinsel sorunları, eşcinsel yaşamları veya ensest ilişkileri konu edinen senaryolar getirdi... Arkadaş bayağı kızgın ve üzgündü. "Nerede yaşıyoruz, başka konu mu yok, burası hangi memleket!" diye dövünüyordu. Benzer bir durum benim de başıma geldi. Haber yazmasını istediğim öğrencilerin yarısı spor haberi, yarısı da magazin haberi yazmayı tercih etmişti. Belki daha kolay geldiğinden, belki de ilgi alanlarına dair tercihlerdi. Ama sonuçta kritik eşiğe gelindiğinde, zihninin nasıl işlemesi gerektiği, önceden oluşmuş kültürel arka plan tarafından belirleniyordur. Peki, kültürel arka planı belirleyen nedir? Medyanın rolü işte burada belirginleşiyor. Öğrenciler tarafından pratiğe aktarılan enformasyonun kaynağını büyük ölçüde medya besliyor. Sonuçta enformasyonla öğrenci arasında otomatik bağlanmış gayri ihtiyârî bir mekanizma devreye giriyor.

Üçüncü sayfa haberleri de aynı düzlemde seyrediyor. Polis-adliye-hastane üçgeninde gerçekleşen olaylar bile gittikçe birbirine benzemeye başladı. Medya dilinin cinayet haberlerini dahî tek tipleştirecek, insanların fiziksel şiddeti üretme biçimlerine nüfuz edecek noktaya erişmesi korkunç bir şey. Medyanın cinayet ve şiddet olaylarını aktarma biçimi öylesine detaylı ve öylesine estetize edici ki, bir sonraki cinayetin nasıl işlenmesi gerektiğini, yol haritasını da metnin içinde bulmak mümkün. Dikkatinizi çekiyordur; artık tek bir silah veya aletle işlenen cinayetler yerini birkaç öldürücü alet veya silah kullanılarak işlenen cinayetlere bırakıyor. Meselâ tek bıçak darbesiyle veya sadece kurşunlanarak işlenmiş bir cinayet haberi artık yok gibidir. Mutlaka onlarca yerinden bıçaklanmış, önce vurulmuş sonra kesilmiş veya sonrasında başka bir işkence yönteminden geçirilmiş cinayet haberleri çoğalıyor.

Herhangi bir olayın gerçeğe bağlı kalarak, olduğu gibi aktarılma çabası yerine habercilikte teşhir ve tasvir çabası öne çıktığı için özellikle kadın bedeninin istilaya uğradığı görülüyor. Sakız reklamından otomobil reklamına, pencere tanıtımından dondurma reklamına uzanan geniş bir alanda (kadından öte) kadın bedeni araçsallaştırılıyor. Televizyon dizilerindeki aşk-tecavüz denkleminde, internet sitelerindeki kadın fotoğraf galerilerinde ve gazetelerdeki arka sayfa güzeli tercihlerinde öne

çıkan nokta kadın bedeninin bir meta olarak kullanılmasına denk geliyor. Biraz acı olacak ama çarpıklığın ulaştığı noktayı örnekleme açısından aktarmak istiyorum. Medya; (güzel) kadın bedeni üzerine kurguladığı gazetecilik anlayışını öylesine zıvanadan çıkarmış durumda ki, meselâ, trafik kazasında ölen kadın için, istihbarat şefi muhabirden, kadının güzel bir fotoğrafını bulmasını isteyebiliyor. Ölen kadının güzel bir fotoğrafını üçüncü sayfada ya da renkli olarak birinci sayfada kullanmak kime ne fayda sağlayabilir! Yarışma programları da benzer yolu takip ediyor. Bir internet sitesinin aktardığına göre önceki akşam yapılan bir TV yarışmasında şok eden ifadeler kullanılmış. Yarışmacılardan birisi, eşim bilir demeyerek herkesin gözü önünde kocasına saydırmış da saydırmış ve sert ifadeler kullanmış. Başka bir programda ise kadın yarışmacılardan birisi eniştesinin kendisini taciz ettiğini itiraf etmiş. Programdan aktarılan bir başka ifade ise eşler arasındaki diyalogun 'sakat' zeminine işaret edecek şekilde 'kocasını bile yarışmada öğrendi' başlığıyla sunuluyor. Gazetelerin magazin sayfalarında ve internet sitelerinin ilgili bölümlerinde böylesine onlarca habere rastlamak mümkün.

Şöhret-Şehvet-Şiddet

Bir örnek de TV dizilerinden verebiliriz. Normal şartlarda iffet, anlam olarak, namuslu olmayı, namusuyla yaşamayı karşılayarak, genellikle, kadınlara verilen bir isim olarak bilinir. Ailelerin iffet adını tercih etmelerinin arka planında da çocuklarının böylesine sarıh bir yolda hayatını idâme ettirmelerine yönelik arzuları yatar. Bu yüzden iffet, biraz da gönle huzur veren, mekâna ve zamana kayıt düşen isimdir. 2010 yılında yayımlanan ve epeyce reyting alan bir dizinin ilk bölümünde yer alan tecavüz sahnesi ise kendisinden sonrakilere yol gösterici oldu. Tecavüz sahnesi ne kadar tepki çektiyse o kadar da ilgi topladı. Yapımcıların iştahını kabartan tabloydu bu. Sonrasında iş iyice rayından çıktı. Senaryo fakiri dizi sektörü, tümüyle kadın-erkek ilişkisinin çarpık gösterildiği abes konulara yöneldi. Hangi kanalı açsanız, hangi diziyi izleseniz üç-aşağı, beş-yukarı şehvet-şöhret-şiddet üçgeninde dönüp dolaşan, normal aile hayatını neredeyse tümüyle dışlayan 'benzer' hikayelerle karşılaşsınız. Dizilerde-

Herhangi bir olayın gerçeğe bağlı kalarak, olduğu gibi aktarılma çabası yerine habercilikte teşhir ve tasvir çabası öne çıktığı için özellikle kadın bedeninin istilaya uğradığı görülüyor.

ki tecavüz sahnelerinde görülen artış dikkat çekici ama bundan daha çok üzerinde durulması gereken nokta istisnaların hayatı istila etmesidir.

Meselâ 2011 yılında yayına giren TV dizilerinden biri, başrolde görev verdiği oyuncusuna iffet ismini uygun görmüştü. Başrol oyuncusundan hareket ederek dizinin adı da iffet olarak belirlenmişti. Dizi, birkaç bölüm sonra tecavüz sahnesiyle çıkmıştı izleyicinin karşısına. Tecavüze uğrayansa İffet idi. Kamuoyunun ilgisini yeterince çekmiş olmalı ki, sonraki dizilerden bir kısmı da diziyecavüz sahnesiyle başlangıç yapma alışkanlığını sürdürdü. Ya da ilk bölümde olmasa bile sonraki bölümlerde mutlaka bir tecavüz sahnesine yer verilmeye başlandı. O gün bugündür ne zaman iffet adı zikredilse, ne zaman iffetten bahsedilse, akla dizinin geriye bıraktığı tortu gelmektedir. Öyle bir tortu ki, medyanın kültürel yozlaşmayı, değerleri aşındırdığı ölçüde talebe dönüştürebildiğini gösteren bir tortudur bu. İffet, artık televizyon aracılığıyla kirletilmiş bir isme dönüşmüştür.

Dizi sektöründeki çarpıklığın belirli TV'lerle sınırlı

olduğunu söylemek de gittikçe zorlaşıyor. Hızla tek tipleşmeye eğilimi var. Meselâ, manevî değerlere aykırı olduğu ve aile yapısına uygun düşmediği için eleştirilen 'Fatmagül'ün Suçu Ne?' dizisi muhafazakâr bir kanala transfer oldu. Muhafazakârlar ve dindarlar yenisini ve kaliteli olanı üretmek yerine ipe un sermekle meşgul. Konferansta dinlediğim muhafazakâr bir yönetmen, "Toplum bunları istiyor ve izliyor, daha çok izleneni yapılmadıkça böylesi diziler yapılmaya ve izlenmeye devam edecek." diyordu. Aslında bir savunma yapıyordu, "Bu yüzden biz de benzerlerini üretiyoruz." demeye getiriyordu.

İnternetin Baş Döndüren Hızı

İnternetin küre ölçeğinde yayılması diğer kitle iletişim araçlarına göre çok daha hızlıdır. Meselâ 50 milyon kişiye TV'nin ulaştığı süre 15 yıl iken internet sadece 3 yılda 50 milyon kullanıcıya ulaşmıştır. Bu yüzden internetle toplum, aile ve birey arasındaki ilişkinin sonuçları çok daha tartışılır olmakta; internetin görsel, işitsel ve yazılı

araçların tümünü bir araya getirerek oluşturduğu teknolojik ortam daha sarsıcı sonuçlara neden olabilmektedir. Diğer kitle iletişim araçlarına kıyasla internetin sahip olduğu interaktiflik özelliğiyle kullanıcıya içerik oluşturma imkânı tanınması, zaman ve mekân mesafesi olmaksızın istediği iletiye istediği yerde erişme ve cevap verme fırsatını sunması, yeni sonuçları beraberinde getirmekte, kullanıcıyla internet arasında diğerlerinden farklı bir yaklaşma ortaya çıkartmaktadır. İnternet oyunları ve sosyal medya kullanımının neden olduğu bağımlılık gösteriyor ki, insanlık, yeni bir eşiğe gelmiş durumda. Bugün, hem Avrupa'da hem de ülkemizde internet bağımlılığı hızla artmakta ve çare yöntemlerinden birisi olarak tedavi amaçlı psikoloji klinikleri kurulmaktadır. Avrupa'da böylesi kliniklerin sayısı artarken ülkemizde de Bakırköy Ruh ve Sinir Hastalıkları Hastanesi'nde bir bölüm kurulmuştur.

Başta internet olmak üzere diğer kitle iletişim araçlarının doğru ve faydalı bir şekilde kullanılabilmesi için üretilen reçetelerden birisi de 'medya okuryazarlığı' dersini yaygınlaştırma girişimidir. İlköğretim okullarında ders olarak okutulmaya başlanan 'medya okuryazarlığı' temelde medyanın doğru kullanılması ve medya karşısında pasif değil aktif

olunmasına odaklanıyor. Medyanın büyüleyici, eğlendirici ve dolayısıyla bilgisayar başında oyalanırken tüm zamanı öldürücü özelliği karşısında iradeli ve diri kalınabilmesi dersin içeriğinde öne çıkıyor.

Gelinen noktada, belki üzerinde durulması gereken soru şudur: Fert, aileden ve toplumdan aldığı güçle medya karşısında direnebilir mi, onun ayartmaları ve meydan okuması karşısında özne olarak kalabilir mi? Medyanın renkli simalarına özenmekten kurtulabilir mi? Yoksulluk ve felaketlerin ürettiği acı karşısında medyatik sızlanmanın ötesine geçebilir mi? Tüketim kültürüne direnebilir mi? Televizyonun ve internetin sunduğu boş zaman geçirme, oyalanma, bakınma gibi çaba gerektirmeyen ve bir şey yapıyor mu hissi uyandıran basit(!) önerilerine karşı koyabilir mi? Dost meclislerindeki yakınmaların ötesine geçen, hakiki bir çıkış yolu arıyor mu? Aslında bu sorulara cevap verebil-

mek için bugün insanlığın (bizim) hakikaten böyle bir derdi olup olmadığı sorusuna öncelikle cevap bulmak gerekir. Maalesef göstergeler, medyanın tarihsel olarak (yeni araçlarla) varlığını pekiştirdiğine ve gittikçe hayatın özüne daha fazla hâkim olduğuna işaret ediyor. Bu yüzden çözüm için, "insan düştüğü yerden kalkar" yaklaşımı dışında ufukta parıltı görünmüyor. ■

Medya, gündelik hayatın pratiklerini belirleyen; giyinme, barınma, gülme, şakalaşma, konuşma, tüketme, tercih vb. konularda belirleyicidir. TV dizisinde kullanılan bir cümlelin kısa sürede toplumda ve aile içi sohbetlerde 'vurucu ifade' olarak yer edinmesi medyanın toplumun kılcal damarlarına ulaşabildiğine en basit örnektir.

Söyleşi: Mehmet Yüksel

Fotoğraf: Abdulkерim Yatgın

MERVE KAVAKÇI İSLAM İLE SÖYLEŞİ

1968'de Ankara'da doğdu. TED Ankara Koleji'nden mezun oldu. Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi'nde iki sene okuduktan sonra, başörtüsü yasağı sebebiyle okulunu bırakmak zorunda kaldı ve ABD'de Texas Üniversitesi'nde Bilgisayar Mühendisliği öğrenimi gördü. Türkiye'ye döndükten sonra Refah Partisi ve Fazilet Partisi Hanımlar Komisyonu Genel Merkezi'nde Dış İşler Başkanı olarak görev yaptı. 1999 Genel Seçimleri'nde İstanbul 1. Bölge'den milletvekili oldu. 2 Mayıs 1999'da TBMM'de and içme törenine başörtülü gelince meclisten çıkartıldı. Bakanlar kurulu kararıyla vatandaşlıktan ihraç edildi. 1999 yılında ABD'ye yerleşti. Halen Washington'da George Washington Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Fakültesi'nde öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır. Kavakçı'nın Harvard Üniversitesi'nden kamu yönetimi yüksek lisansı ve Howard Üniversitesi'nden siyaset bilim doktorası bulunmaktadır.

□ İffet kavramından ne anlıyorsunuz? Toplumda iffet nasıl algılanıyor ya da anlaşılıyor?

Kısaca, İlahî referansları göz önünde bulundurarak insanın onurlu bir şekilde yaşaması denilebilir. Bir toplumun dini referansları, toplumu yoğuran, şekillendiren kültür genleri gibi etmenlere bağlı olarak iffet kavramı farklı şekillerde algılanabiliyor, yani toplumdan topluma değişebiliyor.

Fitratla iffet arasındaki ilişki nedir?

İnsan fitratı onurlu, iffetli yaşamayı arzular. Bunun dışına çıkanların fitratlarına ters düşerek yaşadıklarını düşünüyorum. Güzellikler bizim fitratımızda var ama biz mutasyona uğramış varlıklarız. Bu zaman ve çağda bu özden çok rahat uzaklaşılabiliyoruz. Dış etkenler, kalbi etkenler, yediklerimiz, içtiklerimiz, helâl lokma, baktığımız ve seyrettiğimiz şeyler etkiliyor bizleri ve fitrî yapımızı bozuyor.

Günümüz dünyasında geçmişe nazaran iffeti yaşamının önünde ne gibi engeller var?

En büyük engel değilse de bu kavramın belki kenara itilmesinin en önemli sebeplerinden biri olarak sekülerleşmeyi görüyoruz. Bununla bağlantılı insanların dini özelleştirmesi, bir kenara atması, dine bağlı olarak yaşamamasını söyleyebiliriz. İslâmî bir toplumdan söz ediyorsak, İslâmî referansları kendine çıkış noktası alıp insan onuru ve iffetiyle yaşamayı hedefleyen toplumun önünde, o toplumun laikleşmesi en önemli engellerden biridir.

Siz Batı'yı da iyi bilen birisiniz, Amerika'da yaşadığınız uzun yıllar. Türkiye'de iffetli yaşamakla dünyanın başka yerlerinde yaşamının müspet veya menfi farkları nelerdir?

Genelleme yapmak çok zor. Konudan konuya da insan onuru ve iffetli hayatın nasıl algılandığı değişebilir. Meselâ bir siyasetçinin Türkiye'de herhangi bir yolsuzluk iddiasıyla karşı karşıya kalması onun siyasî veya şahsî onurunu zedeleyebilir. Biz bu ülkede yolsuzlukla düşürülen bir hükümetin liderinin tekrar başbakan yapıldığını gördük. Ama meselâ Japonya'da böyle bir vakıyı bırakın, böyle bir itham dahî olsa intiharla sonuçlanabilir. Batı toplumunda belki intiharla sonuçlanmaz, ancak muhakkak suretle istifa veya görevden alınmakla sonuçlanır. İddianın ortaya çıkması dahî önemlidir. Meselâ ABD'de seçime hazırlanan siyasetçiler için onların evlerinde çalıştırdıkları hizmetlilerin ülkede izinli yaşayan bir yabancı olup olmaması gibi çok ayrıntı sayılabilecek bir durum

bile çok büyük bir önem arz eder. Sadece o makama gelmek isteyen bir insanın hata yapmaması yeterli değil; yanında çalıştırdığı en düşük seviyedeki bir görevlinin dahî herhangi bir hatadan uzak olması gerekir. En alttaki çalışanların yaptığı bir hata o seçime giren asıl zâtın moral değerleriyle özdeşleştirilerek değerlendirilir, seçim sırasında bu ortaya çıkartılırsa hemen geri adım atar ve adaylıktan çekilir. Eğer aktif bir görevde ise muhakkak surette istifa eder. Ancak şu da çok ilginçtir; kişisel ahlâksızlıklar veya ailevi sebeplerden dolayı kendilerini ille de görevden ayrılmak durumunda hissetmezler.

Son yüzyılda daha çok gündeme gelen özgürlük, modern hayat, laiklik gibi kavramlar Müslüman'ın iffetine nasıl yansıyor?

Özgürlük kavramı aslında İslâm'ın içinden gelen bir kavram, fakat bizim bugün Batı endekli gelişen zihin yapımızda insan hakları dediğimiz özgürlükler, modernleşmenin bir parçası gibi lanse edilmekte ve belki onun için laiklik kavramını da sorunun içerisine koyuyorsunuz. Bu konuda modernleşmeye nasıl baktığımızla ve laikliği nasıl anladığımızla bağlantılı olarak cevaplar değişebilir. Laiklik bir devlet işleyişi içinde, devlet mekanizmasının bütün dinlere eşit mesafede olması ve böylece dinlerin birbiriyle çakışmadan ve çatışmadan özgür şekilde gelişebilmesi, dinî algının da yaşanabilmesi anlamına geliyorsa, bu noktada iffetle moral değerlere bağlı olarak onurlu yaşayabilmek kolaylaşır. Ama laiklik dini baskı ve kontrol altında tutma aracı anlamında kullanılıyorsa, o zaman devletin çizdiği sınırlar içerisinde onurlu hayat tekrar ve yeniden tanımlanır. Belirlediğiniz Müslümanca tanım çizgileri içerisinde kaldığınız takdirde onurlu bir insan olarak yaşayabilirsiniz. Biz böyle bir ülkede yaşıyoruz. İnsanlar başlarını örttüğü için yıllarca en büyük suçu işliyormuşçasına cezalandırıldılar. Devlet tarafından, sanki yüz kızartıcı bir suç işleyip onurlarından bir şeyler eksilmişçesine kabul edildiler. Bu işte, laikliğin bizim tarafımızdan çarpık şekilde anlaşılması veya bir "nev'î şahsına münhasır" din-devlet ayrışmasının yapılması ile alâkalı bir durumdur. Tabi Türkiye'de iffet konusunun sadece kadın üzerinden okunabiliyor olması da başka bir problem.

İffetli olmaya çalışan Müslüman günümüzde ne gibi zorluklarla karşılaşılıyor?

Peygamberimiz (s.a.v)'in bize yaptığı uyarılar çerçevesinde düşünürsek, bugün İslâmlaşmış olarak iyi birer Müslüman ve mümin olarak yaşamının, avuç içinde ateş tutmak kadar zor olduğu aşikâr. Ayrışmalar yaşanıyor, değişiklikler süratle

gerçekleşiyor ve insanoğlu bu teknolojik değişimler ve gelişmelerin etkisiyle durup dinlenmeden insanüstü bir çabayla koşuşturuyor. Bu arada bir an nefeslenmek için durduğunda, inandığı değerler çerçevesinde kendini tanzim etmeye; eğer biraz sapması varsa kendini düzeltmeye, sırat-ı müstakime yaklaşmaya gayret ediyor. Bu yolda gayret ederek defaatle kendini terbiye etmeye çalışmak için zamana ihtiyaç var. Zaman Müslüman'ın veya kul olarak insanların en büyük sıkıntısını çektikleri yokluklardan biri. Düşünüyorum da; bu hızlı sürüklenme içerisinde zaman zaman bu dünya hayatının boş bir oyun, bir heves olduğu gerçeğini göz ardı edebiliyoruz. Bizi onurlu birer Müslüman olarak yaşamaktan geri tutabilecek en büyük şeyin yine bizim kendi hayatlarımız olduğunu, onları şekillendirmek için bu hayatların arkasında koşmak mecburiyetinde bırakılmak olduğunu düşünüyorum.

İffeti sadece örtünmeyle sınırlamak ne kadar doğru?

Çok doğru değil; muhakkak ki eksiktir. Tesettür İslâm'ın ve bütün ilâhî dinlerin kutsal mesajının bir parçasıdır. Onsuz olmaz ama o da yeterli değildir. Tesettürsüz İslâm'ı tam anla-

mıyla yaşayabilmek mümkün değildir. Bunu eğip bükmeye gerek olmadığını düşünüyorum, ama yeterli midir? Değildir. Namaz kılmak, oruç tutmak, içkiden uzak durmak, hacca gitmek ne anlam ifade ediyorsa, tesettür de aynı anlamı taşır. Ama dini sadece tesettüre endekslemek, şekle büründürmek dinî anlayışı daraltmak olur.

İffeti yaşamak için modern hayatta bir şeylerden vazgeçmek gerekli midir?

Bu kendi içinde bir mücadeleyi de beraberinde getiriyor. Yani modern hayat seküler bir felsefeye sahip olup dinî referansları esas almadığından; son derece bireyci ve bencil bir hayat tarzını insana empoze ediyor. Toplumsal iyiliği göz ardı ettiğinden modern hayat içerisinde onurlu bir kul olarak yaşamak belli zorlukları beraberinde getiriyor. Modern hayat derken Türkiye'yi kastediyorum. Batı veya batının batısı Amerika'da da aynı problemler yaşanıyor. Ancak bu ülkeler değerler açısından daha müsamahalı olabiliyor. Tunus örneğinde de gördüğümüz gibi; laikleşmede, dinin özelleştirilmesinde ve kenara itilmesinde Batılı ülkelerden çok daha önde

ve öncü bir şekilde hareket edebiliyorlar. Yine de Türkiye’de olsun Avrupa’da olsun Amerika’da olsun onurlu şekilde yaşamaya çalışan Müslümanları her zaman görüyorsunuz. Bence modern dünyada onurlu ve iffetli olarak yaşayabilmenin önündeki en büyük engellerden biri Rabbi unutmama tehlikesidir. Beş vakit namazını kılan bir insan için bu mümkün olmaz İslâmî referanslarla yaşıyorsa. Size Allah’ı hatırlatan insanlarla gün be gün beraberseniz böyle bir tehlike söz konusu değildir.

İnsanları o gafletten çekip çıkaracak şeyler olmalı o halde.

Evet. Modern hayat, biraz da tersten okumaya çalışırsak, aslında bir taraftan yaşamayı zorlaştırıyor; çeşitli mücadale alanları çıkarıyor karşımıza. Nefse hitap edebilen insanı yanılığa düşürebilecek, şeytana uydurabilecek alanları genişletiyor, ama aynı zamanda hayatı da kolaylaştırıyor. Teknolojik değişimlerle meselâ. Bu teknolojiyi nasıl kullandığımızıza bağlı olarak daha iyi ve onurlu bir kul gibi yaşamayı da seçebilirsiniz Rabbi unutturacak şeyleri yapmayarak. Bunlar insanın özgür iradesi içerisindedir. Rahmetli Hamidullah Hoca’yı düşünüyorum, onca kitabı nasıl yazdı diye. Kıt imkânlarla ortaya çıkmış binlerce ulemânın pek çok eseri var. Bilgiye ulaşmanın en büyük mücadeleyi gerektirdiği zamanları düşünüyoruz. Bunun yanında bilgi bizim için bir tık ötede; ama neyi tıkladığınıza bağlı olarak değişiyor bu. Bir Amerikan üniversitesi binlerce Osmanlıca eseri internetten kullanımımıza sunabiliyor.

İslâm’ın tarif ettiği Müslüman, onurlu hayata sahip insan demek. Batı’nın da benzer bir tarifi olmalı. Bu tariflerin pratikle arasındaki ilişki bugün hangi düzeyde ve nasıl olmalı?

Elbette teori ile pratik arasında fark olmamalı. Ama maalesef Müslümanların iffet ve onurlu kul olarak yaşama anlayışı pratiği ile batılıların arasında uçurum var. Yani Batı dünyasında günlük hayat içerisinde öyle davranışlarla karşılaşılıyorsunuz ki; acaba bir İslâm toplumunda mıyım, diye bir kere daha düşünmeniz gerekiyor. Meselâ bizim için sadaka olduğu bize hatırlatılan gülümseme, bir yetimin başını okşama Batı toplumunda bizim İslâm toplumlarımızdan daha da yaygın. İnsanlara karşılıksız yardım etme Amerika’da çok yaygın. Onun için

Amerika’dan Türkiye’ye geldiğimde sokakta insanların yan yana geçerken birbirine ufak bir tebessümle selam vermesi ilk başlarda çok tuhaf gelmişti. Amerika’da birine yol sorsanız, işini gücünü bırakıp size yardım edebilmek için gayret gösterir. Bizim ülkemizde ve Müslüman toplumlarda bu günden güne azalıyor. İslâm’ın bize tavsiye ettiği veya emrettiği hayat tarzı; erişilmesi zor gibi görünebilir, ama buna gayret etmek, hayatımızın bütün alanlarına bir miktar da olsa Peygamberimiz (s.a.v)’in bize yaşayarak gösterdiği o hayatı yerleştirmek gayreti önemlidir. Ama Peygamberimiz (s.a.v)’in münafığın özellikleri ile alâkalı söylediği üç sıfatı; (verdiği sözü tutmamak, konuştuğunda yalan söylemek ve emanete hıyanet etmek) İslâm dünyasının birçok yerinde görebilirsiniz. Peki, sebebi nedir? Burada en büyük sorumuzun İslâmsızlaştırılmış olmamız olduğuna inanıyorum. İslâm’ı yaşadığımızı düşünüyoruz ama İslâm’ı bilmiyoruz. İslâm’a geri dönmemiz gerektiğini düşünüyorum. Bizi gerici olarak suçluyorlar, bence biz son derece gerici olmalıyız ve geri gitmeliyiz. Köklerimize, özümüze geri dönmeliyiz.

Batılı bir seyyah hatırasında, Osmanlı’da birinin altın para kesesinin limanda yırtılıp altınların ortaya saçıldığını, insanların toplayıp adama verdiklerini ve adamın altınları saymadan kesesine koyup gittiğini söyleyip, 'Bizde olsa yağmalanırdı' diyor.

Bugün durum ortadayken, altı asırlık Osmanlı tarihinde nereden nereye gelmişiz görmek gerek. En basitinden sadaka taşından herkes ihtiyacı kadar alırken bugün bir çuval para koysanız daha koyan arkasını dönmeden biri hepsini yüklenip gider.

Bu nasıl bir değişim, acaba neyi kaybettik?

Biz bazı hatalar yaptık. Bir defa İslâm’ı ötelememiz İslâmsızlaştırılmamız bir tanesi. İslâm’ın ne olduğunu yasalarsanız, kitapları yakarsanız, hocaları gadre uğratar, sonra da tekrar, “Aman dini geri getirelim.” dersiniz, dini

hep kontrol altında tutarsanız bu noktaya gelirsiniz. Bunun ötesinde biz Batı’nın aksine aydınlanma ve modernleşmeyi kestirmeden, tepeden inme yapmaya çalıştık. Kendi modernleşme ve gelişim sürecimizi oluşturamadık Bu yeni bir olgu da değil. Yani Tanzimat’ta da böyle oldu. Çağdaşlaşma, ba-

Peygamberimiz (s.a.v)’in bize yaptığı uyarılar çerçevesinde düşünürsek, bugün İslâmlaşmış olarak iyi birer Müslüman ve mümin olarak yaşamanın, avuç içinde ateş tutmak kadar zor olduğu aşikâr.

tılışma ve ilerleme deyince hep kılık kıyafet üzerinden okundu. Onun için de her zaman kadın kıyafetiyle bir gösterge oldu. Kestirmeden, dış görünüşe bağlı bir modernleşme yolu izlendi.

İffet sadece şahıslara mı indirgenmeli kamu iffetinden de söz edilebilir mi?

Mutlaka, toplumsal anlamda onurlu bir toplum olarak yaşamak üzerinde düşünürsek sanırım bunu ulus devlet yapısında yaşadığımız bu modern dünyada devletin sorumluluğu olarak da görebiliriz. Bu da kamusal olarak toplumun onurlu yaşamasına imkân sağlamak ve bunun önündeki engelleri kaldırmak ve buna engel olanları devletin cezalandırmasıyla mümkündür.

Son dönemde Avrupa'da pornografiyle ilgili bazı kısıtlamalar ciddi şekilde tartışılmaya başlandı. Bunun üzerinden özgürlük ve iffetin sınırları neler olmalı?

Siyaset biliminde biz buna haklar paradoksu diyoruz. Aslında ortada özgürlük dediğimiz mefhumun sınırsız olmadığı gerçeği var. Yani benim sigara içilmeyen bir ortamda nefes alabilme hakkım ve özgürlüğüm, çok sevdiğim bir arkadaşımın sigarasını içerek benimle konuşabilme hakkı ve özgürlüğü ile çelişiyor. Bir yerde birimiz bir taviz veririz; ya o sigarasını içmeyecek ya da ben onu teneffüs etmeyi kabul edeceğim. Bu, çözümü olmayan bir paradoks. O zaman referansımız ne olacak? Öğrencilerime ben bunu anlatırken tahtaya bir kalın çizgi çizerek ifade ediyorum; benim haklarımın başladığı yerde bir başkasının hakları bitmiş olacak. İşte bu kalın çizgi aslında olmayan ama o çizgide buluşan müştereklerin üzerinde ileri ve geri gidilerek uzlaşma sağlayıp bir miktar taviz vermeleriyle ortak bir karara bağlanan bir çizgi.

Bu, devlet birey ilişkisinde de geçerli. Bireyin haklarının yanında devletin hakları da söz konusu olabilir. Meselâ bizim devlet rejim geleneğimizde bize öğretilen devletin kendini laik bir ülke olarak kurmaya hakkı olduğudur. Onun için başını örten bir öğrencinin hayatını karartabiliyor. Ama onun eğitime, ekonomik özgürlüğe ulaşma ve kendini geliştirme hakkını bir anda yok sayıp elinden alabiliyor. Bunda son derece de kendini haklı görüyor. Sadece bunu Türkiye yapmıyor, Avrupa'nın bakışı da bundan çok farklı değil. Benim Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne açtığım davanın kararında diyor ki; "Tabi ki Türkiye Cumhuriyeti'nin laikliği koruma hakkı vardır. Ama vatandaşlıktan çıkarma

ile orantısız güç kullanmıştır." Yani o hakkı devlete teslim ediyor ve bir devlet şahsiyetinden söz edilebiliyor. Bu noktada iş daha da karışık hale geliyor. "Herkesin istediği her şeyi yapamayacağı, yaşayamayacağı durumun kurallarını, düzenleyici değerlerini kim koyacak?" sorusu cevaplanmalıdır. Kendimizi ölçeceğimiz, değerlendireceğimiz ve bir form vereceğimiz kriterler kim tarafından üretilecek, objektifliği nasıl sağlanacak? İşte İslâm toplumlarında burada ilâhî mesaja dönüyoruz. Ama referans noktası farklı olanlar da var.

İslâm'ın iman ve amel vazifesini aynı paralel alanda götürmeyi emreden bir din olduğunu söylüyorum. İmanın gereklilikleri ibadetler var, sonrasında da iyi ameller işlemek Müslüman kulun toplumsal sorumluluklarındandır. Hatta toplumun iyiliği bireyin iyiliğinin önüne geçebiliyor. Toplumun maslahatı öncelenebilir. Bir insanın bir parkta oturup alkol alma hakkı toplumun alkolsüz bir park ortamından istifade hakkından önce gelmiyor. O zaman alkolünü nerede içecekse içsin ama parkta içmesin; çünkü o park sadece ona ait değil.

Toplumsal kontrol, dayanışma, birbirimize çeki düzen verebilmek, cemaat içinde, Müslümanların bir arada bütünlük içinde yaşaması için çok önemli. İki kişi ise birinin imam olması, koruyan ve kollayıcı olması ki bir hata olup da o sırat-ı müstakîme ulaşma gayretinden bir kaçma olduğu anda birisi çevirsin; "Evladım veya kardeşim veya abla yanlış yapıyorsun, farkında mısın?" desin.

Siyasetin iffeti var mıdır?

Olması gerekir. Siyaset güçle çok yakından ilişkilendirilen bir meslek alanı. Bu da insanı yolsuzluklara itebilecek en önemli öge. Meselâ Müslüman siyaset yapmaz genel kanısının İslâm'ın politik-siyasî tarafının törpülenmesi anlamında Müslümanlara öğretilmiş yanlış bir yargı olduğunu düşünüyorum. Oysa Peygamberimiz (s.a.v) siyaset yaptı. Çünkü İslâm dini sosyaldır, kültürel, ekonomiktir aynı zamanda siyasîdir. İslâm'ın her konuda söyleyebileceği bir söz muhakkak vardır. Bunu şunun için ifade ettim; siyasetin de bir haysiyeti olmalı. Siyasetçilerin kişisel moral değerleri ne ise onun çerçevesinde siyasî arenaya taşıdıkları bir değerler sistemi olmalı diye düşünüyorum. Çünkü hiçbirimiz bizi biz yapan değerleri evde bırakıp onlardan arınmış bir şekilde işe gelmiyoruz. O zaman siyasetin onuru vardır. Ama o moral değerlerini, değer yargılarını kim belirliyor, asıl soru bence budur. ■

fetva SORULARINDA *iffet*

Ailenin ekonomik olduğu kadar ahlâkî işleyişinden erkek sorumlu olduğundan iffetin merkezi aile reisi olmalıdır. Oysa geleneksel toplumda bu rol daha çok kadına devredilmiş hatta erkekten bir biçimde hazf edilmiş gibidir. Dinî literatür ise iffette cinsiyet ayırımı yapmaz. Kadın ve erkeği iffetli roller çerçevesinde eşit sorumlulukla bağlar.

Nevin MERİÇ*

□ İffet, insanın bedenî ve maddî hazlara karşı aşırı düşkünlükten korunmasını sağlayan erdem için kullanılan ahlâkî terimdir.¹ Literatürde geçen iffet tanımlarını; yeme içme ve cinsî arzu konusunda ölçülü olmak, aşırı istekleri bastırıp dinin ve aklın buyruğu altına sokmak suretiyle kazanılan erdem şeklinde özetleyebiliriz. Dar anlamda ise iffet, ahlâk kurallarınca kınanan her türlü cinsel zevkten uzak durmaktır. Karı koca arasında, evlilik kurumu çerçevesinde meşru cinsel ilişki kurmak iffetlilik kabul edilir.² Türkçe’de de iffet, cinsel konularda ahlâk kurallarına bağlılık ve namus manasına gelmektedir.³

İnsan Davranışları Açısından İffet

İnsanın davranışlarına bakarak iffeti örneklendirdiğimizde olumlu anlamda hikmet, şecaat ve adalet, olumsuz anlamda da, oburluk, ölçüsüz cinsel talep, kıskançlık, menfaatperestlik şeklindeki davranma biçimleri karşımıza çıkar. Bu anlamda iffet, insanın kendilik eğitiminde başarılı olmasının da bir göstergesidir. Bu itibarla İslâm ahlâkçılığı, psikolojik ve bedensel bir zafiyetten, acizlikten, korkaklıktan, bilgisizlik veya herhangi başka bir engelden dolayı zevklerini terk eden kişiyi iffetli/erdemli saymazlar. Maverdî, iffeti insan onuruyla ilişkilendirir ve nefsi aşağı sıfatlardan arındırıp insanlara muhtaç konumdan ve onların yardımıyla yaşama zilletinden koruma, bir diğer anlamda insanın kendi kişiliğine karşı ahlâkî görevlerinden biri olarak tanımlar. Bu makalede konu daha ziyade cinsel muhtevalı problemler çerçevesinde ele alınacaktır.

Batr’da ve İslâm Düşüncesinde Bedene Bakış

İnsan-beden ilişkisi bir çok disiplin tarafından ele alınırken, dinler, kültürler ve dönemlere göre farklılaşmalar olduğu görülmektedir. Modern zamanlarda da beden cinsiyetlendirme süreci değişmiştir. Freud, bedeni cinsellikten ve cinsiyetten ayırmayarak sadece cinsel enerjilerin farklı alanlara kanalize edilmesi şeklinde izah eder. Foucault ise beden nötr olduğunu cinsiyetlendirmenin çevresel faktörler tarafından gerçekleştirildiğini söyler.⁴ Bedenin bu gibi cinsiyetlendirme sürecine girmesi ise iktidar ilişkileri bağlamında anlam kazanır. İdeal bedenlere ‘kadınlık ve erkeklik’ rollerini destekler biçimde oluşturularak meşruiyet kazandırılır. Kadın ve erkek bedenleri için ideal olduğu düşünülen oranlar ayrıştırılır. İdeal erkeğin

bedeni güçlü ve asil olması gerekirken, kadın bedeninin muntazam hatları, zarâfeti öne çıkar, önem kazanır. Gerek beden üzerine yapılan çalışmaların artması, gerekse içselleştirilmiş iktidarlar tanınları, direniş noktasını bireyin kendisine daha doğrusu bireyi bedenine yönlendirmektedir. Bedenin eğitimi ve inşası toplumsal yapıdan ayrı düşünülemeyeceği gibi sürdürülebilirliği de, bireyin öznelliğinden ve gündelik bedensel pratiklerinden ayrı incelenememektedir.⁵ Feminist söylemler de, “ben”i toplumsal cinsiyetlendirme süreçlerinden etkilenmiş, hatta onlar tarafından biçimlendirilmiş bir varlık olarak görmektedirler. Bugün kapitalizm de, ‘Benim bedenim olma’m ile ‘bedenin benim bir nesnem olma’sı arasındaki muğlaklığı veya geçişi son derece başarılı bir biçimde sömürüp, insanı, özellikle de kadınları, bedenlerinin kendilerine ait olduğu hissinden kıskıvrak yakaladıktan sonra, bedenini biçimlendirilecek ve denetlenecek bir nesne olduğuna ikna ederek maddi kâr için dönüştürmektedir.⁶

İslâm’a göre ise insan-beden algısı ‘emanet’ kavramı içinde değerlendirilir. Böylece beden nesnel konumdan sıyrılarak daha öznel bir varlığa dönüşür. Bir nevi insanın bedeni mülkü gibi görmesi engellenerek, her türlü tasarruf hakkı verilmez. Bu bağlamda yeme-içme, giyinme, süslenme vs.den, cinsel taleplerine kadar bir dizi ölçülü hareketin gerekliliği açığa çıkar. Beden-cinsellik ilişkisinin karşılıklı işleyişinde de bu ölçülerin/emanet korunması ve hassasiyet gösterilmesi esastır.

Allahu Teâlâ insanı çeşitli güdü ve eğilimlerle donatmıştır. İnsan-şehvet ilişkisi aslında bütün davranışlarını motive eden bir güdüdür. Bu güdü ve eğilimler doyurulurken, insan-Allah, insan-insan, ve insan-çevre ilişkileri dikkate alınmalıdır. İşte insanın cinsel isteklerini sorumluluk bilinciyle, ölçülü ve dengeli olarak karşılamasıyla ortaya çıkan şahsiyet yapılanmasına iffet denir.⁷

İffet öncelikle bedenî hazlara ve nefsanî aşırılıklara ilgi duymaktan kurtarılmış bir ruhî yapıya sahip olmaktır. Buna kalbin iffeti denir. İffetin bir diğer açılımı da özgürlüktür; çünkü özgür olmak isteyen önce tutkularından bir diğer ifadeyle beden baskılarından kurtulması gerekir. Ragıb el-İsfehânî; en alçaltıcı kölelik şehvet köleliğidir derken, İbn-i Miskeveyh, iffet insanı tutkularına kul olmaktan kurtarıp özgürleşme imkanı sağlar demektedir.⁸ İbn-i Sina da iffet konusunda klasik İslâm düşünürlerini benimser ve onu şehvet gücünün her türlü aşırılıktan al-

konulup orta bir noktada tutulması şeklinde tanımlar. Bu anlamda iffet, nefsanî isteklerin giderilmesine bir ölçü getirirken, güdüleri bütünüyle bastırmayı engellediği gibi, aşırı boyutlara varmasına da engel olur. Yeme-içme, cinsel ilişki gibi eğilimlerden elde edilen hazlara ölçü koyar. Onları aklın kontrolüne verir, doğru düşüncenin sınırları içinde kullanır.⁹ Bu anlamda cinsellik-iffet ilişkisi ahlâk temelli ele alındığında cinsel ahlâka ulaşılır.

Cinsel ahlâk, genel ahlâkın bir bölümü olup insanın cinsel güdüsüyle ilgili tutum ve davranışlarını içerir. Bütün uygarlıklarda cinsel yaşamı denetlemek, sınırlamak, yönlendirmek ve yüceltmek için evlilik kurumlaşmış, toplumun en küçük birimi olan aile hayatı teşekkül etmiştir.¹⁰ Cinsel ahlâkla ilgili normlar, kültürlere göre değişiklik gösterdiğinden, iffetin toplumlar arası işleyişinde farklılık olması doğaldır. Bu anlamda kültürü en çok etkileyen ve belirleyen dinî normlarda iffetin nasıllığı önemli bir değer ve veridir.

Fetva Sorularında İffetli Hayatı Zedeleyen Birlik- teliklere Dair Örnekler

Kur'an-ı Kerim, erkek ve kadının dünyadaki yalnızlığının karşı cins ile giderildiğini belirtmektedir: "Size onlar sayesinde veya onlarla huzur ve sükûnete ermeniz için kendi cinsinizden eşler yaratması ve aranızda sevgi ve merhamet halk etmesi O'nun kudretinin alâmetlerindedir. Bunda düşünen bir topluluk için işaretler vardır."¹¹ Evlenme ve aile hayatı eşlerin hem düzenli ve meşru tarzda cinsel ihtiyaçlarının karşılanması hem de birbirlerine maddî ve manevî destek olarak hayat arkadaşılığının kurulmasına vesile olduğundan çok yönlü yararlar ve hikmetler taşır. Her iki yönü de içine alacak şekildeki üçüncü bir nokta ise, neslin devamını sağlamadır. Bu anlamda evlilik kurumu/aile hayatı, bu üç yönün meşrû ve mâruf, yani dinin ve aklın yadırgamadığı ilkeler ve kurallar çerçevesinde karşılanmasını sağlamaktadır.¹² Bu bağlamda cinselliğin meşruiyetinin aile temelli olmasına karşı çıkan görüşler değerlendirme dışında kalacaktır.¹³

İffetli hayat birey davranışının her ânını kuşatır. İnsanın kendine saygısı yalnızken olduğu gibi iletişimde bulunduğu şey/canlı veya eşyayla da ilişkilidir ki dolayısıyla her ânını kuşatır. Bir diğer ifadeyle eşyaya/şey bakış açısı, tanımlama ve kabul etme biçimleri, kişinin şahsî duruşu ve ilişkide buldukları bağlam çok geniş bir yelpazeyi

gözetir. Dolayısıyla alanlar üzerinden bir tasnif gerçekleştirmek, hem doğru hem de mümkün olmamakla birlikte metni kurgularken tasnif yaparak iffete dair çerçeveyi göstermeyi uygun görmekteyiz.

Evlilik: Kur'an insanları evliliğe teşvik eder, evliliğin çeşitli fayda ve hikmetlerine işaret eder.¹⁴ Evliliği kocanın karısına verdiği "sağlam bir teminat" olarak nitelendirir.¹⁵ Kadının kocası, kocanın da karısı üzerinde birtakım haklarının bulunduğunu bildirir ve bu hakların ne olduğu konusunda ayrıntıya girmeyerek mâruf kıstasını getirir. Mâruf ilâhî beyân yanında, İslâm toplumunun anlayış, ihtiyaç ve geleneği çerçevesinde oluşan, gerektiğinde değişen ve gelişen bir prensiptir. Kur'an, prensip itibarıyla erkeklere kadınlarla iyi geçinmeyi tavsiye ederek, evlilik bağının korunmasında kocaya daha ağır bir sorumluluk yükler. Bu bağlamda dinî açıdan aileyi idare eden, ekonomik, sosyal ve manevî ihtiyaçların temininde öncü rolü üstlenen erkek olmaktadır. Bir diğer ifadeyle ailenin ekonomik olduğu kadar ahlâkî işleyişinden erkek sorumlu olduğundan iffetin merkezi aile reisi olmalıdır. Oysa gele-

İnternetin sanal bir gerçeklik üzerinden bireyi inşa ederek hayat ile ilişkisini kopardığı, fetva sorularında da karşımıza çıkmaktadır. Bize gelen sorularda kişiler hem hayatın kendilerine yüklediği sorumluluklardan kaçtıkları hem de aile hayatının gereklerini yerine getirmediikleri açığa çıkmakta.

neksel toplumda bu rol daha çok kadına devredilmiş hatta erkekten bir biçimde hazf edilmiş gibidir. Dinî literatür ise iffette cinsiyet ayrımı yapmaz. Kadın ve erkeği iffetli roller çerçevesinde eşit sorumlulukla bağlar. Fetva sorularından bir örnekle meseleye bakarsak; 'On beş-yirmi yıllık evliyim. Delikanlı bir oğlum var. Kocam, çevresi tarafından bilinen tanınan bir insan. Konuşması, sohbeti iyi olduğu için gençler de çevresinden eksik olmaz. Onlara yardım eder, öğüt verir, sohbet eder. Son yıllarda kocama bir haller oldu, artık iyice âşikâr etmeye başladı. Çevresindeki delikanlılardan hoşlanıyor, hatta birisiyle ilişkiye bile giriyormuş. Bir de bunu gelip bana anlatıyor. Ne yapaca-

ğımı şaşırdım, seni şikâyet edip rezil edeceğim, diyorum ama oğlum aklıma gelince kımıldayamıyor, öyle kalakalıyor. Dayanılacak gibi değil. Her gün ya, çocuğumu da alıştıırırsa diye diken üstünde oturuyorum... Bir başka soru da buna benzerdir. 'Biz yurtdışından kesin dönüş yaptık. Kocam bir yıldır iş bulamıyor. Oysa standartları çok yüksek, kariyer sahibi bir insan. Üstelik daha Müslümanca yaşayalım, düzgün çocuk büyütelim diye kesin dönüş yaptık. Geçen gün tesadüfen bilgisayarda bir şey ararken onun girdiği siteleri görünce şok oldum, porno sitelerine girmiş. Kocamın bu tavrına bir anlam veremedim, şu an şok durumundayım. Bu kişiyle, böyle bir ortamda evliliğimi devam ettiremem, boşansam olur mu?

Fetva sorularında sıklıkla gördüğümüz bazı aile problemlerinin arkasında evlenmeden önce yaşanan durumların geldiği gözlenmektedir. Özellikle evlendiği kişi veya başkasıyla evlilik öncesi kurulan gönül bağı, nişanlılık döneminde yapılan hatalar, evliliği anlama ve kavrama bilgisinden mahrum olmak vs. gibi durumlar daha sonraları evlilik içinde sorun olarak açığa çıkmaktadır.

Güvenli bir sığınak olan ailenin çözülmesi, anne babanın işyerlerinde geçirdikleri uzun ve yorucu saatlerden sonra çocuklarına yeteri kadar vakit ayıramaması, eş duyum(empati) gösterememeleri, geleneksel toplumun ve siyasî ideallerin yetersizliği gibi bir dizi durum, narsistik kişilik bozukluğunun artan yaygınlığı ile ilişkilendiriliyor.

Nitekim soru soranlardan bazılarının aldıkları cevaba 'evlenirken bunları bana söylemediler bu şekilde konuşmadılar... ' karşılığını vermesi, evlilik algısı ve beklentisinde oluşan gerginliklere neden olmaktadır. Şu örneğe bakalım: '25 yıllık evliyim. Ben çalışıyorum, kocam ise çalışmıyor, içki içiyor, beni aldatıyor, çocuklarıma da ben bakıyorum. Boşansam, sokaklara düşecek. Acaba sabır mı göstermeliyim?'

Mutlu gelecekler hayal etmek bizi mutlu edebilirken hayalin gerçekmiş gibi algılanması ve bunun üzerinden beklenti kurgulanması ise bazı olumsuz sonuçlara neden olabilir. Geleceği hayal ettiğimizde hesaba katmadığı-

mız, dışarıda bıraktıklarımız, zannettiğimizden çok daha önemlidir. Elbette her şeyi hayal edemeyiz. Ama hayal ettiğimiz her detaya gerçekleşecek gibi davranıyorsak, hayal etmediğimiz detaylara da sanki gerçekleşmeyeceklermiş gibi bakıyoruz. Diğer bir deyişle hayalimizin gerçekliğin ne kadarını tamamladığını göz ardı ettiğimiz gibi, ne kadarını dışarıda bıraktığını da göz ardı ediyoruz. Ölümünden, yaşlılıktan, hastalıktan, acıdan tiksinen ve hep genç, her daim güzel ve her an hareket halinde olmak isteyen bir narsistik insan tipi, dünyaya yayıldıkça merhamet, dayanışma ve erdem hayatlarımızdan çekiliyor. Güvenli bir sığınak olan ailenin çözülmesi, anne babanın işyerlerinde geçirdikleri uzun ve yorucu saatlerden sonra çocuklarına yeteri kadar vakit ayıramaması, eş duyum(empati) gösterememeleri, geleneksel toplumun ve siyasî ideallerin yetersizliği gibi bir dizi durum, narsistik kişilik bozukluğunun artan yaygınlığı ile ilişkilendiriliyor.¹⁶

"Bekârken mahallemizdeki birini çok sevmiştim. Babam beni sevdiğime değil de başka birine verdi. 6 senelik evliyim. Ve eşim beni çok sevmesine rağmen bekârken sevdiğim kişiye hâlâ aşığıım ve onunla görüşüyorum. Eşime seni sevmiyorum dememe rağmen o beni çok sevdiğini ve bırakmayacağını söylüyor. Babamların ve eşimin baskısı sebebiyle sevdiğim kişiyle gizlice telefonla görüşmeye devam ediyorum. Görüşmemek elimde değil onu unutamıyorum. Çocuğumun olmaması için ilaç kullanıyorum. Ne yapmalıyım?"

Mutluluk iddiaları, kişinin kendi bakış açısından ortaya çıkar. Kendi geçmiş deneyimleri, şimdikini değerlendirmesinde bir arka plan oluşturur. Beyin, karşılaştığı uyarının ne olduğunu tanımlamadan önce ona uygun tepkiyi çoktan belirler. Ayrıca diziler vasıtasıyla pompalanan romantik aşk beklentisi de aileleri olumsuz etkilemektedir. İnsanlar dizileri kendi aile yaşantısıyla benzerlik kurarak izlediğinde kocasından/karisından memnun olmama temâyülleri başladığı gözlemlenmektedir.¹⁷

Geleceği görmemizi sağlayan hayal etme becerimizin eksikliklerini anlamak için, geçmişini görmemizi sağlayan hafıza becerimizin ve şimdiki görmemizi sağlayan algı yeteneğimizin eksikliklerini bilmek, anlamak gerekir. Hatırlama eylemi gerçekte depolanmamış olan ayrıntıları tamamlamayı içerir. Tamamlama o kadar çabuk ve bilinçdışı gerçekleşen bir süreçtir ki, bunu ne zaman yaptığımızı bile bilemeyiz. Mesele, hayallerimize, düşünmeden gerçeklerin doğru bir temsiliymiş gibi davranıyor olma-

mızdan kaynaklanmaktadır. Belli belirsiz akademik olarak, beynimizin tamamlama hilesini kullandığını fark ediyor olsak bile, elimizde olmadan geleceğin hayal ettiğimiz biçimde tüm detaylarıyla gerçekleşeceğini umuyoruz. Aslında beynin dahil ettiği detaylar, dışarıda bıraktıkları kadar da sorun yaratmaz.¹⁸ İşte bir başka soru: 'Sevdiğim, askere gidince babam beni başkasıyla evlendirdi. Çok direndim ama kabul ettiremedim. On küsur senelik evliyim, kocam aslında iyi bir insan. İki de çocuğumuz var. Bana da çok güvenir. Ama benim aklım hâlâ evlenemediğim o kişide, bir türlü aklımdan çıkaramıyorum. O da evlendi ama mutlu değilmiş. Bir toplantıda karşılaştık, telefonlaşmaya başladık. Bir biçimde kendisiyle birlikte oldum ve şimdi hamileyim. Bu çocuğa kürtaj yapamam zaten kocam da izin vermez. Ama başkasının çocuğuna bakmasına da gönlüm razı olmuyor. Sevdiğim adam, 'benim çocuğum, ben bakarım' dedi ama bu nasıl olacak. Ben boşanamam. İki kızım var hem o kişi de evli. İkimizin boşanması da çok zor. Yani ciddi çıkmazlar içindeyim. Ben sadece görmek, konuşmak istemiştım. Kocamın bu çocuğa bakması çok mu günah?' Deneyimler bizi yeterince mutsuz ettiğinde psikolojik bağıklık sistemi gerçekleri suçu kendimizden uzaklaştıracak şekilde yeniden yorumlayıp, deneyimimizle ilgili daha olumlu görüşler sunar.

Mutlu olma arzusu hepimizde vardır. Ama bu arzunun ne ile karşılandığı önemli olduğu için kelimenin anlamına dair yoğun bir karmaşa söz konusudur. Böyle olduğu için mutluluk kelimesinin iyi bir duyguyu değil, ancak özel yollarla yaratılabilen çok özel bir iyi duyguyu tanımladığı düşünülebilir. Mutluluk bir deneyimi tanımlamak için kullandığımız terimdir. Kimi kadınlar hayatta aradıkları prensi bulamamış olduklarını fark edip, kendi-

lerini kötü hissediyor ve etki altında kalarak prenslerini aramaya başlıyorlar. Erkekler de çok güzel, çıtı pıtı kadınlar istiyor. Gerçek bir aşkı yaşayamamış olmadan kaynaklanan hayıflanmayla gözlerini evin dışına çevirebiliyor. Çılgınca aşk beklentisi, olgun ve saygı eksensiz beraberliklerin önüne geçebiliyor fakat böylesi aşklar da çok çabuk tüketiliyor.¹⁹ Evliyim fakat eşimle mutlu değiliz. Evlenmeden önce sevdiğim bey benimle irtibata geçti. Onu çok seviyorum. Eşimi de kırmak istemiyorum. Eşimle birlikte iken onunla da imam nikâhı kıyabilir miyim? Duyduğum kadarı ile erkekler bu şekilde evlilik yapabiliyorlarmış, kadınlar da yapabilir mi?

Kardeşim evli ama evli bir adamla da birlikte yaşıyor. "Bari boşanıp evlenin." dedim ama her ikisi de boşanmaya yanaşmıyor. "Biz böyle iyiyiz." diyorlar. İşin en kötüsü annem de kardeşimi destekliyor. Hiç birisiyle görüşmek istemiyorum. Benim de ailem var, duyulursa çok zor durumda kalacağım. Günahı da cabası. Kardeşim ve annemle görüşmesem veya daha az görüşsem olur mu?

Evlilik, hayatı birlikte öğrenme sürecidir. Evlilik öncesi görüşme ve konuşmaların evliliği kolaylaştıran yönü olmakla birlikte, hayatı öğretecek gücü ve etkisi yoktur. Dolayısıyla insanlar evlilik içinde hem tanışır, hem öğrenir hem de keyifli bir hayatı oluşturmak için gayret sarf ederler. Akrabalık ve bir dizi yeni tanışıklıklarla birlikte genişleyen çevre ile ilişki ve iletişim halinde bulunmak da evlilikle mümkündür. Evlilik öngörülen/görülemeden bir dizi olayların hayata dâhil olması anlamına da gelir ki sapkın cinsel davranışlar aile huzuru bozan ve boşanmalara neden olan faktörlerin başında yer alır. Fetva sorularında da evlilikte karşılaşılan yeni durumlara dair bir çok örnekler mevcuttur. Bu örnekte olduğu gibi:

Yeğenlerimin babası çok içki içiyor, kızlarına da tacizde bulunuyormuş. Kızlardan biri sinir krizi geçirmiş. Kasabada yaşadıkları için duyulur endişesiyle polise gidemiyorlar. Ne yapmaları gerekir. Çok zor durumdalar, ne tavsiye edersiniz?

Eşimin kardeşi bana sarkıntılık yapıyor. Bunu kendisine söyledim ama oralı olmadı hiç kıskanmıyor. Bu günah değil mi, ne yapmalıyım?

Yakın bir tanıdığımız bana cinsel tacizde bulundu. Aileme bu durumu anlatamadım. Ama o kimse evimize girip çıkıyor. Ne yapmalıyım?

Evlilikte yaşanan bir diğer sorun da aldatmalardır. Kocanın ve kadının aldatılma durumunda yaşadığı psikolojik travma ise çok yıpratıcı ve sıkıntılı bir sürece neden olur:

20 yıldır evliyiz. Üç çocuğumuz var. Ben esnafım. Geçen gün eşimi evimde bir başka adamla yatakta yakaladım. Sinirlerim çok bozuk elimden bir kaza çıkmasını son anda önledim. Eşimi evden kovdum. Etraftan "Çocukların var, yuvanı dağıtma, günah olur." diyorlar. Ama ben o kadını görmeye tahammül edemiyorum. Karımdan boşansam ve bir daha görmesem çok mu günah?

Ben güzel bir kadını. Çok mutlu bir evliliğimiz ve çocuklarımız vardı. Vardı diyorum; çünkü eşimin beni aldatıldığını öğrendim. O günden itibaren dünyam karardı. Sürekli, "Bunu bu güzellikte kadına nasıl yapar?" diyorum. Özür diledi ve ilişkisinin bittiğini, hata yaptığını söyledi. Ama ben bir türlü unutamıyorum. Tedaviye başladım ve fakat eşimi nasıl affedeceğimi evliliğimi nasıl devam ettireceğimi bilemiyorum... Aldatan eşiyile evliliğini devam ettiren kişi, aynı zamanda utanç ve kayıp aşkla da evlidir. Bu sadece aldatan ve aldatılan kişilerin yarattığı, karşılıklı tanımlanmış bilinçdışı bir düzenlemenin dışavurumunun bir semptomudur. Her biri, daha önceden dehşetle yaşadığı bir obje kaybıyla tekrar yüz yüze gelmekten korktuğu için derin yakınlıktan kaçınır. Paradoksal olarak, evliliğin kendisi, bu çiftlerin karşılıklı, söz konusu kayıp objelerine olan çarpık bağılıklarını kırar. Sonuçta, bu durum obsesif aşkın ve cinsel bağımlılığın merkezinde bulunan benlik parçalanmasına karşı bir tehdit oluşturur.²⁰ Eşimi arkadaşıyla aldattım. O da eşime söylemiş. Eşim de Kur'an üzerine yemin etmemi istedi. Ben de böyle yaparak inkâr ettim. Günah oldu mu?

Eşimin beni aldattığını telefon görüşmelerinden tespit ettim. Onu öldürmek istiyorum. Ne yapmalıyım?

Komşuluk: Toplum hayatında iffet hem bireysel hem

de sosyal çevrede önemlidir. Aile, okul, sosyal çevre bu mekanizmaların hem içeriğini hem de işleyişini belirleyen alanlar olurken, buralardaki farklı davranma biçimleri iffetli konusunda önemli ipuçları vermektedir. Başkasının sözlü veya nikâhlısına olumsuz nazarlarla bakmayı yasaklayan dinî ve ahlâkî prensipler günümüz kent hayatında oldukça zayıflarken, bu süreçte farklı baskılar altında yaşayan bireyler ciddi tehlikeler içinde yaşamaktadırlar. Her durumda insanın ailesinden önce yanında olan komşu, hayatımızda da son derece etkili ve önemlidir. Yediğinden yedirdiği, hastalandığında yanında olduğu, kapıyı açtığı ilk karşılaştığı insan olan komşunun önemine 'ev alma komşu al' sözüyle geleneksel kültür de dikkat çeker. Komşuyla geçirilecek saatler de bir âdâb-ı muâşeret içinde, yazısız kurallar olarak belirlenmiştir. Özellikle evin beyi geldiğinde veya başka misafirler olduğunda davet edilmeden komşuya gidilmez. Bu algıyla yetişen birey ile kent hayatının kozmopolit yapısı içinde bunu geri plana iten kişi arasında yapılacak komşuluk ilişkisinde gerginlikler yaşanması tabiidir. Karşı daireye bir hanım taşındı. Bir çocuğu var, beyi yok. Ben de 'komşudur' diye tanıştım, evine gittim ve ihtiyacı olduğunda yardım edebileceğimi söyledim, ama baktım hep beyimin geldiği saatlerde bize geliyor. Oysa ev hanımı. Bütün gün evde, ben de evdeyim. Bütün gün isteklerini yerine getirebilecek zamanım var iken neden hep beyimin saatlerini gözetiyor, bir anlam veremiyorum. Biraz daha sabredeceğim ve böyle devam ederse bu saatlerde müsait olmadığımızı, bize gelmemesini söyleyeceğim. Böyle söylemem günah mı, kırılır mı?

Kız kardeşim evli. Evli bir erkek kendisini sürekli rahatsız ediyor. Korkusundan eşine söyleyemiyor. Durumu kendi erkek kardeşlerimize ve babamıza da anlatamıyoruz. Onlara söylersek yine sorun büyüyecek ve kardeşimin aile huzuru bozulacak. Ne yapabiliriz? Şeklinde gelen soruda da bu durum açığa çıkmaktadır.

İnternet: Sanal âlem günümüz insanının tek iletişim biçimi olmaya doğru hızla yol alıyor. Oysa yüzünü görmeden, sesini duymadan kurulan ilişkinin insanî bir öz taşımadığı da gerçektir. Gerçek bir iletişim ses tonu, yüz ifadeleri yakalanmadan mümkün olmaz çünkü. Bu durumda sanal âlem, insanın yalnızlığını arttırırken hayata da yabancılaştırıyor. İnternetin yaygınlaşması dünyayı bilme biçimimizi değiştirmekte, yakınlık ve uzaklığa dair mevcut bilgilerimizi alt üst etmektedir. Ayrıca gerçeklik algısını ciddi biçimde değiştiren görsel sunumlar, internet

ile yaygınlık ve hız kazanmaktadır. "Kızım boşandı. İştten çıktı. Çocuğu olmadı. Şimdi de kendini eve kapattı kimseyle görüşmüyor, bizi asla görmek, bizimle konuşmak istemiyor, telefonlarımızı yüzümüze kapatıyor, hatta boşanmasından sorumlu tutuyor. Bütün vaktini internetin başında tanımadığı adamlarla müstehcen sohbetler ederek geçiriyormuş. Parası da yok; ne yiyor, ne içiyor bilmiyoruz. Bazen gidip kapıya yemek bırakıp geri dönüyoruz. Ne yapacağımızı şaşırıldık!..."

"Beyim son zamanlarda sen düzelmeyeceksin boşanalım demeye başladı. Şüphelenip internet görüşmelerini kayıt altına aldım. Daha önce çalıştığı yerden iki çocuk sahibi evli bir hanımla zaman zaman da müstehcen içerikli konuşmalarını yakaladım, beni aldattığını öğrendim. 3 yaşında bir kızımız var. Şu an evliliğimizin gidişatı konusunda bir karar vermek zorundayım. Ben eşimden ayrılmak istemiyorum."

İnternetin sanal bir gerçeklik üzerinden bireyi inşa ederek hayat ile ilişkisini kopardığı, fetva sorularında da karşımıza çıkmaktadır. Bize gelen sorularda kişiler hem hayatın kendilerine yüklediği sorumluluklardan kaçtıkları hem de aile hayatının gereklerini yerine getirmedikleri açığa çıkmakta. O kadar ki bir ağ portalının çevrelediği kişinin gözü ne kocasını ne de çocuklarını görmekte adeta hayatı sanal bir vaziyette yaşamaktadır. Şimdi okuyacağınız örnekte olduğu gibi: '7 yıllık evliyiz. Eşimle internetten tanıştıktan sonra yüz yüze de görüşerek ailelerin onayıyla evlendik. Eşim ileri derecede hiperaktif. İlk 2 sene ev işi yapmaması dışında problemimiz yoktu. Maddî durumumuz iyi. Bu problemi yardımcı tutarak çözdüm. Ama 5 seneden beri gece-gündüz sürekli internette. Ne benimle ne de çocuklarla ilgileniyor. Sürekli bilgisayarın başında. İnternetten tanıştığı kişilerle buluşmaya gidiyor. Bizimle alakalı hiçbir şeyle ilgilenmiyor. Dinen boşanmamda sakınca var mı? Ne yapmamı tavsiye edersiniz?'

İnternetin her iki cinsi de etkisi altına aldığı bir gerçek. İnsan-hayat ilişkisinde meydana gelen kopukluk bir diğer ifadeyle hayatın kişi için anlamını kaybetmesi, sanal dünyanın insanı yakalamasını adeta normalleştiriyor. 'Oğlum askerdayken gelinim bize geldi ve internetten bir erkek arkadaş edindi. Ve her türlü gayri meşru davranışları yapmışlar, resimler, konuşmalar. Bunları silmemiş. Kocam kazara bunları görmüş. Oğlum askerden gelince ona durumu söyledik. "Pişmanım" dedi, oğlum da affetmek, bir şans vermek istiyor. Ama biz unutamıyoruz ve ilişkimizi sınırlandırmak istiyoruz. Bu günah mı?'

İnternetle yaygınlık kazanan durumlardan biri de pornografidir ki, eylemler görüntüyle zihnin bir ürünü olaktan çıkıp, izlenen ve öğrenilen bilgiye doğru gider. Pornografi kişiyi görsellik bağlamında şekillendirirken gerçeğin çift yönlü akışına da engel olmakta ve bir diğer ifadeyle ayrımcılık ve şiddete de imkân hazırlamaktadır.

'Kocam sürekli pis filmler seyredip bana da izlettiriyor; sonra da benden benzer taleplerde bulunuyor. Ama bunlar çok çirkin ve bana ızdırap veriyor, midem bulanıyor. Çocuklar yan odada bir şey duyacaklar diye ödüm kopuyor. Ayrıca hem izlemek hem de bazı hareketleri yapmak dinen de kafama takılıyor. İnsanın edepli olmasında cinsellikle ilgili ölçü yok mu, kocanın her istediğini yerine getirilir mi?'

Sonuç olarak; fetva soruları üzerinden günümüz insanının iffetli davranış açısından duruşunu örneklemeye çalıştığımız bu makalede toplumumuzda ciddi sıkıntılar yaşandığı görülmektedir. Aile fertleri kadın veya erkek olsun, iffetli davranma noktasında benzer konumda görülmekte, 'haz' hatta sadece cinsel hazza indirgenen yaşama biçimlerine temayüller açığa çıkmaktadır. Kişilerin bu yönlerini besleyen sanal âlem ve kozmopolit kent hayatı, iffeti içi ve çerçevesi değiştirilen bir kavram olarak gündelik hayatın dışına çıkartıp sözlük sayfalarına dâhil etmekte kararlı gibidir. ■

D İ P N O T L A R

1. Mustafa Çağrı, "İffet", DİA, XXI, s. 506.
2. Paul Foulque, Pedagoji Sözlüğü, çev. Cenap Karakaya, Sosyal Yayınlar, İstanbul 1994, s. 225.
3. İsmail Parlatur vd., Türkçe Sözlük, TDK, Ankara 1998, I/1048; Ali Püsküllüoğlu, Türkçe Sözlük, YKY, İstanbul 1999, s. 786.
4. "Beden bir söylem içinde belirlenip bu yolla bir doğal ya da aslı cinsiyet "fikri" ile donatılmadan önce dikkate değer herhangi bir şekilde cinsiyetlendirilmiş değildir" der. (J., BUTLER, Cinsiyet Belası: Feminizm ve Kimliğin Altüst Edilmesi, çev. Başak Ertür, Metis Yayınları, İstanbul 2005, s. 166).
5. Hande Topaloğlu, Gölgedeki Bedenler: Bedenin İnşa Sürecinde Toplumsal Etkileri Alternatif Politika, II (2010), Sayı: 3, s. 270.
6. Çevrimiçi: <http://zeynepdirek.wordpress.com/2013/01/04>.
7. Abdurrahman Kasapoğlu, "Kur'an'ın İffet Anlayışı-Batılı Cinsel Ahlak Anlayışlarıyla Bir Mukayese", Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi, III (2003), Sayı: 3, s. 47.
8. Çağrı, agmd., s. 507.
9. Abdurrahman Dodurgalı, İbn Sina Felsefesinde Eğitim, M.Ü.İ.F.V. Yayınları, İstanbul 1995, s. 133-134.
10. Murtaza Mutahhari, Aşk ve İffet, çev. M. Selam, Çizgi Yayınları, Ankara 1990, s. 23; Özcan Köknel, Kaygıdan Mutluluğa Kişilik, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul 1982, s. 228.
11. Rûm, 30/21.
12. İlmihal/İslam ve Toplum, TDV, Ankara 2006, c. II, s. 44.
13. Psikiyatrist Wilhelm Reich "Olumsuz cinsel ahlak" yürürlükten kaldırıldığı, çocuklar cinsel yaşama yandaş bir anlayışla eğitildiği zaman, toplumun bütün bireylere küçük yaşta tanıdığı cinsel doyum herkesin kendiliğinden toplum sever olmasını sağlar. W. Reich, Cinsel Ahlakın Boygöstermesi, çev. Bertan Onaran, Payel Yayınları, İstanbul 1976, s. 164; Bkz., Barlas Tolun vd., Sosyal Psikoloji, Adım Yayıncılık, Ankara 1991, s. 221-226.
14. Nisâ, 4/3, 24; Nahl, 16/72; Rûm, 30/21.
15. Nisâ, 4/21.
16. Çevrimiçi: <http://www.kemalsayar.com/sayfalar.asp?s=174>.
17. Çevrimiçi: <http://www.kemalsayar.com/sayfalar.asp?s=333>.
18. Çevrimiçi: <http://www.kemalsayar.com/sayfalar.asp?s=180>.
19. Çevrimiçi: <http://www.kemalsayar.com/sayfalar.asp?s=333>.
20. Çevrimiçi: <http://www.kemalsayar.com/sayfalar.asp?s=346>.

Ah Bu Nefis!

Âciz kaldım zalim nefsin elinden
Şu dünyanın lezzetine doyamaz.
Eğnine almıştır gaflet gömleğın
Ömrü gelip geçtiğini bilemez.

İlâhî gaflet gömleğın giyene,
Müslüman der misin nefse uyana,
Kazanır kazanır verir ziyana,
Hak yoluna bir pulunu kıyamaz.

İlâhî miskinçe âdem oğlanı,
Varıp tutmaz bir mürşidin elini,
Haram-helâl kazandığı malını,
Ele nasip eder kendi yiyemez..!

Sağlığında âyet, hadis nesine,
Son nefeste muhtaç olmuş Yâsîn'e,
Götürür koyarlar makberesine,
Oğlum, kızım, malım kaldı diyemez..!

İlâhî gafletten uyar gözümü
Dergâhında kara etme yüziümü!
Yunus der ki gelin tutun söziümü
Dünyayı seven âhireti bulamaz..!

YUNUS EMRE

Ah Bu Nefis

İFK HADİSESİ VE SONUÇLARININ İFFET AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Ali AKSU*

Bütün zorluklara rağmen Hz. Peygamber, olaya akli selim ve sağduyu ile yaklaştı. Eşine karşı objektif davranmayı elden bırakmadı. Sadece gerçeğin ortaya çıkmasına yardımcı olması düşüncesiyle Hz. Aişe hakkında sahabelerden bazılarıyla istişâre yaptı.

□ İffet, Kur'anî bir kavramdır. Anlamı, insanın hayâ ve edebe aykırı söz ve davranışlardan kaçınmasıdır. Bir başka ifadeyle iffet, insanın toplumu felakete sürükleyen gayri ahlâkî söz ve davranışlardan ve şehvî çirkinliklerden uzak; tertemiz, nezih bir hayat yaşamasıdır. İffet; başkasının namusuna göz dikmemek, kendi namusuna başkalarının da yan bakmasına fırsat vermemektir. İffetli olmak, seviyesiz, müstehcen, hayâsız, edepsiz her söz ve fiilden uzak durmak, şehvetini helâl ve mübah yolla tatmin etmektir.

Kur'an-ı Kerim'de iffetli kimselerin iffetini lekeleyecek söz ve davranışlar yasaklanmış; namuslu kimselerin iffet ve namusu hakkında yakışsız ifadelerde bulunanların lânete uğrayacakları bildirilmiştir: "İffetli, hiç bir şeyden habersiz, mümin kadınlara zina iftirasında bulunanlar, gerçekten dünya ve âhirette lânetlenmişlerdir. Onlara büyük bir azap vardır."¹

İslâm tarihi bizlere iffet ve namus kavramını idrâk edememiş kişi ve toplumların, bu değerlere sahip Müslüman kişi ve toplumlara yaptıkları saldırılardan bahsetmektedir. İşte bunlardan bir tanesi de Hz. Peygamber döneminde meydana gelmiş doğrudan iffeti hedef alan İfk Olayı'dır.

Müslümanlar, Medine'ye hicretten sonra burada Mekke'li müşriklerden oldukça farklı bir düşman grupla karşılaştılar. Bunlar gerçekte Müslüman olmayıp, Müslüman gözükken ve onların safında yer alan münafıklardır. Müslümanların, bunlarla baş etmesi gerçekten zordu. Hz. Muhammed, risâlet görevi boyunca bunlar yüzünden pek çok zorlukla karşılaşmıştır. Bütün bu zorluklardan Allah'ın yardımı sayesinde başarıyla çıkmıştır. Ancak bunlardan bir tanesi var ki, Resûlullah'a sıkıntılı anlar, günler hatta aylar yaşatmıştır. Söz konusu olay, İslâm tarihinde 'İfk Olayı' olarak bilinen hadisedir.

Hz. Peygamber, Hendek ve Benî Kurayza Gazvelerinden sonra Huzâalılardan olan Benî Mustalik'in, Medine'ye karşı harekete geçtiği haberini alınca onlara karşı sefere çıktı. İki ordu, Mureysî Suyu yakınlarında karşılaştı. Sonuçta savaştan Müslümanlar galip çıktılar.² Bu sefere İfk Olayı'nın gerçekleşmesine sebep

olan münafıklar da katılmışlardı.³ Benî Mustalik Gazvesi dönüşünde Hz. Peygamber'in hanımlarından Hz. Âişe'nin namusuna, iffetine karşı kirli ve çirkin bir iftira kampanyası başlattılar.

Abdullah b. Übeyy ve yandaşlarının bu saldırı ile amaçları muhtemelen, İslâm'ın en büyük serveti olan yüksek manevî üstünlüğü sarsmak ve Muhacirle Ensar ve Ensar'ın iki kabilesi olan Evs ile Hazrec arasında bir iç savaş çıkarmaktı.⁴

İfk olayı, Hz. Âişe'nin anlatımıyla hadis, Nûr sûresinde konuyla ilgili âyetlerin açıklanması açısından tefsir ve Beni Mustalik Gazvesi nedeniyle de siyer ve İslâm tarihi kaynaklarında genişçe ele alınmaktadır. Hatta bu olayla ilgili müstakil çalışmalar dahî yapılmıştır. Bu hâdise, Hz. Âişe'nin ağzından şöyle nakledilmektedir:

"Resûlullah bir sefere çıkmak istediği zaman eşleri arasında kur'a çekildi. Kur'a hangisine çıkarsa onu beraberinde götürürdü. Bu savaşta kur'a bana çıkmıştı. Örtünme âyetlerinin inmesinden sonraydı. Ben de Peygamber ile birlikte yola çıktım. Mahfe (hevdec) içerisinde yolculuk ediyordum. Savaş bitip geri dönüşte Medine yakınlarında bir yerde konaklamıştık. Mahfeden inerek hacetimi gidermek için kafilden uzaklaştım. Sonra döndüm. Bir ara göğsümü yokladığımda gerdanlığımın düşmüş olduğunu fark ettim. Geri dönüp aramaya koyuldum. Biraz oyalansam da sonunda gerdanlığımı buldum. Bu sırada beni götürenler, benim içerisinde olduğumu zannederek hevdecimi tutup deveye yüklemiş ve yola koyulmuşlardı. Zayıf olduğum için hevdecimi kaldıranlar hafiflikten şüphelenmemişlerdi. Ordunun konakladığı yere döndüm. Fakat orada hiç kimseyi bulamadım. Hevdecimin konduğu yerde oturdum. Beni kaybettiklerini anlayıp, geriye döneceklerini zannediyordum. Otururken uyuyakalmışım.

Safvân b. Muattal, ordunun arkasından gelirdi. Yanıma yaklaştığında beni görür görmez tanıdı. Çünkü örtünme âyetinin inmesinden önce beni görmüştü. Elbisemle yüzümü örttüm. Bana tek bir kelime bile söylemedi. Sadece "İnnâ lillâhi ve innâ ileyhi râciun"⁵ âyetini

Söz konusu olay, insanların, masum kadınlara iftira atma hususunda serbest bırakıldıkları takdirde, İslâm toplumunun içine düşeceği tehlikenin boyutlarını gözler önüne sermektedir. Bu iftiracılar, asla sınır tanımamaktadırlar. Toplumdaki en değerli insanlara kadar ulaşabilmektedir.

okudu. Ardından "Allah'ın rahmeti üzerine olsun! Neden geride kaldınız?" diye sordu. Ancak ben bir kelime bile konuşmadım. Bundan başka hiç bir sözünü duymadım. Devesini çöktürdü, ben de bindim. Nihayet mola verdikleri bir yerde orduya yetiştik. Hakkımda bundan başka söz söyleyenler helâk olmuşlardır. Bu olayın baş sorumlusu Abdullah b. Übeyy idi. Medine'ye geldiğimizde bu söylenenlerin hepsinden habersizdim. Sonra hastalandım. Bu hastalığım esnasında, Peygamber'in diğer hastalıklarındaki gibi bana yakın davranmaması beni şüphelendirdi. Yanıma geldiğinde sadece selam veriyor ve "hastalığınız nasıl?" diye soruyor, ardından ayrılıyordu. Onun bu hali, beni daha da şüphelendiriyordu. İyileşinceye kadar bir aksiliğin olduğunu sezmedim.

Bir gün Mıstah'ın annesiyle beraberdik. Bir ara Mıstah'ın annesi ayağı elbisesine takılarak tökezledi. "Mıstah'ın yüzü yere sürülsün!" diye seslendi. Ben de: "Ne kötü konuştun. Bedir'e katılmış bir kişiye böyle söylenir mi?" dedim. Bunun üzerine ifk konusunda söylenenleri bana haber verdi. Hastalığım daha da arttı. Eve döndüğümde yine Resûlullah geldi. Hastalığımı sordu. Ben de ona: "İzin ver, ailemin yanına gideyim." dedim. O an ben, haberi annemden etrafıca öğrenmek istiyordum. Resûlullah bana izin verdi, ben de annelere geldim. Anneme insanların benim hakkımda neler anlattıklarını sordum.

"Kızım, bu konuda kendini fazla üzme. Kocasını tarafından sevilip de kumalarının kıskanmadıkları güzel kadın çok azdır." dedi. Ben de, "SübhaneAllah! Demek insanlar bunu bile söylemişler." dedim. O geceyi sabaha kadar gözyaşlarım dinmeden ve gözümde uyku girmeden ağlayarak geçirdim.

Vahiy gecikince Resûlullah, eşinden ayrılmak hususunu istişare etmek için Ali b. Ebi Tâlib ve Üsâme b. Zeyd'i çağırıldı. Üsâme, Peygamber'in, eşi hakkında hep iyilik duyduğunu, kalbinin ona sevgi beslediğini bildiği için: "Ey Allah'ın Resûlü! Onlar senin eşlerindir. Biz onların iyiliklerinden başka bir şey bilmeyiz." dedi. Ali b. Ebi Tâlib ise "Ey Allah'ın Resûlü, Allah seni zorda bırakmaz. Ondan başka pek çok kadın vardır. Yine de sen onun hakkın-

da cariyesine danış." dedi. Ardından Resûlullah, Berîre'yi çağırarak ona: "Ey Berîre! Âişe'de seni şüphelendiren bir hal gördün mü?" diye sordu. Berîre ise: "Hayır vallahi! Seni Peygamber olarak gönderen Allah'a yemin olsun ki, onda ayıplanacak bir hal görmedim. O, evinde hamur yoğururken uyuyakalan ve hamurunu evdeki kuzuya kaptıran genç bir kadıncağızdır." dedi.

Resûlullah benim halimi Zeyneb'e de sordu: "Ey Zeyneb, Âişe hakkında ne duydun, ne biliyorsun?" O da "Ey Allah'ın Resûlü, ben gözümü ve kulağımı korurum. Vallahi, Âişe hakkında hayırdan başka bir şey bilmiyorum." dedi. Halbuki o, Peygamber'in hanımları arasında benimle en çok rekabet edendi. Allah onu takvasıyla korudu. Ancak kız kardeşi Hamne, bu iftiraya karışarak helâk oldu".

Hz. Peygamber istişare yaptıktan sonra mescide gitti ve Abdullah b. Übeyy'den şikâyet ederek şöyle dedi: "Eziyeti aileme kadar uzanan bu adamdan beni kim kurtarır? Vallahi ben eşim ve eşimle beraber olduğu söylenen adam hakkında hayırdan başka bir şey bilmiyorum. O adam, ben olmadıkça ailemin yanına girmezdi". Bunun üzerine Üseyd b. Hudayr ayağa kalkarak "Ey Allah'ın Resûlü, vallahi ondan seni ben kurtaracağım. Eğer o, Evs kabilesinden ise, boynunu vururuz. Yok eğer Hazrecli kardeşlerimizden ise, emredersin emrini yerine getiririz" dedi. Bu söz üzerine Hazrec'in ileri gelenlerinden olan Sa'd b. Ubâde ayağa kalktı. Aslında Sa'd, iyi bir insandı. Fakat kabilecilik duygusu kabarmıştı: "Allah'a yemin olsun ki, yalan söylüyorsun. Hazreclilerin boynunu vuramazsın. Bu iftiracıların Hazreclilerden olduğunu zannediyorsun. Eğer bunlar senin kavminden olsalardı, böyle konuşmazdın!" dedi. Bunun üzerine Üseyd b. Hudayr tekrar ayağa kalkarak Sa'd b. Ubâde'ye: "Yalancı sensin! Biz onu öldüreceğiz. Sen ise münafıksın ve münafıkları savunuyorsun!" dedi. Bu sözler üzerine Evs ile

Hazrec arasında kavga çıktı. Öyle ki, birbirlerini öldürmeye bile teşebbüs ettiler. Resûlullah hâlâ minberdeydi. Sürekli onları sükûnete davet ediyordu. Nihayet sustular ve Resûlullah minberden indi.

O gün sürekli ağladım. Gözyaşlarım kesilmiyor, bir an bile

Bazı Müslümanların kendi vicdanlarına dönüp nefis muhasebesi yaptıklarını ve buradan da Allah'ın istediği sonuca ulaştıklarını görmekteyiz. Çeşitli olaylara karşı takip edilecek metotta, Kur'an'ın istediği ilk adım budur.

uyuyamıyordum. Öyle ki, ağlamaktan ciğerlerimin parçalandığını hissettim. Annem ve babam da yanımda sabahladılar. O esnada, Ensar'dan bir kadın yanıma geldi. O da benimle birlikte ağlamaya başladı. Biz bu haldeyken Resûlullah çıkageldi. Benim hakkımda dedikoların yayıldığı günden beri yanıma oturmamıştı. Bana: "Senin hakkında bana bir takım sözler ulaştı. Şayet sen bu günahlardan masumsan, Allah seni temize çıkaracaktır. Fakat eğer bir günah işlemişsen, Allah'tan af dile ve ona tövbe et. Çünkü kul, günahını itiraf edip Allah'a tövbe ederse, Allah onu affeder." dedi.

Resûlullah sözünü bitirince gözyaşlarım kesildi. Gözümünden bir damlanın bile düşmediğini hissettim. Babama hakkımda söylediği şeyler hususunda Resûlullah'a cevap vermesini istedim. Fakat babam ne diyeceğini bilemediğini söyledi. Anneme de aynı şeyi söyledim, o da aynı cevabı verdi. Bunun üzerine dedim ki: "Vallahi, ben biliyorum ki, siz, insanların hakkımda söyledikleri şeyleri işittiniz. Bu söz kalbinizde yer etti ve onu doğruladınız. Eğer size suçsuzum desem, beni doğrulamazsınız. Fakat, Allah'ın benim işlemediğimi bildiği bir işi üstlensem, beni doğrularsınız. Vallahi, aramızdaki durumu, Yusuf'un babasının şu sözünden başkasına benzetemiyorum: "Sabır ne güzeldir. Sizin söylediklerinize karşı ancak Allah'a sığınılır."⁶ Sonra döndüm ve yatağıma uzandım. O anda suçsuz olduğumu biliyordum. Allah'ın da suçsuzluğumu ilan edeceğine inanıyordum. Fakat, Kur'an'dan bir âyet indirerek beni temize çıkaracağını tahmin etmemiştim. Yine de Allah'ın suçsuz olduğumu bir rüyayla uykusunda, Resûlullah'a bildirmesini bekliyordum. Henüz Resûlullah yanımdan ayrılmamış ve ailemden kimse dışarı çıkmamıştı ki, Allah, nebisine âyetleri indirmeğe başladı. Yüzü her zamanki vahiy inişinde olduğu gibi aydınlanmıştı. Bana söylediği ilk söz: "Ey Âişe, Allah'a hamd et. O, seni temize çıkardı" demek oldu. Bunun üzerine annem benden Resûlullah'a teşekkür etmemi istedi. Ancak ben "Hayır! Vallahi onun için kalkmam ve Allah'tan başka kimseye de hamd etmem. Benim suçsuzluğumu Allah bildirdi" dedim. Ardından Allah "Bu iftirayı ortaya atanlar, içinizden bir

güruhtur..."⁷ diye başlayıp devam eden 10 âyeti indirdi. İşte Hz. Peygamber'i ve Ehl-i beytini sıkıntıya düşüren ve İslâm tarihinde "İfk Olayı" olarak bilinen hâdisenin özü budur.⁸

Münâfıkların Böyle Bir Olaya Kalkışmalarının Amaçları

Belirtildiğine göre Safvân b. Muattal, Hz. Âişe'yi getirirken, Abdullah b. Übeyy, adamlarıyla birlikte oturduğu bir yerde "Bu kadın kimdir?" diye sordu. Orada bulunanlar, onun Âişe olduğunu söylediklerinde "Vallahi ne o, ne de Safvan artık kurtulamayacaktır. İşte Peygamberinizin hanımı bir adamla beraber sabaha kadar kalmış, sonra da devesinin yularından tutmuş onu getiriyor." dedi. Ardından bu çirkin sözünü, fitneci arkadaşlarıyla yaymaya çalıştı. Halbuki olayın doğruluğunu ortaya koyacak hiçbir somut delil ve gerekçe bulunmamaktadır. Buradan da münâfıkların bu olayı önceden tertiplemediklerini, hadisenin tamamen olayın akışından kaynaklandığı sonucunu çıkarabiliriz.

Münâfıkların böylesi bir olaya girişmelerinin kısa ve uzun vadeli pek çok amaçları bulunmaktadır. Bunları şu şekilde sıralayabiliriz:

1-Hz. Peygamber'in şerefine leke sürerek Müslümanlar üzerindeki etkisini kırmak, tebliğ faaliyetini zayıflatmak. Olay iyice tetkik edildiğinde söz konusu iftira ile asıl hedeflenen kişinin, Hz. Peygamber olduğu görülecektir.

2-Hz. Ebû Bekir'in şerefi ile oynayarak, İslâm'ın ilk günlerinden beri oluşturduğu itibarı zedelemek, nüfuzunu kırmak ve Hz. Peygamber ile arasını açmak.⁹ İfk Olayı'nda da görüldüğü üzere Hz. Ebû Bekir, fakir insanlara ve akrabalarına yardım ediyordu. Bu da onların İslâm'a sıcak bakmalarına ve sonuçta yeni dine girmelerine sebep oluyordu. Münâfıklar, söz konusu iftira ile bunun önüne geçmek istiyorlardı. Mevlana Şibli'ye göre, Medine'de münâfıkların en büyük düşmanları, Hz. Ebu Bekir ile Hz. Ömer idi. Dolayısıyla münâfıklar, Hz. Âişe ile Hz. Hafsa'yı lekelemeye muvaffak olurlarsa Resûlullah'ı bu iki arkadaşından ayırabileceklerini zannederek böylesi bir olaya girişmişlerdir.¹⁰

Masum insanların kişiliğini zedeleyecek, yuvaları ve aileleri yıkacak aslı astarı olmayan haberler yaymamak, yayıldığında da -velev ki gerçek olsa bile- ispat edilmediği takdirde ona katılmamak; ihtiyatî yaklaşmak ve iyi niyet beslemek gerektiği sonucunu çıkarmaktayız.

3-Hz. Âişe'nin şerefini ve iffetini lekeleyerek onun İslâm kadınları arasında dînî, fıkîhî, ilmî konulardaki¹¹ öğreticiliğinin etkisini azaltmak ve onu Hz. Peygamber'in gözünden düşürmek. Çünkü Hz. Âişe, zekâsı, anlayışı, kuvvetli hafızası, güzel konuşması, Kur'ân-ı Kerîm'i ve Hz. Peygamber'i en iyi şekilde anlamaya çalışması gibi vasıfları sayesinde Allah Resûlü'nün yanında müstesna bir mevki kazandı.

5-Genel olarak Müslümanların, din kardeşliğinden doğan toplum ve millet birliğini yıkmak, İslâm toplumundaki dayanışmayı sarsmak.¹² Bunda kısmen de olsa başarılı oldukları söylenebilir. Örneğin Hz. Ebû Bekir, Mıstah b. Üsâse'ye önceden vermiş olduğu nafakayı bu olay üzerine vermemeye yemin etmiş; ancak Allah'ın ikazı üzerine yemininden vazgeçtiği gibi önceki uygulamasına da devam etmiştir.

İfk Olayının Hz. Peygamber Üzerindeki Olumsuz Etkileri

Hiz. Peygamber de bir insan olarak, eşine yapılan bu iftiradan dolayı rahatsızlık duyuyordu. Bunun da ötesinde yolunu aydınlatmasına alışkın olduğu vahyin gecikmesinin kahredici yalnızlığını yaşıyordu. Eşinin suçsuzluğuna dair pek çok bulgu elde etmesine rağmen yine de şüpheden kurtulamıyordu. Olay, Medine'de gitgide yayılıyordu. Şüpheli kırmaya, eşinin suçsuzluğuna dair alametlere inanmaya muvaffak olamıyordu. Çünkü o, her şeye rağmen bir insandı. O da, yuvasına dokunulmasına rıza göstermeyen, ancak kalbine düşen küçük şüphenin doğurduğu rahatsızlığı hisseden ve kesin bir delil bulamadığı için de bunu söküp atamayan dürüst insanlar gibiydi.¹³

Bütün bu zorluklara rağmen Hz. Peygamber, olaya akli selim ve sağduyu ile yaklaştı. Eşine karşı objektif

davranmayı elden bırakmadı. Sadece gerçeğin ortaya çıkmasına yardımcı olması düşüncesiyle Hz. Âişe hakkında sahabelerden bazılarıyla istişâre yaptı. Hiç şüphesiz Hz. Peygamber bununla, bir grup insanın kendi ailesi hakkında yaptıkları bu iftiraya gerçek Müslümanların destek vermemelerini sağlamayı, kendisini ve ailesini kamuoyu karşısında temize çıkarmayı amaçlıyordu. Çünkü eşine yapılan bu çirkin eylem, başka zaman, başka bir Müslümana da yapılabilirdi. Hz. Peygamber'in mescitte yaptığı iftira edenleri şikayet konuşması, kendisine destek arama ve bundan sonra böylesi bir eylemin Müslümanlar arasında bir daha gerçekleşmemesini sağlamaya yönelikti.

İfk Olayına Karışanlar ve Hâdisenin Sonuçları

Hz. Âişe, Allah'ın kendini aydınlığa çıkaran âyetler indireceğini düşünmemişti. Ancak olay,-Âişe'nin belirttiği gibi-yalnızca kendisini ilgilendiren basit bir olay değildi. İfk Olayı, yalnızca Âişe'ye atılan bir iftira olmayıp, Resûlullah'ın şahsında İslâm'a yönelik bir saldırı idi. Bu yüzden Allah, bu iftira hakkında hüküm vermek, düzenlenen tuzağı bozmak ve bütün bu olayların arkasındaki, kendisinden başka kimsenin bilmediği hikmetleri bildirmek için âyetlerini indirmiştir.

Bu olayı gerçekleştirenler elbette ki bir veya birkaç kişi değildi. Onlar, aynı amaç etrafında toplanmış bir gruptur. Abdullah b. Übeyy bu olayın elebaşısıdır. Tuzaklarını bu sefer, Müslümanların içerisine kurdular. Buna aldananlar arasında Mıstah b. Üsâse,¹⁴ Peygamber'in şairi olarak bilinen Hassân b. Sabit¹⁵ ve Hamne bnt. Cahş¹⁶ gibi Müslümanlar da vardı.¹⁷ Fakat gerçekte işin düzenleyicileri, Kur'an'ın tabiriyle bir "güruh" (usbe) idi. Başlarında ise, Hz. Âişe'nin de belirttiği gibi Abdullah İbn Übeyy bulunuyordu. O, meydana kendisi çıkmak yerine, iyice güvendiği adamları arasında fitneyi yaymaya çalışıyordu.¹⁸ Bu olay, öylesine maharetle yayılmıştı ki, bir ay boyunca Medine kamuoyunu meşgul etti. Âyetler, olayın büyüklüğünü ifade etmek için öncelikle bu gerçeği, İslâm'a ve Müslümanlara kötülük yapmaya çalışan bu topluluğu açıklayarak başlamaktadır. Ardından da Müslümanları, bu olayın sonuçta kendi-

Kur'an, ölçülerin kaybolduğu, kıstasların bozulduğu, değerlerin yara aldığı ve prensiplerin yok olduğu bu dönemin manzarasını açık bir şekilde tasvir etmektedir.

lerinin hayrına olacağı konusunda tatmin etmektedir.¹⁹ Peki hangi yönlerden hayırlı olmuştur?

İfk Olayı, Resûlullah'ın ve onun ailesinin şahsında İslâm'a karşı tuzak kuran İslâm düşmanlarının hem tuzaklarını, hem de kimliklerini ortaya çıkarmaktadır. İşte bu yüzden söz konusu olay, pek çok sıkıntıları beraberinde getirmesine rağmen sonuç itibariyle Müslümanlar için hayırlı olmuştur. Yine bu olay, İslâm toplumuna kazfın haram kılınmasının ve kazf yapanlara Allah'ın farz kıldığı had cezasının uygulanmasının gerekliliğini ispat etmesi açısından hayırlı olmuştur. Çünkü söz konusu olay, insanların, masum kadınlara iftira atma hususunda serbest bırakıldıkları takdirde, İslâm toplumunun içine düşeceği tehlikenin boyutlarını gözler önüne sermektedir. Bu iftiracılar, asla sınır tanımamaktadırlar. Toplumdaki en değerli insanlara kadar ulaşabilmektedir. Toplumun değer yargıları tamamen ortadan kaldırılmaya çalışılmaktadır. Diğer taraftan böylesi bir olaya kalkışmakla toplumda istikrarın yerine, kaosun hakim olması amaçlanmaktadır. İşte bütün bu tehlikeleri beraberinde getiren böyle bir olay karşısında Müslüman toplumun takip edeceği metodu sunması açısından; ayrıca Âişe'nin berâeti, konumunun yükseltilmesi, Allah katından mükafatla müjdelenmesi, müminlere öğüt ve müfterîlere ceza ve toplumun benzer durumlarda duyarsız kalmaması uyarısı açısından Kur'an'ın tabiriyle hayırlı olmuştur.²⁰

İfk Olayında Müslümanların Takındıkları Tavrı

"Keşke bunu duyduklarında mümin erkekler ve mümin kadınlar kendi aralarında hüsnü zanda bulunarak, sübhanallah! Bu apaçık bir iftiradır deselerdi ya!.."21 Allah'ın müminlerden yapmalarını istediği şey, bu idi. Yani hüsnü zanla yaklaşım olayı kabullenmemektir. Çünkü böylesi bir olay, ispat edilmediği için en doğrusu, onun iftira olduğunu, yalan olduğunu söylemektir. Bu, ister Peygamber'in eşi olsun, isterse sıradan herhangi bir sahabenin hanımı olsun fark etmez. Çünkü her iki halde de, iftira bir insana yapılmaktaydı. Ebu Eyyûb Halid b. Zeyd el-Ensârî ve hanımı, vahyin istediği tutumu sergilemişlerdir. Ebu Eyyûb'a eşi Ümmü

Eyyûb, Âişe için söylenenler hakkında ne düşündüğünü sordu. Ebu Eyyûb, bunun bir yalandan ibaret olduğunu söyledi. Ardından Ebu Eyyûb "Sen olsaydın böyle bir hareketi yapar mıydın ey Ümmü Eyyûb? diye sordu. Ümmü Eyyûb ise, kesinlikle böyle bir şey yapmayacağını belirtti. Bunun üzerine Ebu Eyyûb, "Vallahi, Âişe senden çok daha hayırlıdır." dedi.²²

İşte bu rivâyetten bazı Müslümanların kendi vicdanlarına dönüp nefis muhasebesi yaptıklarını ve buradan da Allah'ın istediği sonuca ulaştıklarını görmekteyiz. Çeşitli olaylara karşı takip edilecek metotta, Kur'an'ın istediği ilk adım budur. Yani içten vicdânî bir delil bulma adımdır. İkinci adım ise, Kur'an'ın da ifadeyi açık bir delil ile olayı ispat etmektir.²³ En yüksek makamlara kadar uzanan bu büyük iftira olayı, böyle basit bir şekilde geçirilmemeli, dayanaksız ve delilsiz olmasına rağmen rahatça yayılmamalıydı. İşte Kur'an'ın insan şahsiyetine verdiği değer budur. Vele ki yapılmış da olsa, ilk etapta, ispatı mümkün olmadıkça kesinlikle bühtanda bulunulmamalıdır. Çünkü olayın ispatı istenmemiş olsaydı, buna benzer olayların ardı arkası kesilmez ve önüne gelen bir başkasına iftira atabilirdi. Halbuki Kur'an'a göre ileri sürdükleri bir iddiayı ispat edemeyenler, bizatihi yalancılar olarak nitelendirilmektedir. Bununla da kalınmayıp yalancılıkla itham edilen bir insanın artık söyleyeceği sözlere itibar edilmeyecek, şahitlikleri kabul görmeyecektir. Bu da, doğal olarak onların, toplumdan soyutlanmalarını gerektirmektedir.

Bazı Müslümanlar, İfk Olayı'nda bu iki adımdan da, meseleyi kalbe arz edip vicdana danışmak ile şahit getirerek ispatlama adımlarından uzak kaldılar. İftiracıları, Hz. Peygamber'in namusu hakkında diledikleri gibi ileri geri konuşmakta serbest bıraktılar. Burada aklımıza şöyle bir soru gelmektedir: Neden Peygamber ve Ebû Bekir, bunu daha ilk günde reddetmedi ve neden olaya bu kadar önem verdiler? Cevap olarak şunu söyleyebiliriz: Koca ve babanın durumu, diğer insanlarınkinden farklıdır. Her ne kadar hiç kimse bir kadını

kocasından daha iyi tanıyamazsa da, karısı suçlandığı zaman ne olursa olsun, koca zor duruma düşer. Bunu iftira olarak hemen reddetse bile, suçlayanlar dinlemezler. Üstelik, kadının zeki olduğunu ve faziletli ve takvalı görünerek kocasını kandırdığını söylerler. Anne-babanın karşı karşıya kaldığı durum da bundan farksızdır. Yoksa ne Peygamber, ne de Âişe'nin ailesi, kızları hakkında kesinlikle hayırdan başka düşünmüyorlardı. Hatta Peygamber, halka yaptığı şikayet konuşmasında, eşi ve iftiraya bulaştırılan Safvân hakkındaki düşüncesini, açık bir biçimde belirtmişti.

Eğer Allah'ın lütfu olmasaydı, Müslüman toplumunun tamamına büyük bir bela dokunacak dereceye gelmişti.²⁴ Bu olay, sonuçta büyük bir azabı gerektirmekteydi. Resûlullah'a, eşine ve hakkında hayırdan başka bir şeyin bilinmediği sahâbiye çektilen acıdan dolayı, eğer Allah'ın acıması olmasaydı büyük bir ceza gerekliydi.

Kur'an, ölçülerin kaybolduğu, kıstasların bozulduğu, değerlerin yara aldığı ve prensiplerin yok olduğu bu dönemin manzarasını açık bir şekilde tasvir etmektedir.²⁵ Bu olayda da görüldüğü gibi, bir basitlik, alaya alma, utanmazlık, en büyük ve en tehlikeli işleri bile lâkayt ve dikkatsiz bir şekilde ele alma söz konusudur. Söylediklerini düşünmeksizin, incelemeksizin hatta bu sözü akıllarının kenarına bile yanaştırmaksızın, kafalarında ölçüp biçmeden, kalplerine danışmadan birbirlerine aktarıyorlardı. Halbuki onların bu olay karşısında yapmaları gereken şey, onu konuşmamak ve bunun bir yalandan ibaret olduğunu söylemekti.²⁶ Allah, Müslümanları bir daha bu tür işlere kalkışmamaları konusunda uyararak, çağlar boyu geçerli olacak kanununu

yürürlüğe koymaktadır.²⁷ Bunun anlamı şudur: Eğer böyle bir işe kalkışır ya da katılırsanız, imanınız artık tehlikededir. Bu yüzden böyle bir olayı meydana getirmek, ya da münafıklar tarafından oluşturulan böylesi bir iftirada kesinlikle yer almamanız gerekmektedir.

Bu hadiseden çıkarabileceğimiz sonuçları şu şekilde özetleyebiliriz:

Hız. Peygamber için de bir imtihandı. O, alelacele hanımına gidip ithamda bulunmuyor ve ona eziyet etmiyordu. İnsanın öfke, ya da şüphe anında yapacağı kötülükleri yapmıyordu. Aksine o, bu öfkesi anında bile eşinin suçsuz olacağı görüşüne meylederek öfkesini tutup sabrediyordu. Bu açıdan da evli erkekler için güzel bir örnektir.

Masum insanların kişiliğini zedeleyecek, yuvaları ve aileleri yıkacak aslı astarı olmayan haberler yaymak, yayıldığında da ispat edilmediği takdirde ona katılmamak; ihtiyatî yaklaşmak ve iyi niyet beslemek gerektiği sonucunu çıkarmaktayız. Aksi halde toplumda fitne ve fesat çıkacaktır. Aileler yıkılacak bunun sonucunda da sorunlu nesiller yetiştirilecektir.

İfk Olayı, vahyin ilâhî oluşunu, bunda Peygamber'in hiçbir katkısının bulunmadığını; bunun yanında Peygamber'in gaybı bilmediğini de açıkça ortaya koymuştur. Eğer Peygamber gaybı bilmiş olsaydı bir ay boyunca o sıkıntıları yaşamaz, başkalarına da yaşatmazdı. Bir başka deyimle söz konusu olay, Peygamber'in insanî yönünü bir kez daha hatırlatmaktadır.

Söz konusu olay, münafıkların ne derece tehlikeli olduklarını göstermektedir. Mekke'de yaklaşık 13 yıl yaşayan Hz. Muhammed, düşmanı olan Mekkelilerden böyle bir davranış görmemiştir. Yapacakları düşmanlıkları açıkça yapmışlardır. Ancak münafıkların ne zaman, nerede ve nasıl bir düşmanlık yapacaklarını kestirmek mümkün değildir. Fırsatını buldukları an her olayı kendi çıkarlarına değerlendirecekleri sonucunu çıkarmaktayız.

İfk Olayı, iftiraya uğrayanın yakınlarının iftira atılmasına nasıl davranması gerektiğini göstermektedir. Tıpkı Hz. Peygamber ve Âişe'nin ebeveyninin davranışlarında olduğu gibi. Öncelikle yakınlarının olaya objektif yaklaşımları, düşmanca davranmamaları gerektiğini öğrenmekteyiz.

İnancın değişik şekilde denenmesi söz konusudur bu olayda. İmanı güçlü olan insanların İfk Olayı'na Kur'an'ın istediği gibi yaklaştıklarını, diğerlerinin ise bir takım nedenlerden dolayı böylesi bir olayı yayararak münafıklara destek olduklarını ortaya koymaktadır. Bu da, ashab da olsa insan olmaları sonucunda onların da yanlış yapabileceklerini, masum olmadıklarını göstermektedir.

Bu hadise, istişarede görüş belirtenler başta olmak üzere Hz. Âişe ve Safvân b. Muattal için bir imtihandır. Olaya hiç katılmayanlar için de bir imtihandır. Onlar da bu imtihanda başarısız olmuşlardır. Sebebi ise, olaya duyarsız kalmaları, münafıkları cesaretlendirmeleridir. Kur'an'ın isteği üzere tavır sergileyenler, imtihanı başarmış; münafıkların yaydığı iftiraya katılanlar ise, başarısız olmuşlardır. Hz. Âişe, bu olayda öncelikle yalnız kalma teh-

likesiyle baş başa kalarak imtihandan geçmiştir. Bağırıp, çağırılmamış, durumunu tam bir teslimiyet içerisinde Rabbine havale etmiştir. Allah'a olan güçlü imanı sayesinde temize çıkmasını sadece Allah'tan beklemiştir. Bu hadise, Hz. Peygamber için de bir imtihandı. O, alelacele hanımına gidip ithamda bulunmuyor ve ona eziyet etmiyordu. İnsanın öfke, ya da şüphe anında yapacağı kötülükleri yapmıyordu. Aksine o, bu öfkesi anında bile eşinin suçsuz olacağı görüşüne meylederek öfkesini tutup sabrediyordu. Bu açıdan da evli erkekler için güzel bir örnektir. ■

D İ P N O T L A R

1. Nür, 24/23.
2. İbn Hişam, es-Siretü'n-Nebeviyye, thk. Muhammed Mahmud vdğ, Kahire 1996, II, s. 263; İbn Sa'd, et-Tabakâtü'l-kübrâ, Beyrut 1985, II, s. 63-65.
3. İbn Sa'd, II, s. 63; Muhammed Ebu Şühbe, es-Siretü'n-Nebeviyye fi dav'i'l-Kur'an ve's-Sünne, Beyrut 1992, II, s. 252.
4. el-Mevdûdî, Tefhimü'l-Kur'an, çev. Komisyon, İstanbul 1996, III, s. 447.
5. Bakara, 2/156.
6. Yûsuf, 12/18.
7. Nür, 24/11.
8. İbn Hişam, II, s. 271-276; Zebidî, Sahih-i Buhari Muhtasat Tercid-i Sarîh Tercümesi, çev. Kamil Miras, Ahmed Naim, Ankara 1982, s. 73-91; İsmet Ersöz, "Kur'an'da İfk Olayı", Diyanet Dergisi, (1988), XXIV, s. 155-164; Mustafa Fayda, "Âişe", DİA, İstanbul 1995, II, s. 201-205.
9. Mevlana Şibli, Asr-ı Saadet, çev. Ömer Rıza Doğrul, Osmanlıca'dan çev. Zeki Mollamehmedoğlu, İstanbul 1974, III, s. 316.
10. Şibli, III, s. 313.
11. Hz. Âişe'nin ilmi yönü hakkında geniş bilgi için bkz. Şibli, III, s. 370-420.
12. Şibli, III, s. 316.
13. Fıkhu's Siyre, M. Said Ramazan el-Bütî, çev. Ali Nar-Orhan Aktepe, Gonca Yayınevi, İstanbul, 1992, s. 301-309.
14. Mistah'ın bu işe girişmesine, doğrusu bir anlam veremekte zorlanıyoruz. Çünkü Mistah'ın, ne Âişe'ye karşı, ne de Safvân'a karşı herhangi bir hoşnutsuzluğundan bahsedilmez. Üstelik Mistah, kendisine yardım eden, sürekliliği bulunan bir insanın kızına yapılan bu iftirayı yayma eylemine katılmıştır. Bunun bir kişilik zafiyetinden kaynaklanmış olabileceğini düşünmekteyiz. Algül'e göre ise, Mistah'ın bu olaya katılmasının nedeni, "Ebu Bekir'in mâlî desteğiyle hayatını sürdürmenin verdiği hissi reaksiyondur." Hüseyin Algül, "İslâm Tarihinden Örneklerle İftira Olayına Tahlihi Bir Bakış", U.Ü. İFD, (2000), Sayı: IX, s. 135.
15. Hassân'ın, bu iftira hadisesine katılmasına gerekçe olarak, Safvân ile aralarının açık olduğu, dolayısıyla onun aleyhinde propaganda yaptığı belirtilmektedir. Algül, agm., s. 135. Hassân, daha sonraları uzun bir kaside ile Hz. Âişe hakkında aşırı gidip hataya düştüğü için ondan özür dilemiştir. Şiirinde Âişe'nin ifteti ve vakar sahibi oluşunu, asil ve şerefli bir soydan geldiğini, Allah'ın onu her türlü kötülükten temize çıkardığını ve kendisinin iftira olayına katılmasından dolayı son derece pişmanlık duyduğunu dile getirmektedir. Hasan İbrahim Hasan, Siyasi-Dini-Kültürel-Sosyal İslâm Tarihi, çev. İsmail Yiğit-Sadreddin Gümüş, İstanbul 1987, I, s. 170.
16. İbn Sa'd, VIII, s. 241; İbn Abdilber, el-İstiab fi ma'rifeti'l-ashab, Beyrut 1328, IV, s. 287; Mehmet Aykaç, "Hamne bnt. Cahş", DİA, İstanbul 1999, XV, s. 497. Hamne'nin bu olaya girişmesinde kız kardeşi Zeynebe, Peygamber'in yanında diğer eşlerine karşı kardeşinin konumunu yükseltmek düşüncesiyle yardım etmek istemesi sebep olmuş olabilir. Algül, agm. s. 135; Fayda, "İfk Hadisesi", XXI, 508; Şibli, III, 314.
17. Belâzürî, Ensâbü'l-esrâf, thk. Süheyl Zekkâr vdğ., Beyrut 1996; I, s. 425.
18. el-Bütî, age., s. 311.
19. "„Bunu kendiniz için bir şer zannetmeyiniz. Bilakis o sizin için hayırlıdır.. Nür, 24/11.
20. Muhammed Ali es-Sâbüni, Safvetü't-tefasir, İstanbul 1987, II, 328.
21. Nür, 24/12.
22. İbn Hişam, II, s. 276.
23. "Onların aleyhine dört tane şahit getirmeleri gerekmez miydi? Mademki şahitleri getiremediler, o halde onlar, Allah katında yalancılann tâ kendileridir." Nür, 24/13.
24. "Eğer Allah'ın size dünyada ve ahirette merhameti ve fazlı olmasaydı, içine daldığınız bu yaygaradan dolayı size büyük bir azap gelirdi." Nür, 24/14.
25. "O zaman siz onu dillerinize dolarmıştınız. Hakkında bilginiz olmadığı bir konuyu konuşuyordunuz. Bunu basit bir iş zannediyordunuz. Halbuki o, Allah katında çok büyük bir günahtır" Nür, 24/15.
26. "Keşke onu duyduğunuzda, bu konuda konuşmamız bize uygun değilirdi, sübhanallah! Bu büyük bir iftiradır deseydiniz." Nür, 24/16.
27. "Allah Teala, eğer müminlerdenseniz, bunun benzeri durumlarla dönmeyen için size öğüt veriyor.. Nür, 24/17.

İFFET; TOPLUMSAL DEĞER Mİ TOPLUMSAL TÖRE Mİ?

Mazhar BAĞLI*

Değerler, yalnızca bir grup üyesinin belirli önermeleri kabul etmesi değildir, aynı zamanda her bir üyenin sosyalleşme sürecinde söz konusu kriteri içselleştirerek kişisel bağlılığı haline getirmesidir.

□ Sosyoloji disiplini açısından toplumsal değerler; bireylere, gruplara, hedeflere ve sosyo-kültürel nesnelere toplumsal ortak bakış tarafından verilen önem üzerindeki kriterlere dayandırılarak tanımlanabilirler. Bu noktadan hareketle değer; özel eylemleri ve amaçları yargılamada temel bir standart sağlayan ve bir grubun üyelerinin güçlü duygusal bağlılıklarıyla oluşmuş soyut, genelleştirilmiş davranış prensipleri olarak tanımlanabilir. Buna göre değerler, yalnızca bir grup üyesinin belirli önermeleri kabul etmesi değildir, aynı zamanda her bir üyenin sosyalleşme sürecinde söz konusu kriteri içselleştirerek kişisel bağlılığı haline getirmesidir. Çünkü değerler, sosyal normlar içinde daha özgül (specific) ve somut davranışın genelleştirilmiş standartlarını sağlar. Toplumsal yapıyı teşkil eden temel yapı taşları olan kurumların hepsi kendine ait değerler taşır. Bu kurumlar (aile, eğitim, din, vb.) değerlerin benimsenmesinde, yaşatılmasında, yaygınlaştırılmasında ve bir sonraki kuşağa aktarılmasında önemli roller üstlenirler. Bunu yaparken değerleri kavramsal ifadelerle somutlaştırırlar. Ayrıca, bir toplumda değerlerin ifade edildiği temel mekanizmalar, kişinin üstlendiği sosyal rollerdir. Bu roller de toplumun tabakalaşma sistemi ile sosyal yapıyı oluşturan sosyal süreçlerle yakından ilgilidir. Diğer yandan bir toplumdaki iyi-kötünün belirlenmesi, ideal düşünme ve davranma yolları değerler tarafından oluşturulur. Böylece bir toplumda toplumsal kontrolü sağlayan 'sosyal kontrol ve ödüllendirme araçları'nın tümü değer kaynaklıdır. Bu değerlerin kaynağı, sosyal kişinin dışındadır. Bu cümleden hareketle ahlâkın kaynağına dair var olan o kadim tartışmaya girmeden belirtmek gerekir ki Müslüman bir toplum için ahlâkın kaynağının din olduğu konusu adeta "akâdevî" bir zorunluluktur. Epistemolojik bir gerekliliktir.

Semavî dinler açısından insan hem iyiliğin hem de kötülüğün bilgisine sahiptir. Hangisini tercih edeceğini belirleyen irade, bütün insanlara âdil olarak bahşedilmiştir. Vicdan verili bir hissiyattır. Sonradan kazanılabilen bir duygu değildir. Fitrî olanı tercih etmenin doğallığı potansiyel olarak insanı "pozitif" bir konuma oturtur. Ancak inanç bu pozisyonu hem daha dinamik kılar hem de daha güçlü bir hale getirir. Bir başka ifade ile ahlâkın varlığı fitrîdir/tabiiidir ancak onu dinamik kılan inançtır, imandır.

Kişi Dışı Bir Değer Dünyası Mümkün mü?

Ahlâk ya da toplumsal değerler kişilerin tek tek oluşturabildiği bir mekanizma değildir; çünkü kişilerin kontrol edemeyeceği büyüklükte bir yapıdan söz edilmektedir. Ama

aynı zamanda kişilerle birlikte var olan bir kurumsal işleyiş de sahiptir. Belki de işi karmaşık hale getiren bu özelliktir. Değerler, toplumun sosyo-kültürel öğelerine anlam veren temel kıstaslardır. Sosyal kişi ve bu kişinin davranış örüntüleri toplumsal incelemelerin başlangıç noktasıdır. Kültürel öğeleri göz ardı eden hiçbir model, bugün yaşamakta olduğumuz sosyal süreçleri açıklama şansına sahip olamayacaktır. Bir diğer anlatımla, ekonomik, siyasî ya da sosyal bir probleme getirilen makro düzeydeki yapısal değişkenlere göre ayarlanmış bir model önerisi, bu modelin objesi olan sosyal kişilerin rasyonel tercihlerinin hangi kültürel bağlamda ortaya konulduğunun tespit edilmesini mümkün kılmayacaktır. Herhangi bir olgunun içinde yer aldığı kültürel çerçeve ve bu çerçevedeki inançlar, değerler, normlar ve tutumlar, anlaşılmadan o toplumun gerçekliğinin anlaşılabilmesi mümkün değildir. Bu çerçevede Müslüman dünyada var olan her ahlâkî ilkenin, toplumsal değer ve düşüncenin İslâm üst başlığında insan haysiyet ve onuru çerçevesinde ele alınması gerekir. Var olan kimi geleneksel uygulamalar ile İslâm düşüncesinin hedeflediği ilkeler arasında bir paralellik kurulsa bile, hangi niyet ve düşünce ile gerçekleştiği konusu son derece önemlidir. Sözelimi töre ve namus cinayetlerinin İslâm'ın öngördüğü temel ahlâk ilkeleri ve cezalar ile örtüşen bir yönü bulursa dahî bireyin bu cürmü işlemesine cevaz verebilecek bir imâ dahî yoktur. Bunun temel sebebi kamu adına yerine getirilecek olan cezâî işlemler hiçbir gerekçe ve niyet ile bireylere devredilemezler. Zina konusunda çerçevesi çizilmiş olan günahın işlendiğine ilişkin "şehadetin" pratik imkânsızlığı da esas olarak buna işaret eder. Burada asıl dikkat edilmesi gereken konu şudur: İslâmî referanslarla asla onaylanmayan bir eylemin uygulanmasına karşı duruşumuz, var olan bir "değeri" bertaraf edecek bir yolu açmamalıdır. Bir başka ifade ile namus adına cinayetlere karşı duruşumuz, namus ve iffet konusunu da rafa kaldırmamız anlamına gelmemelidir. Bugün Türkiye'de bu cinayetlere karşı yürütülen çalışmaların kimisi bu yönde imâlar içermekte ya da bu değerleri küçülten, hafife alan bir yaklaşımı teşvik edebilmektedirler. Unutmamak gerekir ki İslâm açısından buyurulmuş olan değerlere karşı kişisel ya da toplumsal kaygılarla özel bir tavır içinde olunması onaylanabilir bir durum değildir.

İslâm'da Hayâ ve İffet

Kur'ân-ı Kerim'de, Bakara sûresi 273. âyette; "(İnfaklarınız ve sadakalarınız) kendilerini Allah yoluna adanmış, bu se-

bepile yeryüzünde kazanç için dolaşamayan fakirler için olsun. Onların durumunu bilmeyen kimseler, iffetlerinden dolayı onları zengin zanneder. Sen onları simalarından tanırsın. Çünkü onlar yüzüzlük ederek istemezler. Yaptığınız her hayrı muhakkak Allah bilir.” diye buyrulmuştur. Kasas sûresi 25. âyette ise Hz. Şuayb’ın kızlarından birinin hayâ ile yürüyerek Hz. Musa ile konuşması anlatılmaktadır. “İkisinden biri, hayâ ederek ona geldi: ‘Muhakkak ki babam, bizim sürümüzü sulamandan dolayı bir ecirle mükâfatlandırmak için seni davet ediyor.’ dedi. Ve Musa ona geldiği zaman hikâyesini anlattı. İhtiyar adam: ‘Korkma! Artık sen, zalimler kavminden kurtuldun’ dedi”. A’râf sûresi 26. âyette de: “Ey Adem oğulları! Size ayıp yerlerinizi örtecek giysi, süslenecek elbise

yarattık. Takvâ elbisesi... İşte o daha hayırlıdır. Bunlar Allah’ın âyetlerindedir. Belki düşünüp öğüt alırlar (diye onları indir-di).” Ki bu âyette ifadesini bulan “libasü’t-takvâ” (takva elbisesi), insanın yaratılıştan sahip olduğu, onun ruhunu bezeyip ahlâkını koruyan “hayâ” anlamında tefsir edilmektedir.

Yukarıda zikredilen âyetlerden hareketle iffetin, hayânın ve utanmanın insanda fitren olarak var olan duygular olduğu söylenebilir. Bu duygulara sahip olan insan yaratıcıyı da hep zikrinde saklayacaktır. Ki bu durum aslında bahsi geçen soyut duyguların somutlaşma pratiğinin biçimine de işaret etmektedir.

Yoksul olduğu halde kimseden bir şey istemeye tenezzül etmemek-

ten tutun, izzet-i nefisini korumaya, zinadan giyime kadar bir dizi alanı kapsayan bir duruşun ifadesi olarak iffet ve hayâ değerlidir. Ancak bunlar adına işlenen cinayetler söz konusu değerleri aşağılamayı ya da hayatımızdan kovmayı gerektirmemelidir. Bugün “namus” ve “cinayet” ikileminin yaşanmasına neden olan asıl sorun da buradan kaynaklanmaktadır. Esasında yapılan akademik çalışmalarda namus, tutku, kıskançlık, aşk ve töre cinayetlerini sadece tek bir faktörle açıklamanın mümkün olmadığını göstermektedir. Dinî inancı güçlü olanlarla zayıf olanların konuya yaklaşım ve değerlendirmelelerinin farklılık arz etmediği bir yapının varlığı konuyu daha üst bir ekseninde ele almayı gerektirdiği söylenmektedir.

Yine Kur’ân-ı Kerîm’de,

Enbiyâ sûresi 91. âyette “Ve o (Hz. Meryem), ırzını korudu. O zaman Biz, ruhumuzdan onun içine üfledik. Onu ve oğlunu, âlemlere âyet (ibret) kıldık.” buyrulmaktadır. Buna karşın O, “Keşke bu iş başıma gelmeden öleydim, adı sanı unutulup gitmiş biri olaydım.” diyerek, Hz. İsâ’nın babasız doğumunu diline dolayanlara karşı üzüntülerini dile getiren “iffetli” bir kadın olmuştur.

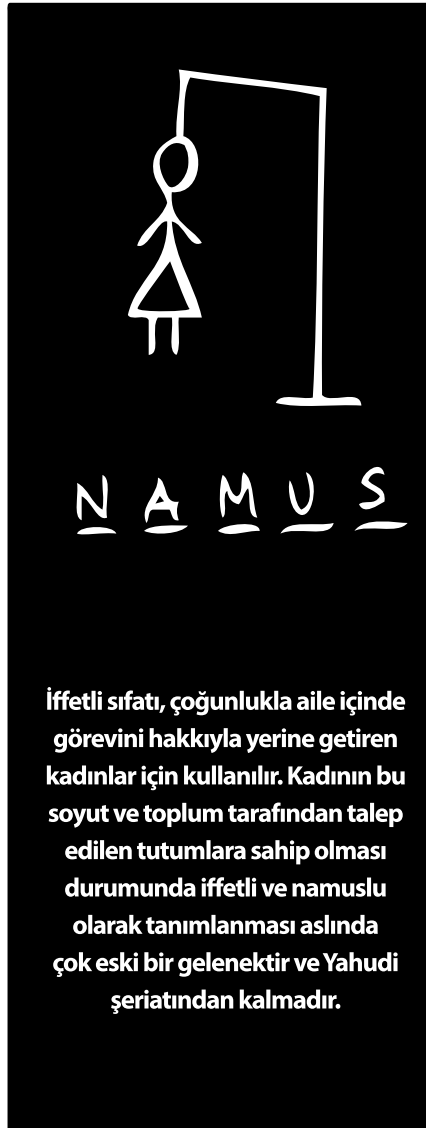
İffet kelimesi namustan daha farklı olarak gayri meşru ilişkiden sakınmak ve aynı zamanda da böyle bir duruma yol açan fiil ve hareketlerden utanmak olarak tanımlanabilir. Kişinin özellikle de kadının sadakati, misafirperverliği, dürüstlüğü, fedakârlığı gibi doğrudan tutum ifade eden bir anla-

İffet kelimesi namustan daha farklı olarak gayri meşru ilişkiden sakınmak ve aynı zamanda da böyle bir duruma yol açan fiil ve hareketlerden utanmak olarak tanımlanabilir. Kişinin özellikle de “kadının” sadakati, misafirperverliği, dürüstlüğü, fedakârlığı gibi doğrudan tutum ifade eden bir anlama sahiptir.

ma sahiptir. Kelime anlam itibarı ile tutum içermekle beraber bir davranışla tanımlanma eğilimi daha fazladır. Esasında tutumların dil ile ifade edilmesinin ciddi bir sorun olduğu dilbilimcilerin de üzerinde tartıştıkları temel konulardan birisidir sanırım.

İffetli sıfatı, çoğunlukla aile içinde görevini hakkıyla yerine getiren kadınlar için kullanılır. Kadının bu soyut ve toplum tarafından talep edilen tutumlara sahip olması durumunda iffetli ve namuslu olarak tanımlanması aslında çok eski bir gelenektir ve Yahudi şeriatından kalmadır. Geleneksel toplumlar da namusun en önemli göstergesi bekârettir. Bekâreti önemseyen geleneksel toplumlar onu namusun en somut göstergelerinden birisi olarak ele alırlar. Bundan dolayı da aslında gelenekselden moderne doğru evrilen her toplumda olduğu gibi bizim toplumumuzda da bekâret ile ilgili ciddi bir tartışma devam etmektedir. Bu durum, esasında namus veya iffetin bedensel boyutunun en görünür ve somut alanı olduğunu da gösterir ki namus cinayetleri de aslında uzun bir süreden beridir üretilen bu "beden felsefesinin" yansımasıdır. Beden ile auroyu farklılaştırmak gerekir burada. Auora daha çok bedeninin derinliğini veya mesajını imâ ederken namusun temsil edildiği beden ise duygulardan uzak bir beden olarak algılanmaktadır. Her ne kadar bu düzeyde bir ayırım yapmak kolay değilse de aslında bu konu sorunun en önemli referanslarından birisini oluşturur. Bedene yüklenen değer ve anlamlar ile ondan beklentilerdir asıl olan. Oysa beden temelde düşüncenin yansıma alanıdır. Bir başka ifade ile beden düşüncenin mekânıdır. Düşünceyi sınırlandırabildiği gibi onu derinleştirebilir de.

Sonuç itibarıyla evvelâ şunu söyleyebiliriz: Tüm toplumsal dinamikleri tekil bir olguya (dine) bağlayarak açıklamak da ilk dönem sosyologların heves ettiği bir yöntem

İffetli sıfatı, çoğunlukla aile içinde görevini hakkıyla yerine getiren kadınlar için kullanılır. Kadının bu soyut ve toplum tarafından talep edilen tutumlara sahip olması durumunda iffetli ve namuslu olarak tanımlanması aslında çok eski bir gelenektir ve Yahudi şeriatından kalmadır.

olmakla beraber artık fazla taraftar bulan bir yaklaşım değildir; çünkü toplumda kimi zaman hesap veya öngörülemezlik değişim dinamiklerinin de var olduğunu artık biliyoruz. Sadece iki boyutlu ölçümlerle toplumun tam olarak okunabileceği iddiası artık fazla gerçekçi değildir. İkinci olarak; dünyada diğer dinlere mensup topluluklarda da namus, iffet ve hayâ gibi değerler ve kavramlar bulunmaktadır. Bu söz konusu kavramların içeriğinin evrensel bir alana işaret ettiği anlamına da gelebilir. Esasında bireylerden bağımsız metafizik bir olgu olarak "toplumsal bir alanın" var olduğunu kabul etmek de toplumsal sorunların kaynağına inmeyi engelleyen bir tarzın oluşmasına dolaylı olarak neden olabilmektedir. Başka bir ifade ile içinde yaşanılan toplumdaki bireylerden bağımsız bir yapının varlığı sorunları "toplum dışı" veya "insan dışı" bir alana dahil etme eğilimini de beraberinde getirir. Bu ise söz konusu konulara/sorunlara ilişkin çözümleri irdeleyecek her tür çabayı önceden şartlandıran bir durumu doğurmaktadır. Kuşkusuz feodal yapıların, yoksulluğun ve geri kalmışlığın töre cinayetlerine olan etkisi inkar edilemez ancak her tür sorunu toplum dışı veya süper organik bir yapıya bağlayarak açıklamaya çalışmak sorunun temeline inmeyi de engelleyecektir. Tö-

renin toplum üstü bir alana ilişkin imâlar içinde barındıran bir yapısının olduğunu söylemek mümkün ancak bunun sosyolojik bir olgu olarak ele alınması ise toplumsal alandaki pratiklerle mümkün olacaktır. Belki de törenin toplumda nasıl dışsallaşıp somutlaştığı hangi pratiklerde kendisini ifade ettiği namus, iffet, fazilet, ar, şeref gibi kavramların neleri içerdiğini irdelemek için de insanların yaşayışlarını düzenleyen toplumsal alışkanlıklara ve bunlara kaynaklık eden değerlere bakmak gerekir. ■

K A Y N A K L A R

Bağlı, Mazhar ve Özensel, Ertan, Türkiye'de Töre ve Namus Cinayetleri, Destek Yayınevi, İstanbul, 2011.
Theodorson G.A., Theodorson A.G., A Modern Dictionary Of Sociology, Barnes And Noble Books, New York, 1979.

iran sineması'nda kadın temsili ve iffet

Aybala Hilâl YÜKSEL*

□ Bir sanat dalı olarak sinemanın iffetinden bahsedebilmek için sözü sanatın etik boyutundan açmak gerekiyor. Özgün bir üretimin “sanat eseri” olması için aranan ilk vasıf, kuşkusuz “güzel” olmasıdır. Peki, bu güzelliğin ölçüsü yalnızca göze hoş gelmesinden ibaret midir? Güzellik (estetik) ve iyilik (etik) birbirinden ayrılabilir kavramlar mıdır? Yani, ahlâka mugayir bir eylemin güzel bulunması mümkün müdür? Allah Teâlâ Hazretleri’nin el-Bed’ ism-i şerifinin bir tecellisi olarak gördüğümüz sanatın hüsnünü beş duyunun algıladığından ibaret düşünmek mümkün müdür?

Turan Koç -her ne kadar konumuz olan sinemayı kapsamı dışında bıraksa da- Müslüman coğrafyadaki sanat algısı ile alâkalı dikkat çekici tespitler barındıran İslam Estetiği kitabında, felsefenin estetik ve etiği ayrı başlıklar olarak tartışmasına itiraz eder. Kur’ân-ı Kerim’de “hayır” kelimesi ile “hasen” kelimesinin birbiriyle örtüşen manalarda kullanılıyor olması da temel dayanaklarından yalnızca bir tanesidir.¹ Müslüman sanatçının ürettiği, bir hüsn-i hat veya bir mimarî eserin güzel olduğu kadar doğru, doğru olduğu kadar da insanlığa faydalı olmasının gözetilmesi zarureti, çalışmasının vurgulanan en önemli tespitlerindedir.

Sinemanın iffetinden bahsedebilmek için sanat eserinin “etik” terazisinde tartılabilir olması gerekliliğine değinmiştik. Ancak giriştiğimiz sorgulamada, İslâm’ın -yani fitratın- şekillendirdiği bir “sanat” algısında “etik” değerlere uymayan bir eserin güzel olamayacağı ve dolayısıyla sanat eseri olarak değerlendirilmeyeceği ortaya çıkmış oldu. Bu bağlamda, iyi olana yaklaşmak ve kötü olandan sakınmak olarak da tanımlayabileceğimiz “iffet” mefhumu bir sanat eserinin, bir tablonun, bir şarkının, bir şiirin, bir caminin ve gayet tabii bir filmin olmazsa olmaz bir unsuru haline geldi. Bu noktada konudan biraz uzaklaşmak pahasına da olsa bir parantez açar ve sinema özelinde konuşursak; bir filmin “iffetli” veya “ahlâklı” olması ile ne kastedildiğini netleştirmekte fayda vardır. Meselâ filmde rol alan kadınların başlarını örtmeleri, erkeklerin sakal bırakması, filmde namaz kılınması, içki ve kumardan uzak durulması ve durmayanların başına tez zamanda musibet gönderilmesi nasıl değerlendirilmelidir? Bugün özellikle televizyon dizilerinde görmeye alıştığımız bu nevi üretimler ne yazık ki hayat dini olan

İslâm’ı şekli bazı unsurlara indirgeyen zihinlerimize de projektör tutuyor. Daha açık bir örnek vermek gerekirse kişi bir evladın annesine saygısızlık veya zulümde bulunmasının kötü olduğunu biliyor; ancak bu hikâyeyi kaleme alan senaristin Tanrı rolüne soyunup o evladı yargılamaya ve hatta cezalandırmaya; kısacası iyileri cennete kötülerini cehenneme göndermeye hakkı olmadığını bilmiyor. Tefekkürden yoksun kalınca, iffet adına yapılan bir işin dahî iffetten ne kadar uzaklaşabileceğini gösteren “ibretlik” işler ortaya koyuluyor. İş yapanın hudutlarını bilmemesi, dolayısıyla sadece ve sadece işi yaparken kullandığı malzemelere iffet kıyafeti giydirmesi türlü gülünçlüklere sebep oluyor. Tüm bunlar, kabın içinde sunulacak olan “şey” kadar, kabın şeklinin de önemli olduğunu açıkça gösteriyor.

Kötü örneği bir kenara bırakıp ideal ve arzulanan hakkında konuşmaya başlamanın vakti geldi de geçiyor. Yedinci sanat sinemanın, beş duyu içinde muhatap en kolay yakalayan, göze ve kulağa aynı anda hitap ediyor olması onu gerçek hayat tecrübesine çok yaklaştırır, haliyle tesirini arttırır. Belirli bir zaman dilimini yeniden canlandırma gücü sayesinde seyirciye üretilmiş bir “gerçekliği” tecrübe ettirir. Toplumda iffetin yalnızca kadınlıkla alâkalı bir erdem olarak algılanması yanlış dahî olsa genel kabullerin tartışmaya zemin oluşturmak açısından bir kolaylık içerdiği aşikârdır. Bu sebeple bu yazıda sinemanın iffetinin muhtemel pek çok görünümünden yalnızca biri olarak, kadını ve kadınlık hallerini güçlü bir sinema ve ince bir duyarlılıkla ele alan filmler üzerinde durmayı tercih ediyorum.

Bir İtiraz: İran Sineması

İran’da 1979 Devrimi ve sonrasındaki gelişmeler ülkedeki diğer pek çok mevzuda olduğu gibi sinemada da bir kırılma noktasıdır. Bugün rejime muhalif sanatçıların dahî hemfikir oldukları husus, yeni rejimin uyguladığı sansürün İran sinemasının yükselişinde hızlandırıcı rol oynadığıdır. Kısıtlamalar, imkânların zorlanmasına, yeni hikâyeleştirme yollarının keşfedilmesine vesile olmuştur. Pek çok unsurun açıkça gösterilmesinin, teşhir edilmesinin men edilmesinden sonra İranlı sanatçılar aynı durumu veya duyguyu dolaylı bir yolla anlatmaya, ima etmeye mecbur kaldılar. Ancak bu mecburiyet tam da sanat eserinde aranan sadeliği, örtüklüğü, dolaylılığı ve dahî katmanlılığı beraberinde

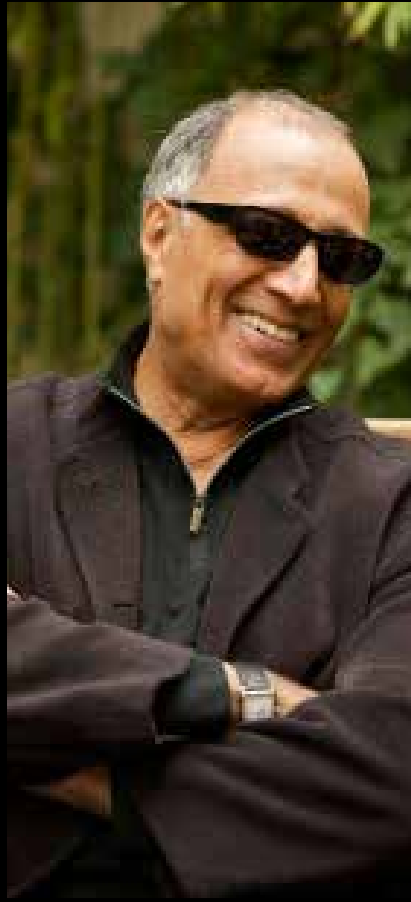
Kiyarüstemi

getirdi. Özellikle 90'lı yıllarda zirveye ulaşan İran sineması Hollywood etkisindeki yaygın film üretiminden farklı görünse de dünyanın her köşesinden seyirciye hitap edebildi ve beğeniyle karşılandı.

Örtülmüş ve incelmış anlatımın güzel bir örneği yönetmen Gholam Reza Ramezani'nin *Oyun (Bazi, 2005)* isimli filminde hayat buluyor. Filmdeki küçük kız çocuğu oyuncakları ile oynarken, bebekleri konuşturur ve çocuğun dilinden aile içi anlaşmazlıklar yeniden canlandırılır. Kocanın karısına, annenin çocuğuna gösterdiği sözlü veya fiziksel şiddet dolaylı bir anlatımla "gösterilmeden" gösterilir. Aileyi sarsan problemler, bu meselelerin toplumsal kaynakları veya yansımaları son derece sempatik bir kesitin içine gizlenir. Olumsuz durumun bu denli incelikle görselleştirilmesi şüphesiz seyirci üzerinde tantanalı bir kavga sahnesinin vereceği anlık dehşetten daha derin ve uzun süreli bir tesir bırakır. Verilen örnek İslâm ahlâkının temel taşlarından olan çirkinliği örtmek ve haksızlık karşısında sessiz kalmamak düsturlarının oldukça başarılı bir birleşimidir. Aynı zamanda kurmaca dahî olsa çizilen karakterlerin varlıklarına, hayatlarına, temsil ettiklerine ve insanlık onurlarına gösterilen itina ortadadır.

Kiyarüstemi Sinemasında Kadın

Abbas Kiyarüstemi yukarıda teşekkülüne çok kısa ca değindiğimiz yeni dönem İran sinemasının ve hatta dünya sinemasının ulaştığı zirve noktalardan birini temsil eder. Kiyarüstemi'nin filmlerinde belgesel ve kurmaca birbiri içinde kaybolur; hikâyeler değil hayattan kesitler anlatılır; filmleri "hayat gibi" olmaya çalışır, zira kıymetli olan odur; filmler nazik, sade ve mesafelidir; iddialı sözlerden kaçınır; ancak hemen yüzeyin altında güçlü bir duygu akar. Kiyarüstemi ile ilgili ilginç noktalardan biri 70'li yıllarda film çekmeye başladığı halde, 2000'lere kadar çektiği filmlerinde kadın karakter yoktur veya çok

sılıktır, görünmez. Buna rağmen İran kadınlarının toplumsal hayatta karşılaştığı sorunları anlatan *On (Deh)* ile 2002 yılında başlayan süreç *Şirin* (2008), *Aslı Gibidir (Copie Conforme, 2010)* ve *Sevmek Gibi (Like Someone in Love, 2012)* filmleri ile devam eder. Yönetmen son dönem filmlerinde kamerasını kadın ruhunun derinliklerinde inceliklerle dolaştırır.

On ayrı bölümden oluşan ve çizgisel bir ilerleme takip etmeyen *On* filminin tamamı bir araba içinde geçer. Film Tahran sokaklarında bir kadın şoförün arabasında yolculuk yapan farklı kadınlarla diyaloglarından ibarettir. Arabaya -yani film mekânına- inançla ilgili soruları olan bir genç kız, dindar bir yaşlı kadın, sevgilisinden ayrılmış bir kadın ve daha pek çok başka hikâyesi olan kadınlar dâhil olarak hayatlarından bahsederler. Neşenin, hüznün, öfkenin, aşkın dile geldiği bu konuşmalar içtendir; ancak söylenenler -ne de olsa- ilk kez karşılaşılan bir taksi şoförü ile paylaşılabilecek kadardır. Bu kısa yolculuklarda bir daha karşılaşmayacak olmanın rahatlığı ve yeni tanışıyor olmanın getirdiği saygı bir aradadır. Burada konumuz bağlamında önemli olan, yolcularına kulak veren şoför ile filmi seyreden seyirci arasında kurulan paralelliktir. Bir film, en nihayetinde bir yolculuktur. Daha mühimi; seyircinin yolcuların özel hayatlarına ancak bir yabancıyla paylaşılabilecek şekilde ve miktarda tanık olmasıdır. On yazının başında arz edilen sinemanın iffetinin bizatihi filmin kendisi ve kurduğu form ile alâkalı olması meselesinin somutlaştığı bir örnektir.

Yönetmenin bir diğer filmi *Şirin*, sinema tarihinde filmi seyreden ile filmde seyredilen arasındaki ayrılığın en aza ulaştığı filmlerden biridir. Filmin bir buçuk saatlik süresi boyunca sadece -seslerden anladığımız kadarıyla- bir melodram filmi izlemekte olan kadın yüzleri perdeye yansır. Yani seyirciler seyircileri seyrederek! Abbas Kiyarüstemi son derece sıra dışı bir film ortaya koymuş

le nouveau film de

**ABBAS
KIAROSTAMI**

117 visages. Un seul film.

SHIRIN

PROCHAINEMENT

www.m2.com

ve belki de ideal olanı başararak sinema perdesini bir aynaya dönüştürmüştür. Seyrettikleri “Şirin’in aşk hikâyesi için gözyaşı döken kadınların aslında kendi içindeki Şirin’e ağladığını” dile getiren film, bir filmin seyirciyle kurduğu ilişkinin mahiyetini de açıkça söylemiş olur. Mademki hayal perdesinde temaşa ettiğim “ben”den ibarettir, bu “ben”in var olduğu alanda hakkına riayet edilmesini beklemek de tabiidir. Bu sebepten tabir-i câize “iffetsiz” dediğimiz filmleri seyrettikten sonra hissedilen sınırları ihlal edilmiş, saldırıya uğranmışlık halinin sebebi de bu olsa gerektir.

Yıpranmış bir karı-koca ilişkisini “taklit” mefhumu eşliğinde tartışan Aslı Gibidir ve üniversite öğrencisi bir fahişe kadın hakkında olan Sevmek Gibi filmlerinde de yukarıda bahsedilen yaklaşımı gözlemlemek mümkündür. Yeni hikâyeleştirme yolları keşfedilse; ülkeler, insanlar, hikâyeler değişse de anlatıcının fikrî dayanakları sabittir. İnsan hayat sahnesinde kendisine hangi rol düşerse düşsün sadece insan olması itibarıyla kıymetlidir; sıfatı olumsuz olsa dahi zatı saygıya değerdir. Bu kıymete

“A CONCEPTUAL TOUR DE FORCE!”

— Marjole Dargis, THE LOS ANGELES TIMES

“A HYPNOTIC PORTRAIT OF A MODERN WOMAN'S LIFE IN IRAN AND A MINIMALIST WONDER THAT WILL AWE MANY.”

— Betsy Ervin, NEW YORK MAGAZINE

OFFICIAL SELECTION
CANNES FILM FESTIVAL

abbas kiarostami's

ten

ZEITGEIST VIDEO

hürmet göstermek ise ancak onu sevmek, güzelliklerini görmek ve kusurlarını örtmek ile mümkündür. Kiyarüstemi gerek kültürel birikimi gerekse sanatçı duyarlılığı ile bu değerleri içselleştirmiş ve onlara doğallıkla itina göstermiştir.

Sanatın ve sinemanın yaptığı var olana kıymet katmak değil, var olan kıymetin çeşitli tezahürlerini görünür kılmaktır. Sanatçı kendisine diğer insanlardan biraz daha fazla verilmiş beceriyi, yaratıcılığı ve idrakî kullanılarak ortaya bir eser koyar. Bu eser her ne kadar bir çalışmanın neticesinde ortaya çıksa da en nihayetinde içten doğan bir şeydir. Sanatçı şayet insan başta olmak üzere cümle mahlûkatla güzel, hakkâniyetli bir irtibat kurabildi ise bu güzelliğin ondan doğan esere de sirayet edeceği muhakkaktır. Her derdimizin devası Peygamber Efendimiz (s.a.v)'den öğrendiğimiz ahlâka uygun işler ortaya koymak isteyen bir sanatçının ve bizlerin öncelikli gayreti o ahlâk ile ahlâklanmak olmalıdır. Zira beşere ait olan tüm güzellikler gibi edebî de iffetin de sahibi O'dur. ■

1 Turan Koç, İslam Estetiği, İSAM Yayınları, İstanbul 2009, s. 80.

□ Bir değer ve güzellik olarak ahlâk ve erdem kavramlarıyla doğrudan bağlantılı iffet, modernleşme sürecimizde yaşanan yeni gelişmeler ve hayatın içinden vakalarda, basılı metinlerde, tamimnâmelerde ve gazete yazılarında sık sık vurgulanan, üzerinde durulan ve yeni şartlara göre dikkat edilmesi gereken âdab-erkân çerçevesinde ön plana çıkan bir kavram olagelmıştır. Bu yazıda, modernleşme sürecimizde iffet kavramının resmî düzeyden, sokağa, eğitime, hayatı şekillendiren örneklerle ele alınması hedeflenmektedir.

İnsanın arzularını, tutkularını aklının ve inancının kontrolünde tutarak, Allah ve insanlar nezdinde kendisini küçük düşürecek davranışlardan sakınmasını sağlayan erdem olarak ifade edilen iffet, İslâm dininin prensip olarak bir Müslüman'ın hayatında bulunmasını elzem kabul ettiği niteliklerin başında gelmektedir.¹ Yüce kitabımız Kur'an'da iffet ile ilgili âyetlere bakıldığında mal-mülk hususunda ölçünün, cinsî istek ve arzularla ölçü ve edebî işaret edildiği görülür.² İslâm ahlâkî kitaplarında yer alan iffet ile bağlantılı ve iffetten neşet eden erdemler şu şekilde sıralanır: Hayâ, mahcubiyet, müsamaha, sabır, cömertlik, işleri güzellikle ölçüp tartma, güler yüzlü olma, kolaylaştırıcı olma, düzenlilik, güzel görünüş, kanaat, ağır başlılık, günahattan çekinme, yardımlaşma, kibarlık.³ İffetin, kişinin helâl olmayan şeylerden özünü ve bütün organlarını koruması, bunun ötesinin ise hayâsızlık olduğunun vurgulanması, meseleyi anlaşılır kılma açısından önemlidir.⁴ Bu tanımın günümüzde kullanılan ve anlaşılan iffet anlamından çok geniş bir mana taşıması kavramın bir Müslüman'ın hayatında ne denli mühim olduğunu düşünmemizi zaruri hale getirmektedir. Zira bugün iffet nedir suali için lügât karıştırmanız gerekirse karşınıza "cinsel konularda ahlâk kurallarına bağlılık, namus" gibi iki anlam çıkacaktır ki, bu da bizlere kelimenin ciddi bir anlam erozyonuna uğradığını göstermektedir.⁵

Âyetlerden, Hz. Peygamber'in hadislerinden ve İslâm ahlâkına dair eserlerden anlaşılan; Müslüman kabul edilmek için sadece tevhid ilkesine iman etmenin ve bir takım ibadetlerin yerine getirilmesinden başka, iffet, hayâ, edeb gibi faziletlerin de kişide olması gerektiğidir. Dolayısıyla iffet hayatın her alanında var olan,

gözümüzün önünde, canlı ve yaşayan bir hâldir. Bir yandan da bu hâli ifade eden bir kavramdır.

Bugün, işini doğru dürüst yapmak, verilen vazifeyi hakkıyla yerine getirmek, temiz ve güvenilir bir kişiliğe sahip olmak ve daha bir çok güzel haslet, toplumda kabul gören aynı zamanda insanî ilişkilerde güven duygusunun tesisi için ne kadar önemliyse, aynı durum Osmanlı dönemi için de geçerli idi elbette. Arşiv kayıtlarımız bunun güzel örnekleri ile doludur. Elimizdeki belgelerde dikkati çeken hususların başında devlet memuru olarak alınacaklarda ehl-i iffet sahibi olmaları şartının aranması gelmektedir.⁶ Özellikle gümrükte çalışacak olanların erbâb-ı iffet ve ehliyet sahibi kişilerden seçilmesi istenmektedir.⁷ Haremeyn'i teftiş edecek olanların ilim sahibi iffetli kimselerden seçilmeleri, aranan şartların en başında gelmektedir.⁸

Kişinin çevresinde nasıl tanınıp bilindiği mühim olduğundan, herhangi bir suçlamaya maruz kalan şahıs eğer ehl-i iffetten, sadakat ve istikamet üzere biliniyorsa bu hal, suç isnadının en baştan zayıflamasının sebeplerindendi.⁹ Buna bağlı olarak meselâ yüksek rütbeli bir memur hakkındaki şikâyet, şahsın iffetli ve istikamet üzere iş yaptığının bilinmesinden dolayı dikkate alınmayabiliyordu.¹⁰ Bunun tersi de geçerliydi. Bir vazifede atama değişikliği yapılacaksa buraya iffetli bir şahsın tayini zaruri görülüyordu.¹¹

Yukarıdaki ifadeleri kısaca özetleyecek olursak şunları söyleyebiliriz: Osmanlı resmî dilinde iffet erkek ve kadın için tefrik edilmeden kullanılmaktadır. Bir şahsın nitelenmesinde iffet, istikâmet, ehliyet, erbâb-ı fazl, diyanet erbâbı olmak ifadeleri çok dikkati çekmektedir. Memuriyet tavsifinde ve dava konularında erbâb-ı iffet ve istikamet, kifayet veya sahib-i iffet ve diyanet ifadeleri yer alıyor. Uygunsuz durumlar ise "mugayir-i iffet" ve "namus" ifadelerinin her iki cins için de kullanıldığı görülmektedir. Bununla beraber, yine iffetin daralan bir mânâ çemberi içinde sadece kadınlara hasredilerek kullanıldığına da şahit oluyoruz. Dua cümlelerinde "sadrızamın kerîmesi iffetli Lebibе Hatun" ve "dâmet iffetuhû" gibi dua cümleleri sadece ve yalnızca kadınlar için kullanılmaktadır.

Kadınların ev dışındaki hayatlarında giyim kuşam bakımından ciddi düzenlemeler, dışarıya çıktıklarında neyi nasıl giymeleri gerektiğine dair uyarılarla karşılaştığımızda toplum hayatında zaruri görülen kimi düzenlemelerin kadın ağırlıklı olarak ele alındığı gözlerden kaçmamaktadır.

Kadınların ev dışındaki hayatlarında giyim kuşam bakımından ciddi düzenlemeler, dışarıya çıktıklarında

Kadınların ev dışındaki hayatlarında giyim kuşam bakımından ciddi düzenlemeler, dışarıya çıktıklarında neyi nasıl giymeleri gerektiğine dair uyarılarla karşılaştığımızda toplum hayatında zaruri görülen kimi düzenlemelerin kadın ağırlıklı olarak ele alındığı gözlerden kaçmamaktadır.

neyi nasıl giymeleri gerektiğine dair uyarılarla karşılaştığımızda toplum hayatında zaruri görülen kimi düzenlemelerin kadın ağırlıklı olarak ele alındığı gözlerden kaçmamaktadır.

(1258 /1842) senesine ait bir tezkirede, kadınların sokak, çarşı ve pazarlarda giyim kuşamlarında bazı gevşemelerin olmasına dikkat çekilerek, bazı kadınların ince yaşmak kullandıkları, ayaklarına çedik (kadınların ve bazı âlimlerin kundura içine giydikleri sarı mes) giymeyip sadece ince pamuk çorap giydikleri, bu tavırların bir nâşize harekete sebebiyet verdiği dikkat çekilmiştir. Kadınla-

rın kendilerini namahremden muhafaza için kıyafetlerinde mütesettir ve dikkatli olmalarının lüzumuna işaretle, bu duruma ihtimam göstermeleri istenmiştir. Bahsi geçen biçimde giyindiği tespit edilen kadınların İslâm'a ve edebe aykırı bir davranış tarzı içinde olmalarından dolayı zabitan tarafından çevrilerek uyarılması, kocalarının kimler olduğunun tespit edilmesi suretiyle ikaz edilmeleri elzem görülmektedir. Bu hususta uyulması gereken kuralların ilân olunması sadedinde bir irade yayımlanması istenmektedir.¹²

Bu çerçevede değerlendirilebilecek bir örnek eğitim hayatından verilebilir. 1865 senesinde birkaç hayırsever, Kapalıçarşı'da çalışan esnaf çıraklarının çarşı açılana kadar kapıda, kahvehanede ve çayhanede boş vakit geçirmelerine gönülleri razı olmayarak bir dernek kurarlar. Bu cemiyetin adı, "Cemiyet-i Tedrisiyye-i İslâmiyye"dir. Derneğin kuruluş amacı çıraklara hesap ve okuma-yazma öğretmek, ahlâkî ve sosyal bazı bilgilerle onları yetiştirmektir.¹³ Cemiyet-i Tedrisiyye-i İslâmiyye, özellikle eğitim alanında birçok faaliyete imza atarken açtığı bir çok okula ilâveten yoksul öğrencilerin eğitimiyle bilâ ücret meşgul olacak Darüşşafakati'l-İslâmiyye adıyla bir mektep kurulmasına karar vermiştir. Bu karar her vilayette bir darüşşafaka açmak şeklindedir. Bu amacın gerçekleştirilmesi için cemiyete aza bulmak üzere gönüllü kişiler nezdinde bir girişim başlatılması gerektiği hususunda bir de tamim yayımlanmıştır. 1873 senesinde açılan Darüşşafaka'ya başlangıçta kız öğrencilerin de alınması düşünüldüğünden mektep binası iki taraflı yapılmış,¹⁴ okulun amacı "kadınlığa rehber olacak iffetli hanımlar" yetiştirmek olarak tesbit edilmiştir.¹⁵ Ancak daha sonra bazı sakıncalar ileri sürülerek kız öğrenci alınmasından vazgeçilmiştir.¹⁶

Yukarıda yer aldığı üzere kadınların gelecek nesilleri yetiştirme vazifesinin önemli olduğu hakikati, eğitim müfredatında özel bir maddede iffet kavramıyla ilişkilendirilerek yer almıştır bir zamanlar. Aslında tarih itibarıyla bize çok da uzak olmayan yıllarda dile getirilen bu tespit, bugün eğitimde yaşadığımız pek çok sıkıntının, gerek ailelerin gerek öğretmenlerin, öğrencilerin hal ve hareketlerine dair yakınmalarında ve kimi zaman yaşadıkları çaresizliklerde önemli bir noktanın kırıldığını göstermektedir. Teknolojik imkânların eğitimde seferber edilmesi, öğret-

menlerin eğitim seviyesinin yükseltilmesi, müfredat yenileme çalışmalarında mevcut şartlara göre gözden geçirmelerin yapılması halihazırda ahlâkî problemlerin çözümüne katkı sunmuyor ne yazık ki.

Yakın tarih diyebileceğimiz bir zamanda, 19. yüzyılda birbiri ardınca açılan kız okullarının bazılarında okutulan Kızlar Hocası adlı ilmihâl kitabında yer alan bilgiler genç kızlara yüklenen manevî mesuliyetine şu satırlarla işaret etmektedir. İşte kitabın sayfalarından bazı alıntılar:

"İnsan için edeb en büyük vazifedir. Mahlûka karşı olan vazife-i edebiyenin başlıcası insan kendinden küçüğüne şefkat ve merhamet ve büyüğüne tazim ve hürmet etmektir. Tazim ve hürmet edilmesi lazım olan büyükler birinci derecede halife-i rûy-i zemin padişahımız efendimiz hazretleridir badehu ana baba ve hocadır.... Kızlar büyüklerin verdikleri terbiyeyi hüsn telâkki etmeli ve ağır başlı hanım olmalıdır. Ağzını yalan söylemeye, yemin etmeye ve and vermeye alıştırmamalı ve her lakırdıya karışmamalıdır. Her işittiğini de söylememelidir. İyiler ve terbiyeliler ile görüşüp hüsnü halk peyda etmeli, çetin huylu olmamalıdır. Çirkin huy çirkin yüzden daha çirkindir. Güzel huylu olanlar yabancılar arasında bile akraba gibi bulunur. Çirkin huylular ise kendi akrabası içinde dahî yabancı sayılırlar.... Herkes içinde sakız çiğneme...Parmağındaki yüzükle oynama. Kahkaha ile gülme. Gerinme. Çok esneme. Âşikâresinden utanacağı şeyi gizli dahî yapma. ..."17

Bu dönemde kadınlarla ilgili basılı medyada pek çok yayının hayata geçirildiğini görüyoruz. Bu yayınlarda ise genel olarak ahlâk ve iffetten bahseden yazılar dikkati çekmektedir. Nitekim Gonca-i Edeb isimli derginin Fazlı Necib tarafından kaleme alınan Edeb yahut Edebiyat başlıklı yazısında şöyle denmektedir:

"Edeb kelimesinin mana-yı lügâvisi kavlen ve fiilen nâsa hüsn-i muamele ve lûtf-i muamele etmek demektir. Edebiyatın ahlâka hizmet ettiği ve lisana yardımcı olduğu bir vechile inkâr olunamaz. Bunu teslim etmeyecek bir akl-ı selîmin vücudu tasavvur edilebilir mi? Hangi millet edebiyat ve ahlâka ehemmiyet vermiş ise ol nisbette uç âlâ-yı terakkiye pervaz etmiş ve hangisinin ahlâkî bozulmuşsa küşe-i bedâat ve tednîsde kalmıştır."18

Teknolojik imkânların eğitimde seferber edilmesi, öğretmenlerin eğitim seviyesinin yükseltilmesi, müfredat yenileme çalışmalarında mevcut şartlara göre gözden geçirmelerin yapılması halihazırda ahlâkî problemlerin çözümüne katkı sunmuyor ne yazık ki.

1313/1896 senesinde Hanımlara Mahsus Gazete adıyla neşr olunan bir başka gazetenin Kızlar Bahsi başlığı altında verdiği nasihatlere bakıldığında 'hanım kız'ların şu hallerde olmalarının önemine dikkat çekilmektedir:

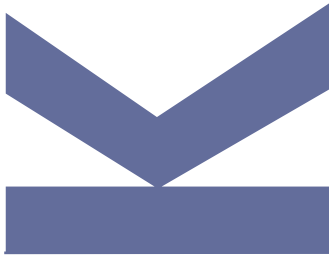
"..sokağa çıktığınız vakit yürüyüşünüzde sakın âsâr-ı serbesti göstermeyin. Sokakta kat'an yüksek sesle söz söylemeyin. Zira erbâb-ı

edeb ve terbiye bu halleri hüsn-i ahlâk sahibi bir hanım kıza hiçbir vechile yakıştırmaz.... Tramvaylarda erkeklerin işiteceği kadar yüksek sadâ ile konuşmayınız."19

Bu örnekler; modernleşme sürecimizde ortaya çıkan yeni gelişmeler, bununla bağlantılı tartışmalar, değer eksensli kavramlarımızda ve bunların hayattaki karşılıklarında oluşan kaygıları ve bu kaygılara verilen tepkileri göstermektedir. Bu sürecin başlangıcında var olan yeni arayışlara tepkiler ve kaygılar hâlâ varlığını sürdürürken, yeni bir tercih, yeni bir değer silsilesine talip olma, yeni bilgi kaynakları ve usûlleri kullanma ve bunların hayatla ilişkileri, tartışmaları, belli dönemlerde dozu değişmekle birlikte devam etmektedir. Mecmuâ, gazete, tamimler ve diğer tarihî kayıtlar işte bu akışta iffet bağlantılı tartışmaları ortaya çıkarmak, analiz etmek ve günümüzle mukayeseli şekilde ele almak açısından bir laboratuvar niteliğindedir. ■

D İ P N O T L A R

1. Mustafa Çağrıç, "İslâm Ahlâkı", İlmihâl, Ankara 2005, II, s. 515.
2. Bakara, 2/273; Nûr, 24/32-33, 60.
3. Mustafa Çağrıç, "İffet", DİA, XXI, 506.
4. İbn Hazm, Ahlâk ve Davranış: İzarlan Nefslerdeki Ahlâkî Hastalıkların Tedavisi, çev. Mustafa Çağrıç, TDV Ankara 2012, s. 88.
5. Türkçe Sözlük, TDK, Ankara 2005, s. 937.
6. BOA, İDH., 1146/89387, (19 Za 1306/17 Temmuz 1889)
7. BOA, BEO, 2785/208858 (23 M 1324/ 19 Mart 1906; İRSM, 23/1324/M-13, (15 M 1324/11 Mart 1906)
8. BOA, AE. SMST. II, 127/14021 (29 Z 1115/4 Mayıs 1704).
9. BOA, HAT, 516/25228/A, (21 Za 1227/ 26 Kasım 1812; HAT, 1416/57871 (07 M 1194/14 Ocak 1780); AE.SOSM.III, 39/2720, (29 Z 1170/14 Eylül 1757).
10. BOA, YA.HUS., 265/137, (21 Ra 1310/13 Ekim 1892).
11. BOA, A. MKT. MHM., 711/12 (23 R 1312/24 Ekim 1894).
12. BOA, İc. Dah., 66/3269 (2 Ş 1258/8 Eylül 1842).
13. Darüşşafaka Lisesi (Röportaj), Tarih Mecmuası, 10/2 (1964), s. 37. Bu cemiyet, Daire-i Askeriyye Ruznamçesi Yusuf Ziya Paşa'nın teşviki ile Gazi Muhtar Paşa'nın Vidinli Tevlik Paşa, Sakızlı Ahmed Esad Paşa ve Ali Naki bey tarafından kurulmuştur.
14. Darüşşafaka ve Cemiyet-i Tedrisiyye-i İslamiyye'nin İhyası, Beyanül hak, (1324), sayı: 19, s. 437.
15. BOA, DH.LUM.EK., 24/61, (02 S 1335/28 Kasım 1916).
16. Halis Ayhan-Hakkı Mavis, "Darüşşafaka", DİA, IX, 7-8.
17. Kızlar Hocası, İstanbul 1312/1895, s. 15.
18. Fazlı Necib "Edeb yahut Edebiyat", Gonca-i Edeb, 1 Mart 1299/13 Mart 1883, s. 3-4.
19. Hanımlara Mahsus Gazete (Kızlar bahsi), 26 Şubat 1313/10 Mart 1898, s. 3.

İFFET KİTAPLIĞI

Kâmil BÜYÜKER

□ İffetli olma ve iffetli bir hayat toplumumuzda en fazla eksikliği hissedilen konulardan birisidir. Bu konuya genelde iffetin, ahlâk, namus, edep, hayâ kavramları ile aynı olduğu düşüncesinden bakılırken, toplumsal boyutlarıyla medya, eğitim, aile gibi konuların iffet penceresinden değerlendirilmesi hep ihmal edilegelmiştir. Bugün bu noktada yayın çeşitliliği açısından da sıkıntı göze çarpmaktadır.

İffet Kavramı ve Çerçevesi

İffet dairesinde yaşamanın ve hayatı tanzim etmenin gerekliliği üzerine temel bir eser olarak İffet Yâ Hû'yu (Ali Demirel, Işık Yayınları, İstanbul 2013, 172 s.) zikredebiliriz. Yazar iffetin tanımıyla esere başlıyor: "İffet, çirkin söz ve fiillerden uzak kalma, hayâ ve edep dairesinde bulunma, doğruluk, dürüstlük ve ahlâkî değerlere bağlılık üzere yaşama gibi anlamlara geliyor." İffet kavramını bu çerçeveye oturtan yazar, meseleyi nefsin istekleri doğrultusunda yaşama ve şehvetin esiri olma bağlamında değerlendirirken kitabın maksadını da "Günümüz neslinin en büyük imtihan unsurlarından ve Allah Resûlünün ifadesiyle müminler için en tehlikeli kayma sebeplerinden biri olarak duran iffeti/iffetsizliği, dünden bugüne yaşanmış örnekleriyle ortaya koymak." şeklinde ifade ediyor. İlk olarak bir iffet âbidesi Hz. Yusuf'u değerlendiren yazar, daha sonra Hz. Meryem, Hz. Âişe, Cemile binti Abdullah, Rahip Bersisa, Cüleybib (r.a.), Bediüzzaman gibi isimlerin

hayatlarından kesitler sunarken diğer yandan günümüzde yaşanmış ve yaşanan ibretli hadiseleri de kitaba konu ediyor.

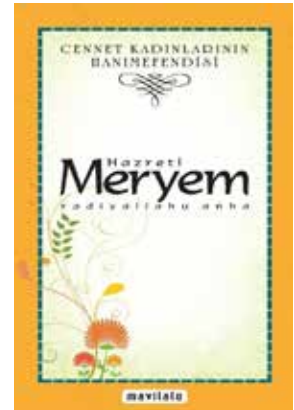
İffetli Bir Hayat İçin

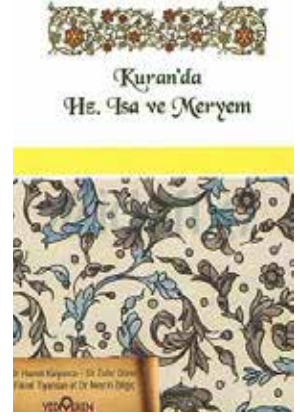
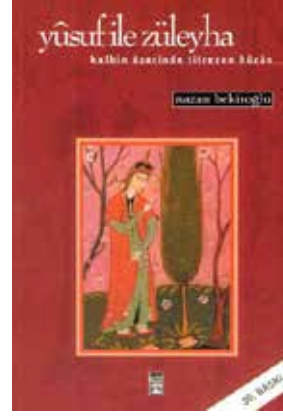
İffetli bir hayat için neler yapılmalı sorusunu da on temel madde ile cevaplayan yazar, âyet ve hadislerin ışığında şu hususların altını çiziyor: 1. Can sıkıntısı, iffetsizlik sebebi olmalı. 2. Nefsin isteklerine karşı "dur" denilmeli. 3. Ölümü çokça hatırlamalı. 4. İyi arkadaşlar edinmeli, onlarla beraber olmalı. 5. Boş kalmamalı, bir vazife almalı. 6. Her günahahtan sonra iyilik yapmalı. 7. Dua etmeli, kendimize dua ettirmeli...

İffetli bir hayat için yine hayatın içinden örneklerin yer aldığı bir diğer kitap İffet Kahramanları (Musa Hub, Işık Yayınları, İstanbul 2011, 198 s.) ismini taşıyor. Modern zamanların yeni problemi olan cinsel anarşiyi gündeme taşıyan eser, her gün ekranlarımıza yansıyan işkence, kaçırılma, öldürülme hadiselerinden yola çıkarak kurtuluşun reçetesini sunuyor: "Dışarıdan beklenen kurtarıcı, içeriden zuhur ediveriyor. İsmi: Fitri hayâ hissi, akli iffet iradesi ve iradî hayâ melekesi!"

Kitap iddialı bir çıkış yaparak fitratın öngördüğü meleke-leri harekete geçiriyor, uyarıyor, uyandırıyor ve diriltiyor. Eserin maksadına uygun bir vazife ifa edeceği aşikâr görünüyor.

İffetin sadece sözle değil, eylemle, hayata tatbikle mümkün olacağı gerçeğinden hareketle yayınlanan bir diğer eser de İffetli Yaşayanlar (Sait Demirtaş, Nesil Yayınları, İstanbul

2012, 141 s.) adıyla yayımlanmış. Giriş yazısını yazan Cemil Tokpınar'ın ifadesiyle kitap, "iffet imtihanlarında kazanılan ve sizin de örnek alabileceğiniz zaferlerle" doludur. Kitap Kur'an ve Sünnet'te zikredilen örneklerin yanında çok geniş bir kültür ve coğrafya havzasında yaşamış pek çok önemli simanın hayatından iffete değen konularda müşahhas örnekler sunuyor. Ebu Hureyre, İmam-ı Âzam, İmam Gazzâlî, Şah-ı Nakşibend, Ubeydullah Ahrar, Said Nursi, Rabiâtü'l-Adeviyye kitapta yer alan isimlerden bazıları. Kitapta nakledilen rivâyetlerden birisi "Tokat Yiyen Mecsup Âşık" ismini taşıyor. Hikâye şöyle: İffet timsali bir isim olan Rabiâtü'l-Adeviyye'nin karşısına bir gün bir meczup çıkar:

-Ey hanım! Bütün varlığım ile sana bağılıyım, seni seviyorum, der.

Rabiâtü'l-Adeviyye gayet sakin ve vakur:

-Doğrudur, ben de seni seviyorum, der. Bu cevap meczubun hoşuna gider. Ancak Rabia, eliyi geriye işaret ederek:

-Ancak benim bir kız kardeşim var, o benden daha güzel, geriden geliyor, der. Mecsup geriye dönüp baktığında Rabia onun yüzüne şiddetli bir tokat vurur ve şöyle der:

-Benden uzak ol! Seni yalancı, vefasız, sahte kahraman! Beni sevdiğini iddia ediyorsun, ama dönüp başkasına bakıyorsun! Beni güzel bulduğunu söylüyorsun, başka güzelin peşindedin! Sen nerede, sevmek nerede, güzelin kıymetini bilmek nerede? Konuşunca seni irfan sahibi, dürüst, vefalı, âşık biri sandım. Aştaki ciddiyetini denedim, yalancı olduğunu anladım! Sende ne âriflerin temizliği var, ne de onlardan bir işaret ve mürrüvet! Hele âşıkların yolu, senin gittiğin yoldan hiç geçmez... .

Bunun üzerine meczup, şu sözleri söyler:

-Yazık bana, ben bir kulu sevdiğimi iddia ettim. Ondan yüz çevirince tokat yedim. Korkuyorum, Hakk'ı sevdiğimi iddia eder de O'ndan başkasına bakarsam hâlîm ne olacak? Yiyeceğim tokadın şiddeti nasıl olacak?

Kur'an'ın Gösterdiği İffet Timsali Örnekler

Kur'an-ı Kerim geçmişte iffet konusunda sınanan toplumlardan örnek verir. Bunu yaparken özellikle Hz. Yusuf'un, Hz. Meryem'in örnek şahsiyetlerini anlatır. Aynı zamanda yine ifk hadisesi dolayısıyla Hz. Âişe'nin yaşadığı sıkıntılar ile sınanan Hz. Peygamber ve ashâbı, Kur'an'ın âyetleriyle de açıklığa kavuşur ve yanlış anlamalar tashih edilir.

Hz. Meryem'in ve toplumunun geçirdiği iffet sınavı dik-kate değerlidir. Bu hususta özellikle son zamanlarda yazılan romanlar dikkat çekici nitelikte. İlki İffet-i Kalp -Hz. Meryem-(Nuriye Çeleğin, Nesil Yayınları, İstanbul 2013, 316 s.) adını taşıyor. Yazar, romanına "İffetini (muhkem kale gibi) koruyan Meryem'i de yâd et!" (Enbiyâ sûresi, 21/91) âyetiyle başlıyor. Hz. Meryem'in hayatı yine onun bahsinin geçtiği süreden, Efendimiz'in rivâyetlerinden, İmam Gazzâlî ve İbn Arabî'nin metinlerinden istifade ile romanlaştırılmış. Metinlere sadakat anlamında didaktik bir metin iken üslûp ve sürükleyiciliği açısından lirik bir anlatım içeren roman, sizi Hz. Meryem'e, onun hayatına ve maruz kaldığı çileli zamanlara götürüyor. Yazar romanda yer yer manzum sahneler de yer veriyor. "Müminler Meryem Olacak" başlığından bir pasaj:

İçim tüm anaların hasretiyle yüklü. Gözyaşlarım gökle yer arasında çuş u huruşta.

Gözüm göklerde, kalbim öteelerde. Dünya varlığımın kabri. İsa tekrar gelecek.

İsa'm akşam kederli.

İsa'm dünyanın akşamı âhir zamanda gelecek.

Âhir zaman müminleri Meryem kederli.

Onlar da benim gibi bekleyecek.

Gözleri semada, ruhları beklemede olacak.

Âhir zamanda tüm müminler Meryem olacak.

Küfrün karanlığını giderecek olan Mesih İsa Mesih Mehdi'yi bekleyecekler.

Rahmet yüklü bulutları bekler gibi.

İsa'm umut.

İsa'm melekût.

Âhir zamanda her insan Meryem...

Âhir zamanda her mümin Meryem kederli, Meryem umutlu... (s. 297-298)

Bu eser gibi yayımlandığında yankı uyandıran ve hâlâ dikkat çeken bir diğer roman ise Siret-i Meryem –Cennet Kadınlarının Sultanı- (Sibel Eraslan, 3. Baskı, Timaş Yayınları, İstanbul 2011, 350 s.) Hz. Meryem, romanda artık bir şahsiyet, bir peygamber annesi olmasının ötesinde bir metaforudur. Hilye-i Meryem ile başlar yazar esere. Sonrasında Meryem'in temsil ettiği iffetli kalp, sima resmedilir: Meryem'in alnı utangaçtır. Hicabından titreyen, kendi kendinden utanan, kendi olmaktan çekinen, kendi adına istemektense dilsiz toprak olmaya can atan mahcûbedir Meryem. Bürünendir, örtünen, sakınan. Ehl-i rida'dır Meryem. Sakınır görünmekten. Rişte-i Meryem ile örmüştür kızıl bekâret örtüsünü. Masumdur.

İp eğirenler dokumamıştır örtüsünü. Merdivenle çıkılan Mihrap'tır tesettürü. Settâr olan Rab'dır onun örtüsünü Mihrap eyleyen.

Meryem'in açık alnı ana sütü kadar ak, ana sütü kadar helâldir.

Meryem'in açık alnı hamd edenlere mahsus hikmetle yükseltmiştir...

Meryem'in açık alnı kelime-i tevhid ile mühürlüdür... (s. 17)

Roman, okura Hz. Meryem'in deniz feneri gibi aydınlık simasını göstermekle kalmaz, onun yaşadığı çağa, çileli ve ızdıraplı günlere de götürür.

Hz. Meryem hakkında karşılaştırmalı, teknik anlamda ve ilmi okuma için şu eserlere de bakılmalı:

-Hıristiyanlıkta ve İslâm'da Hz. Meryem, Prof. Dr. Günay Tümer, TDV Yayınları, Ankara 1997, 194 s.

-Kur'an'a Göre Hz. Meryem, Doç. Dr. Ali İhsan Yitik, DİB Yayınları, Ankara 2001, 32 s.

-Hz. Meryem radiyallahü anhâ, İsmihan Dabanlı, Mavi Lale Yayınları, İstanbul 2011, 128 s.

-Kur'an'da Hz. İsa ve Hz. Meryem, Dr. Hamdi Kalyoncu vd., Yediveren Yayınları, İstanbul 2011, 64 s.

İffet timsali örnek gösterilen bir diğer isim hiç şüphesiz Hz. Yusuf'tur. Kur'an'da adına bir sûre inen ve "Ahsenü'l Kasas" (kıssaların en güzeli) olarak yaşadıkları nakledilen Hz. Yusuf'un, Züleyha ile yaşadıkları da bugüne kadar farklı metinlere, mesnevilere, şiirlere, manzum ve mensur pek çok hikayeye konu olmuştur. Klasiklerimiz arasında sayabileceğimiz Yusuf ile Züleyha metinlerinden bazıları zikretmekte fayda var:

-Yusuf u Züleyha, Kemal Paşazade, Haz. Mustafa Demirel, Ankara 1983, 248 s.

-Kıssa-i Yusuf, Erzurumlu Darir, Haz. Leyla Karahan, TDK, Ankara 1994, 431 s.

-Yusuf u Züleyha, Hamdullah Hamdi, Trc. Naci Onur, Akçağ Yayınları, İstanbul 1991. 544 s.

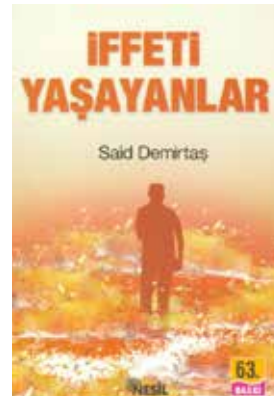
-Yusuf u Zeliha (Destân-ı Yusuf), Şeyyad Hamza, Akçağ Yayınları, İstanbul 2008, 579 s.

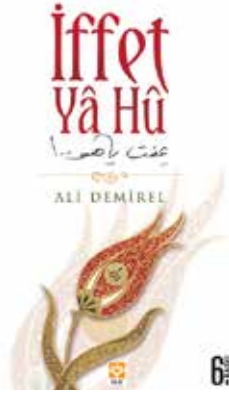
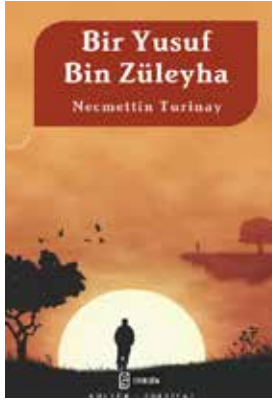
-Yusuf ile Züleyha, İsmail Hikmet Ertaylan, İÜ. Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1960. 218 s. (ilaveten 19 sayfa önsöz)

Yakın zamanda yayımlanan Yusuf ile Züleyha kıssası na önemli katkılar sunan diğer bazı eserler şunlar:

-Yusuf Suresinin Güzellikleri, Giritli Sırrı Paşa, Haz. Tahir Galip Seratlı, Selis Yayınları, İstanbul 2013, 352 s.

-Peygamber Güzeli Yusuf ve Züleyha, Mustafa Necati Bursalı, Çelik Yayınları, İstanbul 2010, 252 s.

-Yusuf ile Züleyha: Kalbin üzerinde titreyen hüznün, Nazan Bekiroğlu, Timaş Yayınları, İstanbul 2000. 224 s.

-Yusuf'un Üç Gömleği, Abdullah Yıldız, Pınar Yayınları, İstanbul 2009, 136 s.

İsmi Bir Yusuf, Bin Züleyha, (Necmeddin Türinay, Etkileşim Yayınları, İstanbul 2006, 254 s.) olan ama herhangi bir Yusuf ile Züleyha hikâyesinin anlatılmadığı bir eser olan çalışmada ise hikâyedeki tekil Züleyha güzelliği; bazen uçsuz bucaksız saharalara, bazen anlamlı bir yüze, çoğu zaman da şuuruna erdiğimiz veya eremediğimiz muhtelif zamanlara teşmil edilerek âdeta çoğalıyor. Yani Yusuf hep "bir" olarak muhafaza edilirken, sayısız derecede çoğaltılan Züleyha güzelliği, anlam ve mahiyet değiştirecek binlerle ifade ediliyor.

Yazar bu eserde yıllar boyunca gidip gördüğü belde-leri, içinden geçtiği bin bir tabiat dekorunu, vakte ilişkin bazı algılamaları, yani bütünüyle kendisinde birikenleri özenle yazıya geçiriyor.

Bu bahiste değerlendirilmesi gereken son isim Hz. Âişe'dir. Zira ifk hadisesi ile sinamadan geçen Efendimiz ve müminler Nûr sûresi 11-20. âyetlerin inmesi ile büyük bir fitneden ve fitnenin tezahürlerinden kurtulmuş oldular. Yakın zamanda yayımlanan Hz. Âişe kitabı bu bahiste okunması gereken eserlerdendir:

-İlim ve İffet Timsali, Hazreti Aîşe (radiyallahü anhâ), Muştu Yayınları, İstanbul 2013, 194 s.

Medyanın İffeti veya Medya İle İmtihanımız

Toplumumuzun, ahlâkî değerlerimizin medya ile imtihanı bugüne kadar hep çetin geçmiştir. Medya evimizin içine, baş köşemize teklifsiz buyur ettiğimiz ve aile içinde neredeyse en fazla söz sahibi olan aygıttır/araçtır. Medya ahlâkı

üzerinden medyanın kendi içindeki sorunlarını, topluma tesirlerini ve dünya gündemini etkileyen yönünü irdeleyen bir eser olarak Medyanın İffeti (Prof. Dr. B. Zakir Avşar, Dr. Elif Emre Kaya, Altınpost Yayıncılık, İstanbul 2013, 431 s.) kitabı karşımızdadır. Medya üzerinden yaşanan bütün sıkıntılar medya etiği/ahlâkı üzerinden değerlendirilmeye çalışılmış, etik kodlar incelenirken dünya ölçeği de göz ardı edilmemiş. Özellikle mahremiyet ve özel hayatın gizliliği konularında temel prensipler dikkate değer:

"Kamu yararı kavramından hareketle getirilen istisnadan dolayıdır ki medya karşısında insanların özel hayatının gizliliği kuralı önemli ölçüde zedelenmektedir. Burada ön plana çıkan soru şu olmaktadır. Acaba, kamu yararının ve özel hayatın gizliliğinin sınırı nedir?" (s. 99) Burada Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi tarafından kabul edilen Basın Meslek İlkeleri 23. maddesine vurgu yapar: "Kişilerin özel hayatlarını saklı tutma hakkına saygı gösterilmelidir. Devlet ile ilgili işlerde görevli insanlar, devlet işlerini etkilemediği sürece özel hayatlarını gizli tutma hakkına sahiptirler. Bu gibi işlerde görevli bulunan insanlar sırf bu yüzden özel hayatlarını gizli tutma hakkından mahrum kalamazlar." (s. 99) Kitap, özellikle basın mensupları için medya etiği el kitabı hüviyetinde bir çalışmadır.

Buradan hareketle gençliği etkileyen ve tesiriyle dejeneren eden bir âmil olarak medya, çok ciddi bir yerde durmaktadır. Gençliğin alkolle, uyuşturucu ve sigara ile cinsellikle çok erken yaşlarda tanışmasının faktörlerinden birisi de medyadır. Gençliğin girdiği bu cendereden sadece birisi olan cinsellik konusunda Gençliğin Cinsellikle İmtihanı (M. Ali Seyhan, Nesil Yayınları, İstanbul 2011, 174 s.) isimli eser problem ve çözüm konusunda net mesajlar veriyor. Bu çalışmada gençliğin rotasını bulmasında önemli bir vazife ifâ edecektir. ■

